

T.C. İSTANBUL KÜLTÜR ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

**KIYMETLİ EVRAKIN DİJİTALLEŞME SÜRECİ: ALMAN
eWpG MODELİ VE TÜRK HUKUKUNDA ELEKTRONİK
KAMBİYO SENETLERİNİN UYGULANABİLİRLİĞİ**

YÜKSEKLİSANS TEZİ

BUSE NİRAN BEYHAN TORAMAN

2100002648

Anabilim Dalı : ÖZEL HUKUK
Program : ÖZEL HUKUK

Tez Danışmanı: Dr. Öğr. Üyesi Muharrem Tütüncü

MAYIS 2025

T.C. İSTANBUL KÜLTÜR ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

KIYMETLİ EVRAKIN DİJİTALLEŞME SÜRECİ: ALMAN
eWpG MODELİ VE TÜRK HUKUKUNDA ELEKTRONİK
KAMBİYO SENETLERİNİN UYGULANABİLİRLİĞİ

YÜKSEKLİSANS TEZİ

BUSE NİRAN BEYHAN TORAMAN

2100002648

Anabilim Dalı : ÖZEL HUKUK

Program : ÖZEL HUKUK

Tez Danışmanı: Dr. Öğr. Üyesi Muharrem Tütüncü

Jüri Üyeleri : Doç Dr. Onur Sarı

Dr. Öğr. Üyesi Safiye Nur Bağrıaçık Simil

MAYIS 2025

TEŞEKKÜR METNİ

Bu tezin yazım sürecinde her zaman yanımda olan, desteği ve sevgisiyle bana güç veren aileme; bilgi birikimi, anlayışı ve rehberliğiyle yolumu aydınlatan danışmanım Dr. Öğr. Üyesi Muharrem Tütüncü'ye; ve en önemlisi, bu süreci benim için mümkün kılan ve sabırla yanımda duran eşim Mustafa Toraman'a teşekkür ederim.

Üniversite : İstanbul Kültür Üniversitesi
Enstitüsü : Lisansüstü Eğitim Enstitüsü
Anabilim Dalı : Özel Hukuk Anabilim Dalı
Programı : Özel Hukuk Programı
Tez Danışmanı : Dr. Öğr. Üyesi Muharrem Tütüncü
Tez Türü ve Tarihi : Yüksek lisans Tezi – Mayıs 2005

ÖZET

KIYMETLİ EVRAKIN DİJİTALLEŞME SÜRECİ: ALMAN eWpG MODELİ VE TÜRK HUKUKUNDA ELEKTRONİK KAMBIYO SENETLERİNİN UYGULANABİLİRLİĞİ

Buse Niran Beyhan Toraman

Bu çalışmanın konusu teknolojide yaşanan gelişmeler, insanlar arasındaki etkileşimde yaşanan artış ve bu gelişim ve etkileşimin bir sonucu olarak ortaya çıkan yeni ihtiyaçlar doğrultusunda kıymetli evrakın kağıt temelli geleneksel yapısının terk edilerek elektronik hale gelmesine ilişkin Almanya’da 9 Haziran 2021’de yürürlüğe giren Alman Elektronik Kıymetli Evrak Kanunu (eWpG) ışığında, Türkiye’de elektronik kıymetli evrak düzenlemesinin karşılaştırmalı bir perspektifle anlatılmasına ilişkindir. Çalışmanın amacı, hali hazırda elektronik olarak düzenlenmesi kabul edilmiş kıymetli evrakların yanında henüz yasal olarak elektronik şekilde düzenlenmesi mümkün olmayan kıymetli evrakların da uluslararası alanda yaşanan gelişmeler göz önüne alınarak elektronik olarak düzenlenip düzenlenemeyeceği, bu düzenlemelerin nasıl gerçekleştirilebileceği ve yaşanabilecek olumsuzlukları okuyucuya aktarmaktadır. Sorunların incelenmesi, karşılaştırmalı hukuk metodu kullanılarak gerçekleştirilmiştir. Çalışmada kıymetli evraka ilişkin temel özelliklere değinilmiş, ardından Almanya’da yürürlüğe giren eWpG’ye yönelik incelemelerde bulunulmuş ve son olarak Türkiye’de yasal olarak düzenlenebilen kıymetli evraklar ile henüz yasal olarak düzenlenmesi mümkün olmayan kıymetli evraklara ilişkin anlatımlarda bulunulmuştur. Bu çalışma, bizlere uluslararası alanda kabul görmüş elektronikleşme çalışmalarının ülkemizde de uygulanabilir olduğunu

ve bu yöndeki çalışmaların hali hazırda devam ettiğini, elektronikleşme sürecinin bazı sorunları beraberinde getirecek olmasına karşın, ilgili sorunların, yaşanabilecek sorunlara karşın makul ve mantıklı çözümlerin içerisinde yer aldığı yeknesak hukuki düzenlemeler ile üstesinden gelinebileceğini göstermiştir. Elektronik kıymetli evrakın, ülkemizde uygulanabilmesi ve kabul görebilmesi için yapılması gereken; hukuki ve teknik altyapının hazırlanması ile bu kıymetli evraktan yararlanacak tarafların bilinçlendirilerek gerekli eğitim ve teşvik mekanizmalarının oluşturulmasıdır.

Anahtar Sözcükler: Kıymetli Evrak, Elektronik Kıymetli Evrak, Alman Elektronik Kıymetli Evrak Kanunu, eWpG, Elektronik İmza, Kripto Varlık, Kişisel Veri, Elektronik Çek ve Bono Kanun Tasarısı, Elektronik Çek, Elektronik Bono

Bilim Dalı Sayısal Kodu :51501

University : Istanbul Kultur University
Institute : Institute of Graduate Studies
Department : Özel Hukuk Anabilim Dalı
Programme : Özel Hukuk Programı
Supervisor : Dr. Öğr. Üyesi Muharrem Tütüncü
Degree Awarded and Date : Yüksek lisans Tezi – May 2005

ABSTRACT

THE DIGITALIZATION OF NEGOTIABLE INSTRUMENTS: THE GERMAN EWPG MODEL AND THE APPLICABILITY OF ELECTRONIC BILLS OF EXCHANGE UNDER TURKISH LAW

Buse Niran Beyhan Toraman

The subject matter of this study pertains to the transition of negotiable instruments from their traditional paper-based structure to an electronic form, driven by technological advancements, the intensification of interactions among individuals, and the emergence of new commercial needs as a consequence thereof. Within this framework, the study aims to provide a comparative legal analysis of the regulation of electronic negotiable instruments in Turkey, in light of the German Electronic Securities Act (Elektronisches Wertpapiergesetz - eWpG), which entered into force on 9 June 2021. The principal objective of this research is to assess whether, in addition to negotiable instruments that are already legally permitted to be issued in electronic form, other types of negotiable instruments which are not yet subject to such legal recognition—may also be issued electronically, taking into account recent developments in comparative and international law. Furthermore, the study seeks to determine the legal mechanisms through which such an implementation may be realized, and to elucidate the potential legal risks and challenges associated therewith. The research has been conducted by employing the comparative legal method. Initially, the essential characteristics of negotiable instruments are set forth, followed by a comprehensive examination of the regulatory framework introduced

by the eWpG in Germany. Subsequently, the study analyzes the current legal status of negotiable instruments in Turkey, distinguishing between those instruments that may legally be issued in electronic form and those which, under the current legal regime, may not yet be dematerialized. The findings of this study demonstrate that internationally accepted dematerialization practices are also legally and practically applicable in Turkey and that legislative efforts in this direction are already underway. Notwithstanding the fact that the transition to electronic negotiable instruments entails certain legal and operational risks, the study concludes that such risks may be mitigated through the adoption of harmonized legal frameworks incorporating reasonable and pragmatic solutions. In order to ensure the effective implementation and acceptance of electronic negotiable instruments within the Turkish legal system, it is necessary to establish a robust legal and technical infrastructure. Moreover, it is imperative to enhance the awareness of the relevant stakeholders and to develop appropriate training programs and incentive mechanisms to facilitate this transition.

Keywords: Negotiable Instruments, Electronic Negotiable Instruments, German Electronic Securities Act, eWpG, Electronic Signature, Crypto Asset, Personal Data, Draft Law on Electronic Checks and Promissory Notes, Electronic Check, Electronic Promissory Note

Scientific Field Code: 51501

İÇİNDEKİLER

ÖZET	ii
KISALTMALAR	xii
GİRİŞ	1
BİRİNCİ BÖLÜM ELEKTRONİK KIYMETLİ EVRAKIN TEMEL ESASLARI.....	4
1. Kıymetli Evrakın Tanımı.....	4
2. Kıymetli Evrakın Unsurları.....	5
2.1. Senet Unsuru	5
2.2. Senede Bağlı Devredilebilir Hak Unsuru	6
3. Elektronik İmza.....	7
3.1. Genel Olarak	7
3.2. Elektronik İmza Kavramı ve Güvenli Elektronik İmza	7
3.3. Elektronik İmza Teknikleri	9
3.3.1. Basit Elektronik İmza	9
3.3.1.1. Doğrudan Elektronik Ortamda Kalemle Atılan İmza	10
3.3.1.2. Kâğıda Atılan İmzanın Sonradan Elektronik Ortama Eklenmesi İle Oluşturulan Elektronik İmza.....	10
3.3.1.3. Biyometrik İmza	10
3.3.1.4. Dijital İmza	11
3.3.2. Gelişmiş Elektronik İmza	13
3.3.3. Güvenli (Nitelikli) Elektronik İmza.....	14
3.3.4. Hizmet Sağlayıcısı Tarafından Verilen Sertifikaya Dayanan Elektronik İmza.....	14
4. Kıymetli Evrak Türleri	15
4.1. Ticaret Kanununda Düzenlenen Kıymetli Evrak Türleri	15

4.2.	Medeni Kanun’da Düzenlenen Kıymetli Evrak Türleri.....	18
4.3.	SerPK’da düzenlenen Kıymetli Evrak Türleri	19
4.4.	SPK Tebliğleri İle Düzenlenen Kıymetli Evrak Türleri	20
4.5.	Diğer Kanunlarda Düzenlenen Kıymetli Evrak Türleri.....	21
5.	Kıymetli Evrakın Gelişimi ve Değişimi İle Evraksız Kıymetli Evrak Kavramı.....	21
5.1.	Kıymetli Evrakın Saklanma Usulleri	21
5.1.1.	Kapalı Saklama	22
5.1.2.	Açık Saklama.....	22
5.2.	Toplu Senet.....	24
5.3.	Kıymet Hakkı ve Evraksız Kıymetli Evrak.....	25
6.	Elektronik Kıymetli Evrak Kavramı.....	28
6.1.	Genel Olarak	28
6.2.	Elektronik Kıymetli Evrakın Ortaya Çıkma Sebepleri.....	28
6.3.	Elektronik Kıymetli Evrak İle Geleneksel Kıymetli Evrak Arasındaki Farklar	32
7.	Elektronik Kıymetli Evrakın Yasalaşmasına Bir Örnek: Alman Elektronik Kıymetli Evrak Kanunu (eWpG).....	34
7.2.1.	Elektronik Menkul Kıymet Sicili.....	36
7.2.2.	Merkezi Sicil ve Merkezi Sicil Menkul Kıymeti.....	36
7.2.3.	Kripto Menkul Kıymet Sicili ve Kripto Menkul Kıymet.....	37
7.2.4.	Elektronik Menkul Kıymetin Kaydedilmesi	37
7.2.5.	Menkul Kıymet Toplama Bankası.....	38
7.2.6.	Saklayıcı.....	38
7.2.7.	İhraç Koşulları	38
7.2.8.	Devir	38
7.2.9.	Silme	39
7.2.10.	Sicil Tutan Kuruluşlar.....	39

7.2.11.	Kayıt Sistemi.....	40
7.3.	Eletronik Kıymetli Evrakın Yaratılması.....	40
7.4.	Elektronik Kıymetli Evrakın Tedavülü.....	41
7.4.1.	Hamil ve Hak Sahibi	41
7.4.2.	Elektronik Kıymetli Evrakın Sicile Tescili.....	42
7.4.2.1.	Sicil Türleri.....	43
7.4.2.1.1.	Merkezi Sicil.....	44
7.4.2.1.2.	Merkezi Olmayan Sicil.....	44
7.4.2.2.	Elektronik Kıymetli Evrak Sicilinin İşlevi.....	45
7.4.2.3.	Sicile Tescil Edilecek Bilgiler	46
7.4.2.4.	Sicil Kayıtları Üzerinde Değişiklik Yapılması	48
7.4.2.5.	Sicildeki Bilgilerin Taraflar ve Üçüncü Kişilerle Paylaşılması	
	51	
7.4.2.6.	Sicilin Tutulmasından Doğan Sorumluluk	53
7.4.3.	Elektronik Kıymetli Evrakın Devri.....	55
7.4.4.	Elektronik Kıymetli Evrakın İyi Niyetle İktisabı.....	57
7.5.	Elektronik Kıymetli Evrakta Ödeme ve Borçlunun Sahip Olduğu Defiler.....	58
7.6.	Fiziki Kıymetli Evrak ve Elektronik Kıymetli Evrakın Birbiri İle İlişkisi Etkileşimi ve Dönüşümü	59
8.	Kripto Varlıklarda Niteleme ve Elektronik Olarak Düzenleme Sorunu .	61
8.1.	Kripto Varlıkların Para Olarak Nitelendirilmesi	63
8.2.	Kripto Varlıkların Eşya Olarak Nitelendirilmesi	63
8.3.	Kripto Varlıkların Kıymetli Evrak Olarak Nitelendirilmesi	65
İKİNCİ BÖLÜM TÜRK HUKUKUNDA MEVCUT ELEKTRONİK KİYMETLİ EVRAK TÜRLERİ.....		68
1.	Konişmento.....	68
1.1.	Konişmentonun Tanımı ve Özellikleri	68

1.2.	Konişmentonun Tarihçesi.....	71
1.3.	Konişmentonun Şekli	75
1.4.	Konişmentonun Hukuki Niteliği.....	77
1.5.	Elektronik Konişmentoya Duyulan İhtiyaç, Geleneksel Konişmentonun Elektronik Konişmentoya Dönüşüm Süreci ve İşlevsel Denklik Görüşü.....	78
1.6.	Geleneksel Konişmento İle Elektronik Konişmento Arasındaki İşlevsel Farklar	81
1.7.	Elektronik Konişmentonun Kıymetli Evrak Niteliği	84
1.7.1.	Elektronik Konişmento İlişkinin Kurulması.....	84
1.7.2.	Elektronik Konişmentoda Hak İle Konişmento Arasındaki Bağlılık	85
1.7.3.	Elektronik Konişmentonun Tek Nüsha Düzenlenmesi.....	86
2.	Anonim Şirket Pay Senetleri ve İlmühaberler	86
2.1.	Pay ve Pay Senedi Kavramı	87
2.2.	Anonim Şirket Pay Senedinin Yasal Çerçevesi.....	89
2.2.1.	Kaydileştirme ve Merkezi Kayıt Kuruluşu (MKK).....	90
2.3.	Anonim Şirket Pay Senedi Türleri	94
2.3.1.	Nama Yazılı Pay Senetleri	95
2.3.2.	Hamiline Yazılı Pay Senetleri.....	95
2.4.	Anonim Şirket Pay Senetlerinin Özellikleri.....	99
2.4.1.	Pay Sahipliğine İlişkin Hakları Temsil Etme.....	99
2.4.2.	Yazılı Olma.....	100
2.4.3.	Devredilebilir Olma	101
2.4.4.	Kay Payı Hakkı Sağlama	103
2.4.5.	Oy Hakkı Sağlama	104
2.4.6.	Seri Halinde Çıkarılma.....	105
2.5.	Anonim Şirket Pay Senetlerinin Elektronik Olarak Düzenlenmesi	105

2.6. İlmühaberler.....	106
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM KAMBIYO SENETLERİNİN ELEKTRONİK OLARAK DÜZENLENMESİNE İLİŞKİN YAKLAŞIMLAR	108
1. Genel Olarak	108
2. Kambiyo Senetlerinin Tanımı ve Hukuki Niteliği.....	108
3. Kambiyo Senedinde Elektronik İmza İle El Yazılı İmza Arasındaki İşlevsel Farklar	111
3.1. Kimlik Tespiti ve Yetkileendirme.....	112
3.2. Gerçeklik ve İnkâr Edilemezlik.....	113
3.3. Veri Bütünlüğü ve Değiştirilemezlik	114
3.4. Uyarı ve Bilinç Oluşturma	115
3.5. Devamlılık, Saklama ve Tedavül Kabiliyeti	116
3.6. İspat Gücü ve Hukuki Geçerlilik.....	117
4. Elektronik Kambiyo Senedine İlişkin Uluslararası Uygulamalar	118
5. Elektronik Çek Düzenlenmesine İlişkin Sorunlar ve Taslak Kanun Açısından Değerlendirilmesi.....	120
5.1. Türk Hukuk Sisteminde Çekin Hukuki Niteliği	121
5.2. Çekte Şekil Şartları ve Karekod Uygulaması.....	122
5.3. Çek Takas Sistemi	125
5.4. Elektronik Çeke İlişkin Kanun Tasarısı ve Değerlendirmeler	127
5.4.1. Elektronik Çekin Tanımı ve Unsurları	128
5.4.2. Elektronik Çekin Düzenlenmesi	130
5.4.3. İleri Tarihli Elektronik Çek Düzenleme Sorunu ve Ödeme Aracı Olarak Elektronik Çek.....	131
5.4.4. Hamiline Yazılı Elektronik Çek ve Açık Elektronik Çek Sorunu	132
5.4.5. Elektronik Çekin Devri.....	133
5.4.6. Elektronik Çekin İbrazi, Ödenmesi ve Karşılıksız Çıkması.....	134

5.4.7. Elektronik Çekten Cayma	135
6. Elektronik Bono ve Poliçe Düzenlenmesine İlişkin Sorunlar ve Taslak Kanun Açısından Değerlendirilmesi.....	137
6.1. Türk Hukuk Sisteminde Poliçe ve Bononun Hukuki Niteliği.....	137
6.2. Poliçe ve Bononun Şekil Şartları ve Unsurları.....	138
6.3. Elektronik Bonoya İlişkin Kanun Tasarısı ve Değerlendirmeler	141
6.3.1. Elektronik Bononun Tanımı, Unsurları ve Düzenlenmesi.....	142
6.3.2. Elektronik Bononun Devri.....	144
6.3.3. Elektronik Bonoda Hesap Tanımlaması ve Ödeme	145
7. Elektronik Kıymetli Evrakta Kişisel Verilerin İhlali Sorunu.....	148
8. Elektronik Kıymetli Evraka ve Yasalaşma Çalışmalarına Yönelik Eleştiriler ve Öneriler.....	150
SONUÇ.....	156
KAYNAKÇA.....	163

KISALTMALAR

AB	: Avrupa Birliği
ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
AÜHFD	: Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi
Akt	: Aktaran
BATİDER	: Banka ve Ticaret Hukuku Dergisi
BKR	: Zeitschrift für Bank- und Kapitalmarktrecht
Bkz	: Bakınız
BTHAE	: Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü
BTOM	: Bankalararası Takas Odaları Merkezi
c	: Cümle
C	: Cilt
CMI	: Comite Maritime International
CKR	: Cargo Key Receipt
COVID-19	: Coronavirus Disease 2019
Dr	: Doktor
DFR	: Scantianavian Data Freight Receipt
DISH	: Seadocs, Data Interchange For Shippinf
E-belge	: Elektronik Belge
E-çek	: Elektronik Çek
E-imza	: Elektronik İmza
EİK	: Elektronik İmza Kanunu
EÜHFD	: Erzincan Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi

eWpG	: Elektronisches Wertpapiergesetz
FATF	: Financial Action Task Force
HMK	: Hukuk Muhakemeleri Kanunu
ICO	: Initial Coin Offering
İK	: İcra İflas Kanunu
KAGB	: Kapitalanlagegesetzbuch
KHAS	: Kadir Has Üniversitesi
KVKK	: Kişisel Verilerin Korunması Kanunu
m.	: Madde
MERSİS	: Merkezi Sicil Kayıt Sistemi
MKK	: Merkezi Kayıt Kuruluşu
OECD	: Organisation for Economic Co-operation and Development
PIN	: Personal Identification Number
Prof	: Profesör
s	: Sayfa
S	: Sayı
SDÜHFD	: Süleyman Demirel Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi
SerPK	: Sermaye Piyasası Kanunu
SPK	: Sermaye Piyasası Kurulu
Takasbank	: İstanbul Takas ve Saklama Bankası A.Ş.
TBB	: Türkiye Barolar Birliği
TBK	: Türk Borçlar Kanunu
TCMB	: Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası

TFM	: Ticaret ve Fikri Mülkiyet Hukuku Dergisi
TMK	: Türk Medeni Kanunu
TTK	: Türk Ticaret Kanunu
UCC	: Uniform Commercial Code
UNCITRAL	: United Nations Commission on International Trade Law
USB	: Universal Serial Bus
UYAP	: Ulusal Yargı Ağı Projesi
vd	: Ve devamı
YTTK	: Yeni Türk Ticaret Kanunu

GİRİŞ

Kıymetli evrak, borç ve alacak ilişkilerini düzenleyen bir araç olarak tarih boyunca ticari hayatın temel taşlarından biri haline gelmiştir. Dünya çapında teknolojiye yaşanan hızlı gelişmeler ve insan ilişkilerinin uluslararası ölçekte giderek daha karmaşık hale gelmesi, ekonomik faaliyetlerin yeniden şekillenmesine neden olmuştur. Kıymetli evrak da zaman içinde gelişen teknolojiye ve gelişen insan ilişkilerine paralel olarak önemli değişikliklere uğramıştır. Bu bağlamda, geleneksel olarak fiziki bir kâğıt üzerinde düzenlenen kıymetli evrakın, çağın gerektirdiği hız, güvenlik ve verimlilik gibi unsurlar nedeniyle elektronik ortama taşınması kaçınılmaz hale gelmiştir.

Kıymetli evrak, genel kabule göre içerdiği hakkın senetten ayrı olarak ileri sürülemediği ve yine içerdiği hakkın senetten ayrı olarak devredilebilmesinin mümkün olmadığı senetler olarak tanımlanmaktadır. Bu senet ile hak arasında sıkı bir bağlantı vardır; senetsiz o hakkı ileri sürmek veya devretmek mümkün olmaz. Kıymetli evrakın senet unsuru başlangıçta fiziki bir senedi zorunlu kılmaktayken 20. yüzyıldan itibaren hızlanan teknolojik gelişmeler, fiziki senedi zorunlu kılan sistemlerin yetersizliğini göstermiş, senetsiz kıymetli evrak ihtiyacı doğmuş ve senedin yalnızca fiziki bir belge olarak kabulünden ziyade geniş anlamda kullanılarak dijital verilerinde senet olarak kabul edilebileceği düşüncesiyle evraksız kıymetli evrak kavramı ortaya çıkmıştır.

Elektronik ortamda kıymetli evrak düzenlenebilmesi, bu evraka ilişkin işlemlerin daha hızlı, güvenli ve kolay yönetilebilir hale gelmesi anlamına gelir. Ancak elektronik kıymetli evrakın hayata geçirilmesi, yalnızca teknik bir altyapı meselesi olmaktan ziyade, aynı zamanda hukuki düzenlemelerin de bu yeniliğe uygun hale getirilmesini gerektirmektedir. Bu ihtiyaç doğrultusunda uluslararası ölçekte farklı ülkeler, kendi hukuk sistemlerine elektronik kıymetli evrakı adapte eden düzenlemeler getirmiştir. Bu ülkelerden biri olan Almanya, 9 Haziran 2021 tarihinde yürürlüğe giren Elektronik Kıymetli Evrak Kanunu (Elektronisches

Wertpapiergesetz - eWpG) ile elektronik ortamda kıymetli evrak düzenlenmesine ilişkin önemli bir adım atmıştır.

Almanya, toplu saklama, kaydıleştirme ve son olarak Alman Elektronik Kıymetli Evrak Kanunu'nun getirdiği yenilikler ile kıymetli evrak düzenlenmesinde kâğıt zorunluluğunu büyük ölçüde esnetmiş, blokzincir (blockchain) gibi yenilikçi teknolojilerle hamiline yazılı tahvillerin elektronik ortamda düzenlenebilmesini mümkün kılmıştır. Almanya'da yasalaşan bu düzenleme ile elektronik ortamda oluşturulan kıymetli evrakın, hukuki olarak geleneksel kâğıt temelli kıymetli evrak ile eşdeğer hale gelmesini sağlanmıştır. Bu bağlamda Almanya örneği, elektronikleşme sürecinde uluslararası hukuk alanında önemli bir model teşkil etmekte ve diğer ülkeler açısından da incelenmeye değer görülmektedir. Özellikle Türkiye gibi ticari ve ekonomik faaliyetlerinin önemli bir bölümünü kıymetli evrak üzerine kurmuş olan ülkeler açısından Almanya'nın deneyimleri, elektronik kıymetli evrakın geleceğine ışık tutmaktadır.

Türkiye'de de elektronik kıymetli evrak düzenlemesine yönelik çalışmalar, özellikle son yıllarda önemli bir ivme kazanmıştır. Elektronik imzaya ilişkin getirilen kanuni düzenlemeler, konişmento alanında yapılan yasal düzenlemeler sonucu konişmentonun elektronik olarak düzenlenebilir hale gelmesi, anonim şirket pay senetlerinin yaşadığı kaydıleştirme süreci, karekodlu çek ve elektronik çek takas sistemine ilişkin düzenlemeler Türkiye'de kıymetli evraka ilişkin elektronikleşme sürecinin örnekleridir. Ancak bu alanda henüz yasal olarak düzenlenmemiş, geleneksel yöntemlerle oluşturulmaya devam eden birçok kıymetli evrak türü bulunmaktadır. Özellikle kambiyo senetlerinin elektronik olarak düzenlenmesi TTK m. 1526/1 hükmü uyarınca yasaktır. Her ne kadar ülkemizde kambiyo senetlerinin elektronikleşmesine ilişkin yasalaşma çalışmaları devam ediyor olsa da Ticaret Bakanlığı tarafından hazırlanan Elektronik Çek ve Bono Kanun Teklifi Taslağı halen yürürlüğe girmemiştir. Bu durum, hukuki açıdan belirsizliklerin ortaya çıkmasına ve ticari faaliyetlerin etkinliğinin azalmasına neden olmaktadır. Dolayısıyla, Türkiye'deki mevcut yasal altyapının elektronik kıymetli evraka uyumlu hale getirilmesi için kapsamlı ve sistematik bir reform sürecine ihtiyaç duyulmaktadır.

Bu çalışmanın amacı, elektronik kıymetli evrak düzenlenmesine ilişkin Türkiye ve Almanya örneklerini karşılaştırmalı olarak analiz etmek ve uluslararası

alanda kabul gören hukuki çözümleri inceleyerek, Türkiye'de elektronik kıymetli evrak sistemine geçiş sürecinde yaşanabilecek olası sorunları tespit etmek ve bu sorunlara yönelik uygulanabilir çözümler önermektir.

Bu doğrultuda, çalışmanın birinci bölümünde, kıymetli evraka ilişkin temel kavramlar, bu kavramların Türkiye'deki hukuki çerçevesi ve toplu saklama, evraksız kıymetli evrak, elektronik kıymetli evrak gibi kavramlar incelenecek, bunun yanında Almanya'da yürürlüğe giren Elektronik Kıymetli Evrak Kanunu (eWpG) 'nun neler getirdiği, elektronik menkul kıymet sicilinin işleyişi, kripto menkul kıymet olgusu ve buradaki düzenlemelerin kapsamı ve uygulama alanı belirlenecektir. Ayrıca Almanya'da yürürlüğe giren kanunda kendisine yer bulan kripto varlıklara ilişkin nitelendirme sorunlarından bahsedilecektir. Çalışmanın ikinci bölümünde, Türkiye'de elektronik kıymetli evrak düzenlemelerine ilişkin mevcut hukuki durum özellikle konişmento ve anonim şirket hisse senetleri özelinde ortaya konulacaktır. Çalışmanın üçüncü bölümünde ise kambiyo senetlerinin elektronik olarak düzenlenebilmesine ilişkin yaklaşımlar ve incelenecek, Almanya örneği ışığında yapılması gereken hukuki ve teknik düzenlemelere yönelik öneriler sunulacaktır.

Dijitalleşme tüm dünyada bankacılık, elektronik para, blokzincir, kripto varlıklar gibi alanlarda yepyeni hukuki sorunlar doğurmuştur. Almanya, eWpG ile bu alanda önemli bir sıçrama gerçekleştirmiştir. Türkiye, anonim şirket pay senetlerinde kaydileştirme, konişmentoda elektronik imza uygulaması, karekodlu çek ve elektronik çek takas sistemi gibi uygulamalarla elektronik kıymetli evraka ilişkin bazı adımlar atmış, ancak kambiyo senetleri gibi ticari hayatın temel taşı olan kıymetli evrak türü için elektronikleşmeye henüz geçememiştir. Bu çalışma, karşılaştırmalı hukuk metodolojisi kullanılarak hazırlanmış olup, bu bağlamda akademik literatür, uluslararası düzenlemeler ve ülke mevzuatları temel kaynak olarak değerlendirilmiştir. Bu giriş bölümü ile birlikte takip eden bölümlerde ayrıntılı olarak ele alınan konular, Türkiye'nin elektronik kıymetli evrak dönüşümüne ilişkin yol haritasının çizilmesine katkıda bulunmayı hedeflemektedir.

BİRİNCİ BÖLÜM ELEKTRONİK KIYMETLİ EVRAKIN TEMEL ESASLARI

1. Kıymetli Evrakın Tanımı

Kıymetli evrak, Türk Ticaret Kanunu'nun 645'inci maddesinde tanımlanmıştır. Türk Ticaret Kanunu'nun 645'inci maddesinin kaynağı ise İsviçre Borçlar Kanunu'nan alınmış olup; Kanun'da kıymetli evraka ilişkin tanım İsviçre Borçlar Kanunu'nun ilgili maddesini tercüme etmek suretiyle birebir aynen alınmıştır. Anılan madde uyarınca kıymetli evrak genel kabule göre "içerdiği hakkın senetten ayrı olarak ileri sürülemesi ve yine içerdiği hakkın senetten ayrı olarak devredilebilmesi mümkün olmayan senetler" şeklinde ifade edilmektedir. Ancak doktrinde kabul edildiği üzere kanun metninde yer alan "senet" kavramı dar anlamda senedi değil; geniş anlamda belgeyi ifade etmektedir¹. Genel kabulün dışında doktrindeki bazı yazarlar tarafından kıymetli evrak tanımı farklı şekillerde yorumlanmaktadır². Kanaatimizce Kanun metnini genişleten diğer tanımlamalar kıymetli evrakın tanımını aşarak özellikleri ve unsurlarını içermekte olup Kanun metninde yer alan tanım kıymetli evrakın tanımlanması için yeterlidir.

Çoğu ülke kanunlarında, kıymetli evraka ilişkin genel bir tanımlama ve hükümleri ayrı bir bölüm olarak düzenlememiş, yalnızca özel kıymetli evrak türlerini düzenlemiştir. Türkiye ise, İtalya ve İsviçre gibi genel hüküm ve tanımlamaları Kanunları ile düzenleyen ülkeler arasındadır³.

Kıymetli evrak Kanun'da yazılı tanımına ek olarak unsurları ve özellikleri ile birlikte incelenmesi gereken bir kavramdır. Tanımdan hareketle kıymetli evrakın iki temel unsuru olduğu görülmektedir. Bu unsurlardan ilki kıymetli evrakın mutlaka senet olması, ikinci unsur ise kıymetli evrakın senede bağlı ve devredilebilir bir hakkı içermesidir.

¹ Hüseyin Ülgen, Mehmet Helvacı, Arslan Kaya, Füsün Nomer Ertan, Kıymetli Evrak Hukuku (İstanbul: Vedat Kitapçılık, 2021), 15-16; Fırat Öztan, Kıymetli Evrak Hukuku (Ankara: Yetkin Yayınları, 2022), 9; Abuzer Kendigelen/İsmail Kırca, Kıymetli Evrak Hukuku (İstanbul: On İki Levha Yayıncılık, 2024), 5

² Aybay'a göre kıymetli evrak, para ve parayı temsil eden ve para yerine kullanabilen belgelerdir. (Rona Aybay, An Introduction To Law, (İstanbul: Der Yayınları, 2020), 120; Erol'a göre kıymetli evrak, koşulsuz olarak bir edimin yerine getirilmesi yahut bir miktar paranın ödenmesini içeren senetler olarak tanımlamıştır. (Melih Uğraş Erol, Introduction To Turkish Commercial Law (Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2019), 259

³ Öztan, 9; Kendigelen/Kırca, 4

2. Kıymetli Evrakın Unsurları

2.1.Senet Unsuru

Daha önce ifade edildiği üzere kıymetli evrakın unsurlarından biri senet unsurudur. Kıymetli evrakın içerdiği hak soyut bir haktır. Bu soyutluğu ortadan kaldırarak kıymetli evrakın içerdiği hakkın somutlaşmasını sağlayan ise kıymetli evrakın senet unsurudur. Bu unsur kıymetli evrakın varlığı ve somutlaşması için gerekli olduğundan kimi yazarlarca kıymetli evrakın maddi unsuru olarak tanımlanmaktadır⁴.

Kanun'un kıymetli evrakın bir unsuru olarak düzenlediği senet, teknik anlamda Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun 199'uncu maddesi ile düzenlenen senedi değil, aynı maddede yer alan ve aslen ilk olarak Medeni Kanun ile düzenlenmiş senetten daha geniş bir kavram olan "belge" nin karşılığıdır⁵.

Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun 199. maddesinde belge kavramı, uyuşmazlığa konu olana vakıaları ispat etmeye yarayan bilgi taşıyıcısı olarak tanımlanmış, senet ise aynı madde içinde, belgenin bir örneği olarak gösterilmiş, ancak kanuni bir tanımla yapılmamıştır. Kanuni tanımdan yola çıkarak belgenin her zaman fiziki bir kâğıt olması gerekmediği anlaşılmaktadır. Bilginin taşınabildiği, fotoğraf, film, ses kaydı, elektronik ortamdaki veriler de belge kapsamında değerlendirilir. Senet ise mutlaka yazılı olmalıdır⁶. Bir belgenin senet değeri kazanabilmesi için, irade açıklamasının yazılı olarak yapılması ve irade açıklamasını yapan kişi tarafından imzalanmış olması gerekmektedir⁷. Kural, imzanın irade açıklamasında bulunan kişi tarafından el ile atılması iken TBK m. 15 ve HMK m. 205 ile güvenli elektronik imzanın el ile atılmış imza ile aynı sonuçları doğuracağı ve ispat bakımından da aynı kuvvette oldukları hüküm altına alınmıştır. Ancak buna rağmen bütün senetlerin elektronik imza ile imzalanabilmesi mümkün değildir. Kanunlarda, elektronik imza ile imzalanamayacak türde senetler ayrıca ve açıkça belirtilmiştir. Kıymetli evrakın bir türü olan kambiyo senetleri özellikleri gereği bazı

⁴ Ülgen/ Helvacı / Kaya/ Ertan, 17; Mehmet Bahtiyar, Kıymetli Evrak Hukuku (İstanbul: Beta Yayınları, 2018), 1 (Kısaca: Kıymetli Evrak); Hasan Pulaşlı, Kıymetli Evrak Hukukunun Esasları (Ankara: Adalet Yayınevi, 2017), 33

⁵ Ülgen/ Helvacı / Kaya/ Ertan, 17-19;

⁶ Kendigelen/Kırca, 5

⁷ Ülgen/ Helvacı / Kaya/ Ertan, 18; Öztan, 10-11; Pulaşlı, 3

özel şekil şartlarına tabidir. Kambiyo senetlerinin güvenli elektronik imza ile imzalanabilmesi mümkün değildir. İmza muhakkak el yazısı ile olmalıdır.

Senet unsuru, kıymetli evrakın içerdiği hakkın maddi olarak ortaya konmasına yarayan bir unsur olduğundan, tanımda mevcut senet kavramının kıymetli evrakın içerdiği hakkın somutlaşmasına yarayan her türlü bilgi taşıyıcısı yani belge olarak anlaşılması gerektiği görülmektedir⁸. Ancak kambiyo senetlerinin güvenli elektronik imza ile imzalanamayacak olması ve imzanın muhakkak el ile atılması gerekliliği nedeniyle kıymetli evrakın bir türü olan kambiyo senetlerinin senet unsurundan anlaşılması gereken ise geniş anlamda “belge” değil, dar anlamda “senet” olduğu ve bu senedin de belirli şekil şartlarına sahip, nitelikli bir senet olması gerektiği anlaşılmaktadır⁹.

2.2. Senede Bağlı Devredilebilir Hak Unsuru

Kıymetli evrakın diğer bir unsuru ise devredilebilir bir hakkı içermesi zorunluluğudur. Kıymetli evrakta mevcut hakkın öncelikle özel hukuk anlamında bir hakkı içermesi gerekmektedir¹⁰. Zira vatandaşlık ya da imtiyaz hakkı gibi kamu hukukundan kaynaklanan hakların kıymetli evraka konu olması mümkün değildir¹¹.

Bir başka gereklilik ise hakkın devredilebilir nitelikte olmasıdır. Özel hukuktan kaynaklansa bile soybağı ya da fikir ve sanat eseri sahibinin manevi hakları gibi kişiye sıkı sıkıya bağlı olan ve devredilemeyecek haklar kıymetli evrakın konusu olamayacaktır¹². Yine kıymetli evrakın devredilebilir bir hakkı içermesi gerekliliği nedeniyle yapısı gereği devredilemez nitelikte olan noter kağıtları, pasaport, nüfus cüzdanı gibi belgelerin kıymetli evrak olarak kabul edilebilmesi mümkün değildir¹³. Bu bağlamda kıymetli evrakın içerdiği hakkın özel hukuktan kaynaklanan, kişiye sıkı sıkıya bağlı bulunmayan devredilebilir nitelikteki bir hakkı içermesi gerekmektedir¹⁴.

⁸ Ülgen/ Helvacı / Kaya/ Ertan, 19

⁹ Öztan, 12; Deniz Baytemür, Elektronik Kambiyo Senetleri (Yüksek Lisans Tezi Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi: 2020), 10

¹⁰ Bahtiyar, 2; Ülgen/ Helvacı/ Arslan/ Kaya, 19; Öztan, 13

¹¹ Ülgen/ Helvacı / Kaya/ Ertan, 19; Öztan 13; Reha Poroy / Ünal Tekinalp, Kıymetli Evrak Hukuku Esasları (İstanbul: Vedat Kitapçılık, 2010), 24

¹² Poroy/ Tekinalp, 24; Ülgen/ Helvacı / Kaya/ Ertan, 19

¹³ Ülgen/ Helvacı / Kaya/ Ertan,19; Baytemür, 16

¹⁴ Helvacı'ya göre TTK m. 668 hükmü uyarınca banknot hamiline yazılı senet olarak kabul edilmiş ve yine SerPK m. 3/1- o hükmünde para kıymetli evraklardan kambiyo senetleri ile birlikte bahsedilmiş olduğundan banknot kıymetli evrak olarak kabul edilmektedir. Bununla birlikte Gursky, Baumbach/Hefermehl/Casper gibi başkaca yazarlar ise banknotun kendisinin değeri olduğu, değerli

3. Elektronik İmza

3.1.Genel Olarak

21. yüzyılda, elektronik araçlarda yaşanan gelişmeler ve ardından internetin icadı, günlük yaşam ve ticaret hayatını etkilemiş, ticaret hayatındaki işlemler hız kazanmıştır. Elektronikleşen toplumda hukuki işlemler de bu gelişmelerden etkilenmiş, gelişen ve değişen dünyaya hukuki işlemlerde de uyum sağlama ihtiyacı doğmuştur. Hukuki işlemlerin gelişen teknoloji ile birlikte kağıt üzerinden elektronik ortama geçişi gündeme gelmiş ancak hukuki işlemlerin güvenliğinden endişe edilmiştir. Oysa kağıttan elektronik ortama geçiş, güvenlikten ödün verilmesini gerektirmemektedir¹⁵. Aksine teknolojik ilerlemeler, güvenliği artıran çözümler de sunmaktadır. Kağıt üzerinde gerçekleşen hukuki işlemlerde güvenliği sağlayıcı unsur olarak görülen “ıslak imza”nın işlevini yerine getirmek üzere taraflar arasındaki işlem güvenliğini sağlayan ve işlemi yapanın kimliğinin tespitine yarayan, üzerinde olduğu belgenin geçerliliğini doğrulayan bir unsur olarak elektronik imza ortaya çıkmıştır. Elektronik imza, tarafların kimliklerini doğrulama ve belgelerin bütünlüğünü koruma işlevini üstlenir. Elektronik ortamda gerçekleşen işlemlerin kağıt üzerinde gerçekleşen işlemlere göre daha az maliyetli ve hızlı olması sayesinde elektronik imza işlem hızını artırarak maliyetleri düşürmektedir. Elektronik imzanın elle atılan ıslak imzanın güvenliği sağlama işlevini yerine getirebilmesi için, belgelerde güvenliği sağlayacak, imzalayan kişinin kimliğini tespiti yarayacak ve belgenin sonradan değiştirilmesinin önüne geçecek şekilde tasarlanması gerekmektedir¹⁶.

3.2.Elektronik İmza Kavramı ve Güvenli Elektronik İmza

Elektronik imza, kişinin kimliğini elektronik ortam üzerinde doğrulamaya yönelik yöntemlerin tamamını içeren bir kavramdır¹⁷. Elektronik imza çeşitleri, biyometrik veriler yolu ile atılan imza (ses, parmak izi, göz taraması gibi); kredi kartlarında kullanılan PIN kodu şeklinde atılan bir imza; uygun araçlarla doğrudan

bir hak içermediği gerekçesiyle kıymetli evrak sayılamayacağını kabul etmektedirler; Ülgen/ Helvacı / Kaya/ Ertan, 20

¹⁵ Mine Erturgut, Medeni Usul Hukukunda Elektronik İmzalı Belgelerin Delil Olarak Değerlendirilmesi, (Ankara: Yetkin Yayıncılık, 2004), 22

¹⁶ Hakan Karan, Elektronik Konişmento, (Ankara: Turhan Kitabevi, 2004), 142

¹⁷ Erturgut, 54

elektronik ortamda elle atılan imza ya da dijital imza şeklindedir¹⁸. Elektronik imzanın hukuki işlemlerdeki geçerliliği, güvenlik düzeyine ve ispat gücüne göre farklılık gösterebilir. Bu bağlamda, basit elektronik imza ile güvenli (nitelikli) elektronik imza arasında bir ayırım yapılmaktadır. Güvenli elektronik imza, basit olarak tanımlanan elektronik imzaya çeşitli hizmet sağlayıcıları tarafından verilen sertifikalar ya da kimlik tespitini ispat için daha güvenli ortam sunmak üzere getirilen başkaca unsurlar ile daha güvenli hale getirilmiş nitelikli elektronik imza olarak tanımlanabilir¹⁹.

Elektronik imzayla ilgili olarak ilk düzenleme 1997 yılında Almanya’da yapılmış olup ilgili düzenleme elektronik imzanın bir çeşidi olan dijital imzayı ele almaktadır²⁰.

13 Aralık 1999 tarihinde ise 1999/93 sayılı Elektronik İmzanın Müşterek Çerçeve ve Sınırlarının Belirlenmesi Hakkındaki Avrupa Birliği Yönergesi yayınlanmış, bu yönergede elektronik imzanın tanımı, kimlik teşhisini sağlamaya yarayan ve başka bir elektronik veriyle ilişkili ya da bağlantılı olan veri olarak tanımlanmıştır²¹.

2001 tarihinde yürürlüğe giren UNCITRAL Elektronik İmza Model Kanunu’nda ise AB Yönergesi’ndeki tanıma bağlı kalınmış ve elektronik imza, imza edenin kimliğini tespiti yarayan ve imzalananın içeriğinin imzalayan tarafından kabul edildiğini gösteren, imzalanana eklenmiş ya da mantıken onunla ilişkilendirilmiş elektronik formdaki veri olarak tanımlanmıştır²². Hem AB Yönergesi hem de Model Kanun’da elektronik imza kendisinden daha üst bir nitelendirme ile “gelişmiş elektronik imza” şeklinde tanımlanmış ve bu tanımda gelişmiş elektronik imzanın sadece imzalayan kişiye ait olan ve o kişinin kontrolünde bulunan bir araçla oluşturulacağı ifade edilmiştir²³. Burada bahsedilen gelişmiş elektronik imza, elektronik imzanın başkaca unsurlarla daha güvenli hale getirilmiş olan güvenli elektronik imza ile hemen hemen aynı anlamı taşımaktadır²⁴.

¹⁸ Erturgut, 54

¹⁹ Erturgut, 60; Mesut Orta, Elektronik İmza ve Uygulaması (Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2001), 36

²⁰ Erturgut, 152; Baytemür, 86

²¹ Karan, 142; Baytemür, 86

²² Karan, 142; Baytemür, 86-87

²³ Baytemür, 87

²⁴ Karan, 142

Türk Hukuku'nda ise 15.01.2004 tarihinde 5070 sayılı Elektronik İmza Kanunu yürürlüğe girmiştir. Uluslararası kabul gören tanımlara bağlı kalınarak elektronik imza Kanun'un 3. Maddesinde, *“Başka bir elektronik veriye eklenen veya elektronik veriyle mantıksal bağlantısı bulunan ve kimlik doğrulama amacıyla kullanılan elektronik veri”* olarak tanımlanmıştır. Aynı Kanun'un 4. Maddesinde ise uluslararası mevzuatta gelişmiş elektronik imza olarak ifade edilen, güvenli elektronik imzanın unsurları sayılmıştır. Bu unsurlara göre, güvenli elektronik imza, sadece imza sahibine bağlı olan ve sadece imza sahibinin tasarrufunda bulunan araçlarla düzenlenebilen, nitelikli elektronik sertifika ile sahibinin kimliğini tespit etmeyi ve imzalanmış elektronik veride herhangi bir değişiklik yapıp yapılmadığını tespit etmeyi sağlayan elektronik imzadır²⁵.

3.3.Elektronik İmza Teknikleri

Kimlik doğrulama amacına hizmet eden pek çok elektronik imza çeşidi vardır. Elektronik imza, imzanın hangi teknikle atıldığına göre çeşitli türlere ayrılmaktadır²⁶. Bu nedenle de bu başlık altında elektronik imza teknikleri incelenecektir.

3.3.1.Basit Elektronik İmza

Basit elektronik imza, kişinin kimliğini elektronik ortam üzerinde doğrulamayı sağlayan imza türüdür. Basit elektronik imza tek başına kimlik doğrulamayı sağlayabilse veya mantıksal bağlantısının kurulduğu veya eklendiği belgeyle ilişkili olduğu tespit edilebilse de bu tespitler mutlak sonuçlar doğurmamaktadır²⁷. Bu nedenle de basit elektronik imza şeklinde imzalanan elektronik belgelerde hukuken yazılı imza şartının sağlanmış olduğundan bahsedilememektedir. Elektronik imzanın hukuki olarak yazılı imza şartını sağlayabilmesi için ileride bahsedilecek olan güvenli (nitelikli) imza şeklinde düzenlenmesi gerekmektedir²⁸.

²⁵ Karan, 143; Baytemür, 87

²⁶ Erturgut, 60

²⁷ Biyometrik usuller ile imzalanan elektronik imza, giriş kontrolleri için kullanılsa da bağlı olduğu verinin bütünlüğünün korunmasını sağlamamaktadır (Anja Miedbrodt, Signaturregulierung im Rechtsvergleich (Frankfurt Am Main: 2000), 23, Akt: Erturgut, 44)

²⁸ Elektronik İmza Kanunu, m. 5

3.3.1.1. Doğrudan Elektronik Ortamda Kalemle Atılan İmza

Günümüzde mevcut teknolojik imkânlar sayesinde, “dokunmatik” olarak tabir edilen elektronik aletlere, bu elektronik aletlere uygun kalemler aracılığı ile doğrudan imza atılması mümkündür²⁹. Böyle bir durumda kişi ya bilgisayar ortamında hazırlanmış bir metin altına elektronik araca uygun kalem yardımı ile doğrudan imza atar ya da kişi metni uygun programlar aracılığı ile el yazısı ile yazarak altına imzalar. Her iki durumda da yazı ve imza, imzalayan kişinin eli ürünü olmuş olur. Kişinin imzası üzerinde vuruş, yazı hızı, titreme gibi karakteristik özellikler tespit edilebileceğinden bu teknikle atılan imzanın kişisel olduğundan söz edilebilse de bu teknikle düzenlenen bir elektronik imza hukuki olarak ıslak imza ile aynı sonuçları doğurmayacaktır. Anılan şekilde düzenlenmiş elektronik imza, şekil serbestisinin geçerli olduğu her türlü hukuki işlem için kullanılabilecekken yazılı şekil şartının bulunduğu hukuki işlemlerde uygulama alanı bulamayacaktır³⁰.

3.3.1.2. Kâğıda Atılan İmzanın Sonradan Elektronik Ortama Eklenmesi İle Oluşturulan Elektronik İmza

Bu teknikte, kişinin fiziki olarak kâğıt üzerine atmış olduğu imza tarayıcı gibi elektronik araçlarla elektronik ortama aktarılarak belgelerin altına kopyalama yardımı ile eklenmektedir. Bu imza, el yazılı imzanın aslı olmayıp, bilgisayar ortamına aktarılmış bir kopyasıdır³¹. Bu teknikle atılan bir elektronik imzanın da yazılı şekil şartı olan hukuki işlemlerde kullanılması mümkün olmayacaktır. Zira, teknik anlamda kişinin elektronik belgeyi imzalaması dahi söz konusu değildir, daha önce atılan bir imza yalnızca elektronik belgeye kopyalanmıştır. Kopyalama söz konusu olduğundan bu teknikle atılmış bir elektronik imzanın kimlik tespit işlevinin varlığına dahi şüpheyle yaklaşmak gerekir.

3.3.1.3. Biyometrik İmza

Kişilerin parmak izi, sesi, retinası gibi kişiye özgü biyometrik unsurlarının elektronik imzalamada araç olarak kullanıldığı elektronik imza tekniğine biyometrik

²⁹ Örneğin günümüzde kullanılan tabletler ve dokunmatik olarak tasarlanmış laptoplara bu araçlara uygun kalemler ile doğrudan yazı yazılması ve imza atılması mümkündür.

³⁰ Erturgut, 46

³¹ Bu nedenle de kimi yazarlara göre bir imza değil bir mühür olarak düşünülmelidir. (Sebastian Jungermann, Der Beweiswert elektronischer Signaturen (Marburg Uni: 2002), 36 (Akt: Erturgut, 46)

imza denilmektedir³². Kişilerin biyometrik özelliklerinin elektronik imzalama aracı olarak kullanılabilmesi için kullanılacak biyometrik özelliğin her insanda farklı olması gerekmektedir³³.

Biyometrik özellikler elektronik imzanın kimliği tespit fonksiyonunu sağlamakta oldukça başarılıdır. Zira biyometrik özellikler kişiye özgü olup, kopyalanması veya çalınması oldukça zordur³⁴. Biyometrik imzanın kimlik tespit fonksiyonu ile birlikte kimlik doğrulama fonksiyonu da bulunmaktadır. Elektronik sistemlere kaydedilen biyometrik imza metnin içerisine dahil edilerek ilgisine gönderilir, ilgili kişi de bu imzayı daha önce sisteme kaydedilen biyometrik imza ile karşılaştırarak doğruluğunu teyit eder³⁵. Biyometrik imzanın kimliği tespit fonksiyonu ile kimliği doğrulama fonksiyonu sayesinde el yazılı imzanın işlevini tam olarak yerine getirdiği söylenebilir. Önemli olan biyometrik imzanın, Kanun'da elektronik imza için öngörülen tüm şartları taşımasıdır³⁶.

3.3.1.4. Dijital İmza

Dijital imza, bir dijital veriyi sahibinin gizli anahtarı ve şifreleme yöntemiyle mühürlemesi işlemi olarak tanımlanabilir³⁷. Ayrıca dijital imza, kimliği belirlenebilir bir kişi tarafından belgenin görüldüğünü ve imzalandığını ispat etmeyi garanti eden elektronik imza şeklinde de tanımlanmaktadır³⁸. Elektronik imzanın bir türü olsa da elektronik imzadan daha dar bir anlama sahiptir³⁹. Bu imza, verinin doğruluğunu, değişikliklerin tespit edilmesini ve kimlik doğrulamasını sağlar. Dijital imza, şifreleme sonucu oluşan öz değer (hash değeri) ve elektronik sertifikadan oluşan iki

³² Karan, 148; Erturgut, 47

³³ Örneğin parmak izi, her insanda farklı olmakla birlikte bazı parmak izleri kendi içerisinde benzerlik gösterebilmektedir. (Ayrıntılı bilgi için bkz: Hacı İsmail Çingı, Kan Bağı Bulunan Aile Bireyleri Arasında Parmak İzi Benzerliğinin Araştırılması (Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi: Yıl:14, Sayı:40, 2022, 475))

³⁴ Erturgut, 48

³⁵ Karan, 148

³⁶ Karan, 148; Erturgut, 51

³⁷ Saadet Arıkan, Elektronik Ticaret, Hukuk ve Noterler, (Noterlik Hukuku Sempozyumu: VII, Elektronik Gelişmeler ve Hukuk) (Ankara: Noterlik Araştırma Enstitüsü Yayını, Yayın No:8, 2001), 23; Ber, 51; Baytemür, 88; Dijital mühürleme işlemi şeklinde ifade edilmesinin temel nedeni, 1997 Tarihli Alman İmza Kanunu'nda "dijital mühür" ifadesinin kullanılmasıdır (Akt: Erturgut, 52)

³⁸ Leyla Keser Berber, Şekil ve Dijital İmza, (Ankara: Elektronik Gelişmeler ve Hukuk, 2001), 73 (Kısaca: Şekil); Leyla Keser Berber, İnternet Üzerinden Yapılan İşlemlerde Elektronik Para ve Dijital İmza (Ankara: 2002), 137 (Kısaca: Dijital İmza)

³⁹ Huriye Kubilay/ Esen Akıntürk, Elektronik Konuşmento, Prof. Dr. Hayri Domaniç'e 80. Yaş Günü Armağanı, C. I (İstanbul: 2001), 339

bileşenden meydana gelir⁴⁰. Dijital imzanın sertifika bileşeni imzalayanın kimliğini tespit etmeye yarar⁴¹.

Asimetrik şifreleme teknolojisi⁴², dijital imzanın temelini oluşturur ve bu sayede metnin şifrenmesiyle verinin güvenliği sağlanmış olmaktadır. Aslen dijital imza metnin şifrenmesini doğrudan sağlamamakta, bu işlem için ayrı bir programa ihtiyaç duyulmaktadır⁴³.

Asimetrik şifreleme teknolojisi yani kriptografi, dijital imzanın arkasındaki matematiksel altyapıdır ve verilerin şifrenmesini sağlar. Asimetrik şifreleme kullanılarak gizli ve açık anahtarlar aracılığıyla güvenli veri iletimi yapılır. Simetrik şifrelemede ise aynı anahtar hem şifreleme hem de çözüme için kullanılır, ancak bu yöntem internet gibi açık ağlarda güvenlik sorunlarına sebep olabilmektedir; bu nedenle de dijital imzada kullanılmaz⁴⁴. Asimetrik şifreleme ise dijital imzanın güvenliğini artırır çünkü her anahtar farklıdır ve birinin ele geçirilmesi, işlemi tehlikeye atmaz.

Dijital imza, açık ve kapalı anahtarlar kullanılarak oluşturulmaktadır. Açık anahtar herkes tarafından görülürken, kapalı anahtar yalnızca imza sahibi tarafından bilinir ve imza oluşturulurken kullanılır, sonrasında ise karşı tarafın açık anahtarıyla doğrulama yapılır⁴⁵. Bu doğrulamanın güvenli bir şekilde gerçekleştirilebilmesi için de elektronik sertifika hizmet sağlayıcıları⁴⁶ kullanılmaktadır⁴⁷.

Dijital imzada, hash algoritması kullanılarak metinlerin özet değeri çıkarılır. Bu özet, verinin bütünlüğünü sağlar çünkü metinde yapılan herhangi bir değişiklik, hash değerini değiştirir. Hash fonksiyonu, tek yönlü çalışır; yani hash değerinden

⁴⁰ Baytemür, 89

⁴¹ Erturgut, 53

⁴² Kriptografik teknoloji olarak da ifade edilir. Kriptoloji, bilginin gizlenmesi ve ortaya çıkarılması ile ilgilenen matematiksel bir bilim dalıdır (Ayrıntılı bilgi için bkz: Aysun Coşkun/Ülkü Ülker, Ulusal Bilgi Güvenliğine Yönelik Bir Kriptografi Algoritması Geliştirilmesi ve Harf Frekans Analizine Karşı Güvenirlik Tespiti (Ankara: Bilişim Teknolojileri Dergisi, Cilt:6, Sayı:2, 2001)), 32

⁴³ Erturgut, 54; Karan, 150

⁴⁴ Erturgut, 57; Baytemür, 90

⁴⁵ Erturgut, 55; Ahmet Said Ber, Elektronik Konişmento ve Rotterdam Kuralları'nda İlgili Düzenlemeler (Isparta: Yüksek Lisans Tezi, 2018), 51

⁴⁶ Ayrıntılı bilgi için bkz: Burcu Erbayraktar, Elektronik İmza ve Elektronik İmza Kanunu'na Göre Sertifika Sağlayıcının Üçüncü Kişilere Karşı Hukuki Sorumluluğu, (İstanbul: İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Özel Hukuk Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, 2011), 140 vd.

⁴⁷ Leyla Keser Berber, İmzalıyorum O Halde Varım, Dijital İmza Hakkındaki Yasal Düzenlemeler, Dijital İmzalı Elektronik Belgelerin Hukuki Değeri, (Ankara: Türkiye Barolar Birliği Dergisi, S:2, 2000), 531; Zarife Şenocak, Dijital İmza ve Dijital İmzanın Borçlar Kanunu Hükümleri Açısından Ele Alınması, (Ankara: Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C:50, S. 2, 2001), 99; Karan, 150

orijinal metne ulaşmak mümkün değildir. Belgedeki değişiklikler hash değerini bozarak dijital imzanın geçersiz olmasına neden olur. Her belge için dijital imza farklıdır, bu da her işlemin özgün olduğunu gösterir⁴⁸.

Dijital imza tekniği ile elektronik imzalama yapılması durumunda güvenliğin sağlanması gerekmektedir. Islak imzadan farklı olarak dijital elektronik imza kişinin mutlak kontrolünde olmayıp, imza, sahibinin tasarruf alanından çıkabilmektedir. Nitekim elektronik hizmet sağlayıcıları gibi bir akıllı kart üzerine kaydedilen şifrenin başkaları tarafından çalınması ve güvenlik açığı oluşması her zaman mümkündür. Bu nedenle dijital imzaya ek olarak sertifika hizmet sağlayıcıları ile PIN kodu, biyometrik tanıma gibi ek güvenlik önlemleri uygulanabilir. Sonuç olarak dijital imza tekniği, işlem güvenliği sağlandığı halde, elektronik imzanın ıslak imzayla aynı işlevde kullanılmasını sağlayacaktır⁴⁹.

3.3.2. Gelişmiş Elektronik İmza

Daha önce de bahsedildiği üzere gelişmiş elektronik imza, basit elektronik imzaya başkaca unsurların eklenmesiyle daha güvenli hale getirilmiş bir türüdür. Gelişmiş elektronik imza, verinin bütünlüğünün sağlamaya ve imzalayanın kimliğini tespit etmeye yarar⁵⁰. Hem AB Yönergesi hem de Model Kanun'da elektronik imza kendisinden "gelişmiş elektronik imza" şeklinde daha üst düzey bir tanımlamayla ele alınmış, bu tanımda gelişmiş elektronik imzanın sadece imzalayan kişiye ait olan ve o kişinin kontrolünde bulunan bir araçla oluşturulacağı ifade edilmiştir. Alman Elektronik İmza Kanunu'nda da benzer şekilde bir tanımlama yapılmış ve gelişmiş elektronik imza için dört unsurun bir arada olması gerektiği vurgulanmıştır. Bu unsurlar; imzanın; yalnızca imza anahtarı sahibine özgülenmiş olması, imza anahtarı sahibini tanımaya imkan vermesi, imza anahtarına sahip olan kişinin kontrolü altında olan araçlarla yaratılmış olması, bağlantılı olduğu verilerin sonradan değişikliğini tespiti imkan vermesidir. İmzalamak için kullanılan gizli anahtarın bir veri taşıyıcısında saklanması, bu elektronik imza tekniğinin güvenliğini azaltabilmektedir⁵¹. Gelişmiş elektronik imza, basit elektronik imza ile güvenli (nitelikli) elektronik imza arasında bir konumda olup, birçok hukuk sistemi

⁴⁸ Karan, 150; Ulvi Altınışık, Elektronik Sözleşmeler (Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2003), 84; Erturgut, 64

⁴⁹ Karan, 152

⁵⁰ Erturgut, 74

⁵¹ Erturgut, 75

tarafından güvenlik sorunları nedeniyle ıslak imza ile aynı hukuki işlevde olduğu kabul edilmemektedir. Türk Hukuk Sistemi içerisinde gelişmiş elektronik imza tanımına yer almamakla birlikte, Kanun'da yer alan güvenli elektronik imza tanımının unsurları, gelişmiş elektronik imza kapsamında da mevcuttur⁵².

3.3.3. Güvenli (Nitelikli) Elektronik İmza

Yukarıda da bahsedildiği üzere AB Yönergesinde, gelişmiş elektronik imzaya ilişkin tanımlamalar yapılmış, güvenli (nitelikli) elektronik imzanın tanımı ise yapılmamıştır. Alman Elektronik İmza Kanunu ise nitelikli elektronik imzanın tanımını gelişmiş elektronik imzaya ilişkin tanımdan yola çıkarak yapmış ve elektronik imzanın, *gelişmiş elektronik imzanın unsurlarını taşıyan ve ayrıca imzanın oluşturulduğu zamanda geçerli olan nitelikli bir sertifikaya dayanan, güvenli elektronik imza oluşturm bileşenleri ile üretilen imzanın nitelikli elektronik imza olduğunu* ifade etmiştir⁵³. Türk Hukuku'nda ise nitelikli elektronik imza yerine güvenli elektronik imza kavramı kullanılmış, güvenli elektronik imzanın, sadece imza sahibine bağlı olan ve sadece imza sahibinin tasarrufunda bulunan araçlarla düzenlenebilen, nitelikli elektronik sertifika ile sahibinin kimliğini tespit etmeyi ve imzalanmış elektronik veride herhangi bir değişiklik yapıp yapılmadığını tespit etmeyi sağlayan elektronik imza⁵⁴ olduğu ifade edilmiştir.

Daha önce de ifade edildiği üzere Türk Hukuk Sisteminde gelişmiş elektronik imzaya ilişkin tanımlama yapılmamış; AB Yönergesi ve Alman Elektronik İmza Kanunu'nda ifade edilen gelişmiş elektronik imzaya dair unsurlar Kanunlarımızda güvenli elektronik imza başlığı altında sayılmıştır. Elektronik İmza Kanunu'nun 22. Maddesi ile güvenli elektronik imza el yazısı ile atılmış imza ile aynı değerde kabul edilmiş olup, elektronik imza ile oluşturulan verilerin senet hükmünde olacağı ifade edilmiştir⁵⁵.

3.3.4. Hizmet Sağlayıcısı Tarafından Verilen Sertifikaya Dayanan Elektronik İmza

Elektronik İmza Kanunu uyarınca, basit elektronik imzanın elektronik imzanın herhangi bir sertifikaya dayanması gerekliliğine dair herhangi bir hüküm

⁵² 5070 Sayılı, Elektronik İmza Kanunu, m. 4 (23/1/2004 Tarihli 25355 Sayılı Resmi Gazete)

⁵³ Erturgut, 77

⁵⁴ Karan, 143; Baytemür, 87

⁵⁵ Erturgut, 77

düzenlenmemiş; nitelikli elektronik imza için ise “*nitelikli elektronik sertifika ile sahibinin kimliğini tespit etmeyi ve imzalanmış elektronik veride herhangi bir değişiklik yapıp yapılmadığını tespit etmeyi sağlayan*” şeklindeki hüküm ile sertifika bulunması kanuni bir zorunluluk olarak düzenlenmiştir.

Sertifika hizmet sağlayıcıları, imzayı kişinin kimliğine bağlar. Bu sistem, imzanın geçerliliğini ve güvenliğini artırarak, her türlü belge değişikliğinin tespit edilmesini sağlar. Gizli anahtarın güvenliği ise imza sahibinin sorumluluğundadır ve PIN kodu veya biyometrik güvenlik önlemleriyle korunabilir⁵⁶. Bu sayede elektronik imza daha güvenli bir hale gelerek nitelikli elektronik imzayı oluşturur; bu şekilde oluşturulan nitelikli elektronik imza, ıslak imza ile aynı hukuki değere sahip olur.

4. Kıymetli Evrak Türleri

Türk Hukuku’nda çeşitli kıymetli evrak türleri ve bu kıymetli evrak türlerine ilişkin düzenlemeler birçok farklı mevzuatta düzenlenmiş durumdadır.

4.1.Ticaret Kanununda Düzenlenen Kıymetli Evrak Türleri

6102 Sayılı Türk Ticaret Kanunu aslen kıymetli evraka ilişkin düzenlemeleri içeren temel mevzuattır. Kanun, bünyesinde kıymetli evraka ilişkin genel hükümler ile birlikte birçok kıymetli evrak türünü barındırmaktadır.

Ticaret Kanunu’nda yer alan kıymetli evrak türlerinden ilki *kambiyo senetleridir*. Kambiyo senetleri, Türk Ticaret Kanunu’nun 670 ile 823’üncü maddeleri arasında düzenlenmiştir. Kambiyo senetleri, borçlar hukuku temelli bir sözleşmeden kaynaklı olarak düzenlenmektedir. Kambiyo senetlerinin tarafları arasında borçlar hukuku anlamında bir ilişki bulunmadığı hallerde ise kambiyo senedinin hatır ilişkisine dayalı olarak düzenlendiği ve yine temelinde bir ilişkinin bulunduğu kabul edilmektedir⁵⁷. Buna rağmen kambiyo senetleri, temelinde yer alan ilişkiden bağımsız yani soyut senetlerdir. Kambiyo senetleri; *çek, bono ve poliçe* olmak üzere üç türden oluşmaktadır⁵⁸. Kambiyo senetleri sıkı şekil şartlarına tabidir

⁵⁶ Ayrıntılı bilgi için bkz: Berber, Şekil, 531 vd.

⁵⁷ Ülgen/ Helvacı / Kaya/ Ertan, 94

⁵⁸ Ülgen/ Helvacı / Kaya/ Ertan, 105; Kendigelen /Kırca, 127; Ali Bozer / Celal Göle, Kıymetli Evrak Hukuku, (Ankara: Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü, 2017), 59; Öztan, 68-69

ve bu şartların gerçekleşmemesi halinde geçerli bir kambiyo senedinden bahsetmek mümkün değildir.

Ticaret Kanunu'nda yer alan kıymetli evrak türlerinden ikincisi *kambiyo senetlerine benzeyen senetler ve diğer emre yazılı senetler*dir. Senet metninde poliçe olduğu belirtilmediği halde emre yazılı olarak düzenlendiği açık olan ve poliçenin diğer tüm unsurlarını içeren havaleler *emre yazılı havale* olarak ifade edilmektedir. Bu senetler de kıymetli evrak olarak kabul edilmektedir⁵⁹. Emre yazılı havaleler, Ticaret Kanunu'nun 826 ile 829'uncu maddeleri arasında düzenlenmiştir. Yine senet metninde bono olduğu belirtilmediği halde emre yazılı olarak düzenlendiği açık olan ve bononun diğer tüm unsurlarını içeren senetler, *emre yazılı ödeme vaadi* olarak ifade edilmektedir. Bu senetler de kıymetli evrak olarak kabul edilmektedirler⁶⁰. Emre yazılı ödeme vaadi Ticaret Kanunu'nun 830'uncu maddesinde düzenlenmiştir.

Ticaret Kanunu'nda yer alan kıymetli evrak türlerinden üçüncüsü *makbuz senedi ve varant*tır. Makbuz senedi ve varanta ilişkin hükümler Ticaret Kanunu'nun 832 ile 849'uncu maddeleri arasında düzenlenmiştir. Bu senetlere ilişkin temel düzenleme ise aslen 4721 sayılı Türk Medeni Kanun'un 957 ve 980'inci maddelerinde yer almaktadır. Makbuz senedi ve varant emtia senetleri olarak sınıflandırılmaktadır. Zira bu senetler çeşitli emtialar üzerindeki aynı hakkı temsil ederler⁶¹. Makbuz senedi ve varant umumi mağazaya tevdi edilen malları veya hububatı temsil etmektedir. Makbuz senedi ve varant düzenlemeye yetkili olan yerler "umumi mağazalar"dır⁶². Makbuz senedi, tevdi edilen malların zilyetliğini temsil ederken varant ise mallar üzerindeki rehin hakkını temsil etmektedir. İstisnaları olmakla birlikte bu senetlerin teslimi, emtianın teslimi ile aynı sonuçları doğurur. Makbuz senedi ve varant da tıpkı diğer kıymetli evrak türleri gibi şekil şartlarına sahiptir ve bu şekil şartlarının kıymetli evrak niteliğini kaybetmelerine yol açmaktadır⁶³.

Ticaret Kanunu'nda yer alan kıymetli evrak türlerinden dördüncüsü *konişmento*dur. Konişmento Ticaret Kanunu'nun 1228 ve devamında yer alan

⁵⁹ Ülgen/ Helvacı / Kaya/ Ertan, 141

⁶⁰ Ülgen/ Helvacı / Kaya/ Ertan, 265; Öztan, 5; Bozer/Göle, 7

⁶¹ Öztan'a göre bu senetler eşya hukuku senetleri olarak sınıflandırılmaktadır. (Öztan, 32)

⁶² Poroy/Tekinalp, 343

⁶³ Ülgen/ Helvacı / Kaya/ Ertan, 407; Poroy/Tekinalp, 345

maddelerde düzenlenmektedir. Konişmento, emtiayı temsil eden kıymetli evraktır⁶⁴. Kimi yazarlara göre ise konişmento, eşyanın teslimini talep etmeyi içerir bir alacak hakkını temsil etmektedir. Bu nedenle de emtia senedi değil alacak senedi olarak kabul edilmektedir⁶⁵. Konişmento, Kanun'da yer alan tanımı itibariyle, bir taşıma sözleşmesinin yapıldığını ispata yaramaktadır. Geçerli bir konişmento, eşyanın taşıyan tarafından teslim alındığını veya gemiye yüklendiğini göstermektedir. Konişmento düzenlendiği takdirde taşıyan, eşyayı ancak konişmentoyu kendisine ibraz edene teslim etmekle yükümlüdür. Ticaret Kanunu'nun 1526/2'inci maddesi uyarınca konişmentonun elektronik imza ile de düzenlenebileceği öngörülmüştür. Konumuz gereği bu husus ilerideki bölümlerde detaylı olarak anlatılacak olup burada yalnızca konişmentonun elektronik imza ile düzenlenebileceğine ilişkin hükmünün Ticaret Kanunu'nun 1526/1'inci maddesinde yer alan kambiyo senetlerine benzeyen senetlerin güvenli elektronik imza ile düzenlenemeyeceğine ilişkin kuralın istisnasını oluşturduğunu belirtmekle yetiniyoruz.

Ticaret Kanunu'nda yer alan kıymetli evrak türlerinden beşincisi *anonim şirket pay senetleri ve ilmühaberler*dir. Anonim şirket pay senetleri ve ilmühaberler kıymetli evrak olmakla birlikte kıymetli evraktan daha yeni bir kavram olan menkul kıymet olarak sınıflandırılmaktadır. Menkul kıymet kavramı, aslen 2499 Sayılı mülga Sermaye Piyasası Kanunu'nda tanımlanmış ve bu tanımda menkul kıymetlerle ilgili olarak menkul kıymetlerin ortaklık veya alacak hakkı sağladığı, belirli bir meblağı temsil ettiği, yatırım aracı olarak kullanıldığı, dönemsel gelir getirdiği, misli nitelikte ve seri halinde çıkarıldığı şeklinde menkul kıymetlerin unsurlarını belirtilmiş ve menkul kıymetlerin kıymetli evrak oldukları açıkça ifade edilmiştir.

Ancak 6362 Sayılı güncel Sermaye Piyasası Kanunu'nda menkul kıymetlerin unsurları ve tanımı yer almamış, sadece hangi tür belgelerin menkul kıymet olabileceğinden bahsedilmiştir. Her ne kadar güncel Kanun'da açıkça menkul kıymetlerin kıymetli evrak olduklarına dair kısım yer almıyorsa da Ticaret Kanunu'nu uyarınca kıymetli evrak olmanın şartlarını taşıyan her türlü menkul kıymet kıymetli olarak kabul edilmektedir⁶⁶. Anonim şirket pay senetleri ile

⁶⁴ Ülgen/ Helvacı / Kaya/ Ertan, 7

⁶⁵ Rayegan Kender/Ergon Çetingil /Emine Yazıcıoğlu, Deniz Ticareti Hukuku (İstanbul; Filiz Kitabevi, 2020), 369; İlknur Uluğ, Konişmentonun Kıymetli Evrak Niteliği, Prof. Dr. Hüseyin Ülgen'e Armağan, Cilt 1 (İstanbul: Vedat Kitapçılık, 2007), 801

⁶⁶ Ülgen/ Helvacı / Kaya/ Ertan, 37

ilmühaberler, Ticaret Kanunu'nun 484 ve devamında yer alan maddelerde düzenlenmektedirler. Önceki bölümlerde de bahsedildiği üzere; anonim şirketlerce çıkarılan, sermaye paylarını temsil eden, nama ve hamiline yazılı pay senetleri ile bu senetlerin yerine çıkarılabilecek ilmühaberler, ortaklık hakkı veren kıymetli evraklar olarak kabul edilmektedirler⁶⁷.

Ticaret Kanunu'nda yer alan kıymetli evrak türlerinden altıncısı *intifa senetleri*dir. İntifa senetleri, Ticaret Kanunu'nun 502 ve devamındaki maddelerinde düzenlenmiş olup; ortaklığa katılım hakkı vermeyen ancak buna rağmen elinde bulunduran şahsa anonim ortaklığın kârına veya anonim şirketin tasfiyesi sonucunda tasfiye artığına katılma hakkı veren kıymetli evraklardır⁶⁸. Aslen intifa senetleri de tıpkı anonim şirket pay senetleri ve ilmühaberler gibi kıymetli evraklardan daha yeni bir kavram olan menkul kıymet olarak kabul edilmektedir.

Ticaret Kanunu'nda yer alan kıymetli evrak türlerinden yedincisi *borçlanma senetleri ile alma ve değiştirme hakkı içeren senetler*dir. Bu senetler de aslen menkul kıymet olarak kabul edilmektedir. Türk Ticaret Kanunu'nun 504 ve devamında yer alan maddelerde her çeşidi ile tahviller, finansman bonoları, varlığa dayalı senetler, iskonto esaslı üzerine düzenlenenler de dâhil, diğer borçlanma senetleri, alma ve değiştirme hakkını haiz senetler düzenlenmiştir.

Ticaret Kanunu'nda yer alan kıymetli evrak türlerinden sekizincisi *kuponlar ve tolonlar*dır. Kuponlar ve tolonlar, Türk Ticaret Kanunu'nun 660 ve devamındaki maddelerde düzenlenmiştir. Kupon, sahibine şirketten kâr payı, hazırlık dönemine ilişkin faiz ve rüçhan hakkı vermektedir. Tolon ise, şirketteki kuponlar tükendiğinde yeni kupon alma hakkı veren senetlerdir⁶⁹. Kuponlar ve tolonlar da aslen menkul kıymet olarak kabul edilmektedir.

4.2. Medeni Kanun'da Düzenlenen Kıymetli Evrak Türleri

Kıymetli evraka ilişkin hükümlere Medeni Kanun'un muhtelif yerlerinde de rastlanmaktadır. Medeni Kanun'da düzenlenen kıymetli evrak türlerinden ilki *ipotekli borç senedi*dir. İpotekli borç senedi, Medeni Kanun'un 898 ve devamındaki

⁶⁷ Kendigelen/Kırca, 23; Ülgen/ Helvacı / Kaya/ Ertan, 26

⁶⁸ Pulaşlı, 42; Poroy/Tekinalp,40; Ülgen/ Helvacı / Kaya/ Ertan, 26-27

⁶⁹ Ülgen/ Helvacı / Kaya/ Ertan, 38

maddelerde düzenlenmiştir⁷⁰. İpotekli borç senedi, kişisel alacağı teminat altına almaktadır. İpotekli borç senedi taşınmazın değerini dolaşıma sokmaktadır. İpotekli borç senedi bir kıymetli evrak olmakla birlikte seri halinde çıkarılması halinde menkul kıymet olarak kabul edilmektedir⁷¹.

Medeni Kanun'da düzenlenen bir diğer kıymetli evrak türü de *irat senedidir*. İrat senedi Medeni Kanun'un 903 ve devamındaki maddelerde düzenlenmiştir⁷². İrat senedi, ipotek senedi gibi kişisel bir alacağı teminat altına almaktadır. Ancak burada kişisel alacak, taşınmazın değeri ile sınırlı olarak teminat altına alınmaktadır. Yine tıpkı ipotekli borç senedi gibi irat senedi de bir kıymetli evrak olmakla birlikte seri halinde çıkarılması halinde menkul kıymet olarak kabul edilmektedir⁷³.

Medeni Kanun'da düzenlenen bir diğer kıymetli evrak türü *rehinli tahvildir*. Rehinli tahvilden Medeni Kanun'un 930 ve devamındaki maddeler ile 970 ve devamındaki maddelerde bahsedilmektedir. Taşınmaz rehni ile güvence altına alınan tahvillere rehinli tahvil denmektedir. Seri halinde çıkarıldığı takdirde menkul kıymet olarak kabul edilmektedir⁷⁴.

Medeni Kanun'da düzenlenen son kıymetli evrak türü de *rehin makbuzudur*. Rehin makbuzu, Medeni Kanun'un 964 ve devamındaki maddelerde düzenlenmektedir. Rehin makbuzu nama yazılı olarak düzenlenmektedir. Rehin karşılığı ödünç para verme işi ile uğraşan işletmeler, taşınırı rehnedene rehin makbuzu düzenlemektedir. Bu makbuz da kıymetli evrak olamakla birlikte seri halinde çıkarıldığı takdirde menkul kıymet olarak kabul edilmektedir⁷⁵.

4.3. SerPK'da düzenlenen Kıymetli Evrak Türleri

Daha önce belirttiğimiz üzere⁷⁶ Ticaret Kanunu'nu uyarınca kıymetli evrak olmanın şartlarını taşıyan her türlü menkul kıymet kıymetli olarak kabul edilmektedir⁷⁷.

⁷⁰ Öztan, 6

⁷¹ Ülgen/ Helvacı / Kaya/ Ertan, 40

⁷² Öztan, 6

⁷³ Ülgen/ Helvacı / Kaya/ Ertan, 40

⁷⁴ Ülgen/ Helvacı / Kaya/ Ertan, 40

⁷⁵ Ülgen/ Helvacı / Kaya/ Ertan, 41

⁷⁶ Detaylı bilgi için bkz: s. 17 vd.

⁷⁷ Ülgen/ Helvacı / Kaya/ Ertan, 37

Sermaye Piyasası Kanunu ile düzenlenen menkul kıymet türlerinden ilki *ipoteğe ve varlığa dayalı menkul kıymettir*. İpoteğe ve varlığa dayalı menkul kıymetler SerPK'nın 58'inci maddesinde düzenlenmektedir. Aslen bir borçlanma senedi olan bu menkul kıymetler, ilgili fonların veya ipotek finansmanı kuruluşların portfolyündeki varlıklar karşılık gösterilerek ihraç edilen sermaye piyasası araçlarıdır⁷⁸.

Sermaye Piyasası Kanunu ile düzenlenen menkul kıymet türlerinden ikincisi *ipotek ve varlık teminatlı menkul kıymettir*. İpotek ve varlık teminatlı menkul kıymetleri SerPK'nın 59'inci maddesinde düzenlenmektedir. Bu menkul kıymetler, ihraççıların genel yükümlülüğü niteliğindedir. İpotek ve varlık teminatlı menkul kıymetler, teminatların karşılık gösterilerek ihraç edildiği sermaye piyasası araçlarıdır⁷⁹.

Sermaye Piyasası Kanunu ile düzenlenen menkul kıymet türlerinden üçüncüsü *kira sertifikasıdır*. Kira sertifikası, SerPK'nın 61'inci maddesinde düzenlenmektedir. Maddeye göre kira sertifikası, varlık kiralama şirketleri tarafından ihraç edilen, her türlü varlık veya hakkın finansmanı amacıyla bu mal veya haklardan elde edilen gelirlerden payları oranında hak sahibi olmalarını sağlayan sermaye piyasası araçlarıdır.

4.4. SPK Tebliğleri İle Düzenlenen Kıymetli Evrak Türleri

Sermaye Piyasası Kanunu'na dayanılarak Sermaye Piyasası Kurulu tarafından çıkarılan tebliğler ile de çeşitli kıymetli evrak türlerine ilişkin düzenlemeler yapılmıştır. Bunlar; oydan yoksun hisse senetleri, yatırım fonu katılma payı, paya dönüştürülebilir tahvil, değiştirilebilir tahvil, katılma intifa senedi, kardan pay alma hakkı veren tahvil, banka bonusu, finansman bonusu, kıymetli maden bonusu, gayrimenkul sertifikası, kar ve zarar ortaklığı belgesi, ortaklık varantları, yatırım kuruluşu varantları ve yatırım kuruluşu sertifikalarıdır. Konumuz itibariyle yalnızca çeşitleri ifade edilmiş olup her bir kıymetli evrak türüne ilişkin ayrı açıklama yapılmayacaktır.

⁷⁸ Ülgen/ Helvacı / Kaya/ Ertan, 41

⁷⁹ Ülgen/ Helvacı / Kaya/ Ertan, 41

4.5.Diğer Kanunlarda Düzenlenen Kıymetli Evrak Türleri

Kıymetli evraka ilişkin şu ana dek sayılan türler dışında başkaca Kanunlar ile de kıymetli evrak türlerine ilişkin muhtelif düzenlemeler yapılmıştır. Örneğin 1211 Sayılı Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası Kanunu'nu uyarınca çıkarılan 8/909 numaralı ve 29.05.1980 tarihli Bakanlar Kurulu kararı ile düzenlenen *hamiline yazılı mevduat sertifikası*⁸⁰ bunlardan biridir. Yine, 2908 sayılı Tasarrufların Teşviki ve Kamu Yatırımları'nın Hızlandırılması Hakkında Kanun ile *gelir ortaklığı belgesi* düzenlenebileceği ifade edilmiştir⁸¹.

5. Kıymetli Evrakın Gelişimi ve Değişimi İle Evraksız Kıymetli Evrak Kavramı

Kıymetli evrakın doğumu ve gelişimi, ortaçağ döneminde ticaretin gelişmesi ile birlikte başlamıştır⁸². Başlangıçta yalnızca para ve mal senedi olarak düzenlenmekte olan kıymetli evrak ticaretin gelişmesi, işlem hacminin artması, şirketlerin gelişerek halka yayılma gerekliliği ile birlikte gelişmiş ve ardından menkul kıymet kavramı ortaya çıkmıştır⁸³. Kıymetli evrakın temel özelliği, kıymetli evrakta mevcut hakkın senet ile bitişik olmasıdır. Kıymetli evrakın içerdiği hak, senetten ayrı ileri sürülemez ve başkalarına devredilemez. Dolayısıyla kıymetli evrak muhakkak ki senet olmalıdır. Ancak sermaye piyasasının işlem hacminin büyümesi ile birlikte kıymetli evrakın ve menkul kıymetlerin geleneksel usullerde saklanması ve devredilmesi zorlaşmıştır⁸⁴.

5.1.Kıymetli Evrakın Saklanma Usulleri

Kıymetli evrakın saklanmasının amacı afet ve hırsızlığa karşı korunmasını, yırtılıp atılmalarını ve kaybolmalarını engellemektir. Özellikle menkul kıymetlere yatırımda bulunan kişilerin sermaye piyasasında elde ettikleri varakanın kredi kurumları ve bankalarca saklanmasına ilişkindir. Saklanan genellikle hisse senedi ve tahvillerdir. Kıymetli evrakın iki türlü saklanması mümkündür. Bunlardan ilki kapalı saklama diğeri ise açık saklamadır.

⁸⁰ Ülgen/ Helvacı / Kaya/ Ertan, 46

⁸¹ Öztan, 8

⁸² Poroy/Tekinalp, 3

⁸³ Ülgen/ Helvacı / Kaya/ Ertan, 1

⁸⁴ Asuman Turanboy, Varakasız Kıymetli Evrak (Ankara: Bankacılık ve Ticaret Araştırma Enstitüsü, 1998), 74-75

5.1.1. Kapalı Saklama

Kapalı saklama diğerk bir deyiş ile senedin kapalı tevdi, banka müşteriinin senedini bankalara kapalı şekilde teslim ettiği, bankanın ise kendisine teslim edilen şeyin ne olduğunu bilmeksizin kendisine verileni yalnızca kasasında saklamakla yükümlü olduğu saklama türüdür. Bu tür saklamada bankanın verileni idare hakkı bulunmamaktadır⁸⁵.

5.1.2. Açık Saklama

Açık saklama diğerk bir deyiş ile senedin açık tevdi ise, bankanın kendisine teslim edilen kıymetli evrakı idare etme görevinin de bulunduğu saklama türüdür. Açık saklama da kendi içerisinde türlere ayrılmaktadır.

Açık saklamanın bir türü olan *münferit saklamada* müşteriye ait kıymetli evrak diğerk müşterilere ait kıymetli evraklardan ayrı ve münferit şekilde saklanmaktadır. Her bi kıymetli evrakın tek başına saklanması bu türün ana özelliğini oluşturur. Münferit saklamada kıymetli evrakı saklamakla görevli olan, müşterinin yazılı onayı ile kıymetli evrak üzerinde tasarrufta bulunabilmektedir.

Açık saklamanın diğerk bir türü ise *toplu saklamadır*. İkinci Dünya Savaşı sonrası sanayi ve ticaretin gelişmesiyle birlikte Kıta Avrupa ülkelerinde ve tüm dünyada borsadaki kağıt miktarı ve işlem hacmi artmış, ülkeler arasında borsasının en büyük hacimde olduğu düşünölen Amerika'da 1960'lı yıllarda günlük ortalama işlem hacmi 3 milyonken bu tutar zamanla dört kat artmıştır. Borsadaki kağıt miktarı ve işlem hacminin artması ile birlikte ihraç edilen menkul kıymetlerin milyarlaraya ulaşması bu kıymetlerin günlük hareketlerini takip edilemeyecek bir hale getirmiştir⁸⁶. Menkul kıymetlerin milyarlaraya ulaşması ile birlikte bankalar ve saklama merkezlerinde menkul kıymetleri saklamak ve muhafaza etmek zorlaşmıştır⁸⁷. Bu durum, özellikle münferit ve isim ile saklama gerçekleştiren saklayanların, çok sayıda personel çalıştırmasını zorunlu hale getirmiş ve saklayanlar çok yüksek personel masraflarına katlanmak durumunda kalmıştır. Tüm bu zorluklar münferit saklama usulünün yerini toplu saklamaya bırakmasının yolunu açmıştır⁸⁸. Toplu saklamanın ilk uygulaması Avusturya'da Viyana Ciro İşlemleri ve Kasalar Birliği

⁸⁵ Turanboy, 6

⁸⁶ Turanboy, 1-2

⁸⁷ Pulaşlı, 19

⁸⁸ Turanboy, 8

aracılığı ile hayat bulmuş, ardından Berlin Kasalar Birliği oluşturulmuş ve Depo Kanunu çıkarılmıştır⁸⁹.

Senedi bulunduğu yerden hareket ettirmeden, hesaptan hesaba kayıt ederek saklamak, senedi bu suretle idare etmek, senedi yine aynı usulde hareket ettirmeksizin devretmek toplu saklamanın esasını oluşturmaktadır. Toplu saklamada senedin *misli eşya* niteliğinden yararlanılmaktadır⁹⁰.

Toplu saklama birçok açıdan münferit saklamaya oranla kolaylık sağlasa da her menkul kıymet toplu saklama için elverişli değildir. Toplu saklamada senedin misli eşya niteliğinden yararlanıldığı için toplu saklama için misli eşya olarak kabul edilebilecek bir senedin mevcudiyeti gerekmektedir. Senedin misli olup olmadığı ise hamiline ya da nama düzenlenmesine göre değişmektedir.

Toplu saklamaya uygun olan menkul kıymetler kural olarak hamiline yazılı menkul kıymetlerdir. Nama yazılı hisse senetleri ise yalnızca beyaz ciroyla devri halinde toplu şekilde saklanabilmektedir⁹¹.

Toplu saklamada senet sahibi senedini muhafaza merkezine bırakarak zilyetliğini saklayana devretmektedir. Ancak bu devir aynı hakkı içermemekte, senedin aynı hakkı senet sahibinde kalmaktadır. Muhafaza merkezine bırakılan senet üzerindeki aynı hak içeren işlemler doğrudan senetle gerçekleştirilmemekte, bunun yerine fiziken senet mevcut olmaksızın, doğrudan sicil üzerinden gerçekleştirilmektedir. Toplu saklamada aynı şirket tarafından ihraç edilmiş, aynı cinsten ve aynı hakları veren senetler sınıflandırılmaksızın toplu şekilde saklanmaktadır. Toplu saklamanın gerçekleştirilebilmesi için saklatanın yazılı ve açık onayının olması gerekmektedir. Bu izin "*genel işlem şartları*" denilen tek tip şartların sözleşmelere eklenmesi aracılığı ile gerçekleşmektedir⁹².

Toplu saklama, saklatanın senedi teslim ettiği banka tarafından gerçekleştirilebileceği gibi üçüncü bir kurum aracılığı ile de gerçekleştirilebilir. Üçüncü bir kurum ile saklama işleminin gerçekleştirilebileceği Alman Depo Kanunu'nun 3. Paragrafı ile mümkün hale getirilmiştir. Üçüncü bir kurum olarak

⁸⁹ Turanboy, 2

⁹⁰ Turanboy, 14

⁹¹ Turanboy, 19-20

⁹² Turanboy, 15

ifade edilen ise kıymetli evrak toplu saklama bankalarıdır. Bu kurumlara *kasalar birliği* de denilmektedir⁹³.

Senet üzerindeki aynı işlemlerin senet olmaksızın sicil üzerinden gerçekleştirilmesinin bir sonucu olarak toplu saklama bankaları sakladıkları menkul kıymetlerin devrini senedin devri için zorunlu bir unsur olan “*senedi ibraz şartı*” nı aramaksızın kayden gerçekleştirmektedir. Kaydi devir, bir menkul kıymet çeki aracılığıyla yapılmaktadır. Bu çek gerçek anlamda bir çek olmayıp yalnızca menkul kıymet işlemlerini sağlamak için kullanılmaktadır.

5.2.Toplu Senet

Borsadaki işlem hacminin artarak kağıt sayısını çoğaltması münferit saklamadan toplu saklamaya geçişi getirmişse de toplu saklama, menkul kıymetlerin saklanması ve menkul kıymetler için gerçekleştirilen işlemler için tam anlamıyla bir çözüm olmayı başaramamıştır. Nitekim toplu saklamada da senetlerin basılması, tek bir yerde toplu şekilde saklanması ve muhafaza edilmesi ile bu işlemler için çok miktarda emek ve masraf harcanması söz konusu olmuş, bu durum da *toplu senet* kavramının ortaya çıkmasına yol açmıştır. Toplu senet ile, senetlerin baskı ve kağıt masrafı ve basım için gereken iş gücünden tasarruf edilmesi amaçlanmaktadır. Toplu senet uygulamasının ilk örneği Amerika Birleşik Devletleri’nde gerçekleşmiştir⁹⁴.

Toplu senet, misli nitelikte ve birden fazla kişiye ait hakkı içeren çok sayıdaki kıymetli evrakın tek bir senede bağlanması ile ortaya çıkan kıymetli evrak olarak tanımlanmaktadır⁹⁵. Toplu senet içerisinde aynı hakkı da barındıran kıymetli evrak ve ispat vasıtası olarak kabul edilmektedir. Toplu senet her ne kadar çok sayıda kıymetli evrakın tek bir senede bağlanması ile oluşsa da senet üzerindeki hak sahibinin talebi üzerine her zaman tek tek senetlere bölünebilmesi mümkündür. Toplu senet sayesinde senedin kayden devredilmesi kolaylaşmış ve hızlanmıştır. Toplu senet üzerinde senedi oluşturan münferit senet sahiplerinin müşterek

⁹³ Turanboy, 16

⁹⁴ Turanboy, 34

⁹⁵ Alman Depo Kanunu’na 24.05.1972 yılında eklenen 9. Paragraf

mülkiyetleri söz konusudur⁹⁶. Senet üzerindeki hak sahipleri aslında senetteki müşterek mülkiyet üzerinde hisse sahibi olmaktadır.

5.3.Kıymet Hakkı ve Evraksız Kıymetli Evrak

Toplu saklama ve toplu senedin ardından evraksız kıymetli evrak ile birlikte “kıymet hakkı” ortaya çıkmıştır. Kıymet hakkı, bir evrak vasıtası ile vücut bulmayan hakkı temsil etmektedir. Kıymet hakkında menkul kıymetin içerdiği hak bir senede bağlanmak yerine kaydi olarak belirtilmektedir. Kıymet hakkı ilk olarak Almanya’da İkinci Dünya Savaşı esnasında ortaya çıkmıştır⁹⁷. İkinci Dünya Savaşı ile birlikte matbaalarda personel istihdam etmekte yaşanan zorluklar herhangi bir meteryale bağlı olmayan hakka olan ihtiyacı doğurmuştur. Nitekim 1972 yılında Almanya Posta İdaresi ve Demiryolları’nın tahvilleri senetsiz olarak çıkarılmaya başlanmıştır. Ardından Fransa 1984 yılında kıymet hakkını uygulamaya geçirmiş, hisse senedi ve tahvillerin tutulan resmi kayıtlar ile senetsiz şekilde hesaptan hesaba devrine imkan sağlamıştır.

Kıymet hakkı ortaya çıktıktan sonra birtakım tartışmaları da beraberinde getirmiştir. Özellikle kanuni düzenlemeye dayanmayan kıymet hakkının hukuki olarak nasıl konumlandırılacağı tartışmalara yol açmıştır⁹⁸.

Sonuç itibariyle kıymet hakkı, teknik anlamda evraksız kıymetli evrakın ve konumuz itibariyle de elektronik kıymetli evrakın yolunu açmış ve kağıdın hakkın taşıyıcısı olmak için bir araç olarak kullanımına son verilebileceğini göstermiştir. Nitekim Pulaşlı’ya göre kıymet hakkı değer hakkı olarak İsviçre Sermaye Piyasası Hukuku’nda kıymetli evrak ifadesinin yerine kullanılmakta ve kıymetli evrak, işlevsel olarak kağıttan uzaklaştırılarak yatırımcıların korunması sağlanmaktadır⁹⁹.

Bir önceki başlıklar altında anlatılan menkul kıymetlerin ilk olarak bankalarda kapalı saklama usulüyle daha sonra ise açık saklama usulüyle saklanmaları ile zaman içerisinde toplu senedin ve kıymet hakkının ortaya çıkması,

⁹⁶ Turanboy , 40

⁹⁷ Turanboy , 43

⁹⁸ Alman doktrininde Georg Opitz tarafından kıymet hakkının yalnızca alacak haklarından ibaret olabileceği, kıymet hakkının aynı hak benzeri bir hak tanıdığı ifade edilmiştir. Yine Alman doktrininde Wolfgang Zöllner ise toplu senedin kıymetli evrakın tarihi gelişimi içinde bir koltuk değneği vazifesi gördüğünü ve kıymet hakkının ortaya çıkması ile bu değneğe ihtiyaç kalmadığını ifade etmiştir. (Bkz: Turanboy, 46)

⁹⁹ Pulaşlı, 19

kıymetli evrakın herhangi bir senet düzenlenmeksizin de düzenlenebileceğini ve bunun sonucu olarak “evraksız kıymetli evrak” kavramını ortaya çıkarmıştır.

Evraksız kıymetli evrak ifadesi ilk olarak Arthur Meier-Hayoz isimli İsviçreli hukukçu tarafından kullanılmıştır¹⁰⁰. Türkiye’de ise 2499 sayılı Sermaye Piyasası Kanununda değişiklik yapan 4487 sayılı Kanun’un “*sermaye piyasası araçlarının kaydileştirilmesi*” başlığı altında 10/A maddesi ile evraksız kıymetli evraka dair ilk düzenlemeler yapılmıştır¹⁰¹.

Evraksız kıymetli evraka dair düzenlemeler menkul kıymetler yönünden gerçekleştirilmiş ve Sermaye Piyasası Kanunu ile vücut bulmuştur. 6362 Sayılı Sermaye Piyasası Kanunu’nun 13. Maddesi’nde; “*Sermaye piyasası araçlarının senede bağlanmaksızın elektronik ortamda kayden ihracı esastır. Kurul, kayden ihraç edilecek sermaye piyasası araçlarını ve kayden izlenecek hakları belirler; türleri ve ihraççıları itibarıyla kaydileştirmesine, kayıtların tutulmasına ve üyelik şartlarını kaybeden ihraççıların paylarının kayden izlenmesinin sona erdirilmesine ilişkin usul ve esasları düzenler...*” hükmü mevcuttur. Anılan hükmün devamında kaydi sermaye piyasasına ilişkin hakların MKK tarafından izleneceği ve kayıtların bu kuruluş tarafından tutulacağı ifade edilmiştir. Hükümde geçen MKK ifadesi Merkezi Kayıt Kuruluşu’nu ifade eder. Merkezi Kayıt Kuruluşu 21.09.2001 tarihinde anonim ortaklık şeklinde kurulmuştur¹⁰².

Yine yukarıda bahsedilen Sermaye Piyasası Kanunu’nun 13. maddesine dayanılarak Kaydileştirilen Sermaye Piyasası Araçlarına İlişkin Kayıtların Tutulmasının Usul ve Esasları Hakkında Tebliğ çıkarılmıştır¹⁰³. Görüleceği üzere evraksız kıymetli evrak kavramı Türkiye’de menkul kıymetler üzerindeki işlemlerin kayden yapılabilecek hale gelmesi ile ortaya çıkmıştır¹⁰⁴. Kıymetli evrakın, fiziki bir

¹⁰⁰ Pulaşlı, 19

¹⁰¹ 18.12.1999 tarihli 23910 sayılı Resmi Gazete

¹⁰² 21.06.2001 tarihli 24439 sayılı Resmi Gazete ile yayımlanan Merkezi Kayıt Kuruluşu’nun Kuruluş, Faaliyet, Çalışma ve Denetim Esasları Hakkında Yönetmelik uyarınca kurulmuştur. (Bkz: Ülgen/ Helvacı/ Arslan/ Kaya, 49)

¹⁰³ 07.08.2014 tarihli 29081 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanan Seri II No, 13.1 sayılı tebliğ

¹⁰⁴ Ünal Tekinalp, Evraksız Kıymetli Evrak veya Kıymet Haklarına Doğru (BATİDER: 14(3), 1998),

senet olmadan da düzenlenebileceğinin kabul edilmesi, sermaye piyasası araçlarının kayden ihraç edilmesine olanak tanımıştır¹⁰⁵.

Kıymetli evrakın kanuni tanımında mevcut bulunan “senet” ifadesinin, zaman içinde doktrinde daha önce de bahsettiğimiz üzere teknik anlamda Hukuk Muhakemeleri Kanunu’nun 199’uncu maddesi ile düzenlenen senedi değil, aynı maddede yer alan ve aslen ilk olaral Medeni Kanun ile düzenlenmiş senetten daha geniş bir kavram olan “belge” nin karşılığı olduğunun ifade edilmesi, evraksız kıymetli evrak kavramının ortaya çıkmasına destek olmuştur¹⁰⁶. Senet, üzerinde irade beyanının yazılı olduğu bir belge olup; bu belgenin, irade beyanının üzerine yazılabileceği bir materyalden oluşması yeterlidir¹⁰⁷. Senetteki yazının okunabilir ve anlaşılabilir olması gerekmektedir¹⁰⁸. Yazının teknik araçlar yardımı ile okunması ise elektronik kıymetli evrak kavramını akla getirmektedir. Zira elektronik kıymetli evrakta senedin okunabilmesi için bilgisayar gibi dijital araçlara ihtiyaç duyulmaktadır. Federal Mahkeme, senetteki yazının okunabilmesinin çıplak göz ya da herhangi bir teknik araçla olması arasında herhangi bir fark olmadığını ifade etmiş ve elektronik kıymetli evrakın önünü açmıştır¹⁰⁹. Kıymetli evrakın yazılı olması, okunabilir ve anlaşılabilir olması yanında kıymetli evrakın el ile imzalanması gerekmektedir. Kıymetli evrakın kimi türleri için el ile imza sıkı bir şekil şartı olarak kabul edilmişken hisse senetleri, tahviller gibi kimi tür kıymetli evraklarda el ile imza şekil şartı olarak düzenlenmemiştir. Bu da bu tür kıymetli evrakın evraksız olarak düzenlenebilmesinin önünü açmıştır. 5070 sayılı Elektronik İmza Kanunu’nun 5. maddesi ile güvenli elektronik imzanın el ile atılan imza ile aynı hukuki sonucu doğurduğu ifade edilmiş, aynı hüküm 6098 Sayılı Türk Borçlar Kanunu’nun 15. maddesine de alınmıştır. Aynı maddenin ikinci fıkrasında düzenlenen “*İmzanın el yazısı dışında bir araçla atılması, ancak örf ve âdetçe kabul edilen durumlarda ve özellikle çok sayıda çıkarılan kıymetli evrakın imzalanmasında yeterli sayılır*” hükmünde yer alan “*çok sayıda çıkarılan kıymetli evrak*” ifadesi ile de menkul kıymetlerin imzalanmasında el dışında başka araçların da kullanılabileceği kabul

¹⁰⁵ Mücahit Ünal, Sermaye Piyasa Araçlarının Kaydileştirilmesi (Ankara: Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Cilt: 19, Sayı:1, 2011), 226

¹⁰⁶ Ülgen/ Helvacı / Kaya/ Ertan, 47; Turanboy , 47

¹⁰⁷ Turanboy, 47

¹⁰⁸ Lucas Handschin, Senedin herkesçe okunabilir ve anlaşılabilir olması gerektiğini, küçük bir topluluk tarafından okunup anlaşılabilmesinin yeterli olduğunu savunmaktadır. (Bkz: Turanboy, 49)

¹⁰⁹ Kurt Andreas / Erwin Schmidtgal, Rationalisierung des wertpapierverkehrs I, Zeitschrift für das gesamte Kreditwesen (Almanya, 1972; N.17, 815) (Bkz: Turanboy, 49)

edilmiştir¹¹⁰. Ancak kıymetli evrakın bir türü olan kambiyo senetleri ise özellikleri gereği bazı özel şekil şartlarına tabidir ve kambiyo senetlerinin güvenli elektronik imza ile imzalanabilmesi mümkün değildir. İmza muhakkak el yazısı ile olmalıdır. Bu nedenle de Türkiye’de mevcut yasalar uyarınca kambiyo senetlerinin güvenli elektronik imza ile evraksız olarak elektronik ortamda düzenlenebilmesi mümkün değildir.

6. Elektronik Kıymetli Evrak Kavramı

6.1.Genel Olarak

Kıymetli evrak *“içerdiği hakkın senetten ayrı olarak ileri sürülemediği ve yine içerdiği hakkın senetten ayrı olarak devredilebilmesi mümkün olmayan senetler”* olarak tanımlanmaktadır. Bir önceki başlıkta detaylı şekilde anlatmış olduğumuz kıymetli evrakın gelişim süreci ile birlikte “senet” kavramının da “belge” olarak daha geniş anlamıyla yorumlanması, kıymetli evrakın maddi varlık olmaksızın da hukuki geçerliliğini koruyabileceğini ortaya koyarak, evraksız kıymetli evrak anlayışının gelişmesine katkı sağlamıştır¹¹¹.

Ayrıca teknolojiye ve ticaret hayatında yaşanan gelişmeler sonucunda ticari hayatta çeşitli ihtiyaçlar doğmuş ve bu ihtiyaçların çözümü olarak kıymetli evrakın senetten bağımsız olabileceği ve elektronik olarak düzenlenebileceğine ilişkin görüşler ortaya çıkmıştır. Bu görüşler öncelikle uluslararası alanda ardından da ülkemizde somutlaştırılmış ve bazı kıymetli evrak türlerinin elektronik olarak düzenlenebilmesi mümkün hale gelmiştir. Bu doğrultuda elektronik kıymetli evrak, geleneksel kıymetli evrakın elektronik ortamda düzenlenen hali olarak ortaya çıkmıştır.

6.2.Elektronik Kıymetli Evrakın Ortaya Çıkma Sebepleri

Günümüz dünyasında teknolojik gelişmeler, ekonomik ve hukuki süreçleri önemli ölçüde etkilemektedir. Dijitalleşme, birçok alanda olduğu gibi finans ve ticaret dünyasında da dönüşüme yol açmış, işlemlerin daha hızlı, güvenli ve düşük maliyetle gerçekleştirilmesini sağlamıştır. Bu dönüşüm, geleneksel kıymetli evrak sisteminin elektronik ortama taşınmasını kaçınılmaz hale getirmiştir. Özellikle son

¹¹⁰ Baytemür, 58

¹¹¹ Ülgen/ Helvacı / Kaya/ Ertan, 47; Turanboy , 47

yıllarda hızlanan teknolojik gelişmelerin yanında tüm dünyayı etkisi altına alına COVID-19¹¹² küresel salgını gibi olağanüstü durumlar, geleneksel kıymetli evrakın hız ve zaman bakımından yetersiz kalmasına neden olmuştur. COVID-19 salgını ile birlikte birçok sektörde dijitalleşme süreci hızlanmış, fiziksel teması gerektiren işlemler yerini elektronik çözümlere bırakmıştır¹¹³. Kıymetli evrakın dijitalleşmesi adına birçok farklı çözüm önerisi geliştirilmiş ve uygulamaya geçirilmiştir. Elektronik kıymetli evrakın ortaya çıkışında etkili olan başlıca sebepler, fiziki evrakın yüksek maliyetleri, güvenlik riskleri, işlem süreçlerinin yavaşlığı ve kayıt dışı ekonomiyle mücadelede duyulan ihtiyaçtır.

Öncelikle, fiziki kıymetli evrakın basımı, saklanması ve dolaşımı birçok maliyet kalemini beraberinde getirmektedir¹¹⁴. Fiziki senetlerin üretimi için gerekli materyaller, basım işlemleri ve lojistik süreçler büyük ölçüde finansal ve çevresel yük getirmektedir. Fiziki kıymetli evrakın ihraç, taşınma ve muhafaza masrafları da önemli bir maliyet unsuru olarak öne çıkmaktadır. Örneğin Türkiye'de çek defterleri yurt dışından ithal edilmektedir ve bu defterlerin ithali ile Avrupa merkez bankalarının belirlediği teknik şartnameye uygun üretilmesi gibi zorunluluklar, maliyetleri daha da artırmaktadır¹¹⁵. Elektronik kıymetli evrak sistemine geçiş, bu maliyetleri minimize ederek daha etkin bir finansal altyapının oluşturulmasına imkân tanıyacaktır¹¹⁶. Elektronik ortamda düzenlenen evrakların saklanması ve iletilmesi için merkezi veya dağınık veri tabanları kullanılabilirliğinden, fiziki evraklara kıyasla işlem maliyetlerinin ciddi oranda düşmesi beklenmektedir. Ayrıca maliyetlerin düşmesi ile birlikte elektronik kıymetli evrak çevresel sürdürülebilirliği de desteklemektedir¹¹⁷.

¹¹² Çin'in Vuhan Eyaleti'nde 2019 yılı Aralık ayının sonlarında solunum yolu belirtileri (ateş, öksürük, nefes darlığı) gelişen bir grup hastada yapılan araştırmalar sonucunda 13 Ocak 2020'de tanımlanan bir virüstür. ([https://covid19.saglik.gov.tr/tr-66300/covid-19-nedir-.html#:~:text=Yeni%20Koronavir%C3%BCs%20Hastal%C4%B1%C4%9F%C4%B1%20,](https://covid19.saglik.gov.tr/tr-66300/covid-19-nedir-.html#:~:text=Yeni%20Koronavir%C3%BCs%20Hastal%C4%B1%C4%9F%C4%B1%20,Tarihi: 03.05.2025) Erişim Tarihi: 03.05.2025)

¹¹³ Ahmet Said Ber, Blokzincir (Blockchain) Teknolojisi Kapsamında Elektronik Çek, (Journal of Marine and Engineering Technology Dergisi: Cilt:2 Sayı:1, 2022), 4, (Kısaca: Elektronik Çek)

¹¹⁴ Baytemür, 68; Ber, Elektronik Çek, 4; Aydın Alber Yüce, 9 Haziran 2021 Tarihli Alman Elektronik Kıymetli Evrak Kanunu (eWpG) Üzerine Düşünceler (İstanbul: İstanbul Üniversitesi Yayınevi, İstanbul Hukuk Mecmuası, 79 (3), 2021), 736

¹¹⁵ Eda Kurt, Karşılıksız Çek Keşide Edilmesine Karşı Alınabilecek Hukuki Tedbirler ve Elektronik Çek Uygulaması (İstanbul: İstanbul Aydın Üniversitesi Özel Hukuk Ana Bilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, 2021), 118-119; Ber, Elektronik Çek, 4

¹¹⁶ Mete Tevetoğlu, Elektronik Çek ve Bono Kanunu Teklifi İle Yapılması Planlanan Düzenlemelere Dair Düşünceler, (Bilişim Hukuku Dergisi 3: No:1, 2021), 42

¹¹⁷ Baytemür, 69

Bunun yanı sıra, fiziki senetlerin tedavül sürecinde çeşitli güvenlik riskleri söz konusudur. Fiziki evrakların çalınma, kaybolma, sahtecilik ve tahrif edilme gibi tehditlere açık olması, ticari işlemlerde güvenliği azaltmaktadır¹¹⁸. Kıymetli evrak, senede bağlı bir hak içerdiğinden ve senedin devri için zilyetliğin de devredilmesi gerektiğinden, devir söz konusu olduğunda, tarafların fiziken bir araya gelmesi veya senedin nakliye yoluyla ulaştırılması gerekmektedir. Bu süreç, güvenlik risklerini artırmakta ve güvenlik için de ek maliyetlere neden olmaktadır¹¹⁹. Bu risklerin önüne geçebilmek ve maliyetlerin azaltılmasını sağlamak için elektronik kıymetli evraka ihtiyaç duyulmuştur. Zira elektronik kıymetli evrak sistemleri, gelişmiş şifreleme yöntemleri ve dijital imza uygulamaları sayesinde bu riskleri en aza indirerek daha güvenli bir işlem ortamı sunabilecektir. Bu doğrultuda, elektronik kıymetli evrakın kullanımı, ticari işlemlerin güvenilirliğini arttıracak ve sahtecilik gibi olumsuzluklar büyük ölçüde önlenilecektir.

Kıymetli evrak ve özellikle de kıymetli evrakın en yaygın türü olan kambiyo senetleri sıkı şekil şartlarına sahiptir ve geçerli olabilmeleri için zorunlu unsurları eksiksiz şekilde içermesi gerekmektedir¹²⁰. Geleneksel fiziki kıymetli evrak düzenlenirken bu zorunlu unsurların atlanması, zorunlu unsurlarda hata yapılması gibi olumsuzluklar nedeniyle kıymetli evrakın geçersiz hale gelme durumu söz konusu olmaktadır¹²¹. Bu noktada da elektronik kıymetli evraka duyulan ihtiyaç ortaya çıkmaktadır.. Zira, elektronik kıymetli evrak bu yöndeki olumsuzluğu da giderebilecek bir altyapıya sahip olabilecektir. Elektronik kıymetli evrakın düzenlendiği sistem, zorunlu unsurların eksik olması halinde uyarı verebilecek ve bu sistemde eksiklikler giderilmeden işlem yapılmaması şeklinde mekanizmalar oluşturulabilecektir¹²². Böylece, eksik veya geçersiz senetlerin düzenlenmesi engellenerek, hukuki güvenliğin artırılması mümkün hale gelecektir.

İşlem süreçlerindeki hız ve verimlilik de elektronik kıymetli evrakın benimsenmesini teşvik eden ve elektronik kıymetli evraka duyulan ihtiyacı ortaya çıkaran önemli unsurlardandır¹²³. Daha önce bahsedildiği üzere geleneksel fiziki kıymetli evrakın devir işlemleri için tarafların fiziksel olarak bir araya gelmesi veya

¹¹⁸ Tevetoğlu, 40

¹¹⁹ Baytemür, 70; Ber, Elektronik Çek, 5

¹²⁰ Baytemür, 70

¹²¹ Öztan, 89-90

¹²² Ber, Elektronik Çek, 5

¹²³ Tevetoğlu, 42

kıymetli evrakın lojistik yöntemlerle transfer edilmesi gerekmektedir. Bu durum, ticari işlemlerin yavaş ilerlemesine, zaman kaybına ve ek maliyetlere yol açmaktadır. Oysa elektronik ortamda düzenlenen kıymetli evrak, dijital platformlar aracılığıyla anında devredilebilir, işlemler hızlandırılabilir ve böylece ticari faaliyetler daha etkin hale getirilebilir. Ayrıca, elektronik ortamda gerçekleştirilen işlemler sayesinde, farklı ülkelerde veya kıtalarda bulunan taraflar arasında bile güvenli ve hızlı bir transfer imkânı sağlanabilecek¹²⁴, böylece zaman ve maliyet açısından önemli avantajlar ortaya çıkabilecektir.

Elektronik kıymetli evrakın yaygınlaştırılması, kayıt dışı ekonomiyle mücadele açısından da kritik bir öneme sahiptir¹²⁵. Geleneksel kıymetli evrakın düzenlenmesi ve devri sırasında, bu evrakın kayıt altına alınamaması veya ticari işlemlerin bir kısmının belgelenememesi ihtimali söz konusu olabilmektedir. Bu durum da elektronik kıymetli evraka duyulan ihtiyacı ortaya koymaktadır. Zira elektronik kıymetli evrak sistemleri merkezi veya blokzincir tabanlı olacak bir yapıda geliştirilebilecek ve bu da tüm işlemlerin izlenebilir olmasını sağlayarak şeffaflığı artıracaktır. Elektronik kıymetli evraka ilişkin kurulacak sistemler, kıymetli evrakın devrini ve kullanım geçmişini dijital olarak kayıt altına alabilecek, kullanıcıların kıymetli evrakın ödeme performansına da erişmesini olanaklı hale getirebilecektir¹²⁶. Bu sayede, finansal işlemlerin daha düzenli bir şekilde kaydedilmesi ve denetlenmesi mümkün olabilecek, kayıt dışı faaliyetlerin önüne geçilebilecektir.

Son olarak, elektronik kıymetli evrak sistemlerinin, finansal teknolojilerle entegrasyonu destekleyerek ödeme ve kredi süreçlerini de daha etkin hale getireceği düşünülmektedir¹²⁷. Geleneksel yöntemlerle düzenlenen kambiyo senetleri, ödeme ve kredilendirme işlemlerinde belirli kısıtlamalara sahipken, elektronik ortamda düzenlenen senetler bankalar ve finansal kuruluşlarla daha kolay entegre olabilecektir. Böylece, ticari işletmeler için finansmana erişim kolaylaşabilecek, elektronik kıymetli evraklar ödeme ve kredi aracı olarak daha işlevsel bir hale gelecektir.

¹²⁴ Ber, Elektronik Çek, 5

¹²⁵ Baytemür, 71; Ber, Elektronik Çek, 5; Kurt, 116 vd.

¹²⁶ Tevetoğlu, 41-43

¹²⁷ Baytemür, 72

Tüm bu faktörler göz önüne alındığında, elektronik kıymetli evrak sisteminin geliştirilmesi ve yaygınlaştırılması, finansal piyasaların daha verimli, güvenli ve şeffaf hale gelmesine katkı sağlayacaktır. Hem ticari aktörler hem de devlet kurumları açısından fayda sağlayabilecek bu dönüşüm, küresel finansal sistemlerin dijitalleşme sürecine uyum sağlama gerekliliğini ortaya koymaktadır. Elektronik kıymetli evrak sistemleri ile ilgili yasal düzenlemeler, bu dönüşüm sürecini destekleyen önemli bir faktör olarak karşımıza çıkmaktadır. Çalışmamızın ilerleyen başlıklarında kıymetli evrakın elektronikleşmesine ilişkin yasalaşma çalışmalarından bahsedilecektir.

6.3.Elektronik Kıymetli Evrak İle Geleneksel Kıymetli Evrak Arasındaki Farklar

Elektronik kıymetli evraka ihtiyaç duyulmasının temel nedenleri, modern finansal sistemlerin gereksinimleri, hız ve verimlilik ihtiyacı, güvenlik talepleri ve dijitalleşmenin getirdiği yeni fırsatlardır. Geleneksel kıymetli evrak ile elektronik kıymetli evrak arasındaki farklar da bu ihtiyaçların bir sonucudur.

Geleneksel kıymetli evrak ile elektronik kıymetli evrak arasındaki en temel fark elektronik kıymetli evrakın fiziki bir formda düzenlenmemesidir. Kıymetli evrakların temel unsuru olan senede bağlılık unsuru, elektronik kıymetli evrakta senet kavramının daha geniş yorumlanması ile dijital ortamdaki belgelerin de senet olarak kabul edilebilmesi şeklinde kendini göstermiştir. Geleneksel kıymetli evrak, fiziki bir belge olarak düzenlenir. Kıymetli evrakın sahipliği fiziki belgeyi elinde bulundurmayı da gerektirir. Elektronik kıymetli evrak ise niteliği gereği fiziki bir formda düzenlenmez, dijital formda oluşturulur ve saklanır. Elektronik kıymetli evrak ile ilgili tüm işlemler dijital ortamda gerçekleştirilir ve fiziki bir belgeye ihtiyaç duyulmaz.

Geleneksel kıymetli evrak ile elektronik kıymetli evrak arasındaki bir diğer fark saklama ve devir yöntemleridir. Yukarıda da bahsedildiği üzere, geleneksel kıymetli evrak fiziki bir formda oluşturulur, fiziksel olarak saklanır ve devredilir. Kimi kıymetli evrakın devri için zilyetliğin teslimi yanında ciro ve alacağın temlik gibi bazı özel devir usulleri de öngörülmüştür. Elektronik kıymetli evrak ise fiziki bir formda düzenlenmediği için fiziksel olarak değil dijital ortamlarda saklanır.

Elektronik kıymetli evrakın fiziki bir belgesi bulunmadığı için de yine dijital ortamda devredilecektir.

Geleneksel kıymetli evrak fiziki bir formda düzenlendiği için evraka erişmek, kıymetli evrak üzerinde herhangi bir işlem gerçekleştirmek veya kıymetli evrakı devretmek gibi işlemler daha çok zaman almaktadır¹²⁸. Elektronik kıymetli evrak ise, dijital ortamda sunulan kayıtlar ve devir imkanları sayesinde kıymetli evraka anında erişim ve hızlı işlem imkanı sağlamaktadır. Elektronik kıymetli evraka dijital ortamda kolayca ulaşılabilir ve kıymetli evrak üzerinde gerçekleştirilecek herhangi bir işlem dakikalar içerisinde hızlı bir şekilde gerçekleştirilebilir.

Geleneksel kıymetli evrak ile elektronik kıymetli evrak arasındaki bir diğer fark güvenlik ve sahtecilik riski konularında kendisini gösterir. Geleneksel kıymetli evrakın temel farkı olan fiziki formda düzenlenmesi kıymetli evrakın fiziki olarak kaybolma veya çalınması riskini de beraberinde getirir. Ayrıca fiziki kıymetli evrak, üzerindeki imzanın sahte imza olması, senet tedavüle girdikten sonra içeriğinin değiştirilmesi gibi pek çok sahteciliğe karşı korunmasız durumdadır. Elektronik kıymetli evrak ise dijital ortamda korunur, dijital ortamda alınacak güvenlik önlemleri sayesinde kaybolma, çalınma ve sahtecilik riski geleneksel kıymetli evraka göre oldukça düşüktür. Ancak elektronik kıymetli evrakın da siber güvenlik saldırıları veya güvenlik riski sebebi ile veri ihlallerine maruz kalması mümkündür.

Geleneksel kıymetli evrak ile elektronik kıymetli evrak arasındaki bir diğer fark işlem maliyetleri noktasında kendini göstermektedir. Geleneksel kıymetli evrakın fiziki olarak düzenlenmesi nedeniyle basım, saklama ve transfer masrafları bulunmaktadır. Kağıt, posta ve depolama maliyetleri kıymetli evrak için gereken işlem maliyetini artıran unsurlardır¹²⁹. Geleneksel kıymetli evrakta kağıt kullanımı maliyeti arttırmasının yanı sıra çevreye de olumsuz bir etkisi bulunmaktadır¹³⁰. Elektronik kıymetli evrak ise, dijital ortamda düzenlenip, devredilebiliyor olması nedeniyle fiziki saklamaya kıyasla işlem maliyetleri oldukça düşüktür. Elektronik kıymetli evrak için de sicile kayıt, devir veya gerçekleştirilecek diğer işlemler için bir

¹²⁸ Baytemür, 69

¹²⁹ Baytemür, 68

¹³⁰ Detaylı bilgi için bakınız; Raad Mozib Lalon, “Green Banking: Going Green”. International Journal of Economics, Finance and Management Sciences, Vol 3, No:1 (2015), s. 35 vd: <https://www.sciencepublishinggroup.com/article/10.11648/j.ijefm.20150301.15> (Erişim Tarihi: 12.10.2024)

masraf alınabilecek olsa da bu masraflar fiziksel depolama ve transfer masraflarına oranla oldukça hesaplı kalacaktır.

Geleneksel kıymetli evrak, fiziki olarak düzenlendiği için işlemlerin takibi ve izlenmesi oldukça zordur. Evrakın üçüncü kişilere devri ise takibini daha da zorlaştırır¹³¹. Öyle ki, Çek Kanunu'nun 7. Maddesi'nin gerekçesinde, kayıt dışı ekonominin önüne geçmek ve yolsuzlukla mücadele etmek amacıyla hamiline yazılı çek defteri olmaksızın hamiline çek düzenlemenin suç olarak düzenlendiği ifade edilmiştir¹³². Elektronik kıymetli evrak ise dijital ortamda kayıt altında tutuldukları için işlemlerin takibi oldukça kolaydır ve elektronik kıymetli evrak bu anlamda daha çok şeffaflık sağlar.

Geleneksel kıymetli evrak tüm farklarına rağmen günümüzde yasal olarak kabul görmektedir ve geniş bir düzenleme alt yapısına sahiptir. Elektronik kıymetli evrak ise zaman içerisinde gelişmekte olsa da son yıllarda tanınma fırsatı bulmuş olup düzenlemeleri yeni yeni ortaya çıkmaktadır. Yasal altyapısı ülkelere göre farklılık göstermektedir ve henüz gelişim aşamasındadır. Bu nedenle de geleneksel kıymetli evraka oranla daha belirsiz bir haldedir.

Bu farklar, elektronik kıymetli evrakın yeni dünya düzenine uyum sağlamış ve geleneksel kıymetli evraka kıyasla daha pratik ve güvenli bir alternatif olduğunu göstermektedir. Ancak her iki türün de kendine özgü avantaj ve dezavantajları vardır, bu yüzden kullanım amacına göre her iki türün de tercih edilebilmesi mümkündür.

7. Elektronik Kıymetli Evrakın Yasalaşmasına Bir Örnek: Alman Elektronik Kıymetli Evrak Kanunu (eWpG)

7.1. Genel Olarak

Kıymetli evrak, önceleri bir senedin varlığı şartına katı bir şekilde bağlı iken; bu katı şartın, teknolojide yaşanan gelişmeler, insanlar arasındaki etkileşimde yaşanan artış ve bu gelişim ve etkileşimin bir sonucu olarak ortaya çıkan yeni ihtiyaçlar sonucunda yumuşatılması gerekmiştir. Bu nedenle sırasıyla toplu saklama, toplu

¹³¹ Baytemür, 71

¹³² 5941 Sayılı Çek Kanunu 7. Maddesinin gerekçesi, <https://mevzuat.sinerjias.com.tr/mevzuat/kanun/%C3%87ek%20Kanunu%20%C3%87K/TW5kSjM0eXIWaE1WZEhNNDlzNk1JUT09/MADDE%207> (Erişim Tarihi: 12.10.2024)

senet, kıymet hakkı ve ardından da evraksız kıymetli evrak kavramları ortaya çıkmış, bu kavramlar ise elektronik kıymetli evrakın kapısını aralamıştır.

Yakın geçmişte ise tüm dünya, kripto varlık, blok zincir gibi kavramlarla tanışmış ve bu sistem dünyayı etkisi altına almıştır. Daha öncesinde herhangi bir Kanun ile düzenlenmemiş kripto varlıklar ile gerçekleştirilen ticaretin artması bu yönde bir düzenleme ihtiyacını da beraberinde getirmiştir.

Aralanan bu kapı, ardından gelişen teknoloji ile kripto varlık alanında yaşanan gelişmeler ve insanlığın duyduğu ihtiyaçlar doğrultusunda 9 Haziran 2021 tarihinde Almanya’da Alman Elektronik Kıymetli Evrak Kanunu (eWpG) kabul edilmiş ve bu Kanun ile hamiline yazılı tahvillerin elektronik olarak düzenlenebilmesi imkanlı hale gelmiştir.

Almanya’da kabul edilen kanun tasarısının gerekçesinde, finans piyasasında, blok zincir teknolojisi gibi yenilikçi teknolojilerin kullanılmasına yönelik artan bir ihtiyaç bulunduğu ve özellikle blok zincir teknolojisi kullanılarak menkul kıymetlerin ihraç edilmesi, bu depolama tekniğinin merkezi bir uygulama alanı olarak görüldüğü, bu doğrultuda Alman hukukunun yenilikçi teknolojilere açılmasının temel hedeflerinden birinin de hukuki güvenlik, piyasa bütünlüğü ve yatırımcı koruması ile birlikte, temel finans piyasasının işleyişi ve şeffaflığını sağlamak olduğu ifade edilmiş; aynı zamanda Kanun ile birlikte finans sektöründe yeniliklerin önündeki engellerin azaltılmasının hedeflendiği ifade edilmiştir¹³³.

eWpG hükümleri Kanun’un birinci maddesinde açıklandığı üzere, hamiline yazılı tahvillere uygulanacaktır. Ancak kanun, eWpG’nin uygulamama alanını tam olarak ortaya koyamamaktadır. Zira, Almanya’da mevcut KAGB olarak kısaltılan Yatırım Fonları Kanunu’nun m. 95/3 hükmü uyarınca eWpG’nin bazı hükümleri elektronik yatırım fonu paylarına da uygulanabilmektedir. Bu durum, eWpG düzenlemelerinin uygulama alanını, kanuni tanımın dışına çıkararak önemli ölçüde genişletmektedir¹³⁴. Bu hamiline yazılı tahviller ise Kanun itibarıyla iki tür kıymetli evrak olarak

¹³³ Alman Elektronik Kıymetli Evrak Kanunu Yasa Tasarısı Gerekçesi, 1, <https://dserver.bundestag.de/btd/19/269/1926925.pdf> ; Murat Can Atakan, Kıymetli Evrak Hukuku’nda Yeni Bir Öneri: Elektronik Çek. Alman Elektronik Kıymetli Evrak Kanunu Tasarısı (Ewpg-E) Işığında Bir İnceleme (Ankara: Yargıtay Dergisi, 2021), 547

¹³⁴ Stephan Schulz / Karl-Alexander Neumann, eWpG – Kommentar zum Gesetz über elektronische Wertpapiere mit Börsen-, Prospekt-, Depot-, Schuldverschreibungs-, Aufsichts- und Investmentrecht, (Köln: RWS Verlag, 2022), 18; Sebastian Omlor / Derwis Dilek, German Electronic Securities Act (European Company Law Journal: Cilt 19, Sayı 3, 2022), 67

görülmektedir. Bunlardan ilki, merkezi bir kayıt sistemi tarafından izlenen türde olup, diğeri ise blok zincir teknolojisi kullanılarak oluşturulan merkezi olmayan kayıt sistemi tarafından izlenen türdedir. Çalışmamızın bu kısmında her iki tür elektronik kıymetli evrak ve eWpG olarak isimlendirilen Kanun'un düzenlediği diğ er maddeler sistematik şekilde açıklanmaya çalışılacaktır.

7.2.Alman Elektronik Kıymetli Evrak Kanunu'nda Düzenlenen Bazı Temel Kavramlar

eWpG'nin 1 ila 11. maddeleri arasında yer alan hükümler, sadece belirli bir konuya değil, kanunun tümüne genel olarak uygulanabilecek genel kuralları içermektedir¹³⁵. Bu genel hükümler, yalnızca belirli bir düzenleme alanına özgü olmayıp, elektronik menkul kıymetlerin tanımı, uygulama alanı, sicil türleri ve hukuki geçerlilik şartları gibi konularda kanunun tümüne uygulanacak esasları ortaya koymaktadır.

eWpG'nin 4. maddesinde Kanunda düzenlenen bazı kavramlara ilişkin tanımlar verilmiştir. Kanun'u anlayabilmek açısından bu kavramların bilinmesinde yarar bulunmaktadır.

7.2.1. Elektronik Menkul Kıymet Sicili

eWpG'nin 4. maddesinde elektronik menkul kıymet sicilinin iki türlü olabileceği ve bunların merkezi sicil ile kripto menkul kıymet sicili olduğu ifade edilmiş¹³⁶, sicillerin tanımı için Kanun'un 12. ve 16. maddelerine atıfta bulunulmuştur.

7.2.2. Merkezi Sicil ve Merkezi Sicil Menkul Kıymeti

eWpG'nin 4. maddesi ile 12. maddesi uyarınca, kanundaki hükümlere göre merkezi sicile kaydedilerek kamuoyuna açıklanan menkul kıymetlerin, merkezi sicil menkul kıymeti olarak ifade edileceği öngörülmüştür. Merkezi siciller, Kanun uyarınca menkul kıymet toplama bankaları veya açık ve yazılı olarak yetkilendirilen bir saklayıcı veya ihraççı tarafından tutulabilir. Sicili tutacak olan kurumun, kayıt işlemlerine başlamadan önce merkezi bir sicil kurulacağını denetim ofisine bildirme yükümlülüğü bulunmaktadır.

¹³⁵ Schulz / Neumann, 18

¹³⁶ Omlor / Dilek, 68

7.2.3. Kripto Menkul Kıymet Sicili ve Kripto Menkul Kıymet

eWpG'nin 4. maddesi ile 16. maddesi uyarınca, bir kripto menkul kıymet siciline kaydedilmiş olan menkul kıymete kripto menkul kıymet denilmektedir. Kripto menkul kıymetlerin kayıtlarının tutulduğu sicile de kripto menkul kıymet sicili denmektedir. Kanun uyarınca, kripto menkul kıymet sicilinin yetkisiz silinme veya sonradan değişiklik yapılması ile sahteciliğe karşı dayanıklı bir kayıt sistemi ile tutulması ve korunması gerekmektedir. Ayrıca eWpG m. 4/11 uyarınca, elektronik menkul kıymetlerin kayıt altına alındığı sistemin, veri bütünlüğünü sağlamak amacıyla merkezi olmayan bir yapıda kurulması; kontrol ve işlem yetkilerinin ise önceden belirlenmiş kurallar çerçevesinde ağdaki katılımcılar arasında dağıtılmış olması gerekmektedir¹³⁷.

eWpG'nin tanımlar kısmında hem kripto menkul kıymeti hem de merkezi sicil menkul kıymeti için ilgili sicile tescil edilmiş olmak olgusundan bahsedilmiş, bunun dışında başkaca bir tanımlama yapılmamıştır. Bu nedenle de tanımlamanın yetersiz olduğuna dair görüşler mevcuttur¹³⁸.

7.2.4. Elektronik Menkul Kıymetin Kaydedilmesi

eWpG'nin 4. maddesinin 4. fıkrasında, Kanun'un 13. ve 17. maddesine göre gerekli sicil bilgilerinin, belirlenmiş ihraç koşullarına açık ve doğrudan atıfta bulunarak, bir elektronik menkul kıymet siciline eklenmesi işlemi, elektronik menkul kıymetlerin kaydedilmesi olarak tanımlanmıştır. Kanuni ifadede yer alan "Eintragung eines elektronischen Wertpapiers" Almanca bir terim olup, "elektronik bir menkul kıymetin kaydedilmesi" anlamına gelmektedir. Bu terim, elektronik ortamda tutulan menkul kıymetlerin (örneğin, tahviller, hisse senetleri) resmi bir kayıt sistemine veya elektronik kayda geçirilmesi sürecini ifade eder. Bu süreç menkul kıymetlerin yönetimini ve transferini kolaylaştırır. Elektronik menkul kıymetler fiziksel bir formda değil, dijital formatta bulunur ve bu menkul kıymetlerin kime ait olduğu, değerinin ne kadar olduğu ve menkul kıymete ait diğer tüm önemli bilgiler bir elektronik kayıt sisteminde tutulmaktadır.

¹³⁷ Omlor / Dilek, 68

¹³⁸ Yüce, 740

7.2.5. Menkul Kıymet Toplama Bankası

Menkul Kıymet Toplama Bankası, eWpG'nin 4. maddesinin 5. fıkrası ile düzenlenmiştir. Bu düzenlemeye göre, menkul kıymet toplama bankası, iç piyasada belirtilen temel hizmetleri sunan ve merkezi saklayıcı olarak yetkilendirilmiş bir tüzel kişidir.

7.2.6. Saklayıcı

eWpG'de "Verwahrer" olarak ifade edilen terim, Türkçe'de "saklayıcı" veya "depo edici" anlamına gelmektedir. Menkul kıymetlerin, değerli eşyaların veya diğer finansal varlıkların güvenli bir şekilde saklanmasından sorumlu olan kişi veya kurumu ifade etmektedir. Bu bağlamda, Almanya'da ticari olarak veya belirli bir büyüklükte ticari organizasyon gerektirecek ölçekte faaliyet gösteren bir banka, bir menkul kıymet toplama bankası veya benzeri bir finansal kuruluş saklayıcı olabilir¹³⁹. Saklayıcı, varlıkların güvenliğini sağlamak, düzenli olarak bakımını yapmak ve gerekli durumlarda bu varlıkları ilgili kişilere geri vermekten sorumludur. eWpG'nin 4. maddesinin 6. fıkrasındaki tanım uyarınca ise yurt içinde depo işlemleri yapma iznine sahip olan kişiye saklayıcı denmektedir.

7.2.7. İhraç Koşulları

eWpG'de, "Emissionsbedingungen" olarak ifade edilen terim, Almanca bir terim olup aslen Türkçe'ye "ihraç şartları" veya "ihraç koşulları" olarak çevrilmiştir. Bu terim, menkul kıymetlerin veya diğer finansal araçların ihraç edilmesiyle ilgili belirlenen kurallar ve şartları ifade eder. Bu şartlar, menkul kıymetlerin nasıl yönetileceğini ve sahiplerine ne tür haklar sağlayacağını belirler. eWpG'nin 4. maddesinin 7. fıkrasında ihraç şartları, bir elektronik menkul kıymet için belirlenen hakların ve bu haklara ilişkin ek şartların ayrıntılı olarak yazılı olduğu belge olarak tanımlanmaktadır¹⁴⁰.

7.2.8. Devir

eWpG'nin 4. maddesinin 8. fıkrasında "Umtragung" olarak ifade edilen terim, Almanca bir terim olup aslen Türkçe'ye "devir" veya "aktarma" olarak çevrilmiştir. Yani bu terim kıymetli evrakta mevcut olan hakkın bir kişiden başka

¹³⁹ Schulz / Neumann, 69-70

¹⁴⁰ Schulz / Neumann, 71

bir kişiye devrini ifade etmektedir. Kanuni tanımı ile ise devir, bir elektronik menkul kıymet siciline kaydedilmiş olan elektronik menkul kıymetin sahibinin, yeni bir sahip ile değiştirilmesidir¹⁴¹.

7.2.9. Silme

Kanuni tanımda yer alan "Löschung" kelimesinin anlamı "silme" veya "iptal" dir. Bir hakkın veya yükümlülüğün resmi olarak geçersiz kılınması veya iptal edilmesi anlamında kullanılır. Örneğin, bir mülkiyet kaydının iptali, bir mülkün resmi kayıtlarından kaldırılması anlamına gelebilir. eWpG'nin 4. maddesinin 9. fıkrası uyarınca silme ise, kaydedilmiş bir elektronik menkul kıymetin ve elektronik menkul kıymetle ilgili ihraç koşullarının geçersiz olarak işaretlenmesidir Kanun burada silme kavramının genel dil kullanımındaki gibi kayıtlı verilerin tamamen yok edilmesi anlamında anlaşılması gerektiğini sicilde hala kayıtlı olan verilerin geçersiz olduğunun işaretlenmesi olarak anlaşılması gerektiğini özellikle vurgulamıştır¹⁴². Yani, bu işlem ile elektronik menkul kıymet ve ihraç şartları artık geçerli ve etkili olmaktan çıkmaktadır.

7.2.10. Sicil Tutan Kuruluşlar

eWpG'nin 4. maddesinin 10. fıkrasında sicil tutan kuruluşun tanımı yapılmamış, Kanun'un 12/2'nci maddesi ve 16/2'nci maddesinde belirtilmiş Kurum'ların sicil tutan kuruluşlar oldukları ifade edilmiştir. Kanun'da yer alan "Registerführende Stellen" ifadesi "kayıt yöneten kurumlar" veya "kayıt yetkilileri" anlamına gelmektedir. Bu terim, bir kayıt sistemini yöneten ve işleten kişileri veya kurumları ifade eder. Bu kurumlar resmi belgelerin, mülklerin veya diğer önemli bilgilerin kaydedildiği ve yönetildiği kurumlardır. eWpG'de yer alan tanımdaki atıf uyarınca sicil tutan kuruluşlar ise, merkezi sicile kayıtlı menkul kıymetler için: menkul kıymet toplama bankaları, ihraççı tarafından açık ve yazılı olarak sicil tutma konusunda yetkilendirilmiş saklayıcı; kripto menkul kıymetler için ise: ihraççı tarafından kayıt yöneticisi olarak atanan kişi, böyle bir atama yapılmamış ise bizzat ihraççının kendisidir. Böyle bir durumda ihraççı menkul kıymet kaydını bizzat kendisi tutar ve doğrudan yönetir. Kanun uyarınca ihraççı, kayıt yöneten kurumu değiştirme hakkına sahiptir. Bu değişiklikler için, mevcut hak sahibinin onayını

¹⁴¹ Schulz / Neumann, 71

¹⁴² Schulz / Neumann, 73

almak zorunda değildir ancak bu konuda ihraç şartlarında farklı bir düzenleme mevcutsa bu kurallara uyulması gerekmektedir.

7.2.11. Kayıt Sistemi

“Aufzeichnungssystem” Almanca bir terim olup, Türkçe’de “kayıt sistemi” veya “belgeleme sistemi” anlamına gelmektedir. Bu terim, çeşitli bilgilerin veya verilerin düzenli bir şekilde kaydedilmesi, saklanması ve yönetilmesi için kullanılan bir sistemi ifade eder. eWpG uyarınca kayıt sistemi, kontrol haklarının, ilgili sistemi işleten birimler arasında önceden belirlenmiş bir düzenleme uyarınca dağıtıldığı merkezi olmayan bir birliktir. Sistemin merkezinin olmadığı eWpG’de açıkça ifade edilmiştir. Sistem merkezi bir otoriteye bağlı olmadan, birçok bağımsız birim veya yer tarafından yönetilir ve çalıştırılır¹⁴³. Merkezi olmayan sistemler tek bir kontrol noktasına sahip olmayıp, birden fazla noktada kontrol ve yönetim sağlar. Blokzincir, merkezi bir otoritenin bulunmadığı, işlemlerin kullanıcılar arasında gerçekleştiği ve blokların birbirine zincir gibi bağlandığı bir dağıtık veri tabanı olarak tanımlanabilir¹⁴⁴.

7.3. Elektronik Kıymetli Evrakın Yaratılması

Bilindiği üzere geleneksel kıymetli evrak yaratılırken, keşidecinin devredilebilir bir hak içeren fiziki bir senet keşide etmesi gerekmektedir. Elektronik kıymetli evrakın yaratılması için ise geleneksel kıymetli evraktan farklı olarak fiziki bir senede ihtiyaç duyulmaz. eWpG’nin 2. maddesinin 1. fıkrasında bir menkul kıymetin, fiziksel bir belge yerine dijital olarak da ihraç edilebileceği açıkça ifade edilmiştir. Böyle bir durumda, ihraççı geleneksel kıymetli evrakta olduğu gibi fiziksel bir menkul kıymet belgesi oluşturmak yerine, menkul kıymeti bir elektronik kayıt sistemine kaydeder. Keşideci tescilin gerçekleşebilmesi için gereken irade beyanını elektronik ortamda iletir, bu iletimin ardından Elektronik Kıymetli Evrak Sicili’ne yapılacak bir tescil ile kıymetli evrak yaratılmış olur¹⁴⁵.

¹⁴³ Schulz / Neumann, 77

¹⁴⁴ Fatih Bilgili/Muhammed Fatih Cengil, Bitcoin Özelinde Kripto Paraların Eşya Niteliği, https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=3432713 (Erişim Tarihi: 01.02.2025), 4; Sinan Hüdai Yüksel / Osman Gazi Güçlütürk, Kripto Varlıkların İlk Arzı (ICO) ve Türk Hukukunda İlgili Düzenlemelerin Tespiti, Gelişen Teknolojiler ve Hukuk I: Blokzincir (İstanbul: 2020), 4

¹⁴⁵ Yüce, 736

eWpG'nin 2. maddesinin 2. fıkrasında yasada aksi bir düzenleme öngörülmedikçe elektronik menkul kıymetlerin fiziki menkul kıymetler ile aynı hukuki etkiye sahip olduğu ifade edilmiştir¹⁴⁶. Yani bir elektronik menkul kıymet, bir fiziksel menkul kıymet belgesinin sahip olduğu yasal hak ve yükümlülükleri bire bir sağlamaktadır. Elektronik kıymetli evrak ile geleneksel kıymetli evrak arasındaki fark evrakın muhafazası noktasında kendini göstermektedir¹⁴⁷.

7.4.Elektronik Kıymetli Evrakın Tedavülü

Tedavül, bir malın, kıymetli bir belgenin veya ekonomik değer taşıyan bir varlığın, yasal yollarla veya ekonomik sistem içinde dolaşımında bulunması, bir kişiden diğerine transfer edilmesi veya kullanılmasını ifade eden bir terimdir¹⁴⁸. Geleneksel kıymetli evrakın tedavülü, keşide edenin kıymetli evrakı fiziki olarak düzenlemesi ile gerçekleşmektedir. Ancak elektronik kıymetli evrakın yaratılmasında ise fiziki bir kıymetli evrak düzenlenmesine gerek bulunmamakta olup, hak sahibinin elektronik ortamda gerçekleştireceği tescil ile kıymetli evrak yaratılmakta, elektronik ortamda yaratılan bu kıymetli evrakın tedavülü de yine bu sicil üzerinden gerçekleştirilmektedir. Elektronik kıymetli evrak; kayıtlı olacağı sicile tescil ile yaratılır, bu sicil üzerinden devredilir ve bu suretle tedavülü gerçekleştirilir.

7.4.1.Hamil ve Hak Sahibi

Elektronik kıymetli evrakta hamil, sicile hamil sıfatı ile kaydedilmiş kişidir¹⁴⁹. eWpG'nin 3. maddesi hamil ve hak sahibinin kim olacağını düzenlemiştir. Bu düzenlemeye göre, elektronik kıymetli evrakta hamil, elektronik kıymetli evrakın tamamı için sicile kaydedilmiş olan kişi olabileceği gibi, genel bir ihraçta belirli bir payın sahibi olarak kaydedilmiş kişi de olabilir¹⁵⁰.

Hak sahibi ise, elektronik kıymetli evrakın sağladığı hakları kullanabilen kişidir ve elektronik kıymetli evrak üzerinde tasarruf yetkisi bulunmaktadır¹⁵¹. eWpG'nin 3. maddesindeki ifadede yer alan "Berechtigter" kelimesi Türkçe'ye

¹⁴⁶ Atakan, 554

¹⁴⁷ Thomas Preusse/ Karsten Wöckener/Daniel Gillenkirch, Der Gesetzesentwurf zur Einführung elektronischer Wertpapiere - Überblick und Bewertung der zukünftigen Rechtslage mit Blick auf die Rechtsordnungen in Frankreich und Luxemburg,(BKR; 2020), 553 (Akt: Yüce, 736)

¹⁴⁸ Türk Dil Kurumu Sözlüğü; <https://sozluk.gov.tr/>

¹⁴⁹ Schulz / Neumann, 21; Omlor / Dilek, 69

¹⁵⁰ Yüce, 737

¹⁵¹ Schulz / Neumann, 21

"yetkili," "hak sahibi" veya "yetkili kişi" anlamlarıyla çevrilmektedir. Kanuni ifadede yer alan bu ifadeden anlaşılan yetkili kişi geleneksel kıymetli evrakta bahsedilen hak sahibi ifadesinin karşılığını oluşturmaktadır. Kanuni tanım uyarınca ise, hak sahibi elektronik kıymetli evraka sahip olan kişidir¹⁵².

Hamil ve hak sahipliği kavramları tam olarak birbirinin karşılığı olmamaktadır. Geleneksel kıymetli evrak hukukunda kıymetli evrakı fiziken elinde bulunduran kişi hamil sayılmaktadır. Ancak kıymetli evrakın hamili olmak her zaman o kıymetli evraktaki hakların kullanılabilmesi anlamına gelmemektedir. Bir kişi, kıymetli evrakın hâmil olabilir, ancak bu kişi kıymetli evrakın tüm haklarını veya mülkiyetini yasal olarak sahiplenmiş olmayabilir. Hak sahibi olmak, genellikle belirli bir hakka yasal olarak sahip olmayı ifade eder ve bu hakların kullanılabilirliğini belirler¹⁵³.

Elektronik kıymetli evrak sicili, gerçek hak sahipliğini belirleyen bir işlev gördüğünden, ilgili kıymetli evrakın sahibi değiştiğinde, bu değişiklik mutlaka elektronik kıymetli evrak siciline kaydedilmelidir¹⁵⁴. Ancak her ne kadar elektronik kıymetli evrak sicili gerçek hak sahipliğini belirleyici bir işleve de sahip olsa sicilde yer alan hamilin elektronik kıymetli evrakta yer alan tüm hakları kullanamaması ve bu suretle hamilin gerçek hak sahibi olmaması mümkündür¹⁵⁵.

7.4.2. Elektronik Kıymetli Evrakın Sicile Tescili

Elektronik kıymetli evrak, kendisine özgü yeni durum ve koşulları beraberinde getirmiştir. Elektronik kıymetli evrakın türüne göre merkezi veya merkezi olmayan sicile tescil edilmesi gerekmektedir. Elektronik kıymetli evrakın sicile tescilinden önce ise kıymetli evrak ile ilgili birtakım bilgilerin sicile tevdi edilmesi gerekmektedir. eWpG'nin 5. maddesinde "*Niederlegung*" olarak ifade edilen bu işleme kısaca belgeleme denilmektedir. İlgili madde uyarınca kıymetli evrakın keşidecisi¹⁵⁶, elektronik kıymetli evrakın yaratılmasından önce, herkesin erişebileceği şekilde, elektronik kıymetli evraka dair ihraç koşullarını kayıt tutucu

¹⁵² Atakan, 549

¹⁵³ Örneğin, hamiline yazılı senetlerde senedin hamili aynı zamanda hak sahibi iken, emre yazılı senetlerde ise hamilin hak sahibi olabilmesi için senedin zilyedi olmakla birlikte ciro silsilesinden hak sahibi olduğunun tespit edilebilmesi de gereklidir (Bkz: Bozer/Göle, 33;Kendigelen/Kırca, 44) .

¹⁵⁴ Yüce, 737

¹⁵⁵ Yüce, 737

¹⁵⁶ eWpG'nin 5. Maddesinde emisyon sahibi olarak ifade edilmektedir.

kuruma kalıcı bir elektronik belge olarak sunmak zorundadır¹⁵⁷. Kanuni tanımdaki kalıcılık ifadesi belgenin değiştirilemez olması anlamına gelmektedir. İlgili belgenin değiştirilemez olmasının yanında kolay erişilebilir ve yeniden okunabilir olması da gerekmektedir¹⁵⁸. eWpG'nin 5. maddesinde kıymetli evrakın tescilinden önce sicile tevdi edilen bu ihraç koşullarına erişimin, keşidecinin talebi ile çıkarılacak bir Yönetmelik uyarınca sınırlandırılabilceği ifade edilmiştir.

eWpG'nin 5. maddesinin 2. fıkrası uyarınca sicile tevdi edilmiş ihraç koşulları tescilden önce ancak belirli şartlarda değiştirilebilir. İhraç koşullarında değişiklik yapılabilmesi için; bu yönde bir Kanun, Kanun'a dayanan bir hüküm, bir Mahkeme kararı, icra edilebilir bir idari işlem yahut hukuki bir işlem gerekmektedir. İhraç koşullarında yapılan açık maddi hatalar ise bu fıkra kapsamına girmemekte, eWpG uyarınca böyle bir maddi hatanın değişimi mümkün olmaktadır. Bu sebepler dışında ihraç koşullarında değişim yapılması mümkün değildir. Sayılı sebepler ile değiştirilmiş ihraç koşullarının da keşideci tarafından sicile tevdi edilerek yeniden belgeleme işleminin yapılması gerekmektedir. Yeniden yapılan belgeleme işleminde ise yapılan değişiklikler anlaşılabilir olmalıdır. Belgeleme işlemi yapılmaksızın değiştirilen ihraç koşulları herhangi bir hüküm ifade etmemektedir.

Elektronik kıymetli evrak, gerçekleştirilen belgeleme işlemi ardından üç aylık süre içerisinde sicile tescil edilmezse kayıt tutucu kurum, ilgili elektronik kıymetli evraka dair ihraç koşullarını silecektir. Bu nedenle belgeleme işlemi ardından 3 aylık bir süre içerisinde kıymetli evrakın da sicile tescil edilmesi gerekmektedir.

7.4.2.1. Sicil Türleri

Daha önce tanımlar kısmında, eWpG'nin 4. maddesinde elektronik menkul kıymet sicilinin iki türlü olabileceği ve bunların merkezi sicil ile kripto menkul kıymet sicili olduğu ifade edilmişti. Merkezi elektronik kıymetli evrak siciline tescil edilen kıymetli evraklara merkezi sicil kıymetli evrak, kripto menkul kıymet siciline tescil edilen kıymetli evraklara ise kripto kıymetli evrak denilmektedir. Kanun menkul kıymet sicillerinin tanımı için 12. ve 16. maddelerine atıfta bulunmaktadır.

¹⁵⁷ Schulz / Neumann, 79

¹⁵⁸ Yüce, 737

7.4.2.1.1. Merkezi Sicil

Kıymetli evrakın tescil edilmesi ile tescil sonrası gerçekleştirilecek devir dahil tüm işlemlerin tek merkezden yürütüldüğü ve yine kıymetli evraka ilişkin tüm bilgi ve belgelerin ilgililerine tek merkez üzerinden sunulduğu sicile, merkezi sicil denilmektedir. eWpG'nin 12. maddesi merkezi sicili düzenlenmiştir. Merkezi sicil aleniyet fonksiyonuna sahiptir. Elektronik kıymetli evrak merkezi sicile yapılacak tescil ile aleni hale gelir¹⁵⁹.

Daha önce de ifade edildiği üzere merkezi siciller, eWpG uyarınca menkul kıymet toplama bankaları veya açık ve yazılı olarak yetkilendirilen bir saklayıcı veya ihraççı tarafından tutulabilir. Sicili tutacak olan kurumun, kayıt işlemlerine başlamadan önce merkezi bir sicil kurulacağını denetim ofisine bildirme yükümlülüğü bulunmaktadır.

7.4.2.1.2. Merkezi Olmayan Sicil

eWpG'de kripto kıymetli evrak sicili olarak ifade edilen sicil merkezi olmayan sicildir. Kripto kıymetli evrak sicili eWpG'nin 16. maddesi ile düzenlenmiştir. Maddeye göre kripto kıymetli evrak sicili, kripto menkul kıymetlere dair verilerin, zaman sırasına göre kayıt altına alındığı, yetkisi olmayan kişiler tarafından silinmesi ve değiştirilmesi mümkün olmayan ve sahteciliğe karşı koruma sağlayan bir sicildir. eWpG'nin 16. maddesinin ikinci fıkrasında kripto kıymetli evrak sicilini kimin tutacağı hüküm altına alınmıştır. Hükme göre, kaydı tutan kurum, keşideci tarafından "kayıt tutucu" olarak belirlenerek hamile bildirilen kişidir¹⁶⁰. Keşidecinin kayıt tutucu kurum olarak herhangi bir belirleme yapmamış olması halinde kaydı tutan keşidecinin bizzat kendisi olacaktır. Keşideci tarafından belirlenen yahut belirleme yapılmaması nedeniyle bizzat keşidecinin kayıt tutucu olduğu durumlarda kaydı tutan makamın değişimi, keşideci tarafından gerçekleştirilebilir. Elektronik kıymetli evrakın ihraç koşullarında aksine bir düzenleme olmadıkça keşidecinin bu değişim için hamilin ya da hak sahibinin rızasını almasına gerek bulunmamaktadır.

¹⁵⁹ Yüce, 745

¹⁶⁰ Schulz / Neumann, 75

Kripto kıymetli evrak sicilinin merkezi sicil üzerinden de idaresinin mümkün olabileceği öğretilmiş kabul edilmektedir¹⁶¹ ancak eWpG’de bu yönde bir düzenleme mevcut değildir.

7.4.2.2. Elektronik Kıymetli Evrak Sicilinin İşlevi

Elektronik kıymetli evrak sicili, kıymetli evrakın dijital ortamda kaydedilmesi, takip edilmesi ve yönetilmesi amacıyla kullanılan bir sistemdir. Bu sistemin başlıca işlevleri şunlardır:

Elektronik kıymetli evrak sicilinin *kaydetme ve takip* işlevi bulunmaktadır. Bu işlev sayesinde kıymetli evrakın dijital ortamda yaratılması ve kaydedilmesi sağlanmaktadır. Kıymetli evrakın elektronik ortamda kaydedilmesi ve takip edilmesi sayesinde, belgelerin kaybolma veya çalınma riski azalır ve evrakların güncel durumu kolayca takip edilebilir.

Elektronik sicil, belgelerin gerçekliğini ve geçerliliğini *doğrulama* işlevi görür. Bu, hem işlemlerin güvenliğini artırır hem de sahtecilik riskini azaltır.

Elektronik kıymetli evrak sicilinin diğer bir işlevi *işlem kolaylığı* sağlamasıdır. Sicil, elektronik ortamda işlem yapma imkanı sunarak işlemlerin daha hızlı ve verimli bir şekilde gerçekleştirilmesini sağlar. Fiziksel belgelerle uğraşmaya gerek kalmadan işlem yapılabilir. Elektronik kıymetli evrak siciline tescil fiziki evrakı ortadan kaldırıldığından, sicil fiziki evrak için gerekli olan personel, malzeme, muhafaza ve insan gücü gibi maliyetleri de azaltmaktadır¹⁶².

Elektronik kıymetli evrak sicilinin bir diğer işlevi *veri güvenliğini* sağlamasıdır. Sicil, dijital ortamda saklanan kıymetli evrakların güvenliğini sağlar. Modern şifreleme ve güvenlik yöntemleriyle, bilgilerin yetkisiz kişilerden korunmasına yardımcı olur ve sahteliğin önüne geçer.

Elektronik kıymetli evrak sicilinin son işlevi ise *raporlama ve izleme*dir. Sicil, çeşitli raporlar ve izleme araçları sunarak, kıymetli evrakın durumunu ve hareketlerini kolayca takip etmeyi sağlar. Elektronik kıymetli evrakın hak sahibi

¹⁶¹ Stellungnahme des Deutschen Aktieninstituts zum Referentenentwurf eines Gesetzes zur Einführung von elektronischen Wertpapieren des Bundesministeriums der Finanzen und des Bundesministeriums der Justiz und für Verbraucherschutz, 11. September 2020, 5 (Akt: Yüce, 745)

¹⁶² Yüce, 746

değişiklikleri anlık olarak sicile tescil edileceğinden sicil sayesinde kıymetli evrakın hareketlerinin takibi kolaylaşmaktadır¹⁶³.

7.4.2.3. Sicile Tescil Edilecek Bilgiler

Bir kıymetli evrakın sicile tescili sırasında elektronik kıymetli evrak siciline tescil edilmesi gerekli bilgilerin neler olduğu merkezi sicil ve merkezi olmayan kripto kıymetli evrak sicili için eWpG’de ayrı ayrı düzenlenmiştir. Ancak her iki düzenleme de birbirine paraleldir¹⁶⁴.

eWpG’nin 13. maddesi ve 17. maddesi uyarınca sicili tutan kurumun, kaydı tutulan elektronik kıymetli evraka dair birtakım bilgileri tescil etmesi gerekmektedir. Bu bilgiler aşağıdakilerden ibarettir.

İlk olarak sicile, elektronik kıymetli evrak ile ilgili olarak hakkın esas içeriğinin ve ayrıca elektronik kıymetli evrakın belirgin tanımlayıcı numarasının tescili gerekmektedir. Hakkın esas içeriğinden anlaşılması gereken kıymetli evrak ile ilgili hakkın temel detaylarının neler olduğudur. Kıymetli evrakın, içerdiği temel değer ne olduğu, sağladığı haklar, yükümlülükler, kıymetli evrakın niteliği gibi özelliklerin sicile tescil edilmesi gerekmektedir¹⁶⁵. Belirgin tanımlayıcı numara ise kıymetli evrakın eşsiz şekilde tanınmasını ve diğer kıymetli evraklardan ayrılmasını sağlayacak olan numaradır. Bu numara sayesinde, kıymetli evrak her yerde tanınabilir ve takibi kolaylaşır.

Sicile tescil edilecek diğer bir bilgi kıymetli evrakın ihracat hacminin ne kadar olduğudur. eWpG’de “das Emissionsvolumen” olarak ifade edilen bu terim, kıymetli evrakın toplam ihraç miktarını ifade eder.

Ayrıca sicilde elektronik kıymetli evrakın nominal değerinin de yer alması gerekmektedir. Nominal değer, tahvil veya bono gibi kıymetli evraklar için vade sonunda ödenecek anapara miktarını belirtirken; anonim şirket hisse senedi gibi kıymetli evrak türleri için ise senet ihraç edilirken belirlenen, hisse başına düşen değer olarak ifade edilebilir¹⁶⁶.

¹⁶³ Yüce, 746

¹⁶⁴ Omlor / Dilek, 69

¹⁶⁵ Yüce, 748

¹⁶⁶ 17. Ernst E. Hirsch, Türk Ticaret Kanunu Esaslarına Göre Ticaret Hukuku, (Türkçe’ye çeviren Dr. İur. Galip Mustafa Gültekin) (İstanbul: Marifet Basımevi, 1935), 160-161

Sicile tescil edilecek bir diğler bilgi keşidecinin ismidir. Sicilde keşideci ile birlikte hamilin isminin de yer alması gereklidir.

Ayrıca sicile kıymetli evrakın tekil ya da toplu kayıt olduğuna dair bir işaretin de yer alması gerekmektedir. Kıymetli evrakın tekil kayıt olması halinde kayıt tutucu kurumun ayrıca belirli bir kişi lehine gerçekleştirilen kısıtlamalar ile üçüncü kişilerin haklarını da sicile tescil etmesi gerekmektedir¹⁶⁷. Yine kıymetli evrakın tekil kaydı halinde hamilin isminin sicilde açık bir tanımlama ile belirtilmesi mümkündür. Sicil tutan kuruma talimat vermeye keşideci tarafından yetkili bir hamil atanmışsa sicile hamilin işlem kısıtlamaları ve işlem kabiliyetlerine ilişkin bilgilerin de tescil edilmesi gerekmektedir.

eWpG uyarınca sicile tescil edilecek bir diğler bilgi eWpG'nin 9/3. maddesi uyarınca karışık varlık hakkına dair bilgilerdir. eWpG m. 9/3 hükmüne göre, bir şirketin çıkardığı tahvil veya hisse senedi gibi değerli kâğıtlar; hem birden fazla kâğıdın topluca kaydedildiği bir sistem şeklinde toplu kayıtları hem de her bir kâğıdın ayrı ayrı kaydedildiği tekil kayıtları içerebilir. Eğer bu tekil ve toplu kayıtları içeren karmaşık yapı, kayıtlarda uygun şekilde belirtilmişse, tüm bu değerli kâğıtlar bir bütün olarak tek bir toplu varlık olarak değerlendirilecektir. İşte böyle bir durumun varlığı halinde karışık varlık hakkına dair bilgilerin de sicilde yer alması gerekmektedir¹⁶⁸.

eWpG'nin 13/3 ve 17/3 maddeleri uyarınca kaydı tutan kuruluşun, sicile tescil edilmesi zorunlu olan yukarıda sayılı bilgilere ancak birlikte erişilebileceğini garanti etmesi gerekmektedir. Yani kayıt tutucu kuruluş bu bilgilerin ayrıştırılmadan bir bütün olarak sorgulanması ve kullanılmasını sağlamalıdır. Bu tür bir düzenleme, verilerin tutarlılığını ve bütünlüğünü korumak amacıyla yapılır. İlgili düzenleme uyarınca sicilin aleniyet fonksiyonu sağlanır ve kıymetli evraka dair bilgileri edinmek isteyen üçüncü kişiler, kıymetli evraka dair bütün bilgilere yalnızca toplu şekilde erişebilmektedir¹⁶⁹.

¹⁶⁷ Omlor / Dilek, 69

¹⁶⁸ Schulz / Neumann, 132

¹⁶⁹ Yüce, 749

7.4.2.4. Sicil Kayıtları Üzerinde Değişiklik Yapılması

Elektronik kıymetli evrakın kendisine özgü yeni durum ve koşulları beraberinde getirdiği, kıymetli evrakın keşide edilebilmesi için sicile tescilinin gerektiği ve tescil öncesinde ise “*Niederlegung*” olarak ifade edilen belgeleme işlemi ile keşideci tarafından kıymetli evraka dair ihraç koşullarının herkesin erişebileceği şekilde, kayıtlı kurumda, kalıcı bir elektronik belge olarak sunulması gerektiğini ifade etmiştik. Gerçekleştirilen bu belgeleme işlemi ardından ise keşidecinin üç aylık süresi içerisinde elektronik kıymetli evrakı sicile tescil etmesi gerekmektedir. Elektronik kıymetli evrak siciline gerçekleştirilecek tescil kurucu nitelikte olup, kıymetli evrak üzerindeki hak, kıymetli evrakın sicile tescili ile birlikte doğmuş olur¹⁷⁰.

Elektronik kıymetli evrak siciline tescil edilen ihraç koşullarında değişiklik yapılması daha önce de ifade edildiği üzere bu yönde bir Kanun, Kanun’a dayanan bir hüküm, bir Mahkeme kararı, icra edilebilir bir idari işlem yahut hukuki bir işlem ile mümkündür. Böyle bir durumda keşideci değişiklik yapılmış yeni ihraç koşullarını tekrardan “*Niederlegung*” işlemi ile belgelemek ve sicile yeniden tescil etmek zorundadır. Aksi halde değişiklik hüküm doğurmaz.

Sicile tescil edilen elektronik kıymetli evrakın sicil kayıtları üzerinde yapılabilecek değişiklikler ise eWpG’nin 14 ve 18. maddelerinde merkezi ve merkezi olmayan kripto kıymetli evrak sicili için ayrı ayrı ancak birbirine paralel şekilde düzenlenmiştir. eWpG 14/1 ve 18/1. maddeleri uyarınca aksi yönde bir yasal düzenleme olmadıkça kayıt tutucu kurum, sicile kaydı zorunlu olan eWpG madde 13/1,2 ve 17/1,2 de bahsedilen bilgilerin değişikliklerini ve kıymetli evraka ile ilgili ihraç koşullarının silinmesini ancak belirli hallerde gerçekleştirebilir. Bu hallerden ilki, hamilin talimatının bulunmasıdır. Diğer bir hal ise, bir yasa doğrultusunda; yasa gereği, hukuki işlemle, bir yargı kararıyla veya icra edilebilir idari bir işlemle yetkilendirilmiş olan kişi veya kurumun talimatının bulunmasıdır. Kıymetli evrak üzerinde sicilde kayıtlı bir tasarruf kısıtlamasının varlığı halinde hamilin talimatı tek başına yeterli olmamakta, hamilce tasarruf kısıtlamasından faydalanan kişilerin sicilde meydana gelecek değişikliğe onay verdiğine dair kayıt tutucu kuruluşun teminat verilmesi gerekmektedir.

¹⁷⁰ Yüce, 746; Atakan, 548

eWpG m. 13/2 uyarınca tekil kayıt halinde üçüncü kişinin haklarının da sicile kaydedilmiş olması durumunda, sicile kaydedilmiş üçüncü kişi de elektronik kıymetli evraka dair değişiklik talimatı vermeye yetkilidir.

Kayıt tutucu kuruluş, kim vermiş olursa olsun talimat verenin vermiş olduğu talimatın alınma zamanını damgalayarak işler. Değişikliğe dair verilen talimatın geçerli olabilmesi için, talimatın güvenli ve uygun bir doğrulama yöntemi kullanılarak verilmiş olması gerekir. Yani kayıt tutucu kuruluş, talimatın gerçek ve geçerli olduğunu, kullanılan şifre ya da elektronik imza gibi kimlik doğrulama yönteminin güvenilir olduğunu doğruladıktan sonra, talimatı geçerli olarak kabul edebilir.

Elektronik kıymetli evraka dair sicil kayıtlarında mevcut bazı değişikliklerin yapılabilmesi ise yalnızca keşidecinin ilgili değişikliğe onayının bulunması ile mümkündür. eWpG'nin 14/2 ve 18/2. maddeleri uyarınca aksine bir yasal düzenleme bulunmadıkça kıymetli evrak hangi sicile kayıt olursa olsun, kayıt tutucu kurumun kıymetli evraka dair sicile tescili zorunlu olan eWpG'nin 13/1/1. maddesinde belirtilen kıymetli evrak ile ilgili olarak hakkın esas içeriğinin ve ayrıca elektronik kıymetli evrakın belirgin tanımlayıcı numarasının değiştirilmesi; eWpG'nin 5. maddesinde belirtilen "Niederlung" işlemi ile belgelenen ihracat koşullarının değiştirilmesi; bir kıymetli evrakın ya da kıymetli evraka dair ihracat koşullarının silinmesi yalnızca keşidecinin onayı ile mümkündür.

Özellikle hamilin bilgileriyle ilgili olanlar olmak üzere kayıt içeriğinde yapılacak her türlü değişiklik talimatların sırasına göre yapılmalıdır. Kayıt tutucu kuruluş, hangi talimatın önce geldiğini göz önünde bulundurarak işlemleri gerçekleştirir. Yapılan değişiklikler eWpG uyarınca zaman damgasıyla işaretlenir. Bu işlem değişikliğin ne zaman yapıldığını kayıt altına almak ve işlemlerin doğru bir şekilde takip edilmesini sağlamak amacıyla yapılmaktadır.

eWpG'nin 24. maddesi elektronik kıymetli evrakta işlem şeffaflığını düzenlemektedir. Maddeye göre, elektronik kıymetli evrakla ilgili maddede belirtilen işlemlerin diğer tüm yasal gereklilikleri yerine getirmekle birlikte geçerli olabilmeleri için elektronik kıymetli evrak siciline tescil veya kayıtların devri

gerekmektedir¹⁷¹. İlgili maddedeki işlemlerin ilki, elektronik kıymetli evrakla ilgili işlemlerdir. Örneğin, elektronik bir tahvilin satışına dair işlemin geçerli olabilmesi için ilgili işlemin elektronik kıymetli evrak siciline kaydı gerekmektedir. Maddede belirtilen diğer bir işlem elektronik kıymetli evraktan doğan haklarla ilgili işlemlerdir. Örneğin, elektronik bir tahvilden elde edilecek bir faiz hakkı veya bu hakka ilişkin işlemlerin elektronik kıymetli evrak siciline tescili gerekmektedir. Maddede belirtilen son işlem ise elektronik kıymetli evraktan doğan haklar üzerindeki işlemlerdir. Örneğin, elektronik kıymetli evrak üzerindeki hakkın devri de elektronik kıymetli evrak siciline tescil edilmelidir.

Bu düzenleme, elektronik kıymetli evrakla ilgili tüm işlemlerin düzenli ve şeffaf bir şekilde takip edilmesini, kaydedilmesini ve geçerlilik kazanmasını sağlar¹⁷². Gerçekleştirilen işlemlerin, elektronik kıymetli evrak siciline tescili, işlemlerin resmi ve hukuken geçerli olduğunu ispat etmektedir.

Elektronik kıymetli evrakın devrine dair açıklamalar ileride gerçekleştirilecek olup, konumuz gereği, eWpG uyarınca kayıt tutucu kuruluşun elektronik kıymetli evraka dair devirleri açık ve anlaşılır şekilde, makul bir süre içerisinde ve geri alınamayacak şekilde gerçekleştirmesi gerekmektedir. Maddede yer alan devrin açık olması, devretme işlemlerinin net ve anlaşılır bir şekilde yapılmasını ifade etmektedir. Bir kaydın veya kıymetli evrakın devri sırasında tüm detaylar ve bilgiler açıkça belirlenmeli ve herhangi bir belirsizlik olmamalıdır. Maddede yer alan makul süre içerisinde gerçekleşme, devir işlemlerinin makul sürede gerçekleştirilmesi gerektiğini ifade etmektedir. Bu hüküm işlemlerin gereksiz yere uzun süre bekletilmeden, zamanında ve etkili bir şekilde yapılması gerektiğini ifade eder. Hükümde yer alan geri alınamazlık ise devir işlemi tamamlandığında bu işlemin geri alınamaz olmasının sağlanmasıdır. Bir kez devredilmiş veya kaydedilmiş bir işlem sonradan değiştirilemez veya iptal edilemez olmalıdır. Bu, işlemin kalıcı ve güvenilir bir şekilde kaydedilmesini ve ileride sorun yaratmamasını sağlayacaktır.

eWpG uyarınca kayıt tutucu kuruluş, gerekli talimatlar yahut gereken hallerde keşidecinin onayı olmaksızın sicilde değişiklik gerçekleştirmişse bu değişikliği

¹⁷¹ Schulz / Neumann, 376

¹⁷² Schulz / Neumann, 376 vd.

derhal geri almalıdır. Kuruluş izinsiz veya yetkisiz yapılan değişiklikleri derhal düzeltmelidir.

7.4.2.5. Sicildeki Bilgilerin Taraflar ve Üçüncü Kişilerle Paylaşılması

Elektronik kıymetli evrak sicilinin kamuya açıklığı ve sicil gizliliği eWpG'nin 10. maddesinde düzenlenmiştir¹⁷³. 10. maddenin başlığında yer alan “*publizität*” kavramı sicilde yer alan kayıtların kamuya açık olması, sicilin şeffaflığı ve erişilebilirliğini ifade eder. Madde başlığında yer alan “*Registergeheimnis*” ise kayıtların veya bilgilerin gizli tutulması, yalnızca yetkili kişiler veya belirli şartlar altında kayıtlara erişilebilmesi anlamına gelir.

eWpG m. 10/1 uyarınca kayıt tutucu kuruluş, katılımcıların elektronik kıymetli evraka ilişkin kayıtlara erişimini elektronik olarak sağlamakla yükümlüdür. Sicil erişimine ilişkin yükümlülük, katılımcıların elektronik olarak sicile her zaman ulaşabilmesini sağlamak için gerekli teknik ve organizasyonel önlemleri almak anlamına gelmektedir¹⁷⁴. Kanun'da yer alan katılımcı kavramı inceleme konusu kıymetli evrak ile hak sahibi olan yahut borç altına giren kişileri ifade etmektedir¹⁷⁵.

eWpG m. 10/2 uyarınca kayıt tutucu kuruluş, kıymetli evrakta hak sahibi olan yahut kıymetli evrak ile borç altına giren katılımcılar dışında; haklı bir menfaati bulunduğunu ispat edebilen herkese elektronik kıymetli evraka ilişkin kayıtlara erişim ve inceleme izni vermelidir. Kanun, kişinin gerçekten bir haklı menfaate sahip olması gerekmemesi, sadece bu menfaati ileri sürmesini yeterli sayılmaktadır ve bu durum eleştirilere yol açmaktadır¹⁷⁶. Yine eWpG m. 5/1 ile m. 10/2 arasında kurulan normatif ilişkinin, öğretilerde çelişkili bulunduğu görülmektedir. Zira, eWpG m. 5/1 hükmü gereğince, elektronik menkul kıymetlerin ihraç koşullarının, sicile kayıttan önce kamuya açıklanması zorunlu tutulmakta ve bu kapsamda söz konusu bilgilere herkesin sınırsız biçimde erişebilmesi gerektiği varsayılmaktadır. Buna karşın, eWpG m. 10/2 hükmü, elektronik sicile erişim hakkını haklı bir menfaat ileri sürülmesi şartına bağlamaktadır. Bu durum, kamuya açık olması gereken bilgilere erişimi sınırlandırmak suretiyle, normlar arası bir uyumsuzluk izlenimi doğurmaktadır.

¹⁷³ Schulz / Neumann, 134

¹⁷⁴ Schulz / Neumann, 134

¹⁷⁵ Yüce, 749

¹⁷⁶ Schulz / Neumann, 138

ve düzenlemenin sistematığı açısından eleştiriye konu olmaktadır. Nitekim öğretide, kayıttan önce herkesin erişimine açık olması gereken belgelere, kayıt sonrası dönemde yalnızca haklı menfaat ileri süren kişilerin ulaşabilmesinin, erişim rejiminin tutarlılığını zedelediği ifade edilmektedir¹⁷⁷.

eWpG m. 10/3 uyarınca elektronik kıymetli evraka dair kayıtlardan özellikle hamilin kimliği ve adresi hakkında bilgi verilebilmesi için bazı koşulların varlığı şart koyulmuştur. Bu koşullar; bilgi talep eden kişinin haklı bir menfaati olması, incelenmesi talep edilen bilginin verilmesinin bu haklı menfaatin sağlanması için gerekli olması ve hamilin kişisel verilerinin korunması konusundaki menfaatinin bilgi talep eden kişinin menfaatlerinden daha önemli olmamasıdır¹⁷⁸. eWpG'nin 10/3 maddesinin son fıkrası ile bu konuda hamil lehine bir karine kabul edilmiştir. Bu karine uyarınca hamilin kendisine ait kıymetli evrak kayıtlarını inceleme konusunda her zaman haklı bir menfaati bulunmaktadır. Yani hamil, kendisine ait kıymetli evrak ile ilgili her türlü bilgi hakkında kayıt tutucu kuruluştan bilgi talep edebilir.

eWpG m. 10/4 uyarınca yetkili denetim, düzenleme ve ceza soruşturma makamları, görevlerini yerine getirmek için gerekli olduğunda elektronik kıymetli evraka ilişkin kayıtlara erişim sağlanmalı ve kayıt tutucu kuruluş tarafından kendilerine bilgi verilmelidir. Kayıt tutucu kuruluş, yetkili makamlardan bu tür talepler geldiğinde, talep eden makamların yukarıda bahsedilen koşulları sağladığını varsayarak gerekli bilgilere erişimlerini sağlamalıdır.

eWpG m. 10/5 hükmü uyarınca kayıt tutucu kuruluş, elektronik kıymetli evraka ilişkin kayıtlara sağlanan erişimlerin ve verilen bilgilerin detaylarını içeren bir protokol tutmalıdır¹⁷⁹. Katılımcılar tarafından gerçekleştirilen erişimlere veya katılımcılara verilen bilgilere dair protokol tutulmasına gerek yoktur. Katılımcılar, tutulan protokoldeki kendi erişim ve bilgi verilme kayıtlarına ulaşma hakkına sahiptir. Ancak, katılımcıların bu bilgilere erişimi, ceza soruşturmalarının etkilenmesini veya yetkili makamların görevlerini tehlikeye sokacaksa, bu bilgiler paylaşılmamalıdır. eWpG uyarınca tutulması zorunlu olan protokol kayıtları iki yıl sonra imha edilmelidir.

¹⁷⁷ Schulz / Neumann, 134

¹⁷⁸ Schulz / Neumann, 139

¹⁷⁹ Schulz / Neumann, 146

Kripto kıymetli evrak sicilinde ise bilgilere erişim imkanının dışında kayıt örneği alma imkanı da bulunmaktadır. eWpG m. 19 hükmü uyarınca kayıt tutucu kuruluş, tekil olarak kaydedilmiş bir kripto kıymetli evrak hamilinin talebi üzerine, bu kişinin haklarını koruyabilmesi için gerekli olan bilgileri içeren bir kayıt örneğini yazılı olarak kendisine vermek zorundadır. Yani, bu belge sahibin haklarını kullanabilmesi için gereklidir.

eWpG m. 19/2 uyarınca eğer kayıtlı kripto kıymetli evrakın hamili, bireysel bir kullanıcı, tüketici ise kayıt tutucu kuruluş belirli durumlarda hamilin talebi üzerine hamile yazılı bir kayıt örneği vermek zorundadır. Kayıt tutucu kuruluş tarafından, kripto kıymetli evrakın sicile kaydedilmesi, kripto kıymetli evrak sicilinde hamili etkileyen bir değişiklik gerçekleşmesi veya yılda bir kez düzenli olarak hamile yazılı kayıt örneği verilecektir.

7.4.2.6. Sicilin Tutulmasından Doğan Sorumluluk

Kayıt tutucu kuruluş, eWpG m. 7/1 hükmü uyarınca sicil kayıtlarında mevcut verilerin gizli, bütün ve doğru olmasını sağlamakla yükümlüdür¹⁸⁰. Verilerin gizli olması ile kastedilen sicil kayıtlarının erişime tamamiyle kapalı olması değildir. Sicildeki bilgilerin taraflar ve üçüncü kişilerle paylaşılması başlığı altında açıklandığı üzere sicildeki kayıtlar taraflar ve haklı bir menfaati bulunduğunu ispat eden kişiler dışındakilere karşı gizli tutulmalıdır. Verilerin bütün olması ile kastedilen verilerin hukuka aykırı değişikliklerden, bozulmalardan veya yetkisiz müdahalelerden korunmasını ifade eder. Yani, verilerin kaydedildiği haliyle eksiksiz ve doğru kalması gerektiğini belirtir. Verilerin doğru olması ise, gerçek durumu ve yasal gerekliliklerle uyumlu bir şekilde doğru bir biçimde kaydedilmesini ifade etmektedir.

eWpG m. 7/2 hükmü uyarınca kayıt tutucu kuruluş, elektronik kıymetli evraka ilişkin kayıtların her zaman mevcut yasal durumu doğru bir şekilde yansıtmasını ve kayıtların devir, aktarım gibi işlemlerinin tam ve düzenli bir şekilde yapılmasını sağlamalıdır. Kayıt tutucu kuruluş, sicilde tutulan bilgilerin gizliliğini, doğruluğunu veya bütünlüğünü sağlayamaz ve kaydın yönetilmesindeki eksiklikler nedeniyle herhangi birinin zarara uğramasına sebep olursa, zarar gören kişiye zararını tazmin etmekle yükümlü olacaktır¹⁸¹. Kayıt tutucu kuruluşun tazmin

¹⁸⁰ Schulz / Neumann, 104 vd.; Omlor / Dilek, 68-69

¹⁸¹ Schulz / Neumann, 112 vd.

yükümlülüğünden kurtulabilmesinin tek şartı, hatanın kendisinden kaynaklanmadığını ve kusursuz olduğunu ispat etmesidir¹⁸².

Kayıt tutucu kuruluş eWpG m. 7/3 hükmü uyarınca, elektronik kıymetli evrakın kaydının tutulduğu süre boyunca veri kaybını veya yetkisiz veri değişikliklerini önlemek için gerekli teknik ve organizasyonel önlemleri almalıdır. Kayıt tutucu kuruluş, gerekli önlemleri almadığı takdirde veri kaybı veya yetkisiz veri değişiklikleri nedeniyle oluşan zarardan da sorumlu olacaktır¹⁸³. Bu fıkra kusursuz sorumluluğun asıl olduğuna ve kayıt tutucu kuruluşun aksini ispat edebileceğine dair hüküm konulmamıştır. Bu nedenle de ilgili madde uyarınca zarar gören kayıt tutucu kuruluşun gerekli önlemleri almaması nedeniyle zarara uğradığını ispatla yükümlüdür. İki fıkra arasındaki ispata ilişkin bu fark Kanun tasarısı yayınladığı zaman eleştirilere yol açmış olup, eleştiriler sonucunda maddenin değişmemiş olması nedeniyle aynı eleştiriler geçerliliğini korumaktadır¹⁸⁴. Eleştirilere göre en azından gerçek kişi olan yatırımcılar için bahsedilen ispat yükünün yer değiştirilerek, Kanun'a kusursuzluğunu ispatla mükellef olanın kayıt tutucu kuruluş olduğuna dair hüküm getirilmelidir.

eWpG m. 7/3'ün son fıkrası uyarınca kayıt tutucu kuruluş, ihracatçının elektronik kıymetli evrakın toplam miktarının değişmeden kalmasını sağlamalıdır¹⁸⁵.

Maddenin son fıkrası uyarınca ise, sicilin tutulması ve yönetilmesi, kıymetli evrakın fiziksel olarak saklanması anlamına gelmemektedir ve Alman Depo Kanunu uyarınca bir saklama hizmeti olarak değerlendirilmemektedir. Sicil, yalnızca elektronik kayıtlardan ibaret olup kayıt tutucu kuruluş tarafından fiziki bir saklama işlemi gerçekleştirilmemektedir¹⁸⁶.

eWpG'nin 7. maddesi elektronik kıymetli evraka ilişkin genel hükümler başlığı altında düzenlenmiş olup hem merkezi hem de merkezi olmayan kripto kıymetli evrak sicili için ortak düzenlemeleri içermektedir. Ancak eWpG'de kripto kıymetli evrak sicili ile ilgili olarak genel hükümler dışında ek düzenlemeler de bulunmaktadır. eWpG m. 16/2'de kripto menkul kıymetler için kayıt tutucu

¹⁸² Omlor / Dilek, 69

¹⁸³ Schulz / Neumann, 115

¹⁸⁴ Yüce, 751

¹⁸⁵ Schulz / Neumann, 117

¹⁸⁶ Schulz / Neumann, 117

kuruluşun, ihraççı tarafından kayıt yönetici olarak atanan kişi, böyle bir atama yapılmamış ise bizzat ihraççının yani keşidecinin kendisi olduğu ifade edilmiştir. Kayıt yönetici kuruluşun bizzat keşidecinin kendisi olduğu durumlarda kayıt tutmaktan doğan sorumluluğunun belilenebilmesi amacıyla da kripto kıymetli evrak için keşidecinin yükümlülüklerini düzenleyen ayrı bir hüküm ihtiyacı doğmuştur.

eWpG m. 21 hükmü de işte bu ihtiyaç üzerine hazırlanmıştır. Hükme göre, keşideci, kripto kıymetli evrakın kaydedildiği süre boyunca bu kaydın güvenliğini ve doğruluğunu sağlamak için gerekli teknik ve organizasyonel önlemleri almak zorundadır. Eğer kripto kıymetli evrak kayıtlarıyla ilgili yasal gerekliliklerin karşılanmadığı bir durum ortaya çıkarsa, keşideci bu durumu düzeltmek için belirli bir süre içinde gerekli adımları atmalıdır. Keşideci tarafından gerekli düzenlemeler yapılmazsa, düzenleyici otorite kripto kıymetli evrakın başka bir elektronik kayıt sistemine taşınmasını talep edebilir. Hüküm, keşideciye belirsiz yükümlülükler yüklemesi nedeniyle öğreti tarafından eleştirilmektedir. Zira maddede keşidecinin ne tür teknik ve organizasyonel önlemler alması gerektiği açıkça ifade edilmemiştir¹⁸⁷. Keşideci anılan yükümlülükleri yerine getirmemesi sebebiyle uğranılacak olan zararlardan sorumlu olacaktır.

7.4.3. Elektronik Kıymetli Evrakın Devri

Elektronik kıymetli evrakın da tıpkı geleneksel kıymetli evrakta olduğu gibi devredilebilmesi mümkündür. eWpG m. 25 “*Übereignung*” ifadesi ile elektronik kıymetli evrakın mülkiyet hakkının devrini düzenlemiştir. *Übereignung* Almanca bir terimdir ve Türkçe’ye “*devir*” olarak çevrilebilir. Bu terim, bir malın veya mülkiyetin hukuki olarak bir kişiden diğerine aktarılması anlamına gelir ve ilgili hükümde elektronik kıymetli evrakın devri anlamında kullanılmaktadır. Kanun’un 4/8’inci maddesinde “tanımlar” başlığı altında yer alan “*Umtragung*” ise bir malın veya hakkın resmi kayıt veya sicil sistemindeki kaydının güncellenmesi veya değiştirilmesi anlamına gelmektedir. Bu düzenleme, elektronik kıymetli evrakın devrinde yapısal olarak Alman Medeni Kanunu’nda düzenlenen taşınır malların devrine ilişkin kurallara dayanıyor olsa da taşınır teslimi için gereken fiziki teslim şartını ortadan kaldırmış, bunun yerine elektronik sicile yapılan kaydı (*Umtragung*) yeterli saymaktadır. Bu yönüyle, Alman Hukuku’nda taşınır eşya hukukundaki teslim

¹⁸⁷ Yüce, 752

kuralından çok, taşınmazların tapuya tescili ile mülkiyetin kazanılmasını öngören sistem ile benzerlik göstermektedir¹⁸⁸.

eWpG m. 25 hükmü uyarınca elektronik kıymetli evrakın mülkiyetinin bir kişiden diğerine geçebilmesi için, mevcut hak sahibi ve yeni alıcı elektronik kıymetli evrakın mevcut hak sahibinden yeni alıcıya devri konusunda anlaşması ve mevcut hak sahibi tarafından devir konusunda bir talimat verilmesi gerekmektedir¹⁸⁹. Bu talimat uyarınca elektronik kıymetli evrakın yeni sahibine devri gerçekleştirilmelidir. Elektronik kıymetli evrakın mülkiyetinin devri işlemi tamamlanana dek, mevcut hak sahibi mülkiyet hakkını kaybetmez¹⁹⁰. Yani, elektronik kıymetli evrakın yeni alıcıya devri tamamlanana kadar, mevcut hak sahibi elektronik kıymetli evrak üzerindeki mülkiyet hakkını korur.

Elektronik kıymetli evrakın eşya olarak kabul edilmesinin bir sonucu olarak, mülkiyetinin devri fiziksel eşyalar gibi hukuki ve prosedürel kurallara tabidir¹⁹¹. Bu sayede kıymetli evrakın mülkiyetinin ve haklarının resmi kayıtlar ve tesciller yoluyla yönetilmesini sağlanmaktadır. Yukarıda da bahsedildiği üzere Kanun'un tanımlar başlığı altında yer alan eWpG m. 4/8'de devir, elektronik kıymetli evrak siciline tescil olan bir kıymetli evrak hamilinin yeni bir hamil ile değiştirilmesidir¹⁹².

Daha önce de bahsedildiği üzere eWpG'nin 24. maddesi ile elektronik kıymetli evrakta işlem şeffaflığı düzenlenmiştir. Maddeye göre, elektronik kıymetli evrakla ilgili maddede belirtilen işlemlerin diğer tüm yasal gereklilikleri yerine getirmekle birlikte geçerli olabilmeleri için elektronik kıymetli evrak siciline tescil veya kayıtların devri gerekmektedir. İlgili maddedeki işlemlerden birisi elektronik kıymetli evrakta doğan haklar üzerindeki işlemlerdir. Bu işlemlere en önemli örnek ise elektronik kıymetli evrak üzerindeki hakkın devrinin de elektronik kıymetli evrak siciline tescil edilmesi gerekliliğidir. Sicile tescil, geleneksel kıymetli evrakın devri için önemli bir unsur olan "teslim" işleminin karşılığı olarak kabul edilebilir¹⁹³. Elektronik kıymetli evrakın devri de ancak sicile tescil ile birlikte hukuki sonuçlarını doğurmaktadır.

¹⁸⁸ Schulz / Neumann, 384

¹⁸⁹ Atakan, 550

¹⁹⁰ Omlor / Dilek, 70

¹⁹¹ Yüce, 747

¹⁹² Yüce, 738

¹⁹³ Yüce, 738-739

7.4.4. Elektronik Kıymetli Evrakın İyi Niyetle İktisabı

İyi niyet, bir hakkın kazanılması yahut bir hukuki sonucun gerçekleşmesine dair mevcut engellerin hakkı elde edecek ya da hukuki sonuçtan faydalanacak kişi tarafından gerekli özen gösterildiği halde bilinmemesi ya da bilinebilecek durumda olmaması olarak tanımlanabilir¹⁹⁴. Bu tanımdan yola çıkarak iyi niyetli iktisap ise, bir kişinin mülkiyet yahut başkaca bir hak edinirken, işlemin geçerliliği ile ilgili engelleri, işlem kısıtlamalarını yahut üçüncü kişilerin hak iddialarını gerekli özeni göstermesine rağmen bilmemesi veya bilebilecek durumda olmaması sebebiyle iyiniyetli olarak mülkiyet yahut başkaca bir hakkı iktisap etmesidir. Kanun'a göre iyi niyet, sicile kayıt talimatının verilmesi anında aranmaktadır. Fiili kaydın yapıldığı tarihte iyi niyetin ortadan kalkmış olması iyi niyetle iktisaba engel olmayacaktır¹⁹⁵.

eWpG m. 26 hükmü “*Gutgläubiger Erwerb*” başlığı altında elektronik kıymetli evrakta iyi niyetle iktisabı hüküm altına almıştır. Bu düzenleme ile Kanun Koyucu, dürüst ve güvene dayalı hukuki işlemlerin korunmasını, hukuki güvenliğin sağlanmasını ve elektronik kıymetli evrakın tedavül kabiliyetini artırmayı hedeflemektedir. Bu kapsamda, iyi niyetli kazanımın dayanağı olarak elektronik sicilde yer alan kayıtlar esas alınmaktadır¹⁹⁶. Hüküm uyarınca elektronik kıymetli evraka dair sicile tescil edilmiş bilgilerin geçerliliği bu sicile dayanarak işlem yapan kişiler için tam ve doğru; sicilde gözükken hamil ise yetkili hamil olarak kabul edilir. Ancak sicile dayanarak işlem yapacak olan kişinin sicilde yer alan bilgilerin geçersizliğini bilmesi veya ağır kusuru, dikkatsizliği ile işlem yapmamış olması gerekmektedir. Buna göre elektronik bir kıymetli evrakı iktisap edecek olan kişinin elektronik kıymetli evrak sicilinde yer alan bilgiler doğrultusunda gerçekleştirmiş olduğu iktisap, işlemin geçerliliğini etkileyerek bilgileri bilmemesi veya bilebilecek durumda olmaması halinde geçerli olacak, işlem yapan kişinin iyi niyetli iktisabı korunacaktır.

eWpG m. 26 hükmü uyarınca eğer elektronik kıymetli evrak üzerinde bir işlem kısıtlaması varsa, bu kısıtlama sadece elektronik kıymetli evrak siciline tescil edilmişse veya alıcıya bildirilmişse geçerli olacaktır.

¹⁹⁴ M. Kemal Oğuzman, Nami Barlas, Medeni Hukuk (İstanbul: Vedat Kitapçılık, 2015), 245

¹⁹⁵ Omlor / Dilek, 71

¹⁹⁶ Schulz / Neumann, 390

Elektronik kıymetli evrak için eWpG m. 27 hükmünde “*sahiplik varsayımı*” kabul edilmiştir. Hüküm uyarınca Kanun’da aksine bir düzenleme bulunmadıkça, sicilde elektronik kıymetli evrakın hamili olarak kaydedilen kişinin, kaydedildiği süre boyunca elektronik kıymetli evrakta hamil sıfatı ile hak sahibi olduğu kabul edilmektedir¹⁹⁷. Almanya’da yürürlüğe giren eWpG’nin bu hükmü, taşınırlardaki mülkiyet karinesine benzetilmiştir¹⁹⁸ de kanaatimizce hamilin bir sicile tescil edilmiş olması ve tescil edildiği süre boyunca hak sahibi olduğunun kabul edilmesi aslen taşınmazlarda mevcut sicile güven ilkesine daha çok benzemektedir.

7.5.Elektronik Kıymetli Evrakta Ödeme ve Borçlunun Sahip Olduğu Defiler

Elektronik kıymetli evrakın hamili, eWpG m. 28/1 hükmü uyarınca kıymetli, evrakta mevcut bedeli, keşideciden talep etme hakkına sahiptir. Hamil böyle bir hakka sahip değilse ödeme talep edebilmesi mümkün değildir. Elektronik kıymetli evrakın keşidecisi, kıymetli evrakta yazılı bedeli hamile ödeyerek borcundan kurtulur¹⁹⁹.

Keşidecinin ödeme talep eden hamile karşı yapabileceği itirazlar sınırlıdır. eWpG’nin 28/2 hükmü uyarınca keşidecinin gerçekleştirebileceği itirazlar *numerus clausus* olarak sayılmıştır.

Bu itirazlardan ilki elektronik kıymetli evrakın kayıt sürecinde yaşanan eksiklikler veya hatalardan kaynaklanan itirazlardır. Keşideci, elektronik kıymetli evrakın kayıt sürecinde gerçekleşmiş olan eksiklik ya da hataları ileri sürerek hamile ödeme yapmaktan kaçınabilir. Örneğin, kıymetli evrakın sicile tescili sırasında değerinin sisteme yanlış kaydedilmesi, hamilin haklarını ve keşidecinin yükümlülüklerini etkileyen bir hata oluşturur ve keşideci bu defiyeye dayanarak eksiklik ya da hatanın düzeltilmesini talep edebilir.

Bu itirazlardan ikincisi, kaydın geçersizliğine dair itirazlardır. Keşideci, elektronik kıymetli evrakın geçerliliğine dair itirazlarını hamile karşı ileri sürebilir. Örneğin elektronik kıymetli evrakın sicile tescilinde gerekli hukuki prosedürlere uyulmamış olması halinde keşideci bu defiyeye dayanarak ilgili geçersizliğin düzeltilmesini talep edebilir.

¹⁹⁷ Omlor / Dilek, 69; Yüce, 739

¹⁹⁸ Yüce, 739

¹⁹⁹ Schulz / Neumann, 420

Bu itirazlardan üçüncüsü elektronik kıymetli evrakın şartları veya sözleşme hükümlerinden kaynaklanan itirazlardır. Keşideci, elektronik kıymetli evrakın şartları veya sözleşme hükümlerinden kaynaklanan itirazlarını hamile karşı ileri sürebilir. Örneğin kıymetli evrakta mevcut vade tarihi, sözleşme şartlarının önemli bir parçası olarak kabul edilir ve vade tarihindeki bir hata keşideci tarafından defî olarak ileri sürülebilir.

Keşidecinin sahip olduğu son itiraz hakkı ise kıymetli evrakın tekil olarak kaydedilmiş olması halinde doğrudan hamile karşı gerçekleştirilecek itirazlar ile kıymetli evrakın toplu olarak kaydedilmiş olması depo sertifikası uyarınca gerçekleştirilecek olan itirazlardır. Diğer üç itiraz geleneksel kıymetli evrakta mevcut senetten kaynaklanan ve herkese karşı ileri sürülebilecek mutlak defilere benzerken bu itiraz hakkı senet borçlusunun yalnızca belirli kişilere karşı kullanabileceği nisbi defilere benzemektedir²⁰⁰.

eWpG m. 29 hükmü uyarınca elektronik kıymetli evrakın keşidecisi, hamile karşı ödemede bulunma yükümlülüğüne sahiptir. Ancak keşidecinin bu yükümlülüğü, hamil tarafından hak sahibi olduğuna ilişkin kanıt ile birlikte kayıt yetkilisine elektronik kıymetli evrakın keşideciye devri yönünde bir talimat vermedikçe geçerli değildir. Bu talimat ve kanıt olmadan, keşideci ödeme yapma yükümlülüğü altında değildir.

7.6.Fiziki Kıymetli Evrak ve Elektronik Kıymetli Evrakın Birbiri İle İlişkisi Etkileşimi ve Dönüşümü

Elektronik kıymetli evraka ilişkin eWpG düzenlemeleri ile birlikte fiziki kıymetli evrak düzenlemesi ortadan kalkmamıştır²⁰¹. Bu nedenle de Kanun fiziki ve elektronik kıymetli evrakların birbiri ile ilişkisinin ne şekilde olacağına dair hüküm getirmiştir. eWpG m. 6/1 uyarınca elektronik olarak düzenlenmiş bir kıymetli evrak için fiziki senet düzenlenmesi mümkün değildir. Ancak elektronik olarak düzenlenen kıymetli evrakın ihracat koşullarında fiziki senet düzenlenebileceğine dair hüküm

²⁰⁰ Yüce, 740

²⁰¹ Elektronik kıymetli evrak ile birlikte fiziki kıymetli evrakın da kullanımının devam ediyor olması öğretilere eleştirilere yol açmıştır. (Bkz; Atakan, 553)

mevcutsa o halde bu kuralın istisnası olarak elektronik olarak düzenlenen kıymetli evrak için fiziki senet düzenlenmesi mümkün olacaktır²⁰².

eWpG m. 6/2 uyarınca elektronik olarak düzenlenen bir kıymetli evrakın içeriği aynı olan bir fiziki senet ile değiştirilmesi yani elektronik olarak düzenlenen kıymetli evrakın fiziki kıymetli evraka dönüştürülmesi mümkündür. Ancak elektronik olarak düzenlenen kıymetli evrakın fiziki bir kıymetli evraka dönüştürülebilmesi için elektronik kıymetli evrakın ihracat koşullarında fiziki kıymetli evraka dönüştürülebileceğine dair bir hüküm bulunması ya da hak sahibinin dönüşüm işlemine onay vermesi gerekmektedir²⁰³. Dönüşüm gerçekleştikten sonra, elektronik kıymetli evrak sicilden silinir ve içerdiği haklar yeni fiziki kıymetli evrak ile sağlanır.

Fiziki kıymetli evrakın elektronik kıymetli evraka dönüşümü ise eWpG m. 6/3'de düzenlenmiştir. Hüküm uyarınca fiziki bir kıymetli evrakın keşidecisi, toplu saklama altında olan tekil senetleri ya da toplu senetleri belirli şartların varlığı ile hamilin rızasına ihtiyaç duymaksızın içeriği aynı olan elektronik bir kıymetli evrak senedi ile değiştirebilir. Bu şartlar; elektronik kıymetli evrakın, kıymetli evrak toplama bankasının kayıtlarında yer alması, elektronik kıymetli evrakın hamilinin, toplama bankası olarak kaydedilmiş olması ve kıymetli evrakın ihracat koşullarında fiziki kıymetli evrakın elektronik kıymetli evraka dönüşümünün yasaklanmamış ya da hamilin rızasına bağlı tutulmamış olmasıdır²⁰⁴. Şartların gerçekleşmesi ve elektronik kıymetli evrakın ilgili sicile tescili halinde fiziki olarak düzenlenen kıymetli evrak geçerliliğini kaybedecek ve yerini elektronik kıymetli evrak alacaktır²⁰⁵. Bu şartlar dışındaki diğer tüm hallerde fiziki bir kıymetli evrakın elektronik bir kıymetli evraka dönüştürülebilmesi için eWpG m. 6/4 hükmü uyarınca hamilin rızası gerekmektedir²⁰⁶.

²⁰² Schulz / Neumann, 95

²⁰³ Schulz / Neumann, 98

²⁰⁴ Schulz / Neumann, 100

²⁰⁵ Omlor / Dilek, 72

²⁰⁶ Schulz / Neumann, 99

8. Kripto Varlıklarda Niteleme ve Elektronik Olarak Düzenleme Sorunu

Kripto varlık kavramı, Bitcoin ile birlikte yakın tarihte hayatımıza girmiş olup²⁰⁷, bu kavrama ilişkin tüm dünyada kabul edilmiş tek bir tanım bulunmamaktadır²⁰⁸. Özellikle ticari hayatta ve ödeme sistemlerinde gördüğü talep nedeniyle bu kavramın tanımının ve hukuki niteliğinin tartışılması gerekmiştir²⁰⁹.

Kripto varlıkları temelinde “blokzincir” sistemi bulunan ve elektronik ortamda tutulan birer “dijital veri” olarak kabul etmek mümkündür²¹⁰. Blokzincir, işlemlerin kullanıcıdan kullanıcıya doğrudan gerçekleştiği, blokların zincir şeklinde birbirine bağlandığı merkezi bir otoriteye ihtiyaç bulunmadan verilerin transferine imkan sağlayan dağıtık bir veri tabanıdır²¹¹. Uygulamada birçok kripto varlık mevcut olsa da bu varlıklar daha çok blokzincirin ilk ve en meşhuru olan Bitcoin ile anılmaktadır.

Hukumumuzda kripto varlıklara ilişkin olarak bu çalışmanın hazırlandığı tarih itibarıyla sayılı düzenleme mevcuttur. Kripto varlıklara ilişkin ilk düzenleme Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası (TCMB) tarafından hazırlanmış ve 30.04.2021 tarihinde yürürlüğe giren “*Ödemelerde Kripto Varlıkların Kullanılmamasına Dair Yönetmelik*” dir²¹². Yönetmeliğin 3. maddesinde kripto varlık “*Bu Yönetmeliğin uygulanmasında kripto varlık, dağıtık defter teknolojisi veya benzer bir teknoloji kullanılarak sanal olarak oluşturulup dijital ağlar üzerinden dağıtımı yapılan, ancak itibari para, kaydi para, elektronik para, ödeme aracı, menkul kıymet veya diğer sermaye piyasası aracı olarak nitelendirilmeyen gayri maddi varlıkları ifade eder*” şeklinde tanımlanmıştır. Ancak ilgili yönetmelikte yer alan tanım, tanımda yer alan “*bu yönetmeliğin uygulanmasında kripto varlık..*” şeklindeki düzenleme gereği

²⁰⁷ 2008 yılına gerçek kimliği bilinmeyen Satoshi Nakamoto ismini kullanan kişilerce yayınlanan “Bitcoin: Eşlerarası Elektronik Nakit Sistemi” adlı bir makale ile ortaya çıkmıştır. (Satoshi Nakamoto, “Bitcoin: A Peer-to Peer Electronic Cash System” <https://bitcoin.org/bitcoin.pdf> (Erişim Tarihi: 01.02.2025))

²⁰⁸ Müge Çetin, Sermaye Piyasası Hukuku Bakımından Kripto Varlıklar (İstanbul: Oniki Levha Yayıncılık, 2023), 5

²⁰⁹ Baytemür, 58

²¹⁰ Bilgili/Cengil, 183; Kadir Berk Kapancı, Özel Hukuk Penceresinden Blokzincir: ‘Sanal Para’ Değerleri ve ‘Akıllı Sözleşmeler’ Üzerine Değerlendirmeler, Gelişen Teknolojiler ve Hukuk I: Blokzincir; (İstanbul: 2020), 172

²¹¹ Bilgili/Cengil, 4-5; Yüksel/Güçlütürk, 184

²¹² 16.4.2021 tarihli 31456 sayılı Resmi Gazete

kripto varlığın genel bir tanımını içermemekte yalnızca yönetmeliğin uygulanması ile sınırlı olarak kripto varlığı tanımlamaktadır²¹³.

Hukukumuzda kripto varlıklarla ilgili diğer bir düzenleme 02.07.2024 tarihinde yürürlüğe giren 7519 sayılı “*Sermaye Piyasası Kanununda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun*”dur²¹⁴. Kanun, Sermaye Piyasası Kanunu’nda gerçekleştirmiş olduğu değişiklikler ile kripto varlıklara ilişkin alt yapıyı önemli ölçüde güçlendirmiştir. Kanun’un 1. Maddesi ile Sermaye Piyasası Kanunu’nun 3. Maddesine eklemeler yapılmış, bu eklemeler uyarınca kripto varlık; “*Dağıtık defter teknolojisi veya benzer bir teknoloji kullanılarak elektronik olarak oluşturulup saklanabilen, dijital ağlar üzerinden dağıtımı yapılan ve değer veya hak ifade edebilen gayri maddi varlık*” olarak tanımlanmıştır. Kanun ile birlikte kripto varlık yanında “platform”, “cüzdan”, “kripto varlık hizmet sağlayıcısı” ve “saklama hizmeti” gibi temel kavramlar tanımlanarak, sektördeki kavramsal belirsizliklerin giderilmesi amaçlanmıştır.

7518 sayılı Kanun’un genel gerekçesinde, blok zincir ve şifreleme gibi teknolojilerin sunduğu imkânlarla birlikte, kripto varlıkların geleneksel finansal sistemdeki araçlardan önemli ölçüde farklılaştığı ve bu varlıkların küresel düzeyde olduğu gibi Türkiye’de de hızla yaygınlaştığı vurgulanmış; bu doğrultuda, blok zincir teknolojisinin kendisinin değil, bu teknolojiye dayalı kripto varlıkların alım-satım faaliyetlerinin düzenlenmesinin amaçlandığı belirtilmiştir.

Kanun ile getirilen önemli düzenlemelerden biri, 2. Madde ile 6362 sayılı Kanunun 13 üncü maddesinin birinci fıkrasına yapılan eklemedir. Bu maddede, “*Kurul, sermaye piyasası araçlarının bu madde hükümlerine göre kayden ihraç edilerek MKK tarafından izlenmesi yerine, kripto varlık olarak ihracına ve bunların oluşturulup saklandıkları kripto varlık hizmet sağlayıcıları tarafından sunulan elektronik ortam nezdinde kayden izlenmesine ilişkin esaslar belirleyebilir. Sermaye piyasası araçlarının kripto varlık olarak ihracı hâlinde; hakların izlenmesi, üçüncü kişilere karşı ileri sürülebilmesi ve devredilmesinde, bunların oluşturulup saklandıkları elektronik ortamdaki kayıtlar esas alınır. Kurul, bu elektronik ortamdaki kayıtlarla MKK sistemi arasında entegrasyon sağlanmasını zorunlu*

²¹³ Rifat Cankat/Osman Gazi Güçlütürk, Güncel Gelişmeler Işığında Türk Hukukunda Kripto Varlıkların Hukuki Niteliği, Gelişen Teknolojiler ve Hukuk I, Blokzincir ve Hukuk (İstanbul: Oniki Levha Yayınları, 2021), 223

²¹⁴ 02.07.2024 tarihli 32590 sayılı Resmi Gazete

tutabilir. Bu fikranın uygulanmasına ilişkin usul ve esaslar Kurul tarafından belirlenir.” şeklinde hüküm bulunmaktadır. Getirilen madde ile sermaye piyasası araçlarının kripto varlık olarak ihraç edilebileceği ve bunların oluşturulup saklandıkları kripto varlık hizmet sağlayıcıları tarafından sunulan elektronik ortam nezdinde kayden izlenmesine ilişkin esaslar belirlenebileceği öngörülmüştür. Anılan kanunda da kripto varlığın hukuki niteliği belirtilmemiş olup, kripto varlığın hukuki niteliği halen tartışmalıdır ve bu tartışmalar genel olarak kripto varlığın eşya ya da para niteliğinde olup olmadığı noktasında toplanmaktadır. Tamamen elektronik olarak ortaya çıkmış ve bu şekilde devri gerçekleşen kripto varlıklara bu çalışmada eşya ya da para olarak kabul edilip edilmeyecekleri, kıymetli evrak niteliğinde olup olmadıkları ve bu hususta elektronik kıymetli evrak düzenlenip düzenlenemeyeceği konularıyla sınırlı olarak değinmek gerekmiştir.

8.1.Kripto Varlıkların Para Olarak Nitelendirilmesi

Kripto varlıkların birçok türünün ödeme aracı olarak kullanılması nedeniyle ticari hayatta “kripto para” “dijital para” gibi ifadelerle adlandırıldıkları görülmektedir. Para kavramı ekonomik ve hukuki olarak farklı şekilde tanımlanmaktadır. Hukuki olarak bir varlığın para olarak kabul edilebilmesi yasal olarak ödeme vasıtası olup olmadığına göre belirlenir²¹⁵. Ancak uygulamada “para” olarak adlandırılrsa da kripto varlıkların hukuki olarak “para” niteliğinde olmadığı doktrinde kabul edilmektedir²¹⁶. Kripto varlıkların hukuki anlamda para olarak nitelendirilmemesinin en büyük sebebi ise devlet tarafından resmi para birimi olarak tedavüle koyulmaması ve hukuki olarak ödeme aracı yani “para” olarak kabul edilmemesidir²¹⁷.

8.2.Kripto Varlıkların Eşya Olarak Nitelendirilmesi

Kripto varlıkların para olarak nitelendirilemeyeceklerine ilişkin doktrinde görüş birliği bulunsa da kripto varlıkların eşya olarak nitelendirilip nitelendirilemeyeceklerine ilişkin doktrinde farklı görüşler bulunmaktadır. Türk

²¹⁵ Çetin, 7

²¹⁶ Asuman Turanboy, Kripto Paraların Ortaya Çıkmaları ve Hukuki Nitelikleri, (BATİDER: C. 35, S. 3, 2019), 48 vd (Kısaca: Kripto); Osman Gazi Güçlütürk, Türk Hukukunda Kripto Varlıkların Para ve Elektronik Para Niteliğinin İncelenmesi, (Regesta Ticaret Hukuku Dergisi: S. 3, 2019), 397; Argun Karamanlıoğlu, Son Gelişmeler Işığında Kripto Paraların Hukuki Niteliği ve Kripto Para Borsalarına Dair Tespit Ve Öneriler, (KHAS Hukuk Bülteni: 2021) <https://hukukbulteni.khas.edu.tr/bulten/45> (Erişim Tarihi: 01.02.2025), 2 vd.; Asuman Yılmaz, Türk Sermaye Piyasası Hukuku Açısından Kripto Para Birimi Bitcoin (Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2023), 26; Kapanacı, 166 vd.

²¹⁷ Turanboy (Kripto), 48; Kapanacı, 167; Karamanlıoğlu, 3

Hukukunda ve mehz İsviçre Hukuku'nda eşya, üzerinde hakimiyet kurulabilen, sınırları belirli olan ve kişilik değerleri kapsamında bulunmayan cismani varlık olarak tanınmaktadır²¹⁸. Kimi yazarlara göre eşyanın ayrıca ekonomik bir değer taşıması da gerekmektedir²¹⁹. Öğretide kabul gören tanım uyarınca eşyanın 4 ana unsuru bulunmaktadır.

Bu unsurlardan ilki eşyanın üzerinde fiili ve hukuki hakimiyet kurulabilen bir varlık olmasıdır²²⁰. Kripto varlıkların “özel anahtar” denilen vasıta yardımıyla teknik olarak hakimiyet altına alınmaları mümkün olduğundan eşyanın hakimiyet kurulabilme unsurunu taşıdığı kabul edilmektedir²²¹.

Bu unsurlardan ikincisi eşyanın sınırlarının belli olması yani fiziksel ve işlevsel bütünlük arz ederek, bağımsız bir varlık olarak diğer eşyalardan ayrılmasıdır. Kripto varlıkların, miktar olarak diğerlerinden ayrı ve belirli şekilde işlemlere konu olabilmesi nedeniyle eşyanın sınırlarının belli olması unsurunu taşıdığı öğretide kabul edilmektedir²²².

Eşyanın bir diğer unsuru kişilik değerlerinin kapsamında bulunmamasıdır. İnsan vücudu, organ gibi kişiliğe ve insana özgü varlıklar eşya olarak değerlendirilemez. Kripto varlıklar ise insan vücudunun bir parçası olmadığından kişilik değerlerinin kapsamında olmama unsurunu sağlamaktadır.

Eşyanın son unsurucu ise cismani bir varlığının olmasıdır. Kanunda eşyanın tanımına ve cismani varlığının bulunması gerektiğine ilişkin mutlak bir hüküm olmamasına rağmen öğretide eşyanın cismanilik unsurunu kabul etmektedir. Kripto varlıkların eşya olarak kabul edilip edilmemesine ilişkin tartışmalar eşyanın cismani bir varlık olma unsurunu taşıyıp taşımadığı noktasında toplanmaktadır. Bir şeyin cismani bir varlığının bulunması, uzayda yer kaplamasını, üç boyutlu olmasını,

²¹⁸ Oğuzman/Seliçi/Oktay Özdemir, 8; Rona Serozan / Hüseyin Hatemi / Abdülkadir Arpacı, Eşya Hukuku (İstanbul: Nadir Yayıncılık, 1991), 49; Lale Sirmen, Eşya Hukuku, (Ankara: Yetkin Yayınları, 2021), 5; Gökhan Antalya / Murat Topuz, Eşya Hukuku (Ankara: Filiz Kitabevi, Cilt: IV/1, 2021), 57-58;

²¹⁹ Oğuzman/Seliçi/Oktay Özdemir, 8; Antalya / Topuz, 64

²²⁰ Oğuzman/Seliçi/Oktay Özdemir, 18

²²¹ Bilgili/Cengil, 18; Yılmaz, 60

²²² Bilgili / Cengil, 10-11; Yılmaz, 60

duyularla algılanabilmesini; diğer bir deyişle elle tutulabilir, gözle görülebilir, hissedilebilir olmasını ifade etmektedir²²³.

Kimi yazarlara göre öğretide eşyanın cismani bir varlık olması gerektiğine ilişkin genel kabulü uyarınca kripto varlıkların eşya olarak kabul edilmesi mümkün değildir²²⁴. Kimi yazarlara göre ise eşyanın Kanun'da mutlak bir tanımı yapılmamıştır, Ayrıca eşya kavramı dinamik²²⁵ ve işlevsel bir kavram olarak, günün ekonomik ve sosyal şartlarına uygun anlaşılmalı ve teknolojik gelişmeler dolayısıyla zamana ve ihtiyaçlara göre uyum sağlayabilmelidir. Bu görüşteki *Eckert*'e göre eşya tanımı dijital verilere kadar genişletilebilir ve bu suretle dijital verilere eşya hukuku kuralları uygulanabilir. Dijital veriler kodlanarak veri taşıyıcısı üzerine kopyalanır ve teknik olarak cismani bir varlık haline gelir. Buradan yola çıkarak kripto varlıkların eşya olarak nitelendirilebileceğini kabul etmektedir²²⁶.

Öğretide baskın görüş haline gelen kimi yazarlara göre ise kripto varlığın cismani bir varlığının bulunmaması nedeniyle eşya olarak nitelendirilemeyeceği kabul edilmekle birlikte, TMK m. 762'de maddi varlığı bulunmadığı halde doğal güçlerin taşınır mülkiyetine konu edilebileceğinin kabul edilmesi, TMK yürürlüğe girdikten sonra ortaya çıkan kripto varlıkların da “*kanun boşluğu*” nedeniyle “*hakimin hukuk yaratması*” yoluyla çözüme kavuşturulması gerektiği ve bu suretle kripto varlıklara eşya hukuku hükümlerinin kıyasen uygulanacağı kabul edilmektedir²²⁷. Kanaatimizce de kripto varlıkların cismani bir varlığı bulunmasa da gelişen teknoloji ve değişen dünyaya ayak uydurabilmesi adına bu varlıklara eşya hukuku hükümlerinin kıyasen uygulanması yerinde olacaktır.

8.3.Kripto Varlıkların Kıymetli Evrak Olarak Nitelendirilmesi

Bildiğimiz üzere en genel tanımıyla kıymetli evrak, içerdiği hakkın senetten ayrı olarak ileri sürülemediği ve yine içerdiği hakkın senetten ayrı olarak devredilebilmesi mümkün olmayan senetlerdir. Dolayısıyla kıymetli evrakın en önemli özelliği senet

²²³ Oğuzman/Seliçi/Oktay Özdemir, 7-8; Serozan /Hatemi / Arpacı, 49; Antalya / Topuz, 64

²²⁴ Turanboy (Kripto), 57-58, Kapancı, 171

²²⁵ Antalya / Topuz, 57; Bilgili/Cengil, 10

²²⁶ Martin Eckert, Digitale Daten als Wirtschaftsgut: Digitale Daten als Sache, SJZ 112/2016, Heft 10, 248 vd

²²⁷ Bilgili/Cengil, 16 vd.; Gençer Özdemir, Kripto Paraların Eşya Niteliği, (SDÜHFD:, C. 11, S. 1, 2021), 301 vd.; Mehmet Mehmet Egehan Coşkun, Hukuki Açından Kripto Varlıklar ve İlk Kriptopara Arzı (Initial Coin Offering) (İstanbul: Filiz Kitabevi, 2023), 152-153; Pınar Çağlayan Aksoy, Medeni Hukuk Açısından Kripto Varlıklar, Kripto Varlıklarda Düzenleme Arayışı Çalıştayı (8-9 Temmuz 2021), (Ankara: 2022), 199; Ahmet Aymaz, Kripto Paraların Haczi, (AÜHFD: S. 72(4), 2023), 1648

olması ve senet üzerindeki hakkın senetten ayrı ileri sürülememesidir. Kripto varlıkların hukuki niteliği konusundaki tartışmaların yanında bu varlıkların devrinin nasıl gerçekleşeceği, temsil ettikleri mal varlığı değerlerinin de kripto varlıklar ile birlikte devredilip devredilemeyeceği konusu da tartışmalıdır²²⁸.

Kripto varlıklar üzerinde gerçekleşen işlemlerde kripto varlığın temsil ettiği mal varlığı değerine münhasıran bağlı olduğu kabul edilirse bu varlıkların kıymetli evrak oluşturacağı kabul edilebilir²²⁹. Ancak bilindiği üzere hukuk düzenimizde kıymetli evraklar için şekil şartları öngörülmüştür. Kıymetli evraktaki senet unsuru, kripto varlıklarda fiziki olarak bulunmadığından öğretilen kripto varlıkların kıymetli evrak olarak nitelendirilemeyeceği kabul edilmektedir²³⁰.

Ancak her ne kadar hukuk düzenimizde herhangi bir düzenleme mevcut olmasa da tıpkı konişmento ve anonim şirket hisse senetleri gibi kripto varlıklara ilişkin hukuki düzenlemeler ile birlikte bu varlıkların elektronik olarak düzenlenen kıymetli evrak olarak değerlendirilmesi mümkün olacaktır. Nitekim önceki başlıklarda bahsettiğimiz üzere 9 Haziran 2021 tarihinde Almanya’da Alman Elektronik Kıymetli Evrak Kanunu (eWpG) kabul edilmiş ve bu Kanun ile hamiline yazılı tahvillerin elektronik olarak düzenlenebilmesi imkanı hale gelmiştir. eWpG’nin 4. maddesi ile 16. maddesi uyarınca, bir kripto menkul kıymet siciline kaydedilmiş olan menkul kıymete kripto menkul kıymet, kripto menkul kıymetlerin kayıtlarının tutulduğu sicile de kripto menkul kıymet sicili denilmektedir. Bu suretle Almanya’da kabul edilen kanun ile kripto varlıkların elektronik kıymetli evrak olarak kabul edilebileceği ve ilgili sicile tescil edilerek işlemlerinin bu sicil üzerinden gerçekleştirileceği hüküm altına alınmıştır.

Ülkemizde de 02.07.2024 tarihinde yürürlüğe giren 7518 sayılı Kanun ile Sermaye Piyasası Kanunu’nda değişiklik yapılmış, sermaye piyasası araçlarının kripto varlık olarak ihraç edilebileceği ve bunların oluşturulup saklandıkları kripto varlık hizmet sağlayıcıları tarafından sunulan elektronik ortam nezdinde kayden izlenmesine ilişkin esaslar belirlenebileceği öngörülmüştür. Anılan düzenleme uyarınca ne kadar kripto varlığın sermaye piyasası aracı olarak kabul edildiği tam

²²⁸ Mesut Serdar Çekin, Kripto Varlıklar Üzerinde Gerçekleştirilen İşlemlerin Borçlar Hukuku ve Eşya Hukuku Açısından Değerlendirilmesi, (İstanbul: İstanbul Medipol Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi 9 (1), 2022), 19

²²⁹ Çekin, 20

²³⁰ Karamanlıoğlu, 2 vd; Turanboy (Kripto), 55-56

olarak söylenemese de kripto varlık bir nevi bu nitelermeye yaklaşmıştır. Kimi kıymetli evrak türlerinin aynı zamanda sermaye piyasası aracı olarak da kabul edildiği düşünöldüğünde kripto varlıkların da aslında kıymetli evrak olarak nitelenmeye daha yatkın olabileceğini kabul etmek mümkündür. Ülkemizde de yapılması gereken tıpkı Almanya'da olduğu gibi bu konuda hukuki alt yapının oluşmasını sağlamaktır. Bu alt yapı sağlanmadan kripto varlıkların elektronik kıymetli evrak olarak kabul edilmeleri mümkün gözükmemektedir²³¹.

²³¹ Çekin, 20

İKİNCİ BÖLÜM TÜRK HUKUKUNDA MEVCUT ELEKTRONİK KIYMETLİ EVRAK TÜRLERİ

Elektronik kıymetli evrak, Türk Hukuk düzeni içerisinde henüz yeni sayılabilecek bir geçmişe sahiptir. Geleneksel kıymetli evrak düzenlenirken ortaya çıkan ihtiyaçlar doğrultusunda kapalı saklama, açık saklama, toplu senet ve kıymet hakkı gibi yeni kavramlar ve usuller geliştirilmiş, geliştirilen usullerin ihtiyaçlara tam olarak cevap verememesi üzerine evraksız kıymetli evrak ve elektronik kıymetli evrak kavramları ortaya çıkmıştır. Yaşanan ihtiyaçlar doğrultusunda aşağıda açıklanacak olan konişmento ve anonim şirket hisse senetlerinde elektronik düzenlemeye ilişkin yasal çalışmalar yapılmış ve bu kıymetli evrak türlerinin elektronik olarak düzenlenebilmesi hukuken mümkün hale gelmiştir.

1. Konişmento

1.1. Konişmentonun Tanımı ve Özellikleri

Konişmentonun düzenlendiği ulusal ve uluslararası metinler, konişmentonun tanımını yapmaktan uzun yıllar boyunca kaçınmıŝtır. Bunun başlıca sebebi Kanun Koyucu'ların konişmentoya dair tanımlama yaparak konişmentonun gelişimine engel olabileceklerine duydukları kaygıdır²³². Ancak kâğıtlar ya dair tanımlama yapılmasından kaçınılması, özellikle uygulamada birtakım sorunlara yol açmış, zaman içerisinde bazı senetlerin konişmento vasfına sahip olup olmadığı konusunda hukuki boşluk ortaya çıkmıŝtır²³³. Uygulamada yaşanan hukuki boşluğun çözüme kavuşturulabilmesi amacıyla Hamburg Kuralları olarak bilinen 1978 tarihli Birleşmiş Millerler Denizde Eşya Taşıma Sözleşmesi'nde ilk defa konişmentonun tanımına yer verilmiştir. Hamburg Kuralları'nın 1. Maddesinin 7. fıkrası uyarınca konişmentonun tanımı; *“konişmento, deniz yoluyla taşıma sözleşmesini ve taşıyan tarafından eşyanın yüklendiğini veya teslim alındığını ispatlayan bir belgedir ve taşıyan bu belgenin*

²³² Karan, 35; Ber, 8

²³³ Karan, 35; Özlem Bulut, Konişmentonun Teslimdeki Rolü ve Koniŝmentosuz Teslimde Taşıyanın Sorumluluğu, (İstanbul, Yeditepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Hukuk Yüksek Lisans Tezi, 2008), 19; Ber, 9

kendisine verilmesi karşılığında eşyayı teslim etmeyi üstlenmiştir. Belgedeki, eşyanın belirli bir kişinin emrine, emre ya da hamiline teslim edileceği yönündeki bir hüküm böyle bir taahhüt oluşturur.”²³⁴ şeklinde yapılmıştır. Türk Hukuku’nda ise konşimento, 6102 sayılı Türk Ticaret Kanunu’nun 1228. Maddesinde tanımlanmış ve TTK m. 1228’de “Konişmento, bir taşıma sözleşmesinin yapıldığını ispatlayan, eşyanın taşıyan tarafından teslim alındığını veya gemiye yüklendiğini gösteren ve taşıyanın eşyayı ancak onun ibrazı karşılığında teslimle yükümlü olduğu senettir.” şeklinde hüküm altına alınmıştır.

İlgili tanım, konşimentoya dair birtakım özellikler içermektedir. Tanıma göre konişmentonun özelliklerinden ilki konişmentonun senet olması gerekliliğidir²³⁵. Mevcut kanunlarımızda senedin ne olduğuna dair bir tanıma yer verilmediği, Hukuk Muhakemeleri Kanunu’nun 199. maddesinde senedin belgenin bir örneği olarak gösterildiği daha önceki başlıklar altında ifade edilmişti. Bilginin taşınabildiği, fotoğraf, film, ses kaydı, elektronik ortamdaki veriler belge olarak kabul edilebiliyorken senedin muhakkak yazılı olması gerekmektedir. Bir belgenin senet değeri kazanabilmesi için, içerisinde bir irade beyanı barındırması, bu irade beyanının yazılı olarak açıklanması ve irade beyanında bulunan kişi tarafından imzalanmış olması gerekmektedir²³⁶. Bu anlamda senet, açıkladığı irade beyanını maddi varlığa büründüren araç olarak tanımlanabilir²³⁷. Konişmento adi bir senet olmayıp, niteliği gereği bir kıymetli evraktır²³⁸. Para borcunu içermeyen ancak belirli bir eşyanın teslimini talep hakkı veren konişmento, kimi yazarlara göre alacak hakkı içeren kıymetli evrak türleri arasında sayılırken²³⁹, kimi yazarlara göre eşyanın

²³⁴ Hamburg Kuralları, Deniz Yoluyla Eşya Taşımaya İlişkin Birleşmiş Milletler Konvansiyonu, 1978 (Çeviren: Can Eken) Bkz: Can Eken, Deniz Yoluyla Eşya Taşımaya İlişkin Birleşmiş Milletler Konvansiyonu 1978 Çevirisi, (İstanbul Barosu Dergisi: Cilt: 88, Sayı:1, 2014), 314

²³⁵ Karan, 36

²³⁶ Ülgen/ Helvacı / Kaya/ Ertan, 18; Öztan, 10-11; Pulaşlı, 3

²³⁷ Erturgut, 30; Karan, 37

²³⁸ Tahir Çağa/ Rayegan Kender, Deniz Ticareti Hukuku II, (İstanbul: On İki Levha Yayıncılık, 10. Basım, 2010), 65; Rayegan Kender/ Ergon Çetingil, Deniz Ticareti Hukuku (Takip Hukuku ve Deniz Sigortaları ile Birlikte) - Temel Bilgiler, (İstanbul; Arıkan Basım Yayım Dağıtım, 8. Basım, 2007), 121; Tamer Bozkurt, Ticaret Hukuku - Cilt V (İstanbul; On İki Levha Yayıncılık, 8. Basım, 2016), 145; Bülent Sözer, Deniz Ticareti Hukuku - I (Ders Kitabı) (İstanbul; Vedat Kitapçılık, 3. Basım, 2014), 367; İlknur Uluğ, Konişmentonun Kıymetli Evrak Niteliği, Prof. Dr. Hüseyin Ülgen’ e Armağan, Cilt I, (İstanbul; Vedat Kitapçılık, 2007), 783-784. Ber, 8

²³⁹ Ülgen/ Helvacı / Kaya/ Ertan, 23; Kara, 78

teslimini talep hakkı verdiği için alacak senedi olarak değil, eşya hukuku senedi olarak sınıflandırılmaktadır²⁴⁰.

Konişmentoya dair tanımından anlaşılan bir diğer özellik; konişmentonun eşyanın taşıyan tarafından teslim alındığını veya gemiye yüklendiğini gösteriyor olmasıdır. Konişmentonun bu özelliği sayesinde, satıcı, üzerine düşen edimi yerine getirerek eşyayı taşıyana teslim ettiğini ispat edebilmekte ve bedelini tahsil edebilmektedir. Yine aynı özellik sayesinde alıcı, eşyayı konişmento üzerinden satın alabilmekte, konişmento üzerinden üçüncü kişilere satabilmekte ve kredi temin edebilmektedir²⁴¹.

Konişmentonun tanımından anlaşılan üçüncü özellik, taşıyanın konişmentonun temsil ettiği eşyayı, sadece konişmentonun ibraz edilmesi karşılığında teslimle yükümlü olmasıdır. Konişmentoda senet ile hak arasındaki bağ öyle güçlüdür ki borcun ifası dahi senedin ibraz edilmesi şartına bağlanmıştır²⁴². Nitekim bu da konişmentonun kıymetli evrak niteliğini ortaya koymaktadır.

Konişmentonun tanımından anlaşılan son özelliği ise bir ispat aracı olmasıdır. TTK m. 1228 hükmüne göre konişmento öncelikle taşıma sözleşmesinin yapıldığını ispat etmektedir. Konişmento düzenlendiğinde, taraflar arasında denizde eşya taşınmasına ilişkin bir taşıma sözleşmesinin var olduğu kabul edilmektedir. Konişmento taşıma sözleşmesinin kendisi olmayıp, taşıma sözleşmesinin varlığını ve şartlarını ispat eden bir ispat aracıdır²⁴³. Anglo-Sakson Hukuku'nda ise konişmentonun kendisinin de taşıma sözleşmesi olarak kabul edildiğine dair görüşler bulunmaktadır²⁴⁴. TTK m. 1237 hükmü uyarınca konişmentonun taraflar arasındaki hukuki ilişkiyi ispat ettiği kabul edilmektedir. Hüküm uyarınca taşıyan ile taşıtan arasındaki hukuki ilişkiye navlun sözleşmesinin hükümleri uygulanırken, taşıyan ile konişmento hamili arasındaki hukuki ilişkiye ise konişmento esas alınmaktadır.

Konişmento, taşıma sözleşmesinin varlığına dair bir ispat aracı olmasının yanı sıra, taşıyanı ispat etmektedir. Zira TTK m. 1238'de "*Konişmentoyu taşıyan sıfatıyla imzalayan veya konişmento kendi ad ve hesabına imzalanan kişi, taşıyan*

²⁴⁰ Pulaşlı 42; Öztan, 32, Yazıcıoğlu / Çetingil/ Kender, 190-191; Ber, 22

²⁴¹ Karan, 50

²⁴² Karan, 54

²⁴³ Karan, 43

²⁴⁴ Karan, 43

sayılır.” hükmü mevcuttur. Hüküm uyarınca taşıyanın kim olduğu konişmento ile ispat edilebilmektedir.

Konişmento ayrıca taşıyanın gemiye yüklediği yükün cinsine, işaretine, markasına, miktarına ve haricen belirli olan hal ve durumuna dair kayıtlar içerdiği için teslim alınan eşyayı tarif ve ispat eden bir makbuz hükmündedir²⁴⁵. Konişmentonun, denizde taşınan eşyayı tarif ve ispat eden bir makbuz hükmünde olması sayesinde, satıcı kendisine düşen teslim borcunu ifa ettiğini ispat ederek bedelini tahsil edebilmekte, alıcı ise eşyayı konişmento üzerinden satın alarak yeniden piyasaya sürebilmektedir²⁴⁶. Bu anlamda konişmentolar, yükleme konişmentosu ve tesellüm konişmentosu olarak ikiye ayrılmakta olup, tesellüm konişmentosu taşıyanın eşyayı konişmentoda beyan edildiği şekilde teslim aldığına, yükleme konişmentosu ise eşyanın taşınmak üzere gemiye yüklendiğine dair karine oluşturmaktadır²⁴⁷. TTK m. 1239’da taşıyanın konişmentonun fiilen yüklenen eşyayı doğru ve tam olarak göstermediğini bilmesi yahut haklı sebeplerle gösterip gösterilmediğinden şüphe etmesi yahut konişmentoda mevcut eşyaya ilişkin beyanların kontrol imkânının bulunmaması halinde konişmentoya bu hususlar hakkında çekince koymak zorunda olduğunu aksi halde, konişmentonun, temsil ettiği eşyanın iyi olduğunu beyan etmiş sayılacağını ve konişmentonun, taşıyanın eşyayı konişmentoda beyan edildiği gibi teslim aldığına veya yükleme konişmentosu düzenlenmiş olduğu takdirde, yüklediğine dair karine oluşturacağı hüküm altına alınmıştır. Anılan hüküm uyarınca çekince koyulmaksızın düzenlenen konişmento nedeniyle taşıyan, konişmento içeriğindeki yükün farklı olduğunu, konişmentoyu içerdiği yük tanımına güvenerek iyi niyetle devralan üçüncü kişiye karşı ileri süremeyecektir²⁴⁸.

1.2.Konişmentonun Tarihçesi

Konişmentonun temelleri, antik dönemlerde ticaretin başlamasıyla atılmış ve zaman içerisinde doğan ihtiyaçlar ile birlikte günümüzdeki halini almıştır. Antik dönemlerde, özellikle Mısır, Yunan ve Roma gibi Akdeniz uygarlıklarında deniz ticaretinin yaygın olduğu bilinmektedir²⁴⁹. Ancak Akdeniz uygarlıklarından sadece

²⁴⁵ Çetingil/ Kender, 125; Karan, 50; Ber, 25

²⁴⁶ Karan, 50

²⁴⁷ Ber, 25

²⁴⁸ Ber, 26

²⁴⁹ Karan, 7; Ber, 4

Romalılara ait kaynaklarda yer alan denizcilikle ilgili kurallar günümüze kadar ulaşabilmiştir²⁵⁰. Roma İmparatorluğu'nun kurulduğu yıllarda yakın limanlar arası deniz ticareti yapılmaya başlanmış ancak bu dönemde gemi sahibinin kendi gemisinde taşıdığı mallar için ayrıca bir belge düzenleme gereği ortaya çıkmamıştır. Ancak sonraları Roma sınırları tüm Akdeniz'i kapsayacak şekilde genişlemiş ve Roma'da deniz ticareti gelişmeye başlamıştır. Deniz ticaretinin gelişmesi ile birlikte mal sahipleri sahip oldukları gemilerde kullanılmayan alanları yük taşınması amacı ile belirli bir navlun karşılığında üçüncü kişilere kullandırmaya başlamışlardır²⁵¹.

Ticaretin büyümesi, malların güvenli bir şekilde taşınmasına olan ihtiyacı artırmış ve yük sahipleri, malların taşınmasına eşlik edecek refakatçiler buldurmaya başlamıştır. Ancak refakatçiler yükün taşınmasına eşlik etse de yük sahibinin yükün üzerindeki fiili tasarruf ve kontrol imkanını taşıma esnasında kaybediyor olması nedeniyle yük sahipleri zaman içerisinde kaptandan yüklenen mallara ilişkin belge düzenlemesini istemiş ve bu dönemde yüklerin kaydını tutmak için belgeler oluşturulmaya başlanmıştır²⁵². Bu belgelerde genellikle yükün cinsi, miktarı ve kimin tarafından taşındığı gibi bilgiler yer almış ve bu tür belgeler, yükün teslim alınması sırasında hem alıcı hem de taşıyıcı tarafından saklanmıştır²⁵³. Zaman içerisinde deniz taşımacılığına dair daha gelişmiş belgeler oluşmaya başlamış, Roma Hukuku'nda, yükün mülkiyetinin devri konusunda kurallar belirlenmiştir. Bu dönemde konişmento, taşınan malların mülkiyetini kanıtlamak ve taraflar arasındaki anlaşmazlıkları çözmek için önemli bir araç haline gelmiş, yük sahipleri, mallarının güvenli bir şekilde teslim alındığını göstermek için bu belgeleri kullanmaya başlamıştır.

Roma İmparatorluğu'nun çöküşünden sonra Haçlı Seferleri ile birlikte deniz ticaret gelişmeye devam etmiş, konişmentoya dair kurallar Akdeniz ve Avrupa kıyılarında uygulanmıştır²⁵⁴. Orta Çağ'da, özellikle değişen sosyal dengeler ve deniz ticaretinin gelişmesi ile birlikte konişmento belgeleri de daha formalize hale gelmiş, Avrupa'nın farklı bölgelerinde, çeşitli liman şehirlerinde ticaret yaparken, yüklerin ve gönderilerin kaydını tutmak için daha düzenli belgeler kullanılmaya başlanmıştır. Bu

²⁵⁰ Karan, 7; Ber, 4

²⁵¹ Karan, 8

²⁵² Karan, 8; Ber, 4

²⁵³ Çağa/Kender, 65; Karan, 8; Ber, 4

²⁵⁴ Karan, 10

dönemde taşıma senedinin düzenlendiği ilk kanun ortaya çıkmıştır²⁵⁵. 16. yüzyılda ise taşıma senetleri konişmento olarak anılmaya başlanmıştır²⁵⁶. Ortaçağ'da konişmento, gemi kaptanı tarafından, gemideki yüklerin bir listesinin, ispat amacıyla yük sahibine verilen sureti olarak düzenlenmiş ve kaptan tarafından yüklerin teslim alındığını ispata yaramıştır²⁵⁷.

17. yüzyılda devletler, özel hukuk alanında kanunlaşma çalışmaları yapmaya başlamışlar, deniz ticaretine ilişkin örf ve adetlerin kanunlaşması söz konusu olmuştur. Bu dönemde İngiliz örf ve adetinden esinlenerek konişmentolar üçer nüsha düzenlenmiş, ikisi yükletene biri kaptana verilmiş, kaptan ise kendisinde kalan fazla sureti gönderilene postalamıştır. İlk deniz ticareti kanunları bu dönemde ortaya çıkmış ve konişmentonun üç nüsha düzenleneceği 1667 tarihli İsveç Deniz Ticareti Kanunu'na eklenmiştir²⁵⁸. Bu dönemde günümüzdekine paralel düzenlemeler kanunlarda yerini almış ve kaptan, konişmento ile yükü gönderilene veya halefine teslim etme borcu altına girmiştir²⁵⁹.

18. yüzyılda deniz ticaretinin gelişmesi ve deniz aşırı alıcılar arasındaki satışların artması ile birlikte satıcılar, mallarını, alıcının yanına gitmeksizin satmaya başlamış, gemi tayini sureti ile satış sözleşmeleri düzenlenmeye başlamıştır²⁶⁰. Bu dönemde malların varma limanına varmasında yaşanan gecikmeler, gönderilenin mal kendisine teslim edilene dek bedelini ödemekten kaçınmasına ve bu esnada gemideki malı tekrardan piyasaya sürme imkanından mahrum kalmasına yol açmış, bu sorunun çözümü amacıyla konişmentonun eşyayı temsil fonksiyonu gelişmiştir²⁶¹.

18. yüzyılın sonlarından itibaren başlayan Sanayi Devrimi, 19. yüzyılda hız kazanmıştır. Bu dönemde yaşanan üretim artışı, daha fazla malın taşınmasını gerektirmiştir. Gelişen sanayi, deniz taşımacılığının önemini artırmış, daha fazla malın taşınmasıyla birlikte, konişmentonun da daha düzenli ve güvenilir hale gelmesi gerekmiş, konişmentolarda taşıma sözleşmesi ile ilgili daha ayrıntılı hükümlere yer

²⁵⁵ 1063 tarihli Ordonnance Maritime of Trani (akt: Karan, 10

²⁵⁶ Karan, 11

²⁵⁷ Çağa/Kender, 65

²⁵⁸ Karan, 12-13; Ber, 5

²⁵⁹ Karan, 12-13; Ber, 5

²⁶⁰ Turgut Kalpsüz, Denizaşırı Satışlar (Giriş-Boşaltmada Satışlar) (Ankara: 1967), 176-178; Karan, 15

²⁶¹ Karan, 14; Ber, 5

verilmiştir²⁶². Zaman içerisinde ise konişmentoya birçok farklı kloz eklenmeye başlanmıştır²⁶³.

Konişmento içerisinde yer alan klozların sayıca çoğalarak farklılaşması ve nedeniyle farklı ülkeler ve bölgelerdeki taşıma uygulamaları arasında tutarsızlıklar oluşmuş ve konişmentoların standart hale getirilmesi için çalışmalara başlanmıştır. Standartlaşma çalışmaları sonucu birçok düzenleme mevcut olsa da 1893 yılında ABD’de yürürlüğe giren “*Harter Act*” bunlardan en çok göze çarpanıdır²⁶⁴. Harter Act ile konişmentolara konulan taşıyanın kendisinin ya da çalışanlarının kusurundan kaynaklanan sorumsuzluk kayıtları geçersiz kılınmış, taşıyanın mücbir sebep ve olağanüstü halden doğan zararlardan sorumluluğu ise tamamen kaldırılmıştır²⁶⁵.

Harter Act’ın da etkileri ile birlikte milletlerarası yeknesak hukuk kurallarının getirilmesi gerektiği düşüncesi ile 1924 yılında, La Haye Kuralları olarak adlandırılan²⁶⁶ “*Konişmentoya Müteallik Bazı Kaidelerin Tevhidi Hakkında Milletlerarası Sözleşme*” kabul edilmiştir²⁶⁷. Sözleşme ile taraf olacak devletlere imza altına alınan kuralları aynen ya da değiştirerek kendi iç hukuklarına alma imkanı getirilmiştir²⁶⁸. Sözleşmenin en önemli özelliği konişmento düzenlenerek gerçekleştirilen taşıma faaliyetlerine uygulanacak olmasıdır²⁶⁹.

Zaman içerisinde La Haye kuralları, teknik ve değişen ekonomik gelişmelerin²⁷⁰ gerisinde kalmış, La Haye kurallarından bağımsız yeni bir sözleşme yapılması gerekliliği ortaya çıkmıştır²⁷¹. Bunun üzerine 1978 yılında, Hamburg

²⁶² Karan, 16

²⁶³ Bunların en önemlisi olan sorumsuzluk klozları, taşıyanın, eşyanın taşınmazı sırasında yaşanabilecek ziya ve hasardan sorumluluğunu sınırlandırmak amacıyla konulmaktaydı. Sorumsuzluk klozlarının konişmentolara eklenmesi ile yükü ilgili olanlar ile taşıyanlar arasındaki denge, maddi bakımdan güçlü konumda olan taşıyanlar lehine bozulmaya başlamıştı. (Detaylı bilgi için bkz: Tahir Çağa, Enternasyonel Deniz Hususi Hukukunda Yeni Bazı Gelişmeler, (Ankara: BATIDER, C. IX, P. 2, 1977), 314; Fehmi Ülgener, Çarter Sözleşmeleri, (İstanbul: Der Yayınları, , 2000), 266)

²⁶⁴ Karan, 21; Ebru Ateş, 1924 Brüksel (La Haye) Sözleşmesinin Türk Hukukuna Etkisi, (İstanbul: İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kamu Hukuku Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, 2006), 3; Ber, 5

²⁶⁵ Karan, 21; Ateş, 3

²⁶⁶ Sözleşmenin La Haye Kuralları olarak adlandırılmasının sebebi Brüksel’in La Haye şehrinde imzalanmış olmasıdır. (Akt: Ateş, 6, Bkz; Scrutton, Charterparties and Bills of Lading, Nineteenth Edition, 410. dñn. 2.)

²⁶⁷ Karan, 22; Ber, 6; Ateş, 5

²⁶⁸ Karan, 23; Ateş, 6

²⁶⁹ Karan, 23

²⁷⁰ Örneğin enflasyonun artması sebebiyle koli parça başı sorululuk sınırının değerini kaybetmesi ve konteynır taşımacılığının yaygın hale gelmesi gibi (Bkz: Ateş, 6)

²⁷¹ Karan, 29; Ateş, 7

Kuralları olarak adlandırılan, Birleşmiş Milletler Denizde Eşya Taşıma Sözleşmesi kabul edilmiştir²⁷². Hamburg Kuralları, La Haye Kuralları'ndan farklı olarak yalnızca konişmentolu taşımalar ile sınırlandırılmamış çarter parti hariç tüm taşıma sözleşmelerinde uygulama alanı bulmuştur²⁷³.

Hamburg Kuralları beklenen ilgiyi görmemiş, La Haye kurallarının yerini tam olarak alamamış ve çoğu ülke tarafından da kabul görmemiştir. Nitekim Türkiye'de Hamburg Kuralları'na taraf olmayan devletler arasındadır. Bu durum ülkeler arasındaki yeknesaklığın sağlanamamasına ve karışıklıklara yol açmıştır. İlerleyen başlıklar altında açıklanacak elektronik ticaret alanında yaşanan gelişmeler, konteyner taşıması ve diğer teknolojik gelişmeler sonucu elektronik konişmento düzenlenmesi ihtiyacı doğmuş, konişmentoya dair kuralların düzenlenmesi ve standartlaştırılması amacıyla yeni bir sözleşmeye ihtiyaç duyulmuştur. Bu ihtiyacın karşılanabilmesi için United Nations Commission on International Trade Law (UNCITRAL) ile Comite Maritime International (CMI) 1996 yılında çalışmalara başlamış, uzun süren çalışmalar sonucu 2009 yılında Rotterdam Kuralları²⁷⁴ olarak adlandırılan "*Tamamen veya Kısmen Deniz Yoluyla Uluslararası Eşya Taşınmasına İlişkin Sözleşmeler Hakkında Birleşmiş Milletler Konvansiyonu*" imzalanmıştır²⁷⁵. Sözleşmede yürürlük tarihi 20 ülkenin anlaşmayı onaylamasından itibaren 1 yıl sonra olacak şekilde belirlenmiş olup, henüz anlaşma 25 ülke tarafından imzalanmış ve yalnızca 3 ülke tarafından onaylanmıştır²⁷⁶.

1.3.Konışmentonun Şekli

Daha önce bahsedildiği üzere konişmentonun özelliklerinden birisi senet olmasıdır ve konişmento adi bir senet olmayıp, niteliği gereği bir kıymetli evraktır²⁷⁷. Kıymetli evrakın ise yazılı şekilde düzenlenmesi ve kural olarak elle imzalanması gerekmektedir. Ancak TTK m. 1526'da yer alan düzenlemeyle birlikte kıymetli evrakların elle imzalanması kuralına istisna getirilerek konişmentonun "*elle, faksimile baskı, zumba, ıstampa, sembol şeklinde mekanik veya elektronik herhangi*

²⁷² Karan, 29, Ber, 6

²⁷³ Karan, 29 Ber, 6

²⁷⁴Sözleşme Hollanda'nın Rotterdam şehrinde imzalandığı için imzalandığı şehrin adı ile adlandırılmıştır.

²⁷⁵ Nihal Pamuk, Rotterdam Kuralları ve Türkiye Açısından Değerlendirilmesi, (İstanbul: İstanbul Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Deniz Ulaştırma İşletme Mühendisliği Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, 2011), 14; Ber, 7

²⁷⁶ Ber, 8

²⁷⁷ Çağa/ Kender, 65; Kender/ Çetingil, 121; Bozkurt, 145; Sözer, 367; Uluğ, 783-784; Ber, 8

bir araçla” imzalanabileceğine dair hüküm getirilmiştir. Anılan hükmün hangi ihtiyaçlar sonucu getirildiği aşağıdaki başlıklar altında detaylı şekilde incelencektir. Konişmento da bulunması gerekli olan imza taşıyanın veya temsilcisinin imzasıdır.

Konişmentonun yazılı olması gerektiği gibi TTK m. 1229’da yer alan kayıtları da içermesi gerekmektedir. TTK m. 1229’a göre “*Konişmento, aşağıdaki kayıtları içerir:*

“a) Yükletenin beyanına uygun olarak gemiye yüklenen veya yüklenmek üzere teslim alınan eşyanın genel olarak cinsini, tanınması için zorunlu olan işaretlerini, gerektiğinde tehlikeli eşya niteliğinde olup olmadığı hakkında açık bir bilgiyi, koli veya parça sayısı ile ağırlığını veya başka suretle ifade edilen miktarını.

b) Eşyanın haricen belli olan hâl ve durumunu.

c) Taşıyanın adı ve soyadını veya ticaret unvanını ve işletme merkezini.

d) Kaptanın adı ve soyadını.

e) Geminin adını ve tabiiyetini.

f) Yükletenin adı ve soyadını veya ticaret unvanını.

g) Yükleten tarafından bildirilmişse, gönderilenin adı ve soyadını veya ticaret unvanını.

h) Navlun sözleşmesine göre yükleme limanını ve taşıyanın eşyayı yükleme limanında teslim aldığı tarihi.

i) Navlun sözleşmesine göre boşaltma limanını veya buna ilişkin talimat alınacak yeri.

j) Konişmentonun düzenlendiği yer ve tarihi.

k) Taşıyan veya onu temsilen hareket eden kişinin imzasını.

l) Navlunun gönderilen tarafından ödeneceğine dair kayıtları, ödenecekse bunun miktarını.

m) Navlun sözleşmesinde açıkça kararlaştırılmışsa, eşyanın boşaltma limanında teslim olunacağı tarih ve süreyi.

n) Sorumluluk sınırlarını genişleten her şartı.

o) Taraflarca uygun görülen diğer kayıtları.”

Ancak konişmento çekle sıkı sıkıya bağlı olan kıymetli evraklardan olmayıp, kayıtlardan birinin veya bir kaçının konişmentoda bulunmaması konişmentoyu geçersiz hale getirmeyecektir²⁷⁸. TTK m. 1229/2 uyarınca konişmentonun, konişmento olma özelliklerini yerine getirmesi yani taşıma sözleşmesinin yapıldığını ispat ediyor olması, eşyanın taşıyan tarafından teslim alındığını veya gemiye yüklendiğini göstermesi, taşıyanın ancak konişmentoyu ibraz ile eşyayı teslim edeceğine dair özellikleri taşıması halinde TTK m. 1229’da yer alan kayıtları içermese de konişmento geçersiz sayılmayacaktır.

1.4.Konişmentonun Hukuki Niteliği

Konişmentonun hukuki niteliği, taşıma hukukunun önemli bir konusudur ve taşıyan ile yük sahibi arasında bir dizi hak ve yükümlülük belirler. Konişmento, taşıma sözleşmesinin yerine getirilmesini teminat altına alan ve yükü temsil eden kıymetli evrak olarak kabul edilir. Bu nedenle, hukuki anlamda birkaç önemli özelliğe sahiptir.

Bu özelliklerden ilki konişmentonun kıymetli evrak olmasıdır. Konişmentonun kıymetli evrak niteliği konişmentodaki hakkın senetle sıkı bir bağının bulunmasından kaynaklanmaktadır. Öyle ki, taşıyanın konişmento ibraz edilmeksizin yükü teslim etmesi ya da meşru olmayan bir hamile yükü teslim etmesi, taşıyanı borcundan kurtarmamaktadır²⁷⁹. Konişmentonun kıymetli evrak niteliği gereği üzerinde yazılı olan haklar, belirli koşullar altında devredilebilir, bu da taşımanın finansal ve ticari işlemlerini kolaylaştırır. Konişmentonun devriyle yükün mülkiyeti de dolaylı olarak devredilebilir. Yani konişmento üzerinde bir "ciro" yapılabilir ve böylece yükün teslimi, yeni hamiline yapılabilir²⁸⁰.

Konişmentonun bir başka önemli hukuki niteliği, "meşru hamil" kavramıdır. Meşru hamil, konişmentoyu hukuken geçerli şekilde devralan kişidir ve yükün

²⁷⁸ Yazıcıoğlu/Çetingil/ Kender, 185; Ber, 16

²⁷⁹ Bulut, 58; Ber, 21

²⁸⁰ Karan, 61

teslimini talep etme hakkına sahiptir. Bu nedenle, konişmento bir "mülkiyet" belgesi gibi işlem görür; yükün mülkiyet hakkı, konişmentoyu devralan kişiye geçer²⁸¹.

Konişmentonun bir diğer hukuki niteliği, taşıyanın yükü zamanında ve sağlam bir şekilde teslim etme yükümlülüğünü ihtiva etmesidir. Taşıyan, konişmentonun şartlarına ve taşıma sözleşmesine uymak zorundadır. Ayrıca, konişmento düzenlendikten sonra, yük taşıyıcıya teslim edilmeden önce, taşıyan, yükün kaybolması ya da hasar görmesi durumunda sorumludur.

Konişmento, taşıma senedi olmasının yanı sıra, emtia senedi olarak da kabul edilir. Emtia senedi, taşıma sırasında bir malın "temsil belgesi" işlevini görür. Bu, yükün gerçek varlığını ve sahipliğini temsil eder. Konişmento, taşıma işlemi sırasında malların "temsilini" üstlendiği için, tıpkı bir mülkiyet belgesi gibi kullanılır²⁸².

Konişmentonun bir diğer hukuki niteliği ise bir ispat vasıtası olmasıdır. Konişmento, taşıma sözleşmesinin varlığını ve şartlarını ispat eden bir ispat aracıdır²⁸³.

Sonuç olarak konişmento, taşıma sözleşmesinin hem kanıtı hem de yükün mülkiyetini temsil eden bir kıymetli evrak olarak önemli bir hukuki işlevi yerine getirir. Hem taşıyanın hem de yük sahibinin haklarını güvence altına almaktadır. Yükün taşınması, teslimi ve mülkiyetinin devri, konişmento aracılığıyla düzenlenir ve denetlenir.

1.5.Elektronik Konişmentoya Duyulan İhtiyaç, Geleneksel Konişmentonun Elektronik Konişmentoya Dönüşüm Süreci ve İşlevsel Denklik Görüşü

19. yüzyılın ortalarında uluslararası posta hizmetlerinde yaşanan iyileşmeler sonucu geleneksel konişmento kullanımını yaygın bir hale gelmiştir. Zaman içerisinde sanayide yaşanan gelişmeler denizcilik sektörünü de etkilemiş, gemi sayılarının artmasına yol açmıştır. Gemi sayılarının artmasının yanında gemilerde konteynerlar kullanılmaya başlanmış ve konteyner kullanımı da gemide yük taşımaya ve gemiden yük indirme sürelerinin kısalmasını sağlamıştır²⁸⁴. Denizcilik sektöründe

²⁸¹ Yazıcıoğlu/Çetingil/Kender, 190-191; Karan, 65

²⁸² Yazıcıoğlu/Çetingil/Kender, 190-191; Karan, 57; Ber, 22

²⁸³ Karan, 43

²⁸⁴ Karan,97; Pamuk, 12; Ber, 79

bu gelişmeler yaşanmış ve taşımacılık hız kazanmışken; aynı dönemde posta sistemlerinde aksamalar yaşanmaya başlamıştır²⁸⁵. Posta sisteminde yaşanan aksamalar, konişmentonun geminin boşaltma limanına varmadan yükün boşaltma limanına varmasına sebep olmuştur²⁸⁶. Konişmentonun kıymetli evrak niteliği gereği taşıyanlar, konişmento ibraz edilmeksizin teslim gerçekleştirmeleri halinde borçtan kurtulamayacaklarından, konişmentolar gelene dek teslimi yapmaktan kaçınmış, bu nedenle de limanlarda mal ve gemi yığılması yaşanmıştır²⁸⁷. Konişmentonun tesliminde yaşanan bu gecikmenin yol açtığı sorunlar, konşimentoya duyulan güveni ve konişmentonun ticari hayattaki rolünü olumsuz yönde etkilemiş, yaşanan bu olumsuzluğun çözümü için, sevk irsaliyesi kullanması, acele posta hizmetlerinden yararlanılması, konişmentonun asıllarından birinin taşıyan ile birlikte gemide gelmesi gibi farklı yollar denense de hiçbiri işe yaramamıştır.

Geleneksel konişmentonun tesliminde yaşanan gecikmeler dışında bu tür konişmento düzenlemek nedeniyle yaşanan bir başka olumsuzluk; geleneksel konişmentonun maliyetli olmasıdır. Denizcilik sektöründe belgeleme maliyeti, geleneksel konişmento kullanıldığı dönemde taşıma maliyenin %10-15'ini oluşturmuştur²⁸⁸. Maliyetin yüksek olması da geleneksel konişmento yerine kullanılabilir yeni bir yol arayışına yol açmıştır.

Geleneksel konişmenonun birden fazla asıl ve kopya olarak düzenlenmesi maliyetli olmasının yanında güvensizliğe ve sahteciliğe yol açmıştır. Konişmento üzerine değişiklik yapmak sureti ile yükü teslim alacak kişinin, eşyanın genel özellik ve miktarında değişiklik yapmasıyla oldukça sık karşılaşmıştır. Yine konişmentonun geleneksel yol ile düzenlenmesi, konişmentoda hatalar yapılmasına yol açmış, hataların önüne geçebilecek için geleneksel konişmento yerine kullanılabilir yeni bir yol arayışı başlamıştır.

Geleneksel konişmento bahsedilen sorunlara yol açarken iletişim teknolojisi gelişmiş, iletişim teknolojilerinin gelişimi dünya milletlerinin ekonomik olarak da birbirlerine yaklaşmasını ve ticaretin globalleşmesini sağlamış, taşınan yükün henüz

²⁸⁵ Karan, 97

²⁸⁶ Karan, 97

²⁸⁷ Karan, 98

²⁸⁸ EC Commission, The Legal Position of the Member States with Respect to Electronic Data Interchange: Final Report (September, 1989) /Boss, A.H.: "Electronic Data", 1787 (Akt: Karan, 100-101)

daha taşıma esnasında birden çok alıcıya sunulması ihtiyacı ortaya çıkmıştır. Zira bu sayede yük sahipleri hem zamandan tasarruf edecek hem de taşınan yük en iyi fiyata en iyi alıcıya satılacaktır²⁸⁹. Ancak taşınan yükün bu şekilde satılabilmesi birden fazla konişmento düzenlemeyi gerektirmiş, bu durum da yukarıda bahsedildiği üzere konişmentoda sahtecilik ve hataların sıklıkla yaşanmasına yol açmıştır²⁹⁰.

Deniz ticaretinde yaşanan gelişmeler ve globalleşmenin bir sonucu olarak konişmento, yükü temsil etmesinin yanında kredi ve teminat aracı olarak kullanılmaya başlanmıştır. Konişmentonun kredi ve teminat aracı olarak kullanılması ise yükün henüz boşaltma limanına varmasından evvel birçok kez işleme tabi tutulmasına yol açmış, bu esnada geleneksel yolla düzenlenen fiziki konişmentoyu incelemek ise zaman kaybına yol açmıştır. Yaşanan bu zaman kaybını önlemek için zaman içerisinde farklı yollar denense de bu yollar sorunları çözmemiş, daha fazla masraf ve sorumluluğa yol açmıştır²⁹¹.

İşte geleneksel konişmentoda zaman içerisinde gelişen sorunlar ve yeni doğan ihtiyaçlara cevap verebilecek bir yol arayışına girilmiş ve bu arayışın bir sonucu olarak “elektronik konişmento” nun temelleri atılmaya başlamıştır²⁹².

Elektronik konişmento, birçok ülkede çeşitli uygulamalar ile ticari hayata girmeye başlamıştır. Scantianavian Data Freight Receipt (DFR), Cargo Key Receipt (CKR), Seadocs, Data Interchange For Shipping (DISH), CMI Bill Of Lading, Bolero Bill Of Lading bu uygulamaların örnekleridir²⁹³.

Elektronik konişmentonun geleneksel konişmento ile aynı değerde kabul edilebilmesi için gerekli alt yapının kurulması ve geleneksel konişmentonun sağladığı hukuki güvenceyi sağlayabilmesi gerekmektedir. Mevcut hukuki düzenlemelerin elektronik konişmentoya gerekli hukuki korumayı verip veremeyeceği veya hangi ek düzenlemelere ihtiyaç duyulacağının tespiti için geleneksel konişmento ile elektronik konişmentonun işlevsel olarak denk olup olmadıkları ve aralarındaki işlevsel farkların ne olduğu tespit edilmeli elektronik konişmentonun geleneksel konişmentonun işlevlerini yerine getirebildiği görüldüğünde ise elektronik

²⁸⁹ Karan, 101; Ber, 79

²⁹⁰ Karan, 101, Ber, 80

²⁹¹ Ber, 89

²⁹² Kara, 101-102

²⁹³ Detaylı açıklamalar için bkz: Karan, 102-114

konişmentonun geleneksel koniştirmento ile aynı hukuki güvenceyi verebileceği tespit edilmelidir²⁹⁴.

1.6. Geleneksel Koniştirmento İle Elektronik Koniştirmento Arasındaki İşlevsel Farklar

Geleneksel koniştirmento ile elektronik koniştirmento arasındaki en büyük farklılık elektronik koniştirmentonun fiziki bir evraka ihtiyaç duymamasıdır. Bunun sonucu olarak da elektronik koniştirmento fiziki evrak yani kâğıdın sağladığı bazı işlevleri sağlayıp sağlamadığının tespit edilmesi sağladığının tespiti halinde ise işlevsel denklik görüşü gereği elektronik koniştirmentonun geleneksel koniştirmentoya tanınan hukuki korumadan yararlanması gerekmektedir²⁹⁵.

Kâğıt, *dayanıklılık işlevi* sayesinde irade beyanlarını belgeleyip, yapılan tahrifatları ortaya koyabilen bir araçtır²⁹⁶. Elektronik koniştirmento da ise kâğıt üzerinde fiziki olarak bir koniştirmento düzenlenmez ve irade beyanları dijital araçlarla kayıt altına alınır. Elektronik ortamda düzenlenen koniştirmento sadece yetkilendirilmiş kişiler tarafından okunabilir, bu da elektronik ortamın güvenliğini artıran bir avantajdır²⁹⁷.

Elektronik ortam, kâğıtla kıyaslandığında tahrifatın daha kolay tespit edilmesini sağlar, çünkü yapılan değişiklikler kaydedilir, izlenebilir ve zamanla kimin tarafından yapıldığı tespit edilebilir. Dolayısıyla elektronik ortamın sahteciliği önlemede daha etkili olduğunu söylenebilmektedir.

Kâğıt belgelerde tahrifat çıplak gözle veya inceleme ile belirlenebilirken, elektronik ortamda her işlem kayıt altına alındığı için yapılan değişiklikler teknik inceleme ile kolayca fark edilebilir. Elektronik veriler "salt okunur" şekilde kaydedildiğinde, değişiklik yapılması mümkün olmaz²⁹⁸. Bu durum, elektronik ortamın kâğıda göre daha güvenli bir yapı oluşturmasını sağlar. Elektronik sistemde yapılan her değişiklik, zaman ve yapan kişi bilgileriyle birlikte kaydedildiği için, tahrifatların tespiti daha kolay ve kesin olur.

²⁹⁴ Karan, 114-116

²⁹⁵ Karan, 119; Ber, 84

²⁹⁶ Karan, 119 vd; Ber, 84

²⁹⁷ Karan, 120; Ber, 85

²⁹⁸ Karan, 122; Ber, 85

Elektronik ortam, taşıyanın düzenleyip teslim ettiği konişmentoyu takip etmesine imkan tanır. Geleneksel konişmentoda, taşıyan, yükletene konişmentoyu teslim ettikten sonra varış limanında yapılan değişikliklerden habersizdir ve teslim anında konişmento üzerinde tahrifat yapılmadığını doğrulaması zor olabilir, bu da hatalara yol açabilir. Ancak, elektronik ortamda konişmento üzerindeki tüm değişiklikler kaydedilir ve izlenebilir. Bu sayede yetkisiz müdahaleler tespit edilip engellenebilir, elektronik ortam sahteciliği önlemek için caydırıcı bir etki yaratır²⁹⁹. Sonuç olarak her ne kadar fiziki bir kağıt ile konişmento düzenlenirse de elektronik konişmentonun düzenlendiği elektronik ortam, tahrifatların tespitinde kâğıttan daha etkili ve güvenli bir seçenek sunar ve dayanıklılık açısından kâğıt kadar güven verici olabilir.

Geleneksel konişmentoda kullanılan kağıdın bir başka işlevi “taşınabilir” olmasıdır. Kağıdın taşınabilir işlevi, iradeyi açıklama, kaydetme ve gizleme gibi önemli özelliklere sahiptir³⁰⁰. Elektronik ortamda da bu özelliklerin benzer şekilde sağlanabileceği belirtilmektedir.

Öncelikle, kâğıt üzerindeki yazılar, iradeyi açıkça ortaya koyar ve kâğıdı elinde bulunduran kişi aynı zamanda yazılı veriye de sahiptir. Kâğıdın el değiştirmesiyle, üzerinde bulunan veriler de yeni sahibine transfer edilmiş olur. Elektronik ortamda da, veriler fiziksel değil dijital olarak taşınır. Elektronik veriler parçalar halinde iletilir ve varış noktasında birleřtirilir³⁰¹. Bu süreçte, verinin bütünlüğü korunur, değişiklik yapılmadan ve tahrif edilmeden alıcıya ulařır³⁰². Parçalar halinde taşınması, verinin güvenliğini artırarak, üçüncü kişilerin veriyi manipüle etmesini engeller.

Bir diğeri, kâğıt üzerindeki yazılar iradeyi kaydederken, aynı zamanda hukuki gereklilikler doğrultusunda belirli bir süre saklanabilir³⁰³. Elektronik ortamda da saklama işlevinin yerine getirilebilmesi mümkündür. Bu işlevin sağlanması için elektronik veri sicilleri gereklidir. Bu siciller, üçüncü kişiler tarafından, bağımsız bir şekilde kurumsal sicil olarak tutulabileceği gibi, ilk kaydı yapan kişi ya da taraflarca

²⁹⁹ Karan, 123; Ber, 85

³⁰⁰ Ülgen/ Helvacı/ Arslan/ Kaya, 15-16; Karan, 124 vd; Ber, 68

³⁰¹ Semiha Önder Balaban, Milletlerarası Özel Hukukta Elektronik Sözleşmeler, (Isparta: Süleyman Demirel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Özel Hukuk Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, 2016), 4-5; Ber, 87

³⁰² Karan, 124

³⁰³ Karan, 123; Ber, 87

da tutulabilir³⁰⁴. Kurumsal siciller, devletler tarafından resmi olarak tutulabileceği gibi, özel kurumsal siciller şeklinde de tutulabilir. Ancak, özel sicillerin uluslararası ticarete sınırlamalar getirebileceği ve üçüncü kişilerin müdahalesinin istenmediği durumlar söz konusu olabilir. Ayrıca, sicil sistemlerinde güvenlik sorunları ve rekabetin engellenmesi gibi olumsuz durumlar da görülebilir. Bu nedenle, blockchain gibi herhangi bir merkezi olmayan sicil sistemleri üzerinde çalışmalar sürmektedir. Blockchain, daha güvenli ve şeffaf bir sicil yapısı oluşturma potansiyeline sahiptir, ancak hâlâ gelişim aşamasındadır. Bu konudaki çalışmalar devam etse de geleneksel olarak kâğıt üzerine düzenlenen bir konişmentonun elektronik olarak sicile kaydedilen konişmentodan işlevsel açıdan herhangi bir farkı olmadığını söylemek mümkündür³⁰⁵.

Son olarak, kâğıdın gizlilik özelliği, üzerindeki yazıların sadece ilgili kişiler tarafından okunabilmesi ile sağlanır. Elektronik ortamda da benzer şekilde veriler yalnızca yetkili kişilere açık olmalıdır. Ancak, elektronik ortamda saklanan verilerin istenmeyen kişiler tarafından erişilmesi riski bulunmaktadır. Bu tür güvenlik açıklarının önüne geçmek için şifreleme yöntemleri kullanılmaktadır. Elektronik ortamda şifreleme, kâğıda göre daha hızlı, kolay ve masrafsız bir şekilde yapılabilir. Şifreleme teknikleri gün geçtikçe gelişmekte ve daha güvenli hale gelmektedir³⁰⁶.

Sonuç olarak elektronik konişmento, geleneksel konişmentoda kâğıdın sağladığı, dayanıklılık, taşınabilirlik, gizlilik, kaydedilme gibi işlevleri yerine getirebilmekte³⁰⁷, kâğıtla aynı işlevleri gösterebilmektedir. Bu nedenle de geleneksel konişmentoya sağlanan hukuki korumadan yararlanması önünde herhangi bir engel bulunmamaktadır. Nitekim, Ticaret Kanunu'nun 1526/2-c.1'inci maddesi uyarınca konişmentonun elektronik imza ile de düzenlenebileceği öngörülmüş olup, elektronik konişmentoya geleneksel konişmentonun sağladığı hukuki korumadan yararlanma imkanı kanuni olarak da getirilmiştir. Anılan hüküm, Ticaret Kanunu'nun aynı maddesinin 1'inci fıkrasında yer alan kambiyo senetlerine benzeyen senetlerin güvenli elektronik imza ile düzenlenemeyeceğine ilişkin kuralın istisnasını oluşturmakta ve konişmentonun elektronik olarak düzenlenmesine kanuni olarak da imkan sağlamaktadır.

³⁰⁴ Karan, 126; Ber, 87

³⁰⁵ Ber, 87

³⁰⁶ Karan, 129

³⁰⁷ Ber, 87

1.7.Elektronik Konişmentonun Kıymetli Evrak Niteliği

1.7.1.Elektronik Konişmento İlişisinin Kurulması

TTK m. 645 uyarınca, kıymetli evrak, içerdikleri hak, senet ile sıkı sıkıya bağlı olan senetlerdir. Öyle ki kıymetli evrak üzerindeki hak senet olmadan hak ileri sürülemez ve devredilemez. Bu tanım, konişmento için de geçerlidir. Daha önce de açıkladığımız üzere konişmento niteliği gereği bir kıymetli evraktır ve belirli şekil şartlarına tabidir. Elektronik konişmento ise geleneksel fiziki konişmentonun elektronik ortamda düzenlenmiş halidir. Elektronik konişmentonun kurulumu, geleneksel konişmento ile benzer şekilde, tarafların elektronik ortamda bir araya gelip karşılıklı iradelerini açıklamalarıyla tamamlanır³⁰⁸. Bu tür konişmentoda, her iki tarafın da irade beyanlarının elektronik ortamda yapılması gerektiği, konişmentonun geçerliliği için esastır³⁰⁹.

Elektronik konişmento ilişkisinin kurulabilmesi için, taşıyanın konişmento düzenleme teklifini elektronik ortamda yükletene sunması ve yükletenin bu teklifi elektronik ortamda kabul etmesi gerekmektedir. Bu süreç, geleneksel konişmento ilişkisinin kurulmasındaki adımlarla aynıdır. Burada önemli olan husus, elektronik ortamda tarafların karşılıklı ve uygun irade beyanlarını açıklamalarıdır. Bu tür bir sözleşmenin kurulma anı, yükletenin kabul beyanının taşıyana ulaştığı andır³¹⁰. Taraflar arasındaki sözleşmenin sonuçları ise geçmişe etkili olarak kabul beyanının gönderildiği anda doğmaya başlayacaktır³¹¹.

Konişmentonun düzenlendiği yer, şekil şartları ve uygulanacak hukuk açısından büyük önem taşır³¹². Taraflar genellikle konişmentoda düzenlendiği yeri belirtir ve hangi hukukun uygulanacağına dair açıklamalar eklerler³¹³.

Elektronik konişmento düzenleme süreci, genellikle taşıma sözleşmesinden bağımsız yeni bir kıymetli evrak ilişkisi yaratır³¹⁴. Ancak, taraflar açık bir şekilde

³⁰⁸ Çağa/Kender, 67 vd. ; Karan, 164; Ber, 93

³⁰⁹ Aziz Erman Bayram, Güncel Gelişmeler Işığında Elektronik Sözleşmelerinin Kurulması, (Ankara: TBB Dergisi, S. 119, 2015), 334; Önder Balaban, 28; Ber, 93-94

³¹⁰ Fırat Keskin, Avrupa Birliği Hukukunda Elektronik Ticaret ve Türkiye'deki Gelişmeler (Ankara: Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Özel Hukuk Anabilim Dalı, Avrupa Birliği Hukuku Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, 2008), 97; Ber, 95

³¹¹ Karan, 168; Bey, 95

³¹² Yazıcıoğlu/Çetingil/Kender, 188

³¹³ Karan, 168-169

³¹⁴ Yazıcıoğlu/Çetingil/Kender, 191; Bulut, 35; Karan, 169

taşıma borcunun yenilendiğini belirterek anlaşabilirler. Bu durumda, her yeni elektronik konişmento düzenlendiğinde, aynı zamanda yeni bir taşıma taahhüdü de yapılmış olur³¹⁵.

1.7.2. Elektronik Konişmentoda Hak İle Konişmento Arasındaki Bağlılık

Elektronik konişmento, geleneksel konişmento ile aynı işlevi görür, yani yükün taşınması sırasında, yükün taşınmasını temsil eder ve ticari ilişkilerde kullanılabilir. Ancak, elektronik konişmentonun dijital ortamda düzenlenmesi nedeniyle, ibraz edilebilecek fiili bir senet bulunmaz. Bunun yerine, elektronik ortamda belirli bir kayıt tutulur ve bu kayıt, konişmentoyu taşıyan kişi tarafından devredilebilir.

Elektronik konişmentoda da tıpkı geleneksel konişmentoda olduğu gibi hak ile senet arasında ayrılmaz bir bağ vardır; elektronik konişmentonun üzerindeki hak, senetle sıkı sıkıya bağlıdır. Yani, hak ancak senetle birlikte devredilebilir ve senet olmadan ileri sürülemez. Bu bağ, açık kanun hükümleriyle³¹⁶ veya taraflar arasında yapılan anlaşmalarla³¹⁷ da sağlanabilir. Elektronik konişmento üzerindeki haklar, tıpkı geleneksel konişmentoda olduğu gibi devredilebilir. Ancak bu devir, elektronik ortamda ilgili siciller ile kayıt altına alınmalı ve elektronik ortamda gerçekleştirilmelidir³¹⁸. Hamiline yazılı elektronik konişmentolarda senedin zilyetliğinin devri, elektronik konişmentonun devri için yeterlidir. Emre yazılı elektronik konişmentoların devri ise senedin elektronik ortamda yapılan ciro işlemiyle mümkündür. Nama yazılı elektronik konişmentolarda ise, devir kaydının ve gerekli imzaların elektronik ortamda yapılması gerekmektedir³¹⁹. Açık kanun hükmü uyarınca kambiyo senetlerinin aksine elektronik konişmentoda imzanın ve cironun³²⁰ güvenli elektronik imza ile gerçekleştirilmesi mümkündür.

³¹⁵ Karan, 169; Ber, 86

³¹⁶ Karan, 170

³¹⁷ Karan 171

³¹⁸ Karan, 171-172; Ber, 98

³¹⁹ Karan, 172-173; Ber, 98

³²⁰ Zira, konişmentoda ciro kambiyo senetlerinin aksine cirantaları borç altına sokmamaktadır. Bu durum konişmentonun garanti fonksiyonunun bulunmamasından kaynaklanmaktadır ve konişmentoda cirantalar kendilerinden önce gelen kimselere başvuruda bulunamamaktadırlar. (Ayrıntılı bilgi için bkz: Yazıcıoğlu/Kender, Çetingil, 192)

1.7.3. Elektronik Konışmentonun Tek Nüsha Düzenlenmesi

Geleneksel konışmentolar, çok nüsha olarak düzenlenebilir, bu da hem gönderilene ulaşma hem de farklı alıcılara teslim edilme amacına hizmet eder³²¹. Konışmentonun birden fazla nüsha düzenlenmesi hizmet ettiği amacın yanında birçok sakıncayı da beraberinde getirir. Daha önce de ifade edildiği üzere, konışmento birden fazla nüsha düzenlendiğinde tahrif edilmeye ve sahteciliğe daha açık hale gelmektedir³²². Ancak elektronik konışmentoda ise, tek bir dijital nüsha ile tüm işlemler yapılabilmektedir. Elektronik ortamda bir konışmentonun gönderilmesi, geleneksel yöntemlere göre çok daha hızlı ve pratik şekilde gerçekleşir. Üçüncü tarafların konışmentoyu incelemeleri veya yükün farklı alıcılara teslim edilmesi gerektiğinde, dijital ortamda herhangi bir nüsha kaydına gerek kalmaz. Elektronik ortamda kolayca erişime açılabilir ve gerektiğinde çıktı alınabilir. Bu sayede geleneksel konışmentodaki birden fazla nüsha düzenleme gerekliliği elektronik konışmento ile ortadan kalmaktadır.

Sonuç olarak elektronik konışmento, geleneksel fiziki konışmentonun elektronik ortamda işlevsellik kazanmış bir türüdür. Elektronik ortamda düzenlenen bu senet, konışmento ile aynı hukuki etkilere sahip olup, tarafların karşılıklı irade beyanları ile kurulmaktadır. Elektronik ortamda gerçekleştirilen işlemler, daha hızlı ve pratik olmakla birlikte, geleneksel konışmento ile ilgili hukuki ilkeleri ve devir şartlarını da korumaktadır. Bu nedenle, elektronik konışmentonun hukuki geçerliliği, yükün taşınmasındaki rolü ve devredilmesi konusundaki kurallar, geleneksel senetlerle benzerlik gösterse de, elektronik ortamın avantajlarıyla birlikte daha etkin bir şekilde işlev görmektedir.

2. Anonim Şirket Pay Senetleri ve İlmühaberler

Anonim şirket, TTK'nın 329. maddesinde tanımlanmıştır. Bu tanım uyarınca anonim şirket, sermayesi paylara bölünmüş olan ve borçlarından dolayı yalnızca malvarlığı ile sorumlu olan şirkettir. Tanım uyarınca Türkiye'deki anonim şirketler, sermayesi paylara bölünmüş ve tüzel kişiliği bulunan şirketlerdir. Dolayısı ile bu tür şirketlerde şirket, borçlarından yalnızca tüzel kişiliğe haiz kendi mal varlığı ile

³²¹ Çağa/Kender, 70; Ber, 100

³²² Karan, 174

sorumlu olup; ortakların şirket borçlarından kişisel sorumluluğu bulunmamaktadır³²³. Ortakların sorumluluğu yalnızca şirkete karşı ve ortaklığın başında taahhüt edilen sermaye payı ile sınırlıdır³²⁴.

Anonim şirketler, modern ticari hayat ve yatırımcılar için önemli fırsatlar sunmaktadır ve ekonominin temel taşlarından biri olarak kabul edilmektedir³²⁵. Anonim şirketlerin ortaklık yapısı ise pay senetleri aracılığıyla belirlenir. Pay senetleri, şirketlerin sahipliğini ve ortakların sermaye paylarını temsil eder³²⁶.

Daha önce de ifade edildiği üzere anonim şirketlerin çıkardıkları ve sermaye paylarını temsil eden nama ve hamiline yazılı pay senetleri ile bu senetlerin yerine çıkarılabilecek ilmühaberler niteliği gereği kıymetli evrak olarak kabul edilmektedirler³²⁷. Pay senetleri ve ilmühaberler geniş anlamda kıymetli evrak olarak kabul edildikleri gibi aynı zamanda Sermaye Piyasası Kanunu anlamında “sermaye piyasası aracı” olarak kabul edilmektedirler³²⁸.

Sermaye Piyasası Kanunu uyarınca çıkartılan, menkul kıymet ve sermaye piyasası aracı olarak kabul edilen ve kıymetli evrak niteliğine haiz olan anonim şirket pay senetleri ve ilmühaberler, Sermaye Piyasası Kanunu'nun menkul kıymetlere tanıdığı imtiyazlardan yararlanmakta olup, elektronik olarak düzenlenmesi mümkün olan kıymetli evraklardandır³²⁹.

2.1. Pay ve Pay Senedi Kavramı

Pay veya hisse, anonim şirketin sicile tescil edilmesi veya anonim şirketin sermaye artırımının ticaret siciline tescil edilmesi ile birlikte doğan³³⁰ ve sahibi olan kişiye ortaklık hakkı veren anonim şirketlere özgü³³¹ bir kavramdır³³². Anonim

³²³ Hasan Pulaşlı, Şirketler Hukuku Genel Esaslar (Ankara: Adalet Yayınevi, 5. Baskı, 2017), 305 vd. (Kısaca: Şirketler Hukuku)

³²⁴ İbrahim Kaplan, 6102 Sayılı YTTK Hükümlerine Göre Anonim Şirket Yönetim Kurulu Üyeleri Ve Diğer Üst Yöneticilerin, Şirkete, Ortaklara Ve Şirket Alacaklılarına Karşı Hukuki Sorumluluğu (Ankara: Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Sayı, 65 (4), 2016), 3494

³²⁵ Oğuz İmregün, Anonim Ortaklıklar (İstanbul: Yasa Yayınları, 4 Baskı, 1989), 1

³²⁶ Mehmet Bahtiyar, Ortaklıklar Hukuku (İstanbul: Nadir Yayıncılık, 2017), 319

³²⁷ Ülgen/ Helvacı / Kaya/ Ertan, 26; Pulaşlı, Şirketler Hukuku, 570

³²⁸ Pulaşlı, Şirketler Hukuku, 570

³²⁹ Bahtiyar, 322

³³⁰ Ali Murat Sevi, Anonim Ortaklıkta Payın Devri (Ankara: Seçkin Yayıncılık, 4. Baskı, 2018), 37

³³¹ Pay, miras ve her türlü ortaklık için kullanılabilen, kullanıldığı yere göre anlamı değişen geniş bir kavramdır. Anonim şirketlerde kullanılan pay kavramının diğer şirketler için kullanılan pay kavramından farklı olduğuna dair detaylı açıklamalar için Bkz: Aynur Yongalık, Adi Şirkette Sermaye

şirketlerde pay, belirli paylara bölünmüş sermayenin parçalarını ifade etmektedir³³³. Anonim şirket payına ilişkin hükümler Türk Ticaret Kanunu'nun 476. ve devamındaki maddeler ile düzenlenmektedir. Türk Ticaret Kanunu'nun 476. Maddesi uyarınca anonim şirket payının itibari değeri en az 1 kuruş olabilir.

Pay veya hisse senedi ise, anonim şirketlerde payı temsil etmeye yarayan ve sahibine anonim şirkette ortaklık ve pay sahipliğinden doğan hakları veren kıymetli evraktır³³⁴. Pay senedine ilişkin hükümler Türk Ticaret Kanunu'nun 484. ve devamındaki maddeler ile düzenlenmiştir³³⁵. Pay sahipliği ticaret siciline tescil ile doğmaktayken, payın ve pay sahipliğine bağlı hakların tedavülünün kolaylaştırılması için pay, senede bağlanmaktadır³³⁶. Pay senedine bağlanmayan paylar çıplak pay olarak ifade edilmektedir³³⁷. Anonim şirkette çıplak payın iktisabı ve devri de mümkündür. Ancak bir pay için pay senedi düzenlenmiş ve pay, senede bağlanmışsa bu senet artık kıymetli evrakın tabii olduğu usuller uyarınca iktisap edilecek, devredilecek ve üzerindeki hak bundan böyle senetten ayrı ileri sürülemeyecektir³³⁸.

Anonim şirket pay senetleri niteliği gereği açıklayıcı kıymetli evraklardandır. Zira yukarıda da bahsedildiği üzere anonim şirket payı şirketin ticaret siciline tescil edilmesi yahut sermaye artırımının ticaret siciline tescili ile doğmakta olup, düzenlenen pay senedi tescil ile doğmuş olan payı açıklayıcı bir niteliğe sahiptir³³⁹.

Anonim şirkette payın doğumu şirketin ticaret siciline tescili ya da sermaye artırımının ticaret siciline tescili ile sağlandığından eski Türk Ticaret Kanunu döneminde pay senedi çıkarılma zorunluluğuna dair Kanun'da herhangi bir hüküm bulunmamaktaydı³⁴⁰. Ancak yeni Türk Ticaret Kanunu'nun 486. Maddesi hükmü ile hamiline yazılı olarak düzenlenen pay senetlerinin bastırılması zorunlu hale

Payı (Ankara: Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü, 1. Baskı, 1991), 31-35; Arslan Kaya, Anonim Ortaklıkta Pay Sahibinin Bilgi Alma Hakkı (Ankara: Seçkin Yayıncılık, 1. Baskı, 2001), 128.

³³² Pulaşlı, Şirketler Hukuku, 567

³³³ Bahtiyar, 319; Ender Canan Eroğlu, Türk Ticaret Kanunu ve Tasarı Açısından Anonim Şirketlerde Hisse Senetlerinin Devri (Ankara: Başkent Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Özel Hukuk Bölümü, Yüksek Lisans Tezi, 2007), 3

³³⁴ Zühtü Aytaç, Sermaye Piyasası Hukuku ve Hisse Senetleri (Ankara: Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü, 1988), 66; Turanboy, 79

³³⁵ Ancak Kanun'un münferit maddelerinde de yine paya ve pay senedine ilişkin hükümler bulunmaktadır. (TTK m. 348, 414, 426, 427, 499, Geçici Madde 14 vb. maddeleri gibi)

³³⁶ Pulaşlı, Şirketler Hukuku, 567

³³⁷ Bahtiyar, 322

³³⁸ Sevi, 37-38

³³⁹ Aytaç, 67; Hasan Pulaşlı, Bağlı Nama Yazılı Pay Senetleri (Ankara: Adalet Yayınevi, 1992.), 4 (Kısaca: Pay Senetleri)

³⁴⁰ Aytaç, 67; Baytemür, 24; Pulaşlı, Şirketler Hukuku, 567

gelmiştir³⁴¹. Nama yazılı pay senetleri için ise pay sendinin bastırılması, azınlığın istemde bulunup bulunmamasına bağlanmıştır.

2.2. Anonim Şirket Pay Senedinin Yasal Çerçevesi

Türk Ticaret Kanunu'nun 329. madde ile başlayan dördüncü kısmı anonim şirketlere ilişkin hükümleri ve anonim şirketler için esas olan çerçeveyi belirler. Anonim şirket pay senetleri ise, daha önce de ifade edildiği üzere esas olarak Türk Ticaret Kanunu'nun 484-501. maddeleri arasında düzenlenmiştir. Bununla birlikte TTK'nın muhtelif maddelerinde de pay senetlerine ilişkin düzenlemeler yer almaktadır³⁴².

Anonim şirket pay senetleri en önemli sermaye piyasası araçlarından biri ve menkul kıymet olarak kabul edilmekle³⁴³, anonim şirket pay senetlerine ilişkin düzenlemeler bu nedenle Sermaye Piyasası Kanunu'nda ve bu kanuna bağlı olarak çıkartılan tebliğler ile yönetmeliklerde de yer almaktadır³⁴⁴.

Bundan başka 1211 Sayılı Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası Kanunu'nu uyarınca çıkarılan 8/909 numaralı ve 29.05.1980 tarihli Bakanlar Kurulu kararı ile hamiline yazılı mevduat sertifikasına³⁴⁵ ilişkin düzenlemeler yapılmıştır.

Anonim şirket pay senetlerine ilişkin düzenlemeler muhtelif kanunlarda da doğrudan ya da dolaylı olarak yer almaktadır³⁴⁶. Bunlardan bazıları, 213 sayılı Vergi Usul Kanunu, 5411 sayılı Bankacılık Kanunu, 6413 sayılı Ödeme Ve Menkul Kıymet Mutabakat Sistemleri, Ödeme Hizmetleri Ve Elektronik Para Kuruluşları Hakkında Kanun, 2004 sayılı İcra ve İflas Kanunu'dur.

Konumuz itibariyle anonim şirket pay senetlerinin elektronik ortamda düzenlenebilmesi anonim şirket pay senetlerinin sermaye piyasası aracı olarak kabul edilmesinden kaynaklanmaktadır. Sermaye piyasası araçlarının elektronik ortamda düzenlenmesine ilişkin yasal çerçeveyi ise SerPK'nın 13. maddesi sağlamaktadır. Maddeye göre, sermaye piyasası araçlarının ve bunun bir sonucu olarak sermaye piyasası aracı olarak kabul edilen anonim şirket pay senetlerinin yalnızca elektronik

³⁴¹ Pulaşlı, Şirketler Hukuku, 567

³⁴² Bu hükümlerden bazıları; 344, 414, 426, 427, 482, Geçici Madde 14

³⁴³ Burak Adıgüzel, Sermaye Piyasası Hukuku (Ankara: Adalet Yayınevi, 2018), 137

³⁴⁴ Aytaç, 65

³⁴⁵ Ülgen/ Helvacı/ Arslan/ Kaya, 46

³⁴⁶ Aytaç, 66

ortamda ihraç edilmeleri fiziki olarak ihraç edilmemeleri gerekmektedir³⁴⁷. Bu çerçevede en önemli kaynaklardan biri de SerPK'nın 13. Maddesine dayanılarak çıkartılan Sermaye Piyasası Araçlarına İlişkin Kayıtların Tutulmasının Usul ve Esasları Hakkında Tebliğ (II-13.1)³⁴⁸'dir. Konunun daha iyi anlaşılabilmesi için sermaye piyasası araçlarının kaydileştirmesi ve bu kapsamda Merkezi Kayıt Kuruluşu'nun görevlerinin daha iyi anlaşılması gerekmektedir.

2.2.1. Kaydileştirme ve Merkezi Kayıt Kuruluşu (MKK)

Sermaye piyasası aracı olan ve menkul kıymet olarak kabul edilen anonim şirket pay senetlerinin kıymetli evrak olarak kabul edildiğinden daha önce bahsedilmişti³⁴⁹. Oysa bilindiği üzere kıymetli evrakın en önemli unsurlarından biri kıymetli evrakın “senet” unsuru olup, sermaye piyasası araçlarının kaydileştirilmesi ile bu unsurun sağlanıp sağlanmadığını tartışmaya açık hale gelmiştir. Ancak daha önceki bölümlerde detaylı olarak açıkladığımız üzere “senet” kavramı zaman içerisinde geniş anlamı ile “belge” olarak kullanılmıştır³⁵⁰. Bahsedilen senet kavramı ise, üzerinde irade beyanının yazılı olduğu bir belge olup bu belgenin irade beyanının üzerine yazılabileceği bir materyalden oluşmasının yeterli olacaktır³⁵¹. Yine 5070 sayılı Elektronik İmza Kanunu'nun 5. Maddesi ile Güvenli elektronik imzanın el ile atılan imza ile aynı hukuki sonucu doğurduğunun ifade edilmesi ve aynı hükmün Türk Borçlar Kanunu'nun 15. Maddesine de alınmış olması ile aynı maddenin ikinci fıkrasında düzenlenen “*İmzanın el yazısı dışında bir araçla atılması, ancak örf ve âdetçe kabul edilen durumlarda ve özellikle çok sayıda çıkarılan kıymetli evrakın imzalanmasında yeterli sayılır*” hükmünde yer alan “*çok sayıda çıkarılan kıymetli evrak*” ifadesinin yer alması³⁵² menkul kıymet ve sermaye piyasası aracı olarak kabul edilen anonim şirket pay senetlerinin elektronik olarak düzenlenmesinin önünü açmıştır. Bu doğrultuda SerPK m. 13 hükmü ile sermaye piyasası araçlarının senede bağlanmaksızın kayden ihraç edileceğine dair hüküm getirilmiştir.

Kaydileştirme, sermaye piyasası araçlarının fiziksel formlarının (örneğin anonim şirket pay senetleri) ortadan kaldırılması ve bu araçların yalnızca

³⁴⁷ Baytemür, 47; Ünal, 165 vd.

³⁴⁸ 07.08.2014 tarihli, 29081 sayılı Resmi Gazete

³⁴⁹ Ünal, 347; Aytaç, 67; Pulaşlı, Pay Senetleri, 4

³⁵⁰ Detaylı bilgi için bkz: s. 5 vd.

³⁵¹ Turanboy, 47

³⁵² Baytemür, 58

elektronik kayıtlarla temsil edilmesidir³⁵³. Kaydileştirme dar ve geniş anlamda olmak üzere iki farklı türde tanımlanmaktadır. Dar anlamda kaydileştirmede yalnızca sermaye piyasası araçlarının basılmaksızın elektronik ortamda kaydının tutulması olarak tanımlanırken, geniş anlamda kaydileştirme sermaye piyasası araçlarının basılmaksızın elektronik ortamda kaydının tutulması ile birlikte, kaydı elektronik ortamda tutulan sermaye piyasası araçlarının yine elektronik ortamlarda işlem görmesi ile merkezi bir saklama kuruluşu tarafından kaydedilerek izlenmesini de içine almaktadır³⁵⁴.

Geniş anlamda kaydileştirme, kaynağını SerPK m. 13 hükmünden alır. Hüküm uyarınca sermaye piyasası araçlarının kayden ihraç edilmesi esastır³⁵⁵. Ayrıca hükmün devamında kaydi sermaye piyasasına ilişkin hakların MKK tarafından izleneceği ve kayıtların bu kuruluş tarafından tutulacağı ifade edilmiştir. Sermaye piyasası araçlarının hem elektronik olarak ihracı hem de MKK olarak ifade edilen bir kuruluş tarafından kaydedilip izleneceği hükme bağlandığından mevzuatımız gereği ülkemizde geniş anlamda kaydileştirme kavramının geçerli olduğu kabul edilmektedir³⁵⁶.

Hükümde geçen MKK ifadesi Merkezi Kayıt Kuruluşu'nu ifade eder. Merkezi Kayıt Kuruluşu 21.09.2001 tarihinde anonim ortaklık şeklinde kurulmuştur³⁵⁷. MKK'nın kuruluş amacı, sermaye piyasası araçlarının ihracı ile bu araçlar üzerinde gerçekleştirilecek olan hukuki işlemlerin elektronik ortamda kayden tutulmasını ve izlenmesini sağlamaktır³⁵⁸. SerPK m. 81/2 hükmü, MKK'ya ilişkin kuruluşu, yapısı, görev ve sorumluluklarına ilişkin düzenlemelerin yönetmelik ile gerçekleştirileceğini düzenlemiş, bu hüküm uyarınca da Sermaye Piyasası Kurulu tarafından Merkezi Kayıt Kuruluşu'nun Kuruluş, Faaliyet, Çalışma ve Denetim Esasları Hakkında Yönetmelik³⁵⁹ yürürlüğe girmiştir³⁶⁰. MKK nezdindeki kayıtlar ve diğer işlemlere ilişkin düzenlemeler ise yine SPK tarafından çıkartılan

³⁵³ Adıgüzel, 57

³⁵⁴ Adıgüzel, 57; Baytemür, 47

³⁵⁵ Ünal, 165 vd.

³⁵⁶ Baytemür, 47

³⁵⁷ 21.06.2001 tarihli 24439 sayılı Resmi Gazete ile yayımlanan Merkezi Kayıt Kuruluşu'nun Kuruluş, Faaliyet, Çalışma ve Denetim Esasları Hakkında Yönetmelik uyarınca kurulmuştur. (Bkz: Ülgen/ Helvacı / Kaya/ Ertan, 49); Adıgüzel, 58; Çağlar Manavgat, Sermaye Piyasası Kanunu'nun 10/A Maddesi Hükmüne Göre Kaydi Sistemin Esasları, (BATİDER: Cilt: 50, Sayı: 2, 2001), 173

³⁵⁸ Adıgüzel, 58

³⁵⁹ 07.08.2014 tarihli, 29081 sayılı Resmi Gazete

³⁶⁰ Adıgüzel, 58

Kaydileştirilen Sermaye Piyasası Araçlarına İlişkin Kayıtların Tutulmasının Usul ve Esasları Hakkında Tebliğ (II-13.1)'de yer almaktadır.

Kaydileştirilen Sermaye Piyasası Araçlarına İlişkin Kayıtların Tutulmasının Usul ve Esasları Hakkında Tebliğ (II-13.1)'in 5. maddesi uyarınca kaydi sermaye piyasası araçlarına ve bunlarla ilgili haklara dair kayıtlar, MKK tarafından oluşturulan elektronik ortamda, MKK üyeleri tarafından tutulacaktır. MKK üyeleri ise, Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası (TCMB), ihraççılar, yatırım kuruluşları, merkezi takas kuruluşları ve diğer belirlenen kuruluşlardır³⁶¹.

Kaydileştirilen Sermaye Piyasası Araçlarına İlişkin Kayıtların Tutulmasının Usul ve Esasları Hakkında Tebliğ (II-13.1)'in 16. maddesi uyarınca sermaye piyasası aracı ihraç edildiğinde, ihraççı şirket, izahname ya da ihraç belgesinin onayından sonra, bir iş günü içerisinde, MKK tarafından talep edilen bilgileri MKK'ya bildirir. Bu bildirimden sonra, ihraç edilen kaydi sermaye piyasası araçları geçici olarak ihraççı havuz hesabına kaydedilir ve satış süresince bu hesapta izlenir. Bu işlemle birlikte, sermaye piyasası araçları elektronik ortamda oluşturulmuş olur³⁶².

Sermaye piyasası araçları elektronik ortamda oluşturulmalarının yanında sermaye piyasası araçlarındaki hakların kullanımı da yine MKK aracılığı ile gerçekleştirilir. İhraççılar mali hakların kullanılması ile ilgili MKK tarafından talep edilen bilgileri kararın alınmasını izleyen iş gününde MKK'ya bildirmekle yükümlüdür. Yine bu araçlara bağlı yönetim haklarının kullanımı için de MKK'ya bildirim gereklidir. Kaydileştirilmiş sermaye piyasası araçları üzerinde teminat, rehin vb. herhangi bir kısıtlama söz konusu olduğunda da bu husus belirlenen süreler içerisinde MKK'ya bildirilecektir³⁶³.

Kaydileştirilmiş menkul kıymetlerde, devrin hukuki anlamı, fiziken bir senedin devredilmesi şeklindeki işlemlerden farklıdır. Kaydileştirme sistemi, *dolaylı zilyetlik*³⁶⁴ ilkesine dayanır. Yani, menkul kıymetlerin mülkiyeti ve hakları, MKK'daki kayıtlara dayalı olarak elektronik ortamda devredilir³⁶⁵. Bu süreç, yatırımcılar arasında yapılan alım satım işlemleriyle gerçekleşir. Yatırımcılar,

³⁶¹ Adıgüzel, 59; Baytemür, 48

³⁶² Adıgüzel, 60-61; Baytemür, 48

³⁶³ Adıgüzel, 62-63

³⁶⁴ Doğrudan ve dolaylı zilyetlik ayrımında detaylı bilgi için bkz: M.Kemal Oğuzman / Özer Seliçi / Saibe Oktay Özdemir, Eşya Hukuku (İstanbul: Filiz Kitabevi, 2017),60-61

³⁶⁵ Ünal, 406-407

kaydileştirilmiş menkul kıymetleri, aracı kurumlar aracılığıyla devredebilir. Bu işlemde, herhangi bir fiziksel senet değişimi yapılmaz; kayıtlarda bir değişiklik devir elektronik olarak gerçekleştirilir³⁶⁶.

Sermaye piyasası araçlarının kıymetli evrak niteliği gereği bu araçların devrindeki usullerin nasıl gerçekleştirileceği tartışma konusu olmuştur. Zira kıymetli evrak devir şekline göre nama, emre ve hamiline olarak sınıflandırılmaktadır. Nama yazılı senetlerin devri için teslim yani zilyetliğin devri ile birlikte yazılı devir beyanının bulunması zorunludur³⁶⁷. Emre yazılı kıymetli evrakın devri için teslim yani zilyetliğin devri ile birlikte ciro adı verilen işlemin gerçekleştirilmesi gerekmektedir. Hamiline yazılı kıymetli evrakların devri için ise teslim, yani zilyetliğin devri yeterlidir. Kaydi sermaye piyasası araçlarının ise kayden tutulması ve fiziki bir senedin bulunmaması nedeniyle yazılı devir beyanlarının ve cironun hangi usulle gerçekleştirileceğinin belirlenmesi gerekmektedir. Doktrinde, bu sorunun çözümü için çıplak paya ilişkin devir usulünün kıyasen uygulanması ile türü ne olursa olsun sermaye piyasası araçlarının yazılı devir beyanı ile devredilebileceği bu yazınlığın da aracı kuruluş ile müşteri arasında imzalanan çerçeve sözleşme³⁶⁸ ile sağlanabileceği ifade edilmiştir³⁶⁹. Bu doğrultuda yatırımcılar, belirli bir sermaye piyasası aracının devri için yazılı bir devir beyanı imzalarlar. Bu beyan, devrin hukuki geçerliliği sağlar. Bir sermaye piyasası aracı olarak kabul edilen anonim şirket hamiline yazılı pay senetlerinin devri için her ne kadar yazılı devir beyanı şartı bulunmasa da bu hususta devralana MKK'ya bildirim yükümlülüğü getirilmiştir. Bu konuda aşağıdaki başlıklarda detaylı açıklamalarda bulunulacaktır.

Kaydi sistemde devir işlemleri şu şekilde gerçekleştirilir: İlk olarak yatırımcı, aracı kuruluşa alım veya satım emirlerini herhangi bir şekil şartına bağlı olmaksızın sözlü, yazılı veya elektronik ortamda iletir³⁷⁰. Yatırımcıların alım ve satım iradeleri birbirine uygun olduğunda, devir sözleşmesinin taahhüt aşaması tamamlanır. Ancak, bu aşamada tasarruf işlemi henüz yapılmamıştır³⁷¹. Bu aşamada devreye takas kuruluşu olan Takasbank girer. Takas, alıcı ve satıcının ödeme ve teslimatlarını eş

³⁶⁶ Ünal, 407; Baytemür, 52; Adıgüzel, 61

³⁶⁷ Öztan 41; Pulaşlı, 50-51; Ülgen/ Helvacı / Kaya/ Ertan, 65; Poroy/Tekinalp 69 vd.

³⁶⁸ Sema Aydın, Borsa İşlemlerinden Doğan Uyuşmazlıklar (İstanbul: Vedat Kitabevi, 2. Baskı, 2009), 40

³⁶⁹ Ünal, 411

³⁷⁰ Baytemür, 49

³⁷¹ Ünal, 327; Baytemür, 49

zamanlı şekilde gerçekleştiren bir işlemdir. Bu işlem, Takasbank gibi merkezi takas kuruluşları tarafından yapılır³⁷². Takas işlemi, alıcıya menkul kıymetlerin devrini ve satıcıya ödemelerin yapılmasını içerir. Bu aşamada, Takasbank'tan alınan bilgilerle, üye aracı kuruluşlar, işlem detaylarını kontrol edip onaylar ve onaylanan bilgiler, MKK sistemine iletilir. Burada, alacaklı ve borçlu durumdaki yatırım kuruluşları ile ilgili bir rapor³⁷³ oluşturulur.³⁷⁴ Onaylanan bilgilerin ardından, satış yapan üye kuruluşun yatırımcı hesabından ilgili kıymetler, blokaj hesabına aktarılır. Takas günü, blokaj hesaplarındaki kıymetler, önce yatırım kuruluşunun takas havuz hesabına, sonra Takasbank'ın havuz hesabına aktarılır. Bu süreçle, karşılıklı netleşme sağlanır. Eğer alım yapan yatırımcı için bir takas alacağı oluşursa, kıymetler yatırım kuruluşunun havuz hesabına aktarılır ve sonrasında yatırımcı hesabına iletilir³⁷⁵. Bu şekilde devir işlemi gerçekleştirilmiş olur.

SerPK m. 81/5 hükmü ve Merkezi Kayıt Kuruluşu'nun Kuruluş, Faaliyet, Çalışma ve Denetim Esasları Hakkında Yönetmelik uyarınca kayıtlardaki yanlışlık ve eksikliklerden dolayı sermaye piyasası araçları üzerinde hak sahibi olanların uğrayacağı zararlardan MKK ve MKK üyeleri kusurları oranında sorumludur³⁷⁶.

2.3. Anonim Şirket Pay Senedi Türleri

Türk Ticaret Kanunu'nun 484. maddesi anonim şirket pay senetlerinin hangi türde düzenlenebileceğini belirtmiştir. Hükme göre, anonim şirket pay senetleri, nama ve hamiline şeklinde düzenlenebilir. Hüküm, anonim şirket pay senetlerini devir şekillerini dikkate alarak sınıflandırmaya tabi tutmuştur³⁷⁷. Anonim şirket pay senetleri, devir şekillerinden başka adi ya da imtiyazlı olup olmamalarına, nakit karşılığı ya da ayni sermaye karşılığı çıkarılıp çıkarılmadıklarına, temettü garantili veya garantisiz olup olmadıklarına, primli ya da primsiz olup olmadıklarına, oy hakkı veren ya da oy hakkından yoksun olup olmadıklarına göre farklı sınıflandırmalara tabi tutulabilir³⁷⁸. Ancak biz çalışmamızda kanun sistematigi çerçevesinde devir şekillerine göre sınıflandırmayı baz alarak nama ve hamiline yazılı pay senetlerini inceleyeceğiz.

³⁷² Adıgüzel, 61

³⁷³ Yatırımcı Bazında Netleştirme Raporu

³⁷⁴ Baytemür, 50

³⁷⁵ Baytemür, 50

³⁷⁶ Adıgüzel, 63-64; Ünal, 266

³⁷⁷ Aytaç, 76

³⁷⁸ Detaylı bilgi için bkz: Aytaç, 76-92; Pulaşlı, Şirketler Hukuku, 570-590

2.3.1. Nama Yazılı Pay Senetleri

Bir anonim şirkete ait olan ve belirli bir kişinin adına düzenlenen pay senedi türüne nama yazılı pay senedi denilmektedir³⁷⁹. Bu tür pay senetlerinin en önemli özelliği pay senedinin yalnızca pay senedinde ismi belirtilen kişi tarafından kullanılabilmesi ve devredilebilmesidir. Başka bir deyişle, nama yazılı pay senedi, belirli bir şahsa ait olup, o kişi dışında başka biri tarafından kullanılamaz.

Nama yazılı pay senetleri, nama yazılı kıymetli evraktan farklı olarak Türk Ticaret Kanunu'nun 490. maddesi uyarınca ciro ve zilyetliğin devri yolu ile devredilmektedir³⁸⁰. Bu nedenle de niteliği gereği emre yazılı kıymetli evrak olduğu kabul edilmektedir³⁸¹. Nama yazılı pay senetleri, şirketin pay defterine kayıt edilir ve pay defterine kayıt, pay sahipliğinin tespiti konusunda karine oluşturur³⁸².

Eski Türk Ticaret Kanunu'nda esas sözleşmede aksine bir hüküm bulunmadıkça anonim şirketin çıkartabileceği tek pay senedi nama yazılı pay senedi iken, yeni Türk Ticaret Kanunu bu sınırlamayı kaldırmış ve esas sözleşmede hüküm bulunmasa dahi anonim şirketin hamiline yazılı pay senedi çıkartabileceği kabul edilmiştir³⁸³. Ancak anonim şirketlerde pay bedellerinin tamamı ödenmedikçe yine çıkartılabilecek tek pay senedi nama yazılı pay senedi olacaktır³⁸⁴.

2.3.2. Hamiline Yazılı Pay Senetleri

Hamiline yazılı pay senedi, senet metninden sahibinin tespit edilemediği ve pay senedini elinde bulunduran kişinin hak sahibi olduğu, pay senedi türüdür³⁸⁵.

Hamiline yazılı pay senetleri, niteliği gereği hamiline yazılı kıymetli evraktır³⁸⁶. Anonim şirkette, hamiline yazılı pay senedi düzenlenecekse bu senedin bastırılması zorunludur. Ayrıca hamiline yazılı pay senedi düzenlenebilmesi için bir

³⁷⁹ Reha Poroy/Ünal Tekinalp/Ersin Çamoğlu, Ortaklıklar ve Kooperatif Hukuku (İstanbul: 10. Baskı, 2005), 637; Yahya Deryal, Ticaret Hukuku (Trabzon: Seçkin Yayıncılık, 8. Basım, 2005), 340

³⁸⁰ Ünal Tekinalp, Sermaye Ortaklıklarının Yeni Hukuku, (İstanbul: Yetkin Yayıncılık, 2015), 92 (Kısaca: Sermaye Ortaklığı); Adıgüzel, 139

³⁸¹ Yaşar Karayalçın, Ticaret Hukuku, III. Ticari Senetler (Kambiyo Senetleri), (Ankara: Nadir Yayıncılık, 4. Baskı, 1970), 35; Aksi yönde görüş için bkz: Ülgen/ Helvacı / Kaya/ Ertan, 65-66; Turanboy, 80

³⁸² Poroy/Tekinalp/Çamoğlu, 643

³⁸³ Adıgüzel, 138

³⁸⁴ Aytaç, 77

³⁸⁵ Aytaç, 85; Bahtiyar, 322

³⁸⁶ Kendigelen/Kırca, 34; Öztan, 48; Pulaşlı, 75; Ülgen/ Helvacı / Kaya/ Ertan, 84

diğer şart, hamiline olarak düzenlenecek esas sermaye payının ödenmiş olmasıdır³⁸⁷. Kanun'un esas sermaye payının ödenmesini arama nedeni, anonim şirket hamiline yazılı pay senetlerinde, hak sahibi olan kişinin bilinmesinin mümkün olmamasıdır. Eğer pay bedelleri ödenmemişse şirket, kalan sermaye borcunu kimden tahsil edeceğini bilemeyecek ve bu da şirketin alacaklarını toplama olanağını ortadan kaldıracaktır³⁸⁸.

Bu tür pay senetleri, pay senedini elinde bulunduran kişinin, pay senedini başkasına devretmesini kolaylaştırır. Çünkü senedin devri, üzerinde herhangi bir isim yazmadığı için zilyetliğin geçirilmesi yoluyla basitçe el değiştirebilir ve bu durum hamiline yazılı pay senetleri ile genellikle daha esnek ve hızlı işlem yapılmasını sağlar³⁸⁹. Ayrıca hamiline yazılı pay senedinde hak sahibine ilişkin bilgilerin yer almaması hak sahibinin gizliliğini sağlamaktadır ve bu durum da hamiline yazılı pay senetlerinin tercih edilme sebeplerinden biridir³⁹⁰.

Hamiline yazılı pay senetlerinin avantajları yanında çeşitli dezavantajları bulunmaktadır. İlk olarak, hamiline yazılı pay senetlerinin kaydının tutulmaması ve kolayca el değiştirebilmesi nedeniyle, bu tür senetler vergi kaçakçılığı veya terörizme kaynak yaratma gibi çeşitli yasa dışı faaliyetlerde kullanılabilir³⁹¹. Yine hamiline yazılı pay senetlerinde, hak sahibine ilişkin bilgilerin yer almaması nedeniyle pay sahiplerinin belirlenmesi imkansız hale gelir ve bu durum şirketin pay sahiplerine ilişkin bilgileri güncel tutmasını zorlaştırır. Ayrıca, hamiline yazılı pay senetlerinin kaybolması durumunda, kayıp pay sahibinin kimliğini ispatlamak oldukça güçtür³⁹². Bu durum, hem şirketin hem de pay sahibinin hukuki güvenliğini tehlikeye

³⁸⁷ Hamiline yazılı pay senedi çıkartılabilmesi için tüm esas sermaye payının ödenmesi gerekmemekte, çıkartılacak payın karşılığı olan esas sermaye bedelinin ödenmesi yeterli olmaktadır. Bkz: Eroğlu, 25

³⁸⁸ Yaşar Can Göksoy, Anonim Ortaklıkta Payın Rehni (Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2001), 42; Murat Dönmez, Anonim ve Limited Şirketlerde Hisse Haczi ve Paraya Çevrilmesi (İstanbul, Vedat Kitapçılık, 2006), 7

³⁸⁹ Muharrem Tütüncü, "Anonim" Şirketin Sonu: Hamiline Yazılı Pay Senetleri İçin Öngörülen Yeni Düzenlemeler (İstanbul Kültür Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi: Cilt: 16, Sayı: 2, Temmuz 2017), 755-759 (<https://www.jurix.com.tr/article/9714?u=227008&c=1>, Erişim Tarihi: 16.12.2024)

³⁹⁰ Tütüncü, 756

³⁹¹ Aytaç, 86; Tuğrul Ansay, Anonim Şirketler Hukuku (Ankara: Nadir Kitapevi, 1983), 261; Tütüncü, 758; Eroğlu, 26; Deniz Baytemür, 7262 Sayılı Kanunla Hamiline Yazılı Pay Senetlerine İlişkin Yapılan Değişiklikler (Terazi Hukuk Dergisi: Cilt: 16, Sayı: 176, 2021), (<https://www.jurix.com.tr/article/22257?u=227008&c=1>, Erişim Tarihi: 16.12.2024) (Pay Senedinde Değişiklikler), 712

³⁹² Aytaç, 86

atabilir³⁹³. Bir diğ er dezavantaj ise hamiline yazılı pay senetlerinin kayıt dışı mali denetimlerin zayıflamasına neden olabilmesi ve bu durumun şirketin mali yönetimini olumsuz etkileyebilmesidir³⁹⁴.

Hamiline yazılı pay senetlerinin dezavantajlarını ortadan kaldırabilmek ve özellikle terörizmin finansmanı halinde gelmesinin önüne geçebilmek adına öncelikle uluslararası alanda çalışmalar başlamıştır. Bu çalışmalar ana kaynağını, terörizme sağ lanan finansmanın ve kara para aklanmasının önüne geçebilmek adına OECD bünyesinde “Financial Action Task Force” (FATF) isimli Türkçe karşılığı “Mali Eylem Görev Gücü” olarak çevrilen ve Türkiye’nin de üyesi oldu ğ u kuruluşun tavsiye niteliğindeki kararlarından almıştır. Bu alanda FATF tarafından çıkarılan tavsiye kararlardan en önemlisi, ulusal kanunları ile hamiline yazılı pay senedi veya ilmühaber çıkartılması mümkün kılınmış üye devletlerin, teröre finansman sağ lama ya da kara para aklanmasına engel olunması amacıyla etkin tedbirler alması gerektiğ ine ilişkin karardır³⁹⁵. Bu kararlar her ne kadar tavsiye niteliğinde de olsa, kuruluş, kararlara uymayanlara yaptırım uygulamış ve bu suretle kararlara üye devletlerce uyulmasını sağ lamıştır³⁹⁶.

Bu doğrultuda ilk olarak Avusturya, 2009 ve 2011 yıllarında ulusal kanunlarında değı şikliğ e giderek hamiline yazılı pay senetlerinin çıkarılmasına ve bu payların kullanımına dair birtakım sınırlamalar getirmiş³⁹⁷, ardından 2014 yılında İsviçre’de hamiline yazılı pay senetlerinde yapılacak devir gibi işlemlere dair bildirme yükümlülüğ ü getirmiştir³⁹⁸. Ardından İsviçre daha da ileri giderek 2019 yılında çıkardığı Kanun ile 01.01.2020 tarihinden itibaren hamiline yazılı pay senedi çıkartılmasını yasaklamış, mevcut hamiline yazılı pay senetlerinin de nama yazılı pay senedine dönüştürüleceğ ine dair hüküm getirmiştir³⁹⁹. Aynı yönde İngiltere’de 2015 yılında hamiline yazılı pay senedi çıkartılmasını yasaklamıştır⁴⁰⁰. Almanya ise

³⁹³ Eroğ lu, 26

³⁹⁴ Aytaç, 86; Tütüncü, 758

³⁹⁵ Zühtü Aytaç, İsviçre Hukukunda Anonim Şirket Pay Sahiplerinin Pay Edinimlerinde Bildirim Yükümlülüğ üne İlişkin Yeni Düzenlemeler ve Konunun Türk Hukuku Açısından Değ erlendirilmesi, Prof. Dr.Seza Reisoğ lu Armağ anı, (Ankara; Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü, 2016), (Kısaca: Bildirim Yükümlülüğ ü), 66 vd.; Tütüncü, 750; Baytemür, 712

³⁹⁶ Tütüncü, 750

³⁹⁷ Tütüncü, 760 vd.

³⁹⁸ Aytaç, Bildirim Yükümlülüğ ü, 67 vd; Tütüncü, 766

³⁹⁹ Baytemür, Pay Senedinde Değ işlikler, 713

⁴⁰⁰ Baytemür, Pay Senedinde Değ işlikler, 713

01.11.2019 tarihinde ulusal kanunlarında yaptığı değişiklikler ile hamiline yazılı pay senetlerine çeşitli sınırlamalar getirmiştir⁴⁰¹.

Türkiye ise üyesi olduğu FATF kararlarına uyum sağlamak ve kara para aklanması ile terörizmin finansmanının önüne geçebilmek adına 31 Aralık 2020 tarihli ve 31351 sayılı 5. mükerrer Resmî Gazetede yayımlanan 7262 sayılı “Kitle İmha Silahlarının Yayılmasının Finansmanının Önlenmesine İlişkin Kanun” ile hamiline yazılı pay senetlerine ilişkin çeşitli bildirim yükümlülükleri getirmiştir⁴⁰².

Bu bildirim yükümlülüklerinden ilki hamiline yazılı pay senetlerinin düzenlenmesi ve bastırılması aşamasında karşımıza çıkmaktadır. Türk Ticaret Kanunu’nun “pay senetlerinin bastırılması” başlıklı 486. maddesi, 7262 sayılı Kanun ile değiştirilmiş, maddeye yönetim kurulu tarafından, hamiline yazılı pay senetlerinin sahipleri ve sahip oldukları pay miktarlarının, senetler düzenlendikten sonra ancak bastırılmasından önce, Merkezi Kayıt Kuruluşu’na (MKK) bildirileceğine dair hüküm getirilmiştir⁴⁰³. Anılan hüküm uyarınca geçerli bir hamiline yazılı pay senedi çıkartılabilmesi için MKK’ya bildirim şarttır.

Diğer bir bildirim yükümlülüğü ise hamiline yazılı pay senetlerinin devrine ilişkindir. Türk Ticaret Kanunu’nun “hamiline yazılı pay senetlerinin devri” başlıklı 489. maddesi, 7262 sayılı Kanun ile değiştirilmiş, Maddeye senetlerin devrinin şirkete ve üçüncü kişilere karşı hüküm ifade edebilmesi için devralanın devri MKK’ya bildirmesinin şart olduğuna dair hüküm getirilmiştir⁴⁰⁴. Anılan hüküm uyarınca pay sahipliği sıfatı MKK’ya yapılacak bildirim ile kazanılıyor gibi gözükse de hamiline yazılı pay senetlerinin kıymetli evrak niteliği gereği pay sahipliği sıfatının kazanılması için zilyetliğin geçirilmesi yeterlidir⁴⁰⁵.

Ayrıca yine Türk Ticaret Kanunu’nun “şirkete karşı yetkili olma” başlıklı 426. maddesine 7262 sayılı Kanun ile eklenen bildirim yükümlülüğü ile birlikte pay

⁴⁰¹ Baytemür, Pay Senesinde Değişiklikler, 713

⁴⁰² Baytemür, Pay Senesinde Değişiklikler, 714

⁴⁰³ Baytemür, Pay Senesinde Değişiklikler, 714

⁴⁰⁴ Baytemür, Pay Senesinde Değişiklikler, 713

⁴⁰⁵ TBMM Adalet Komisyonu Raporu (21.12.2020, Sıra Sayısı: 247, Esas No:2/3621, Karar No:12),17; Baytemür’e göre her ne kadar zilyetliğin geçirilmesi pay sahipliği için yeterli de olsa bildirim yapılmaksızın şirkete karşı geçerli bir kazanma olmayacaktır. Bkz: Baytemür, Pay Senesinde Değişiklikler, 718

sahipliğinden doğan hakların kullanımı için zilyetliğin ispat edilmesine ek olarak MKK'ya bildirim şartı getirilmiştir⁴⁰⁶.

Bildirim yükümlülüklerine uymamanın yaptırımı olarak Türk Ticaret Kanunu'nun 562. maddesi ile idari para cezası uygulanacağına dair hüküm getirilmiştir. Bu cezanın yükümlülükleri hamiline yazılı pay senedinin ihracı sırasında bildirim yapma yükümlülüğü olan yönetim kurulu; devri sırasında ise bildirim yapma yükümlülüğü olan devralandır⁴⁰⁷.

Uluslararası alanda üyesi olduğumuz FATF kararlarına uyum sağlamak ve kara para aklanması ile terörizmin finansmanının önüne geçebilmek adına anonim şirket hamiline yazılı pay senetleri için getirilen bildirim yükümlülüklerinin anonim şirketin yapısına özgü olan "anonimlik"⁴⁰⁸ özelliğini ortadan kaldırdığı öğretide düşünülmektedir⁴⁰⁹. Kanaatimizce hamiline yazılı pay senetlerine getirilen bildirim yükümlülükleri, anonimlik ilkesini zedeleyebilecek olsa da, zararlarının faydalarından daha az olduğu bir yükümlülüktür ve bu nedenle yerindedir.

2.4. Anonim Şirket Pay Senetlerinin Özellikleri

Anonim şirket pay senetlerinin, çeşitli özellikleri vardır. Bu senetler, sahiplerine şirketin sermayesine katkıda bulduklarına dair bir hak tanır ve ait olduğu şirket için ortaklık hakkı sağlar. Anonim şirketlerin pay senetleri aşağıdaki özelliklere sahiptir.

2.4.1. Pay Sahipliğine İlişkin Hakları Temsil Etme

Anonim şirket pay senetlerinin ilk özelliği pay sahipliğine ilişkin hakları temsil etmesidir. Anonim şirket pay senetleri, şirketin sermayesine katılım sağlayan ve ortaklık hakkı veren senetlerdir⁴¹⁰. Bu senetler, şirketin belirli bir kısmına sahip olmayı ifade eder. Anonim şirketlerde pay, pay sahibinden ayrıdır ve hakları temsil eden aslen pay sahibi değil payın kendisidir. Bu da paya ve pay senedine kim sahipse şirkette pay sahipliği sıfatına da onun sahip olacağı ve pay sahipliğine ilişkin hakları

⁴⁰⁶ Baytemür, Pay Senedinde Değişiklikler, 713

⁴⁰⁷ Baytemür, Pay Senedinde Değişiklikler, 714

⁴⁰⁸ Anonim şirketin anonim olma özelliği ile ilgili olarak detaylı bilgi için bkz: Tütüncü, 752 vd.

⁴⁰⁹ Tütüncü, 777; Damla Gül Tarhan, Türk Ticaret Kanunu'nda Öngörülen Hamiline Yazılı Pay Senedi Devirlerinin Bildirilmesi Zorunluluğu (Lexpera Blog: 2021) (<https://blog.lexpera.com.tr/turk-ticaret-kanununda-ongorulen-hamiline-yazili-pay-senedi-devirlerinin-bildirilmesi-zorunlulugu/>) (Erişim Tarihi:28.12.2024)

⁴¹⁰ Turanboy, 79; Aytaç, 67; Pulaşlı, Şirketler Hukuku, 569-570

kullanabileceği sonucunu doğurmaktadır⁴¹¹. Bir pay sahibinin birden fazla paya ve pay senedine sahip olması mümkün olduğu gibi bir pay senedinin de birden fazla sahibi olması da mümkündür. Bu nedenle de anonim şirketlerde pay sayısı kadar pay sahibi ve pay senedi bulunması zorunluluğu bulunmamaktadır⁴¹².

Bilindiği üzere hamiline yazılı pay senetleri dışında sahip olunan paylar için pay senedi bastırma zorunluluğu bulunmamaktadır. Senede bağlanmamış çıplak paylardan, nama yazılı pay senetlerinden ve ilmühaberlerden doğan pay sahipliğine ilişkin haklar Türk Ticaret Kanunu'nun 426. maddesi uyarınca pay defterine kaydedilmiş olan pay sahibince bizzat veya yazılı olarak yetkilendirmiş olduğu kişi tarafından kullanılabilir. Hamiline yazılı pay senetlerinde ise, pay senedinin zilyedi olduğunu ispat eden ve Merkezi Kayıt Kuruluşuna bildirilmiş kimselerin ancak pay sahipliğinden doğan hakları kullanması mümkündür. Bildirim yükümlülüğü uyarınca, senedin zilyetliğinin ispat edilmesi pay sahipliği sıfatını üçüncü kişiler nezdinde ispat edebilmek için yeterli olmamakta, MKK'ya bildirim şartı aranmaktadır⁴¹³.

2.4.2. Yazılı Olma

Anonim şirket pay senetlerinin ikinci özelliği pay senetlerinin yazılı olma zorunluluğudur. Anonim şirket pay senetleri, Türk Ticaret Kanunu'nun 484. maddesi uyarınca hamiline veya nama yazılı olarak düzenlenebilir. Hamiline yazılı senetler, senedi elinde bulunduran kişiye aittir. Nama yazılı senetlerde ise pay sahibi, ancak pay senetlerinin kaydında belirtilen kişi olabilir. Kanun, hamiline yazılı senet çıkartılabilmesi için pay bedelinin tamamen ödenmiş olmasını zorunlu tutmuştur.

Anonim şirket pay senetlerinin şekli ise Türk Ticaret Kanunu'nun 487. maddesinde düzenlenmiştir. Madde uyarınca pay senetlerinin; şirketin unvanını, sermaye tutarını, kuruluş tarihini, kuruluş sermaye tutarını, çıkarılan pay senedinin tertibini, pay senedinin tescili tarihini, pay senedin türünü ve itibarî değerini ve kaç payı içerdiğini belirtmesiyle şirket adına imza atmaya yetkili olanlardan en az ikisi tarafından imzalanmış olması gerekmektedir. Nama yazılı pay senetlerinde ise ek

⁴¹¹ Pulaşlı, Şirketler Hukuku, 569

⁴¹² Turanboy 81; Pulaşlı, Şirketler Hukuku, 569

⁴¹³ Baytemür, Pay Senedinde Değişiklikler, 714

olarak paya sahip olan kişinin adı, soyadı veya ticaret ünvanı, yerleşim yeri ve pay senedi bedelinin ödenmiş olan miktarının da yazılı olması gerekmektedir.

Madde gereği pay senetleri yazılı şekil şartına tabidir. Ancak pay senetlerinde mevcut yazılı şekil şartı kambiyo senetlerindeki kadar sıkı bir şekil şartı değildir. Türk Ticaret Kanunu'nun "Güvenli Elektronik İmza" başlığı altındaki 1526. maddesinin 2. fıkrasında ticaret şirketlerinde kanunun zorunlu tuttuğu bütün işlemlerin ve bu işlemlerin dayanağı olan belgelerin elektronik ortamda güvenli elektronik imza ile düzenlenebileceği hüküm altına alınmıştır. Dolayısı ile bir ticaret şirketi olan anonim şirketlerde kıymetli evrak niteliğinde olan pay senetlerinin ilgili kanun uyarınca güvenli elektronik imza ile imzalanarak elektronik ortamda düzenlenmesi mümkündür.

Daha önce de detaylı şekilde açıkladığımız üzere 7262 sayılı Kanun ile hamiline yazılı pay senetlerinin yazılı şekilde düzenlenmelerine ek olarak bu senetlerin düzenlenmesinde ve devrinde bildirim yükümlülüğü getirilmiştir⁴¹⁴. Yine daha önce açıkladığımız üzere hamiline yazılı pay senetlerinde, senedin bastırılmasına dair zorunluluk getirilmiştir⁴¹⁵. Anılan yükümlülükler uyarınca hamiline yazılı anonim şirket pay senetleri yazılı olarak düzenlenmek, bastırılmak ve MKK'ya bildirilmek zorundadır.

2.4.3.Devredilebilir Olma

Anonim şirket pay senetlerinin üçüncü özelliği ise devredilebilir olmasıdır. Senede bağlanmamış çıplak payların nasıl devredileceğine dair Türk Ticaret Kanunu'nda herhangi bir hüküm bulunmamaktadır⁴¹⁶, Kanun yalnızca senede bağlanmış paylara yani pay senetlerine ilişkin devir usullerini öngörmüştür. Senede bağlanmamış çıplak paya ilişkin Kanun'da özel bir düzenleme yer olmadığından bu tür pay Türk Borçlar Kanunu'nun genel hükümleri uyarınca devredilecektir⁴¹⁷. Buna göre de senede bağlanmamış payın bedeli tamamen ödenmişse, pay devri, TBK'nın 183. maddesi çerçevesinde alacağın devri hükümlerine göre yazılı olarak ve anonim ortaklığın onayı olmadan yapılacak; bedelin kısmen ödenmiş olduğu durumdaysa,

⁴¹⁴ Detaylı bilgi için bkz: s. 94 vd.

⁴¹⁵ Detaylı bilgi için bkz: s. 84 vd.

⁴¹⁶ Şafak Narbay, 6102 Sayılı Yeni Türk Ticaret Kanununa Göre Anonim Ortaklıkta Pay ve Pay Senetlerinin Devri (EÜHFD: Cilt: 16, Sayı:3-4, 2012), 208

⁴¹⁷ Abuzer Kendigelen, Adı Şirket, Ticaret Şirketleri ve Kooperatife İlişkin Payların Devrinde Şekil, Ticaret Hukuku Kürsüsünde Onbeş Yıl, Makalelerim (İstanbul: 2001), 230

TBK'nın 195. maddesine göre borcun üstlenilmesi hükümlerine göre yazılı olarak ve anonim ortaklığın onayıyla gerçekleşecektir⁴¹⁸.

Senede bağlanmış pay senetleri daha önce de ifade edildiği üzere hamiline ve nama düzenlenebilir. Kanun Koyucu hamiline ve nama düzenlenen pay senetleri için ayrı devir usulleri öngörmüştür. Hamiline yazılı senetlerin devri Türk Ticaret Kanunu'nun 489. maddesinde düzenlenmiştir. 2020 yılına dek hamiline olarak düzenlenmiş bir pay senedinin devri için zilyetliğin geçirilmesi⁴¹⁹ yeterli iken madde, 7262 sayılı Kanun'un 32. Maddesi ile değiştirilmiş ve hamiline yazılı pay senetlerinin devri için zilyetliğin geçirilmesine ek bir yükümlülük olarak devrin, devralan tarafından Merkezi Kayıt Kuruluşuna yapılacak bildirimle üçüncü kişiler için hüküm ifade edeceğine dair düzenleme getirilmiştir⁴²⁰. Anılan düzenleme uyarınca hamiline yazılı pay senedinin devri için zilyetliğin geçirilmesi yeterli olmamakta devralanın Merkezi Kayıt Kuruluşu (MKK)'na bildirimde bulunması gerekmektedir.

Nama yazılı pay senetlerinin devri ise Türk Ticaret Kanunu'nun 490. maddesinde düzenlenmiştir. Madeye göre nama yazılı pay senetlerinin devri herhangi bir sınırlandırmaya tabi olmaksızın gerçekleştirilebilir. Ancak bunun istisnası kanunda ya da esas sözleşmede aksine bir hüküm bulunmasıdır. Nama yazılı pay senedinin hukuki işlem ile devri için ise ciro ve zilyetliğin geçirilmesi⁴²¹ gerekmektedir. Kanun koyucu bedeli tamamen ödenmemiş nama yazılı pay senetlerine ilişkin bir sınırlama öngörmüştür. Türk Ticaret Kanunu'nun 491. maddesi uyarınca bedeli tamamen ödenmemiş payların devri için anonim şirketin onayı gerekmektedir⁴²². Anonim şirket onay vermekten yalnızca iki halde imtina edebilir. Bu haller TTK m. 491/2 fıkrasında belirtilmiştir. Buna göre anonim şirket ancak devralan kişinin ödeme yeterliliği şüpheli ise ya da anonim şirket tarafından istenen

⁴¹⁸ Şafak Narbay, Anonim Ortaklıkta Pay Defteri (Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2003), 197 (Kısaca: Pay Defteri)

⁴¹⁹ Eski Türk Ticaret Kanunu'nda zilyetliğin geçirilmesi ifadesi yerine teslim ifadesi kullanılmaktayken yeni Türk Ticaret Kanunu bu kavramı değiştirmiş ve bu sayede zilyetliğin yalnızca teslim ile değil, araçların teslimi, kısa elden teslim, zilyetliğin havalesi gibi yollarla da geçirilebileceğini kabul etmiştir. (Bu konuda detaylı bilgi için bkz: 76. Hasan Pulaşlı, Türk Ticaret Kanunu Şerhi (Ankara: Cilt II), N. 34, 2011) (Kısaca: Şerh) Sami Karahan, Şirketler Hukuku, Cilt I (Konya: Mimoza Yayıncılık, 2013), 676-677)

⁴²⁰ Baytemür, Pay Senedinde Değişiklikler, 713

⁴²¹ Bkz: dp 372

⁴²² Narbay, 216

teminat verilmemişse onay vermeken imtina edebilecektir⁴²³. Ayrıca bedeli tamamen ödenmemiş olan nama yazılı pay senetlerinin devri; miras, miras paylaşımı, cebri icra ya da eşler arasındaki mal rejimi hükümleri gereği devrediliyor ise anonim şirketin onayı aranmayacaktır⁴²⁴.

2.4.4. Kay Payı Hakkı Sağlama

Anonim şirket pay senetlerinin dördüncü özelliği sahibine şirketten kâr payı hakkı vermesidir. Kâr, ekonomik faaliyet sonucu elde edilen mal varlığı fazlalığı olup, şirket pay sahiplerinin şirketteki payının hukuki semeresi olarak ifade edilebilir⁴²⁵.

Kâr payı veya kâr payı hakkının ise Türk Ticaret Kanunu'nda tanımı bulunmamaktadır. Bununla birlikte, Sermaye Piyasası Kurulu tarafından yayımlanan Seri II No:19-1 sayılı Kâr Payı Tebliği⁴²⁶'nin “Tanımlar” başlığı altındaki 3. Maddesinin e bendinde kâr payı, “*Genel kurulca belirlenen politika çerçevesinde hesap dönemi itibarıyla net dönem kârı ve kâr dağıtımına konu edilebilecek diğer kaynaklar üzerinden ortaklara ve kâra katılan diğer kişilere genel kurulca dağıtılmasına karar verilen tutar*” şeklinde tanımlanmıştır. Bu tanım aslen kâr payını tanımlamamakta kâr payının ne şekilde dağıtılacağını açıklamaktadır. Kâr payı, genel olarak pay sahibinin şirkete yatırdığı sermayenin semeresidir ve dönem sonunda şirketin elde ettiği kârın pay sahibine verilmesi olarak tanımlanabilir⁴²⁷.

⁴²³ Narbay, 217

⁴²⁴ Anılan düzenleme TTK'nın 491/1 fıkrasında yer almaktadır. Öğretide fıkra geçen kazanım şekillerinin sonuna gibi vb. şeklinde bir ifade geçilmesi gerektiği düşüncesi hakimdir. Zira, anılan kazanım şekilleri gibi kanuni zorunluluktan kaynaklanan her türlü devir için hükmün kıyasen uygulanması gerekecektir. (Bkz: Şükrü Yıldız / İbrahim Özbay, Bağlı Nama Yazılı Payların TTK m. 418, f. 4'de Yazılı Sebeplerle Kazanılmasında Yönetim Kurulu Üyeleri İle Pay Sahiplerine Tanınan Gerçek Değerden Satın Alma Hakkı, XXII. Ticaret Hukuku ve Yargıtay Kararları Sempozyumu, (Ankara: 2007), 17; Rauf Karasu, Türk Ticaret Kanunu Tasarısına Göre Nama Yazılı Payların Devrinin Sınırlandırılması, (Ankara: Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. XII, Sayı: 1-2: 2008), 133)

⁴²⁵ Halil Arslanlı, Anonim Şirketler IV-V. Kısım, (İstanbul: Fakülteler Matbaası,1960), 212; Mahmut Tevfik Birsal, Anonim Şirketler Hukukunda Kâr Kavramı, C. 1, (İzmir: Ege Üniversitesi Matbaası, 1973), 19; İmregün, , 290; Erdem Ateşagaoglu, Vergi Hukuku Bakımından Anonim Şirketlerde Kâr Dağıtımı, (İstanbul: 2012), 10; Fatih Bilgili / Ertan Demirkapı, Şirketler Hukuku, (Bursa: Nadir Yayıncılık, 9. Baskı, 2013), 515; Hayri Bozgeyik, Halka Açık Anonim Şirketlerde Kâr Dağıtımı, (BATİDER: Cilt: 20, Sayı: 3, 2000), 121; Hüsnü Turanlı / Seda Seyman Korkmaz, Anonim Ortaklıklarda Kar Payı Alma Hakkı, (İstanbul: İstanbul Kültür Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Sayı: 1, 2015), 9; Zehra Badak Aybar, Türk Ticaret Kanuna Göre Anonim Şirkette Pay Sahibinin Kâr Payı Hakkı, (İstanbul: İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Özel Hukuk Ana Bilim Dalı, Doktora Tezi, 2018), 49

⁴²⁶ 23.1.2014 Tarihli, 28891 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanmıştır.

⁴²⁷ Badak Aybar, 62

Türk Ticaret Kanunu'nda kâr payına ilişkin düzenlemeler 507 ve devamındaki maddeler ile düzenlenmiştir. Türk Ticaret Kanunu'nun 507. maddesine göre anonim şirketteki her pay sahibi, payı oranında şirket kârına katılma hakkına sahiptir. Şirket pay sahiplerinin katılma hakkı bulunan kâr, esas sözleşme veya Kanun ile pay sahiplerine dağıtılması kararlaştırılan net dönem kârı veya serbest yedek akçelerdir. Pay sahibinin kâr payı hakkının doğumu için anonim şirket genel kurulunun kâr payı dağıtımına karar vermesi gerekmektedir⁴²⁸.

Pay sahipleri şirket kârına şirketteki payları oranında katılabilir⁴²⁹. Kâr payı hakkı, niteliği gereği şirket ortakları tarafından münferiden kullanılabilen bireysel bir haktır ve her pay sahibi bu hakkı kullanabilir⁴³⁰.

Kâr payı hakkı, pay sahibine şirket mal varlığına katılma, yararlanma ve şirket mal varlığından edinim hakkı sağlarken, şirketin mal varlığı üzerine hakimiyet ya da tasarruf imkanı vermemektedir⁴³¹. Pay sahibi, yalnızca sahip olduğu paya orantılı bir şekilde kâr payı hakkına sahip olur⁴³².

2.4.5. Oy Hakkı Sağlama

Anonim şirket pay senetlerinin beşinci özelliği sahibine ait olduğu şirkete ilişkin oy hakkı sağlamasıdır. Oy hakkı, pay sahibinin ait olduğu şirketin yönetiminde söz sahibi olmasını ve irade beyanında bulunmasını sağlayan idari bir haktır⁴³³. Pay senedi sahipleri, şirketin genel kurullarında oy hakkına sahiptir⁴³⁴ ve oy hakkı, iradi bir açıklama şeklinde gerçekleşen maddi fiil olup; pay sahibinin vazgeçilmez haklarından⁴³⁵.

⁴²⁸ Bilgili/Demirkapı, 517; Badak Aybar, 64

⁴²⁹ Badak Aybar, 65

⁴³⁰ Salih Canözü, Anonim Şirketlerde Kâr Payının Tespiti ve Dağıtılması,(Ankara: Seçkin Yayınları, 2016),27; Bahtiyar, 312; Güzin Üçışık / Aydın Çelik, Anonim Ortaklıklarda Finansal Tablolar Yedek Akçeler ve Kar Dağıtımı, (İstanbul: 2018), 295

⁴³¹ Şükrü Yıldız, Anonim Ortaklıkta Pay Sahipleri Bakımından Eşit İşlem İlkesi, (Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2004), 123

⁴³² Badak Aybar, 76

⁴³³ Karahan, 659

⁴³⁴ Pay sahibinin oy hakkını yalnızca genel kurulda kullanabileceğine ilişkin detaylı bilgi için Bkz: İlhan Yiğit, Anonim Ortaklık Genel Kurulunun İşleyişi ve Ortaya Çıkan Sorunlar (İstanbul; 2005, Vedat Kitapçılık), 207; Mustafa Çeker, Anonim Ortaklıkta Oy Hakkı ve Kullanılması(Ankara; 2000, BTHAE Yayınları), 178; Faruk Çelikyurt, Anonim Ortaklıkta Pay Sahibinin Oy Hakkının Donması (İstanbul; 2018, Beta Yayınevi), 30.

⁴³⁵ Gülfem Altıntaş, Anonim Şirkette Pay Sahibinin Oy Hakkı ve Oyda İmtiyaz (Kocaeli: Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Özel Hukuk Ana Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, ; 2019), 17-18

Türk Ticaret Kanunu'nda sayılan istisnai haller dışında⁴³⁶ Türk Hukuk Sistemi'nde oydan yoksun pay kavramı bulunmamaktadır; yani pay sahibi sahip olduğu pay oranında en az bir oya sahiptir⁴³⁷. İmtiyazlı paylar⁴³⁸ istisna olmak üzere, pay sahipleri oy haklarını, paylarının itibari değeriyle orantılı şekilde kullanırlar⁴³⁹.

2.4.6. Seri Halinde Çıkarılma

Anonim şirket pay senetlerinin altıncı özelliği ise bir menkul kıymet türü olarak seri halinde çıkarılabilir olmalarıdır. Seri halinde çıkarılma, senetlerin sahip oldukları seri numaralarının sıralı olarak birbirini takip eder şekilde çok sayıda çıkarılmalarıdır⁴⁴⁰. Pay senetleri, belirli bir miktarda, aynı türde çıkarılabilir ve seri halinde çıkarılmaları sayesinde elektronik işlemlere daha elverişlidir⁴⁴¹.

2.5. Anonim Şirket Pay Senetlerinin Elektronik Olarak Düzenlenmesi

Anonim şirket pay senetlerinin şekli TTK'nın 487. maddesiyle düzenlenmiştir. İlgili madde gereği pay senetleri yazılı şekil şartına tabidir ve pay senetlerinin şirket adına imza vermeye yetkili olan iki kişi tarafından imzalanması gerekmektedir. Ancak bu imza ve yazılı şekil şartı, kambiyo senetlerindeki kadar sıkı bir şekil şartı değildir. Nitekim aynı maddede "*Kapalı şirketlerde baskı şeklinde imzanın delikli olması veya sahtekârlığı engelleyici diğer güvenlik önlemlerinin uygulanması gerekir*" şeklindeki hüküm ile imzanın baskı şeklinde dahi olabileceği kabul edilmiştir. Türk Ticaret Kanunu'nun "Güvenli Elektronik İmza" başlığı altındaki 1526. Maddesinin ikinci fıkrası ile de ticaret şirketlerinde kanunun zorunlu tuttuğu bütün işlemlerin ve bu işlemlerin dayanağı olan belgelerin elektronik ortamda güvenli elektronik imza ile düzenlenebileceği hüküm altına alınmıştır. Dolayısı ile bir ticaret şirketi olan anonim şirketlerde kıymetli evrak niteliğinde olan pay senetlerinin ilgili kanun uyarınca güvenli elektronik imza ile imzalanarak elektronik

⁴³⁶ TTK m. 436 oydan yoksunluk başlığı altında "(1) Pay sahibi kendisi, eşi, alt ve üstsoyu veya bunların ortağı oldukları şahıs şirketleri ya da hâkimiyetleri altındaki sermaye şirketleri ile şirket arasındaki kişisel nitelikte bir işe veya işleme veya herhangi bir yargı kurumu ya da hakemdeki davaya ilişkin olan müzakerelerde oy kullanamaz. (2) Şirket yönetim kurulu üyeleriyle yönetim görevli imza yetkisini haiz kişiler, yönetim kurulu üyelerinin ibra edilmelerine ilişkin kararlarda kendilerine ait paylardan doğan oy haklarını kullanamaz." Şeklinde düzenlenmiş ve hangi hallerde o kullanılamayacağını düzenlemiştir.

⁴³⁷ Çelikyurt, 32; Altıntaş, 35

⁴³⁸ 6102 Sayılı Kanun'un gerekçesinde imtiyazlı pay, adi pay ile kıyaslandığında daha çok haktan yararlanılmasına imkan sağlayan pay olarak açıklanmıştır. (Gerekçe m. 478)

⁴³⁹ Altıntaş, 34-35

⁴⁴⁰ Adıgüzel, 128

⁴⁴¹ Turanboy, 75

ortamda düzenlenmesi mümkündür. Elektronik düzenlemeler, şirketlerin işleyişini ve sermaye piyasalarını daha verimli hale getirmektedir. Kayıtlı Sermaye Sistemi'nin uygulanması, anonim şirketlerdeki pay senedi işlemlerinin hızını artırırken, aynı zamanda işlem maliyetlerini düşürmektedir. Elektronik ortamda yapılan işlem takibi, hata oranlarını azaltmakta ve belge kaybı gibi sorunları da ortadan kaldırmaktadır. Ayrıca, pay senedi oluşturulmasında ve devir işlemlerinde MKK'ya bildirim zorunluluğu gibi elektronik düzenlemeler pay senedi alım satımı ve devir işlemlerinin daha etkin bir şekilde yapılmasını sağlamaktadır. MKK bu sayede pay senedi devri ile ilgili tüm işlemleri elektronik ortamda izler ve gerektiğinde müdahale edebilir. Böylece yatırımcılar ve şirketler arasında güvenli bir ilişki sağlanmış olur.

2.6.İlmühaberler

İlmühaberler, Türk Ticaret Kanunu'nun 486/2. maddesinde düzenlenmiştir. Maddenin ana başlığı “pay senetlerinin bastırılması” olup; daha önce açıklandığı üzere hamiline yazılı pay senetleri için senedin bastırılması zorunluluğu getirilmiştir. Maddede hamiline yazılı pay senetlerinin bastırılmasına ve MKK'ya bildirimine ilişkin hükümlerin hemen sonrasında pay senetleri bastırılincaya kadar ilmühaber çıkarılabileceği hüküm altına alınmıştır. Bu itibarla eTTK'da nama ve hamiline yazılı pay senetleri yerine belirli bir süre için çıkartılan senetlere ilmühaber denilmekteyken⁴⁴², 6102 sayılı TTK'da ilmühaberlere ilişkin düzenlemelerin hamiline yazılı pay senetlerinin bastırılmasına ilişkin hüküm içerisinde yer alması, nama yazılı pay senetlerinin bastırılmasına ilişkin TTK'nın 486/3. maddesinde ise ilmühaberlerden bahsedilmemiş olması nedeniyle güncel olarak anonim şirket hamiline yazılı pay senetleri bastırılincaya dek belirli bir süre için bu senetler yerine düzenlenen senetlere ilmühaber denilmektedir⁴⁴³.

Kanun uyarınca hamiline yazılı pay senetleri için pay bedellerinin tamamen ödenmesi tarihinden itibaren üç ay içerisinde pay senedi bastırılabilir. İlgili madde ile pay bedelinin ödenmesi tarihinden senedin bastırılması tarihine kadar geçecek üç aylık süre için pay sahiplerinin haklarını temsilen ilmühaber çıkartılması mümkün kılınmıştır. Hamiline yazılı pay senedinin pay bedeli tamamen ödenmeden çıkarılamayacağı hüküm altına alınmış, ilmühaberlere ilişkin ise bu hususta herhangi

⁴⁴² Aytaç, 189; Turanboy, 92; İmregün, 267; Nihat Taşdelen, Anonim Ortaklıkta Pay Sahipliği Sifatının Kazanılması (İstanbul: Vedat Kitapçılık, 2005), 174; Dönmez, 25; Eroğlu, 38

⁴⁴³ Ülgen/ Helvacı / Kaya/ Ertan, 38

bir hüküm getirilmemiştir. Bu nedenle hamiline yazılı pay senetlerinin bedelleri ödenmeden ilmühaber çıkartılıp çıkartılamayacağı tartışmalıdır⁴⁴⁴. Kanaatimizce ilmühaberlere pay senetlerine ilişkin hükümler kıyas yolu ile uygulandığından pay bedelleri ödenmeden ilmühaber çıkartılması da mümkün olmamalıdır.

İlmühaberinin yalnızca hamiline yazılı pay senetleri ile sınırlanmış olması ve ilmühaber çıkarılabilme süresinin üç ay ile sınırlandırılmış olması bu senetlerin kullanım alanını oldukça daraltmıştır⁴⁴⁵. Bu nedenle çalışmamızda ilmühaberlerle ilgili olarak yalnızca; bu senetlerin doktrindeki genel kabule göre kıymetli evrak niteliğinde bulunduğu⁴⁴⁶, Kanun gereği nama yazılı pay senetlerine ilişkin hükümlerin kıyas yoluyla ilmühaberlere de uygulanacağı ve bu suretle devirlerinin ciro ve zilyetliğin geçirilmesi yoluyla gerçekleşeceğini⁴⁴⁷, menkul kıymet olarak kabul edildiklerini⁴⁴⁸ ve pay senetlerine ilişkin hükümlerin kıyasen uygulanması nedeniyle elektronik olarak düzenlenebilen kıymetli evraklardan olduklarını söylemekle yetiniyoruz.

⁴⁴⁴ Ülgen/ Helvacı / Kaya/ Ertan, 38

⁴⁴⁵ Aytaç, 190

⁴⁴⁶ Yaşar Karayaşın, Nama Yazılı İlmühaberlerin Devredilmesi, Özel Hukukta Meseleler, Görüşler (Ankara; 1975), 238; Turanboy, 93; Aytaç; 191; Öztan, 33; Kendigelen / Kırca, 23; Pulaşlı, 34; Aksi görüş için bkz: İmregün, 274

⁴⁴⁷ Ülgen/ Helvacı / Kaya/ Ertan, 39

⁴⁴⁸ Turanboy, 93

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM KAMBIYO SENETLERİNİN ELEKTRONİK OLARAK DÜZENLENMESİNE İLİŞKİN YAKLAŞIMLAR

1. Genel Olarak

Gelişen teknoloji ile birlikte tüm dünya üzerinde ticaret, büyük bir hızla dijitalleşme sürecine girmiştir. Ticaretin ana unsurlarından biri olan kıymetli evrak da bu dijitalleşmeye ayak uydurmaya mecbur hale gelmiştir. Bu doğrultuda konişmento ve anonim şirket pay senetlerinde büyük ölçüde dijitalleşmeye uyum sağlanmış ve bu tür kıymetli evrakın elektronik ortamda düzenlenebileceğine ilişkin yasal düzenlemeler hazırlanmıştır. Ancak ülkemizde elektronik olarak düzenlenebilmesine ilişkin henüz hukuki alt yapının oluşturulmadığı kıymetli evrak türleri de bulunmaktadır. Bu kıymetli evrak türlerinden en önemlisi ticari hayatta en çok kullanılan kıymetli evrak türü olan kambiyo senetleridir.

Kambiyo senetleri, ticaret hayatında uzun yıllardır kullanılan temel finansal araçlardan biridir. Mevcut yasal düzenlemeler nedeniyle kambiyo senetlerinin elektronik olarak düzenlenebilmesi henüz mümkün değildir. Ancak özellikle kambiyo senedinin bir türü olan çekler için getirilen karekod ve elektronik çek takas sistemi ardından Ticaret Bakanlığı tarafından hazırlanan Elektronik Çek ve Bono Kanun Tasarısı kambiyo senetlerinin de elektronik olarak düzenlenebilmesi yönünde adımlar atılmasını sağlamıştır. Çalışmamızın bu bölümünde kambiyo senetleri hakkında genel bilgi verdikten sonra elektronikleşmenin önündeki en büyük engel olan el ile imza sorunu ve elektronik kambiyo senetleri için düzenlenen yasalama çalışmalarından bahsedilecektir.

2. Kambiyo Senetlerinin Tanımı ve Hukuki Niteliği

Kambiyo senetleri, senede bağlı hakkın senetten ayrı ileri sürülemeyeceği kıymetli evrak niteliğindedir ve hatta kıymetli evrakın en tipik örneği olarak kabul edilmektedir⁴⁴⁹. Kıymetli evrakın en tipik örneği olan kambiyo senetleri Türk Ticaret

⁴⁴⁹ Pulaşlı, 116; Ülgen/ Helvacı / Kaya/ Ertan, 100

Kanunu'nun 670 ile 823'üncü maddeleri arasında düzenlenmiştir. Kambiyo senetleri çek, bono, poliçe olmak üzere üç türden oluşmaktadır ve sınırlı sayı ilkesine tabidir, bu türlerin dışında bir kambiyo senedi düzenlenmesi mümkün değildir.

Kambiyo senetleri sıkı şekil şartlarına tabidir ve bu şartların gerçekleşmemesi halinde geçerli bir kambiyo senedinden bahsetmek mümkün değildir⁴⁵⁰. Kambiyo senetleri, yasa gereği emre yazılı olarak kabul edilen kıymetli evrak türüdür ve ciro ile zilyetliğin geçirilmesi suretiyle devredilirler⁴⁵¹. Bu sayede ekonomik faaliyetlerde ödeme aracı olarak kullanımı ve tedavülü kolaylaşır⁴⁵².

Kambiyo senetleri, temel borç ilişkisinden bağımsızdır. Senedin geçerliliği, taraflar arasındaki temel ilişkinin varlığına bağlı değildir ve bu suretle kambiyo senetlerinde soyutluk ilkesi geçerlidir⁴⁵³.

Kambiyo senetleri, düzenleyenin veya muhatabın belirli bir tutarı ödeme taahhüdünü içerir. Bu nedenle kambiyo senetleri alacak hakkı doğuran bir borç senedi olarak kabul edilir⁴⁵⁴. Borç ilişkisi ancak kambiyo senedinin düzenlenmesi ile doğduğundan, kambiyo senetleri, taraflar arasında kurucu bir işlev üstlenir⁴⁵⁵.

Kambiyo senetleri, özellikle alacaklı lehine koruyucu düzenlemelere tabidir. Senedin ödenmemesi halinde kambiyo hukukuna özgü takip yolları ile alacaklının hakkını hızlı bir şekilde tahsil etmesi sağlanır⁴⁵⁶.

Kambiyo senetlerinde yer alan her imza, senet metninde bağımsız bir taahhüt niteliğindedir. Örneğin, bir cirantanın ya da aval verenin imzası, senedin geçerliliğini veya diğer imzaların taahhüdünü etkilemez. Her imza, atan kişinin sorumluluğunu belirler ve birbirinden bağımsızdır⁴⁵⁷.

Kambiyo senetleri, müteselsil borç ilişkisini doğuran bir hukuki niteliğe sahiptir. Senedin düzenlenmesiyle birlikte, düzenleyen (keşideci), cirantalar ve aval verenler yani senede imza atanlar senedin ödenmesinden birlikte sorumlu hale

⁴⁵⁰ Kendigelen/ Kırca, 129; Öztan, 68; Bozer /Göle, 61; Pulaşlı, 116; Ülgen/ Helvacı / Kaya/ Ertan, 105

⁴⁵¹ Pulaşlı, 117; Bozer / Göle 61; Öztan, 68; Kendigelen/ Kırca, 130

⁴⁵² Pulaşlı, 117

⁴⁵³ Ülgen/ Helvacı / Kaya/ Ertan, 101; Öztan, 69; Bozer/Göle, 61; Pulaşlı; 117 Kendigelen/Kırca, 130

⁴⁵⁴ Öztan, 68-69; Pulaşlı, 116; Bozer/Göle, 60-61;

⁴⁵⁵ Öztan, 69;

⁴⁵⁶ Öztan; 70; Pulaşlı, 118; Bozer/Göle, 62;

⁴⁵⁷ Öztan; 68-69; Pulaşlı, 117; Bozer / Göle 61; Kendigelen/Kırca, 137 vd.

gelirler⁴⁵⁸. Bu durum, alacaklıya karşı daha güçlü bir hukuki koruma sağlar, çünkü alacaklı, borcun herhangi bir borçludan tamamen tahsil edilmesini talep edebilir. Müteselsil borç ilişkisi sayesinde, senet borçlularından birinin ödeme gücünün bulunmaması halinde dahi alacaklının tahsil kabiliyeti korunmaktadır⁴⁵⁹.

Kambiyo senetleri, uluslararası ticarete de yaygın olarak kullanılan ve sınır ötesi işlemlerde ödeme aracı olarak kabul edilen senetlerdir. Bu senetlerin uluslararası niteliği, birçok ülkede benzer hukuki düzenlemelere tabi tutulmaları ve uluslararası kambiyo hukuku kurallarına uygun olarak işlem görmeleri ile ortaya çıkmaktadır⁴⁶⁰.

Emre ve hamiline düzenlenen kambiyo senetleri, kamu güvenine mazhar senetlerdir. Kambiyo senetlerinin kamu güvenine mazhar olması, senet üzerinde yazılı hakkın, senedi elinde bulunduran kişi lehine doğurduğu hukuki karinenin korunmasını ifade eder. Bu çerçevede, senet üzerinde hak sahibi olarak görünen kişi, gerçekte hak sahibi olmasa bile, hukuken hak sahibi olarak kabul edilir ve bu senet, alacaklı açısından geçerli bir talep aracı olarak değerlendirilir⁴⁶¹.

Sonuç olarak kambiyo senetleri, belirli bir bedelin ödenmesini sağlayan, kanunen sıkı şekil şartlarına tabi olan ve ekonomik işleyişte büyük öneme sahip olan ticari senetlerdir. Kambiyo senetlerinin özellikleri gereği sıkı şekil şartlarına tabi olması özellikle fiziki bir senedin varlığını ve senet üzerine el ile atılacak imzayı gerekli kılmaktadır. Oysa günümüzde birçok alanda güvenli elektronik imza el ile imzalamayla aynı hukuki statüye sahip kabul edilmiştir. Kambiyo senetlerinin elektronik olarak düzenlenip düzenlenemeyeceklerinin tespiti için elektronik imza ve el yazılı imza arasındaki farkları incelemek gerekmektedir.

⁴⁵⁸ Öztan, 68; Pulaşlı, 117; Bozer/Göle, 62; Kendigelen/Kırca, 130

⁴⁵⁹ Pulaşlı, 117; Bozer/Göle, 62

⁴⁶⁰ Farklı uygulamalara tabi tutulmalarını önlemek adına La Haye ve Cenevre Anlaşmaları imzalanmıştır. (Bozar/Göle, 62-63; Pulaşlı, 118-119)

⁴⁶¹ Pulaşlı, 118; Kendigelen/Kırca, 130

3. Kambiyo Senedinde Elektronik İmza İle El Yazılı İmza Arasındaki İşlevsel Farklar

Elektronik imza, kişinin kimliğini elektronik ortam üzerinde doğrulamaya yönelik yöntemlerin tamamını içeren bir kavramdır⁴⁶². Kimlik doğrulama amacına hizmet eden pek çok elektronik imza çeşidi vardır. Daha önce Daha önce bu elektronik imza çeşitlerine ilişkin detaylı açıklamalarda bulunulmuş, Türk Hukuk Sistemi'nde "güvenli elektronik imza" adı altında aslen AB Yönergesi ve Alman Elektronik İmza Kanunu'nda ifade edilen gelişmiş elektronik imzaya dair unsurların kabul edildiği ifade edilmiştir.

Kambiyo senetlerinde imzanın taşıdığı işlev, bu senetlerin kamu güvenine mazhar olarak işlem görmesini sağlamaktadır. Türk Hukuku'nda Elektronik İmza Kanunu m. 5 ve Türk Borçlar Kanunu m. 15 uyarınca güvenli elektronik imzanın, el yazısıyla atılan imza ile aynı hukuki sonuçları doğuracağı kabul edilmiştir⁴⁶³. Ancak, kambiyo senetleri açısından bu denklik kuralı birtakım istisnalara tabi tutulmuştur. EİK m. 5'in devamında kanunlarda özellikle şekil şartı belirttiği işlemler için güvenli elektronik imzanın kullanılmayacağı ifade edilmiş, yine Türk Ticaret Kanunu'nun 756. maddesinde poliçe üzerindeki imzanın el yazılı imza olması gerektiği mekanik bir aracın kullanılmayacağı ifade edilmiş, TTK m. 778 ve 818 hükmü uyarınca aynı hüküm bono ve çek içinde uygulama alanı bulmuştur. Doktrinde mekanik araç kullanımının yasaklanmış olması nedeniyle kambiyo senetlerinde güvenli elektronik imzanın uygulanamayacağına dair görüş birliği⁴⁶⁴ olsa da güvenli elektronik imzayı mekanik bir vasıta olarak değerlendirmemek de mümkün olabilir⁴⁶⁵. Türk Ticaret Kanunu'na getirilen 1526. madde ile bu yorumlamanın önüne geçilmiş; poliçe, bono ve çek gibi senetlerin güvenli elektronik imza ile düzenlenemeyeceği açıkça hükme bağlanmıştır⁴⁶⁶. Bu noktada, elektronik imza ile el yazılı imza arasındaki işlevsel farklılıkların incelenmesi, mevzuattaki bu ayrımın gerekçelerini anlamak adına önem arz etmektedir.

⁴⁶² Erturgut, 54

⁴⁶³ Baytemür, 101

⁴⁶⁴ Mine Erturgut, Elektronik İmza Kanunu Bakımından E-belge ve E-imza (Bankacılar Dergisi: Sayı :48, 2003), 71 (Kısaca: E-imza)

⁴⁶⁵ Baytemür, 102

⁴⁶⁶ TTK m. 1526 Gerekçesi

3.1.Kimlik Tespiti ve Yetkileendirme

Kambiyo senetlerinde imza, borç altına giren kişinin kimliğini belirleyerek onun bu borcu kabul ettiğini ve senedin hukuki geçerliliğini sağladığını gösteren temel unsurdur⁴⁶⁷. Kambiyo senetlerinde kural olarak imzanın el ile atılması gerekmektedir.

El yazılı imza, imza sahibinin kimliğini belirlemede doğrudan bir araç olup, fiziki varlık ve gözle görülme olanağı sunduğu için imza sahibinin kambiyo senedi için yetkilendirilmesini kolaylaştırmaktadır⁴⁶⁸. Ancak el ile atılan imza kişinin kimliğini belirlemede doğrudan bir araç olsa da her zaman güvenli bir kimlik tespiti sağlamaz ve taklit edilme riski taşır⁴⁶⁹. Ayrıca kambiyo senedi imzalarken açıkça ad ve soyad yazılma zorunluluğu olmadığından, sadece kişiye özgü bir işaretle atılan imzalar hukuken geçerli kabul edilmekte, bu da kambiyo senedi imzalayanın kimlik tespitini zorlaştırmaktadır⁴⁷⁰. Ayrıca, İcra İflas Kanunu uyarınca kambiyo senetlerinde imzaya itiraz etmek mümkündür. İmza için gerçekleştirilen bu itirazlar ve dava süreçleri kambiyo senedinin tahsil edilme sürecinin uzamasına yol açmaktadır⁴⁷¹.

Buna karşılık, güvenli elektronik imza, EİK m.4 uyarınca imza sahibinin kimliğini, çeşitli şifreleme yöntemleri⁴⁷² ve sertifika sağlayıcıları⁴⁷³ aracılığıyla doğrulamaktadır. Elektronik imza süreçleri, gizli ve açık anahtar teknolojisine dayalı olarak dijital bir kodlama mekanizması ile çalışmakta olup, sertifika sağlayıcıları sayesinde imzayı sahibine özgülemektedir⁴⁷⁴. Sertifika hizmet sağlayıcıları, imzanın gerçekten yetkili kişi tarafından atıldığını doğrulamak için bağımsız bir üçüncü taraf rolü üstlenmektedir⁴⁷⁵.

Ancak, elektronik imzanın güvenliği bazı zayıflıklara sahiptir. Gizli anahtarın başkaları tarafından ele geçirilmesi ihtimali⁴⁷⁶, elektronik imzanın kötüye

⁴⁶⁷ 118. Halil Arslanlı, Ticari Senetler Dersleri, (İstanbul: Sermet Matbaası, 3.Baskı, 1952) (Kısaca: Ticari Senetler), 64

⁴⁶⁸ Baytemür, 95-96

⁴⁶⁹ Baytemür, 95

⁴⁷⁰ Arslanlı, 47

⁴⁷¹ Baytemür 104

⁴⁷² Altınışık, 82; Erbayraktar, 28; Baytemür, 95

⁴⁷³ Altınışık, 82; Erbayraktar, 59; Baytemür, 96

⁴⁷⁴ Altınışık, 82; Erbayraktar, 59; Baytemür, 96

⁴⁷⁵ Erbayraktar, 35

⁴⁷⁶ Karan, 143

kullanımına yol açabilir. Bu riskleri azaltmak için, harici taşıyıcılar⁴⁷⁷ (USB token vb.) veya biyometrik kimlik doğrulama yöntemleri (parmak izi, retina taraması) kullanılmaktadır. Özellikle biyometrik yöntemler, elektronik imzanın fiziksel varlığa dayalı güvenliğini artırarak el yazılı imzaya daha fazla yaklaşmasını sağlamaktadır⁴⁷⁸. Bu durum, kimlik doğrulama sürecinde ek güvenlik mekanizmaları sağlasa da, dijital verilerin kötü niyetli kullanımı veya yetkisiz erişim ihtimaline karşı en fazla el yazılı imza kadar belirli riskleri barındırmaktadır.

Sonuç olarak, elektronik imzanın hukuki geçerliliği ve güvenliği, sertifika sağlayıcılarına duyulan güvene bağlıdır. Kimlik tespiti ve veri güvenliğini artıran teknolojik yöntemlerin sisteme entegrasyonu, elektronik imzanın daha güvenilir hale gelmesini sağlayacaktır. Bu nedenle de kambiyo senetlerinde elektronik imzanın, elle atılan imzanın kimlik tespiti ve yetkilendirme fonksiyonunu taşıdığını söylemek mümkündür.

3.2. Gerçeklik ve İnkâr Edilemezlik

Kambiyo senetlerinde imzanın temel işlevlerinden biri, borç ilişkisini hukuki açıdan güvence altına almak ve taraflar arasındaki bağlayıcılığı sağlamaktır. El yazılı imza, fiziksel olarak bir belgenin altına atıldığı için, imza sahibinin o anda ve o ortamda bulunarak “gerçek” iradesini beyan ettiğini gösteren güçlü bir delil niteliğindedir⁴⁷⁹. Bununla birlikte elle atılan imzanın her durumda gerçek iradeyi ortaya koyduğunu söylemek mümkün değildir. Nitekim bilindiği üzere kambiyo senetlerinde imzanın taklit edilmesi ya da sahte imza ile düzenlenmiş senetlerin tedavüle sokulması mümkündür.

Elektronik imza, bu noktada gerçeklik ve inkâr edilebilirlik açısından farklı bir işlevselliğe sahiptir. Dijital imzanın temelinde, şifreleme ve doğrulama sistemleri yer almakta olup; bu mekanizma, işlemi imza sahibinin gerçekleştirdiğini kanıtlamak için ek doğrulama süreçlerini gerektirmektedir⁴⁸⁰. Güvenli elektronik imzanın kullanılması, imza sahibinin “gerçek” iradesini tespit etmeye ve imzanın inkâr edilmesini önlemeye yardımcı olmaktadır. Sertifika hizmet sağlayıcıları, elektronik imzanın sadece yetkili imza sahibi tarafından oluşturulmasını sağlamak için açık ve

⁴⁷⁷ Erbayraktar, 35

⁴⁷⁸ Erturgut, 111; Baytemür, 104

⁴⁷⁹ Erturgut, 113; Baytemür, 98

⁴⁸⁰ Erturgut, 113; Baytemür, 98

gizli anahtar sistemleri ile çalışmaktadır⁴⁸¹. Böylece, karşı taraf, imzanın gerçekten yetkili kişi tarafından oluşturulduğunu doğrulayabilmektedir. Ancak sertifika hizmet sağlayıcıları tarafından düzenlenen USB token gibi ek araçlar ya da imzanın güvenliği için getirilen ek şifre yöntemlerinin imza sahibi tarafından üçüncü kişilerle paylaşılması ve üçüncü kişiler tarafından izinsiz kullanımı halinde elektronik imzanın, imza sahibinin “gerçek” iradesini yansıtması mümkün olmayacaktır. Bu bağlamda, elektronik imzaya biyometrik yöntemlerin (parmak izi, retina taraması gibi) eklenmesi, elektronik imzanın güvenilirliğini artırmak adına gündeme gelen çözüm yollarından biri olmuştur. Her iki imzanın da olumlu ve olumsuz yönleri bulunsa da kanaatimizce özellikle biyometrik yöntemlerin kullanıldığı elektronik imza çeşitlerinde el ile atılan imzanın gerçeklik ve inkâr edilemezlik fonksiyonunu tam olarak sağladığı söylenebilecektir.

3.3. Veri Bütünlüğü ve Değiştirilemezlik

Kambiyo senetlerinde imzanın en önemli işlevlerinden biri, senet metninin güvenliğini sağlamak ve metinde değişiklik yapılmasını önlemektir. El yazılı imza, senedin düzenleyeni tarafından atıldığında, o anki irade beyanını temsil eder ve düzenleyen ile senet arasında hukuki bir bağ oluşturur. Ancak, fiziki belgeler açısından düşünüldüğünde, el yazılı imza metnin sonradan değiştirilmesini tespit etmek için yeterli bir güvenlik mekanizmasına sahip değildir. Ticari hayatta el yazılı imza ile imzalanmış bir senette, imza sahibinin iradesi dışında değişiklik yapıldığına ve bu nedenle hukuki ihtilafların ortaya çıktığına sık sık rastlanmaktadır. Her ne kadar TTK m. 784 uyarınca senet metnini değişiklik öncesinde imzalayanlar senetten imzaladıkları metin uyarınca sorumlu olacaklarsa da uygulamada imzalayanların senedi hangi koşullarla imzaladıklarının ispatı oldukça güç olmaktadır.

Elektronik imzada ise, veri bütünlüğünü sağlama ve belgelerin değiştirilmesini engelleme açısından ıslak imzaya kıyasla daha güçlü bir güvenlik mekanizması sunulmaktadır. Dijital imza, bir belgenin yalnızca imzalanmasını sağlamakla kalmaz, aynı zamanda kriptografik olarak özetlenmesini ve şifrenmesini de gerçekleştirir. Bu yöntem, belgeye sonradan yapılacak herhangi bir müdahalenin tespit edilmesini ve hukuki geçerliliğin korunmasını garanti altına almaktadır. Elektronik imzanın uygulanması halinde, senet içeriğinde gerçekleştirilen

⁴⁸¹ Baytemür, 99

en ufak bir değişiklik bile imzanın geçersiz hale gelmesine yol açar, bu da senet metninin son halinin korunmasını sağlar.

Özellikle kambiyo senetleri açısından, elektronik imzanın sunduğu değiştirilemezlik avantajı, ticari işlemlerde tarafların güvenliğini artırmaktadır. Senedin düzenlenmesinden sonra herhangi bir değişiklik yapılması halinde, el yazılı imzanın hukuki süreçler gerektiren incelemelerle doğrulanması gerekebilirken, elektronik imza otomatik olarak değişikliğin varlığını tespit edebilmektedir. Bu yönüyle kambiyo senetlerinde elektronik imzanın, senetlerin güvenliğini sağlamak açısından ıslak imzadan daha etkin bir koruma sunduğu söylenebilir.

3.4.Uyarı ve Bilinç Oluşturma

Kambiyo senetlerinde imzanın taşıdığı işlevlerden biri de uyarı işlevidir. Uyarı işlevinden kasıt ise imza sahibinin iradesini beyan ettiğinin farkında olmasını sağlamaktır. El ile atılan imza, fiziksel bir hareket gerektirdiği için, imza sahibinin bu işlemi bilerek ve isteyerek yaptığına dair imzalayanda bir bilinç oluşturur⁴⁸². İmzanın kasıtlı olarak atıldığını gösteren bu bilinç, imza sahibinin hukuki sorumluluk altına girdiğini açıkça anlamasına yardımcı olur. El ile atılan imza, bir belgeyi imzalarken fiziksel temas gerektirdiğinden, imza sahibinin irade beyanını fiziksel bir eylemle gerçekleştirmesi gerektiğini ve bu eylemle bağlayıcı bir hukuki sonuç doğurduğunu gösterir.

Elektronik imza açısından bakıldığında ise yalnızca elektronik aletlerle gerçekleştirilen küçük işlemlerin imzalayanda el ile atılan imzayla aynı bilinç düzeyini sağlayıp sağlamayacağı tartışmalıdır⁴⁸³. Basit elektronik imzalar, imza sahibinin belgeyi imzalarken yeterince bilinçli olup olmadığını sorgulamaya açık hale getirebilir. Ancak güvenli elektronik imza sistemlerinde, imza sürecinin çok aşamalı olması ve kullanıcıdan birden fazla doğrulama talep edilmesi, uyarı işlevini güçlendirmektedir⁴⁸⁴. Örneğin, dijital imza atılmadan önce kullanıcının kimlik doğrulama süreçlerinden geçmesi, PIN veya biyometrik verilerle onay vermesi ve en sonunda işlemi manuel olarak onaylaması sağlanmaktadır. Bu süreçler, elektronik imzanın ıslak imzaya kıyasla daha fazla bilinçli irade beyanı gerektirdiğini ve uyarı

⁴⁸² Erturgut, 115; Ayşe Ece Acar, Medeni Muhakeme Hukukunda Elektronik İmzalı Belgelerin Delil Niteliği, (İstanbul; 2013, On İki Levha Yayıncılık), 98; Baytemür, 99

⁴⁸³ Acar, 98, Şenocak, 127

⁴⁸⁴ Erturgut, 116; Acar, 98; Baytemür, 99; Keser Berber (Şekil), 131

işlevini desteklediğini göstermektedir⁴⁸⁵. Sonuç olarak, el yazılı imza fiziksel hareket gerektirdiği için doğal bir uyarı işlevi taşırken, güvenli elektronik imza süreçleri de çok aşamalı kimlik doğrulama mekanizmaları sayesinde aynı bilinç seviyesini sağlayabilmektedir.

3.5.Devamlılık, Saklama ve Tedavül Kabiliyeti

Kambiyo senetlerinin en önemli özelliklerinden biri, belgenin varlığını ve içeriğini koruyarak zaman içinde güvenli bir şekilde el değiştirmesini sağlamaktır. El ile imzalanan senetler, fiziksel ortamda varlık göstermeleri ve imzanın mürekkeple sabitlenmesi sayesinde belirli bir süre boyunca okunabilir ve incelenebilir⁴⁸⁶. Ancak, kağıt tabanlı belgelerin zamanla yıpranması, kaybolması veya tahrif edilmesi olasılığı oldukça yüksektir. Elektronik imzada ise devamlılık, elektronik ortamda güvenli bir şekilde saklanarak ve yine elektronik ortamda görüntülenerek sağlanmaktadır⁴⁸⁷. Elektronik belgelerin uzun vadeli güvenliği, sertifika hizmet sağlayıcıları ve merkezi kayıt sistemleri tarafından korunarak sağlanabilir⁴⁸⁸. Bu sayede, elektronik imzalı belgelerin kaybolma veya tahrif edilme riski en aza indirilmektedir.

Kambiyo senetlerinin bir diğer özelliği de tedavül edebilmesi, yani farklı sahipler arasında güvenli bir şekilde el değiştirebilmesidir. Ciro ve devir işlemlerinin güvenli bir şekilde gerçekleştirilmesi için, senedin bütünlüğünün korunması ve herhangi bir değişikliğe karşı dayanıklı olması gerekir⁴⁸⁹. El yazılı imzaya sahip fiziki senetlerde, her yeni hamilin senedi orijinal haliyle teslim almasını sağlamak için senedin fiziksel yapısının korunması gerekmektedir. Buna karşın, elektronik imzalı kambiyo senetlerinde, şifrelenmiş veri bütünlüğü sayesinde senedin orijinal hali korunur ve herhangi bir değişiklik algılandığında elektronik imza geçersiz hale gelir. Dijital ortamda oluşturulan senetler, güvenilir üçüncü taraf hizmet sağlayıcıları aracılığıyla kayıt altına alındığında, tedavül kabiliyeti de daha güvenli hale gelmektedir.

⁴⁸⁵ Baytemür, 99

⁴⁸⁶ Erturgut, 118; Baytemür,100; Acar, 99

⁴⁸⁷ Acar, 99; Baytemür, 100

⁴⁸⁸ Baytemür, 100

⁴⁸⁹ Baytemür, 104

Ayrıca, elektronik ortamın doğası gereği, elektronik imzalı senetlerin tedavülü daha hızlı ve düşük maliyetle gerçekleştirilebilmektedir. Fiziksel senetlerde devir işlemleri için teslim gerektiğinden, yol, zaman ve emek kaybı yaşanmaktadır. Oysa elektronik senetlerde bu işlemler güvenli bir platform üzerinden otomatik olarak yapılabilmektedir. Bu da tedavül sürecinin hızlanmasını ve ticari işlemlerin daha pratik ve ekonomik bir hale gelmesini sağlar⁴⁹⁰. Dolayısıyla, günümüzde elektronik imza teknolojisinin sunacağı güvenli veri saklama ve bütünlük mekanizmaları, kambiyo senetlerinin geleneksel özelliklerini dijital ortama uyarlayarak daha etkin bir devamlılık, saklama ve tedavül süreci oluşturulmasını sağlayabilecektir.

3.6.İspat Gücü ve Hukuki Geçerlilik

Usul hukukunda, güvenli elektronik imza ile imzalanmış belgelerin senet hükmünde olduğu kabul edilmiştir. Bu çerçevede, yasal olarak tanınan güvenli elektronik imzanın ispat gücüne sahip olduğu ve mahkemelerde delil olarak kullanılabilceği söylenebilir. Ancak kambiyo senetleri açısından kanunda yer alan açık düzenlemeler gereği el ile imza atma zorunluluğu devam etmektedir ve bu nedenle de elektronik imzanın kambiyo senedi unsurlarından imza unsurunu yerine getirmesi ve senede kambiyo senedi vasfı katması açısından hukuki bir geçerliliği bulunmamaktadır⁴⁹¹. Ancak usul hukukunda kabul edilen elektronik imza sayesinde, senet kambiyo vasfına haiz olmasa da yazılı belge olarak değerlendirilecek ve ispat gücü de ancak yazılı belgenin ispat gücünde olacaktır. Mevcut yasal düzenlemeler elektronik imzanın kambiyo senetlerinde kullanılmasını engellediğinden, hukuki güvenliği sağlamak adına teknik ve yasal altyapının geliştirilmesi gerekmektedir. Kanaatimizce elektronik kambiyo senetlerine yönelik olası bir yasal düzenleme, hem ticari işlemlerin hızlandırılmasını hem de dijital dönüşüm sürecine uygun hukuki güvenlik mekanizmalarının oluşturulmasını sağlayacaktır.

⁴⁹⁰ Baytemür, 106

⁴⁹¹ Baytemür, 101

4. Elektronik Kambiyo Senedine İlişkin Uluslararası Uygulamalar

Ülkemizde henüz elektronik kambiyo senetlerine ilişkin yasal düzenlemeler bulunmasa da kimi ülkeler kambiyo senetlerinin elektronik olarak düzenlenebileceğine ilişkin yasal düzenlemelerde bulunmuştur.

Bu ülkelerden ilki ABD'dir. ABD'de kambiyo senetleri, ABD Ticaret Kanunu'nda⁴⁹² düzenlenmiştir. ABD'deki hukuki düzenlemelere göre çek, ülkemizdekinden farklı olarak ileri tarihli olarak düzenlenemez, ibraz süresi kısadır, ve ödeme aracı olarak kullanılmaktadır⁴⁹³. ABD'de elektronik çek düzenlenmesi 2002 yılında Federal Reserve (ABD Merkez Bankası) tarafından çıkarılan Elektronik Fon Transferi Yasası (Regulation E- Electronic Fund Transfer Act) ile mümkün hale gelmiştir⁴⁹⁴. Bu kapsamda, fiziksel bir çekin elektronik ortama aktarılan nüshası hukuken orijinal çekle aynı değerinde kabul edilmektedir. Elektronik ortamda düzenlenen çekler, bankalar arasında fiziki değişim gereksizdir devredilebilir ve ibraz edilebilir ve hukuken fiziki çek ile eşdeğer kabul edilmektedir⁴⁹⁵.

Elektronik kambiyo senetlerine ilişkin hukuki düzenlemelerde bulunan bir diğer ülke Hindistan'dır. Hindistan'da kambiyo senetleri, Kambiyo Senetleri Yasası (Negotiable Instruments Law) kapsamında düzenlenmiştir⁴⁹⁶. Hindistan'da 2002 yılında Kambiyo Senetleri Yasası'nda yapılan değişiklik ile birlikte elektronik çek ile birlikte elektronik çekin fiziki çek ile eşdeğer olduğu kabul edilmiştir. Poliçe ve bono için ise bu şekilde bir düzenleme mevcut değildir⁴⁹⁷.

Elektronik kambiyo senedi düzenlemesine ilişkin herhangi bir hukuki düzenlemesi olmasa da Kanada, bankalar arasında devredilen çeklere ilişkin elektronik sistemi sınırlı olarak kabul etmiş ülkelerden biridir. Kanada'da 20 Nisan 2007'de Poliçe Yasası (Bills of Exchange Act)'nda değişikliğe gidilmiş ve bankalar

⁴⁹² Uniform Commercial Code (UCC)

⁴⁹³ Benjamin Geva, From Paper to Electronic Order: The Digitalization of the Check in the USA, (Penn State Journal of Law&International Affairs: 4(1), 2015), 96. (Akt: Baytemür, 74); Ayşegül Karabıyık, Alternatif Ödeme Aracı Olarak: Elektronik Çek Sistemi (E-Çek)-1 (Muhasebe ve Finansman Dergisi: Sayı: 38, 2008), 81 Serdar Demirci, Türk Hukukunda Elektronik Çeke Doğru, Dünü ve Bugünüyle "Çek", (Ankara Barosu Dergisi: Sayı:3, 2020), 34

⁴⁹⁴ Geva, 100 (Akt: Baytemür, 74)

⁴⁹⁵ Geva, 102-105 (Akt: Baytemür, 75)

⁴⁹⁶ Vakul Sharma, Information Technology Law and Practice (Third Edition). (New Delhi: Universal Law Publishing, 2001), 6 (Akt: Baytemür, 78)

⁴⁹⁷ G. Franceschin / F. Misuraca, India: Commercial Law, Customs and Taxation. The Netherlands:Kluwer Law International, 2011, 88 (Akt: Baytemür, 78)

arasında gerçekleşen çekin ibrazına ilişkin işlemler elektronik ortamda yapılabilir hale gelmiştir⁴⁹⁸.

Elektronik kambiyo senetlerine ilişkin hukuki düzenlemelerde bulunan bir diğer ülke de Ürdün'dür. Ürdün'deki yasal mevzuata göre çekin zorunlu unsurları ülkemizdeki uygulama ile hemen hemen eşdeğerdir. Ancak ülkemizden farklı olarak Ürdün'de çekin elektronik olarak elektronik imza ile düzenlenmesi mümkündür. Elektronik çek üzerinde lehdarın isminin yazılı olması kanuni bir zorunluluk olduğundan hamiline yazılı çek düzenleme imkanı ise bulunmamaktadır. Bunun dışında bono ve poliçenin elektronik olarak düzenlenebileceğine dair herhangi bir hüküm bulunmayıp, bu tür kambiyo senetleri fiziki olarak düzenlenmeye devam etmektedir⁴⁹⁹.

Hong Kong'da ise tam anlamıyla elektronik ortamda çek düzenlenebilir. Elektronik çek, fiziki çekin varlığını ortadan kaldırmamıştır. Hong Kong'daki düzenlemeler internet bankacılığı üzerinden basit işlemlerle elektronik çek keşide edilmesine, bu belgenin elektronik ortamda imzalanmasına ve muhatap bankaya da yine elektronik ortamda ibraz edilmesine imkan tanımıştır⁵⁰⁰.

Kambiyo senetlerinin elektronik olarak düzenlenmesine ilişkin önemli bir uygulama ise çalışmamızın ilk bölümünde bahsettiğimiz Almanya'da 9 Haziran 2021'de yürürlüğe giren Alman Elektronik Kıymetli Evrak Kanunu (eWpG)'dur. Almanya'da kıymetli evrak sisteminde, teknolojik gelişmeler ve ticari ihtiyaçlar nedeniyle geleneksel kağıt senet zorunluluğu esnetilmiş, blok zincir ve kripto varlıklarla gelişen dijital finans dünyası, kıymetli evrakların elektronik ortama taşınmasını gerekli kılmıştır. Alman Elektronik Kıymetli Evrak Kanunu (eWpG), kıymetli evrak sistemini dijitalleştirerek, hamiline yazılı tahvillerin elektronik ortamda düzenlenmesini ve blok zincir tabanlı sicillere kaydedilmesini mümkün kılmıştır. Merkezi ve merkezi olmayan sicil sistemleri üzerinden elektronik kıymetli evrakların ihraç edilmesi, devredilmesi ve güvenli şekilde saklanması sağlanmıştır. Elektronik kıymetli evrakın tescili kurucu nitelikte olup, mülkiyetin devri ancak sicile kaydedildiğinde tamamlanmış sayılır. Ayrıca, iyi niyetli iktisap ve ödeme

⁴⁹⁸ Bradley Crawford, Electronic Presentment of Cheques in Canada: Digital Official Images of Eligible Bills, (Canadian Bar Review: 87(1), 2008), 206 (Akt: Baytemür, 80)

⁴⁹⁹ B. M. Tubaishat, The Legal System of Electronic Check in Jordanian Law, (Journal of Law, Policy and Globalization: 85, 2019), 146 vd. (Akt. Baytemür, 81)

⁵⁰⁰ Baytemür, 79

süreçleri de dijital kayıtlarla güvence altına alınmıştır. eWpG, fiziki kıymetli evrak sistemini kaldırmadan, dijital sistemle entegrasyon sağlayarak finans piyasasında hız, güvenlik ve şeffaflığı artırmayı amaçlamaktadır⁵⁰¹.

5. Elektronik Çek Düzenlenmesine İlişkin Sorunlar ve Taslak Kanun Açısından Değerlendirilmesi

Çek ticari hayatta yoğun şekilde kullanılan önemli bir ödeme aracıdır⁵⁰². Ancak fiili uygulamada ileri tarihli çeklerin kredi aracı olarak kullanılması sonucu, kimi zaman bono benzeri bir fonksiyon üstlendiği görülmektedir⁵⁰³. 21. yüzyılda teknolojinin gelişmesi ve internetin yaygınlaşması, elektronik ödeme yöntemlerini ticari hayata dahil etmiş ve fiziki olarak geleneksel yollar ile hazırlanan çekler, elektronik çeker doğru dönüşüm sürecine girmeye başlamıştır⁵⁰⁴.

Uluslararası alanda elektronik çeker ilişkin örnekler görülmeye başlansa da Türk Hukuku'nda, kambiyo senetlerinin ve dolayısıyla çekin elektronik ortamda keşide edilmesi mevcut yasal düzenlemeler çerçevesinde mümkün değildir⁵⁰⁵.

Bununla birlikte, anonim şirket pay senetleri veya konişmento gibi diğer kıymetli evrak türlerinde elektronik düzenleme ve farklı imza yöntemlerinin mümkün olması ve teknolojiye yaşanan gelişmeler, elektronik çeker olan ihtiyacı ortaya çıkarmış ve Türk Hukuku'nda elektronik çeker ilişkin alt yapı çalışmaları başlamıştır. Çeklerde karekod uygulaması, elektronik çek takas sistemi ve son olarak Ticaret Bakanlığı tarafından hazırlanan Elektronik Çek ve Bono Kanun Teklifi Taslağı ile çeklerin elektronik olarak düzenlenebilmesine yönelik çalışmalar hız kazanmıştır. Anılan Kanun Taslağı elektronik çekin yanında elektronik bonoya ilişkin de hükümler içermekte olup çalışmamızda çekin niteliği gereği elektronik ortama aktarılmasının daha kolay olması, bono ve poliçeye oranla ticari hayatta daha sık kullanılması ve tasarıdaki sıralamaya da uygun olarak öncelikle elektronik çeker ilişkin açıklamalar yapılmıştır.

⁵⁰¹ Detaylı bilgi için Bkz: İkinci Bölüm

⁵⁰² Atakan, 543

⁵⁰³ Ülgen /Helvacı/ Kaya /Ertan, 270 vd.; Kendigelen/ Kırca, 286

⁵⁰⁴ Kendigelen'e göre elektronik çek yalnızca bir ödeme yöntemi olarak kabul edilmelidir ve TTK ile Çek Kanunu anlamında çek olarak kabul edilmesi mümkün değildir. Detaylı bilgi için bkz: Abuzer Kendigelen, Çek Hukuku (İstanbul; 2019, Oniki Levha Yayıncılık), 25, 126 vd.

⁵⁰⁵ Detaylı bilgi için bkz: s. 108

5.1. Türk Hukuk Sisteminde Çekin Hukuki Niteliği

Kambiyo senetlerinin bir türü olan çek, hukuki niteliği itibariyle belirli bir bedelin ödenmesi amacıyla verilen ve havale niteliğinde olan kıymetli evraktır⁵⁰⁶. Bu nedenle, poliçe gibi⁵⁰⁷ üçlü bir hukuki ilişkiden oluşmakta olup, tarafları keşideci (düzenleyen), muhatap banka ve lehtardır⁵⁰⁸. Ancak çekte poliçeden farklı olarak muhatapın daima bir banka olması zorunluluğu bulunmaktadır⁵⁰⁹. Keşideci tarafından bir lehtar adına veya hamiline çekilebilir. Çekin esasen bir ödeme aracı olduğu kabul edilmekte olup, bonodan farklı olarak borç ikrarı içermez⁵¹⁰. Ancak, fiili uygulamada ileri tarihli çeklerin kredi aracı olarak kullanılması sonucu, kimi zaman bono benzeri bir fonksiyon üstlendiği görülmektedir.

Çek ile ilgili en önemli husus, muhatap bankanın kabul işlemi yapamayacak olmasıdır. TTK m. 784 hükmü uyarınca muhatap bankanın kabul beyanı çek hukukunda herhangi bir hukuki sonuç doğurmaz ve yazılmamış sayılır⁵¹¹. Çek, nakit yerine geçen bir ödeme vasıtası olarak düzenlendiğinden, kanun koyucu tarafından vade uygulamasına izin verilmemektedir. Dolayısıyla, çek görüldüğünde ödenmesi gereken bir kambiyo senedi olup, ileri tarihli çeklerin kullanımına rağmen hukuki anlamda bir vade taşımaz⁵¹². Çek, Borçlar Kanunu kapsamında bir havale olmasına rağmen, çekte keşidecinin sorumluluğunu kaldıracak herhangi bir kayda yer verilmesi mümkün değildir. Bu nedenle, çekin ödeme aracı niteliği taşımasının bir sonucu olarak muhatap banka nezdinde karşılığı bulunmadığı durumlarda, keşideci başvuru borçlusunu olarak sorumludur⁵¹³.

⁵⁰⁶ Sezai Reisoğlu, Türk Hukukunda ve Bankacılık Uygulamasında Çek, (Ankara: Evrim Basım, 1985), 12; Baytemür, 107; Ülgen /Helvacı/ Kaya /Ertan, 269; Pulaşlı, 251; Kendigelen / Kırca, 284; Öztan, 219; Bozer/Göle, 208; Poroy/ Tekinalp, 295

⁵⁰⁷ Kimi yazarlara göre çek, poliçenin nitelikli bir türüdür. (Jean Nicolas Druey/Theo Guhl, Das schweizerische Obligationenrecht mit Einschluss des Handels – und Wertpapierrechts (Zürich; 2000), 927; Akt: Ülgen /Helvacı/ Kaya /Ertan, 269)

⁵⁰⁸ Ülgen /Helvacı/ Kaya /Ertan, 269; Bozer / Göle, 209

⁵⁰⁹ Ülgen /Helvacı/ Kaya /Ertan, 271; Kendigelen/ Kırca, 285

⁵¹⁰ Ancak borcun ifası dışında bir amaçla verildiğinin ispat yükü keşidecidedir. (Bkz: Ülgen /Helvacı/ Kaya /Ertan, 270 vd.; Kendigelen/ Kırca, 286, d. 771'de yer alan Yargıtay Kararları)

⁵¹¹ Kendigelen/Kırca, 285; Pulaşlı, 252; Ülgen /Helvacı/ Kaya /Ertan, 272

⁵¹² Kendigelen/ Kırca, 285; Bozer/Göle, 209; Pulaşlı, 252; Öztan, 220; Ülgen /Helvacı/ Kaya /Ertan, 333 vd.

⁵¹³ Ülgen /Helvacı/ Kaya /Ertan, 270

5.2.Çekte Şekil Şartları ve Karekod Uygulaması

Çekin hukuken geçerli sayılabilmesi için TTK m. 780 ve 781 hükümlerinde düzenlenen belirli şekil şartlarını taşıması gerekmektedir. Bu unsurların eksik olması, çekin kambiyo senedi niteliğini kaybetmesine ve adi havale hükmünde değerlendirilmesine neden olmaktadır⁵¹⁴.

Bir çekin hukuken geçerli sayılabilmesi için çek metni içerisinde⁵¹⁵ “çek” kelimesinin ya da bu kelimenin çekin yazıldığı dildeki karşılığının yer alması zorunludur⁵¹⁶. Bu kelimenin bulunmaması halinde, belge kambiyo senedi niteliğini kaybeder ve adi havale olarak değerlendirilir⁵¹⁷.

Çekin hukuken geçerli sayılabilmesi için, belirli bir tutarın ödenmesine ilişkin kayıtsız ve şartsız bir havale içermesi gerekmektedir. Şarta bağlanan çekler hukuken geçersizdir⁵¹⁸.

Bir çekin hukuken geçerli sayılabilmesi için, muhatabın ticari ünvanının çekte belirtilmiş olması ve bu muhatabın da mutalaka banka⁵¹⁹ olması gerekmektedir⁵²⁰. Banka dışında herhangi bir kurum veya kişi muhatap gösterilerek düzenlenen çekler TTK m. 782/2 hükmü uyarınca kambiyo vasfına sahip olmayıp yalnızca havale hükmünde kabul edilir. Günümüzde çek yaprakları bankalarca matbu şekilde basılmaktadır ve muhatabın ticari unvanı basılı çek yapraklarında matbu olarak bulunmaktadır⁵²¹.

Bir çekin hukuken geçerli olabilmesi için çekin düzenleyen kişi tarafından el yazısıyla imzalanması gerekmektedir⁵²². Daha önce de ifade ettiğimiz üzere TTK'nın

⁵¹⁴ Poroy/Tekinalp, 295; Baytemür, 108

⁵¹⁵ Öğretide genel kabule göre, çek kelimesinin metin içerisinde yer alması gerekir, başlıkta yer alan çek kelimesi senedi hukuken geçerli hale getirmeyecektir. Kendigelen/ Kırca, 289; Pulaşlı, 277; Öztan, 226; Ülgen /Helvacı/ Kaya /Ertan, 282; Aksi görüşte, Bozer /Göle, 173-174

⁵¹⁶ Kendigelen/ Kırca, 289; Pulaşlı, 280; Öztan, 226; Ülgen /Helvacı/ Kaya /Ertan, 282

⁵¹⁷ Ülgen /Helvacı/ Kaya /Ertan, 282

⁵¹⁸ Kendigelen/ Kırca, 290; Bozer/Göle, 225; Pulaşlı, 280-281; Öztan, 227; Ülgen /Helvacı/ Kaya /Ertan, 282-283

⁵¹⁹ Banka'dan anlaşılması gereken Türk Ticaret Kanunu'nun 815. Maddesi uyarınca Bankacılık Kanunu'na tabi olan kuruluşlardır. 5411 sayılı Bankacılık Kanun'unun “Tanımlar ve Kısaltmalar” başlıklı 3. Maddesinde ise “Mevduat bankaları ve katılım bankaları ile kalkınma ve yatırım bankaları” banka olarak tanımlanmıştır.

⁵²⁰ Kendigelen/ Kırca, 290; Bozer/Göle, 228; Pulaşlı, 282-283; Öztan, 228; Ülgen /Helvacı/ Kaya /Ertan, 287

⁵²¹ Ülgen /Helvacı/ Kaya /Ertan, 287

⁵²² Ülgen /Helvacı/ Kaya /Ertan, 287; Kendigelen / Kırca, 293; Bozer/Göle, 242; Pulaşlı, 287; Öztan, 231

açık hükümleri gereği, kambiyo senetlerinin güvenli elektronik imza ile düzenlenebilmesi henüz yasal olarak mümkün değildir. Bu nedenle de çek keşide edilirken elektronik imza kullanılamaz.

Bir çekin hukuken geçerli olabilmesi için çekin düzenlendiği tarih ve yerin belirtilmesi gerekmektedir. Tarihin eksik veya yanlış yazılması çeki geçersiz kılabilir⁵²³. Çek üzerinde düzenleme yerinin bulunmaması halinde, keşidecinin adresi düzenleme yeri olarak kabul edilir ve bu nedenle düzenleme yeri çek için alternatif zorunlu unsurlar arasında kabul edilir⁵²⁴.

Bir çekin geçerli olabilmesi için alternatif zorunlu unsurlardan bir diğeri ödeme yeridir. Çekte ödeme yeri belirtilmemişse, muhatap bankanın ticaret unvanında gösterilen yer ödeme yeri olarak kabul edilir⁵²⁵.

Çek, belirli bir kişiye veya hamiline düzenlenebilir. Hamiline düzenlenen çeklerde, çek defterinde bu ibarenin matbu olarak bulunması gerekmektedir⁵²⁶.

2016 yılında yapılan değişiklikle birlikte⁵²⁷, çek için düzenlenen zorunlu unsurlara ek olarak çeklerde *banka tarafından verilen seri numarası ve karekod* bulunması zorunluluğu getirilmiştir⁵²⁸. Her iki unsurun da çekte yer almamasının sonucu çekin geçersiz hale gelmesidir⁵²⁹. Özellikle yapılan bu değişiklikle getirilen karekod uygulaması aslında elektronik çek için atılmış önemli bir adımdır. Getirilen bu yeni düzenlemelerin amacı Kanun gerekçesinde karşılıksız çek düzenlemenin önüne geçmek ve çekte duyulan güveni artırmak olarak ifade edilmiştir⁵³⁰.

Getirilen yeni düzenleme ile Türk Ticaret Kanunu ve Çek Kanunu'nda değişiklikler yapılmış ve ayrıca, "Çeklerde Karekod Uygulamasına İlişkin Tebliğ"⁵³¹

⁵²³ Ülgen /Helvacı/ Kaya /Ertan, 288 vd; Kendigelen / Kırca, 292-293; Bozer/Göle, 249 vd; Pulaşlı, 289,295; Öztan, 230-231

⁵²⁴ Ülgen /Helvacı/ Kaya /Ertan, 291; Bozer/Göle, 249; Öztan, 231

⁵²⁵ Ülgen /Helvacı/ Kaya /Ertan, 288; Kendigelen / Kırca, 291; Öztan, 229; Pulaşlı, 298

⁵²⁶ Bozer/Göle, 272

⁵²⁷ 15.07.2016 tarihli 6728 sayılı Kanun'un 70. Maddesi

⁵²⁸ Anılan düzenleme 31.12.2017 tarihinden sonra düzenlenecek olan çekler için getirilmiş olup; bu tarihten önce düzenlenen çeklerde bulunmaması çeki geçersiz hale getirmeyecektir. (Bkz: Kendigelen/Kırca, 294)

⁵²⁹ Kendigelen/Kırca, 293-294; Pulaşlı, 290-291; Ülgen /Helvacı/ Kaya /Ertan, 295, 297; Bozer/Göle, 234-236; Öztan, 232. Ayrıca, anılan düzenleme yabancı bankalar tarafından bastırılan çek yapraklarında uygulama alanı bulmayacaktır. (Bkz: Kendigelen/Kırca, 294; Pulaşlı, 291, Ülgen /Helvacı/ Kaya /Ertan, 295)

⁵³⁰ Demirci, 15; Kendigelen/Kırca, 294

⁵³¹ 31.12.2016 tarihli, 29935 Sayılı Resmi Gazete

çıkartılmıştır⁵³². Türkiye, karekodlu çeki yasal olarak zorunlu hale getiren ilk ülke olmuştur⁵³³. Bu sistemle, her bir çek yaprağı üzerinde bulunan karekod sayesinde çek hamilinin, keşidecinin ödeme geçmişine ilişkin bilgilere erişimi sağlanmaktadır. “Findeks” adlı uygulama aracılığıyla çek alacaklıları, çek hesabı sahibinin ödeme alışkanlıklarına dair verilere ulaşabilmekte ve çeki kabul edip etmeme konusunda bilinçli bir karar verebilmektedir⁵³⁴. Çek hesabı açtıran kişiler, karekodlu çekleri bankadan talep edecek ve eğer Findeks sistemine üye değillerse, üyelik işlemleri yine bankalar tarafından tamamlanacaktır. Karekodlu çek düzenleyen kişilerin, çeklerini en geç ibraz tarihine kadar “Karekod Okutma ve Bilgi Paylaşım Sistemine” kaydetmeleri gerekmektedir. Çeki elinde bulunduran hamil de akıllı cihazına “Findeks” uygulamasını yükleyerek karekodu okutmalıdır. Böylece, çekin doğruluğu ve çek hesabı sahibinin geçmiş ödeme performansına ilişkin özet bir rapora ulaşabilecektir⁵³⁵.

Çekteki karekod, çek hesabı sahibine ilişkin bilgilere erişim sağlayarak, çeklerin finansal sistemde daha şeffaf ve güvenilir hale gelmesini amaçlamaktadır. Ancak bu uygulama, kişisel verilerin korunması açısından bazı tartışmaları da beraberinde getirmiştir. Zira, getirilen uygulama uyarınca karekodun uygulama üzerinden okutulması ile birlikte çek hesabı sahibi ya da cirantaların rızası bulunmaksızın, ad, soyad, ticaret ünvanı, çek hesabı sahibinin ibraz edilmemiş çek sayısı gibi 6698 sayılı Kişisel Verilerin Korunması Kanunu⁵³⁶ çerçevesinde kişisel veri olarak kabul edilebilecek bilgiler üçüncü kişiler ile paylaşılmaktadır⁵³⁷ ve rıza dışı gerçekleştirilen bu uygulamanın kişisel verilerin korunması ilkesine aykırılık teşkil edip etmeyeceği tartışmalıdır⁵³⁸. Kanaatimizce, ilgili düzleme Kişisel Verilerin Korunması Kanunu’nda öngörülen bir istisna niteliğindedir ve bu nedenle kişisel verilerin korunması ilkesine aykırılık teşkil etmemektedir. Karekod

⁵³² Demirci, 19; Bozer/Göle, 236; Ülgen /Helvacı/ Kaya /Ertan, 296

⁵³³ Demirci, 20

⁵³⁴ Demirci, 20; Ülgen /Helvacı/ Kaya /Ertan, 296; Pulaşlı, 291; Bozer/Göle, 142

⁵³⁵ Demirci, 20

⁵³⁶ 07.04.2016 tarihli 29677 sayılı Resmi Gazete

⁵³⁷ Sevgi Türkmen, Özel Nitelikli Kişisel Verilerin İşlenmesinde Açık Rızanın Aranmadığı Haller (İstanbul: İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Özel Hukuk Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, 2019), 182

⁵³⁸ Kimi yazarlara göre, üçüncü kişilerin erişimine açık olan ve çek hesabı sahibinin ödeme güvenilirliği ile ilgisi bulunmayan kimi verilere erişimin kısıtlanması gerekmektedir. (Bkz: Demirci, 25)

uygulamasının ticari hayatta sağladığı kolaylıkların yanında bu uygulamanın elektronik çek için atılmış önemli bir adım olduğunu da unutmamak gerekmektedir.

5.3.Çek Takas Sistemi

Elektronik çek sistemine geçiş için en önemli adımlardan biri de Takasbank bünyesinde yürütülen “çek takas sistemi”dir⁵³⁹. Bilindiği üzere kıymetli evrakın bir türü olan çek, ibrazı gereken senetlerdendir ve bu nedenle çekin ödenmesi için belirli süreler içerisinde belirli yerlere ibrazı zorunludur⁵⁴⁰. Asıl düzenleme hamilin çeki muhatap bankaya ibrazı olsa da; hamilin çeki aynı bankanın başka bir şubesine ya da takas odasına sunması da mümkündür⁵⁴¹. TTK m. 798 ile takas odasına yapılacak ibrazın ödeme için ibraz anlamına geleceği hüküm altına alınmıştır⁵⁴².

02 Temmuz 2018 tarihinde yürürlüğe giren Çek Takas Faaliyetleri Hakkında Yönetmelik ile çek takas sistemine ilişkin düzenlemeler yapılmıştır. Anılan yönetmeliğin “tanımlar” başlıklı 4. maddesinde takas işlemi; katılımcılar arasında ibraz edilen çeklere ilişkin bilgilerin elektronik ortamda takas odasına iletilmesi, provizyon alınmasına aracılık edilmesi ve netleştirme işlemleri olarak tanımlanmaktadır. Aynı maddede takas odaları ise; takas faaliyetlerinin yürütüldüğü ortam olarak tanımlanmıştır.

Takas sistemi ilk olarak İngiltere’de ortaya çıkmış olup; Türkiye’de ilk çek takas işlemleri Osmanlı Bankası tarafından yürütülmüştür. 1931 yılında Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası (TCMB) kurulmuş ve 1933’ten itibaren İstanbul’daki takas odasının faaliyetleri TCMB tarafından yürütülmeye başlanmıştır. Daha sonra ise anılan işlemler TCMB tarafından kurulan ve tüzel kişiliğe sahip olan Bankalararası Takas Odaları Merkezi’ne (BTOM) devredilmiştir⁵⁴³. BTOM bünyesinde ilk olarak fiziki çek takas işlemleri uygulanmaya başlamış⁵⁴⁴, daha sonra ise 18 Ekim 1993’te elektronik çek takas sistemi uygulamaya konulmuş ve çeklerin fiziki olarak taşınması yerine, bilgilerin dijital ortamda paylaşılması sağlanmıştır⁵⁴⁵.

⁵³⁹ Demirci, 27

⁵⁴⁰ Kendigelen/Kırca, 316

⁵⁴¹ Öztan; 270-271;Reisoğlu, 210-211; Demirci, 27

⁵⁴² Kendigelen/Kırca, 316

⁵⁴³ Demirci, 28-29

⁵⁴⁴ Ömer Cem Aksoy, Türkiye’de Çek Takası Ve Çek Takası Verileri Işığında Çek Kullanımının İncelenmesi, (Ankara: Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası, Uzmanlık Tezi, 2016), 14

⁵⁴⁵ Aksoy, 26

5941 sayılı Çek Kanunu'nun 8. maddesi uyarınca, TCMB'nin BTOM bünyesinde yürütülen elektronik çek takas faaliyetlerinin başka bir kuruluşa devredilmesine izin verilmiştir. Bu kapsamda, 02 Temmuz 2018 tarihinde yürürlüğe giren Yönetmelik⁵⁴⁶ ile çek takas faaliyetlerini yürütecek kuruluş olarak İstanbul Takas ve Saklama Bankası A.Ş. (Takasbank) yetkilendirilmiştir. Günümüzde çek takas işlemleri, Takasbank'ın “Çek Takası, Takas, Mutabakat ve Risk Yönetimi Sistemi Kuralları⁵⁴⁷” çerçevesinde yürütülmektedir⁵⁴⁸.

Günümüzde elektronik çek takası, geçmişte fiziksel olarak gerçekleştirilen bir sürecin dijitalleşmiş halidir. Geleneksel sistemde, çekler fiziki olarak takas odalarına getirilerek yetkililer tarafından incelenmekte ve bankalar arasında hesap hareketleri bu kontrollerin sonucuna göre gerçekleştirilmektedir⁵⁴⁹.

Elektronik çek takas sisteminde ise özetle; çek hamili, vadesi gelen çeki, ibraz süresi içerisinde herhangi bir bankaya ibraz eder ve bankaya ibraz edilen çeki ilişkin bilgiler (banka/şube kodu, çek numarası, keşide tarihi, tutar gibi) elektronik ortamda banka genel müdürlüğü tarafından Takasbank sistemine iletilir. Takasbank bu verileri ilgili bankalara ileterek provizyon alınmasını sağlar. Muhatap banka, çek hesabında yeterli karşılık olup olmadığını kontrol eder ve çekin ödenip ödenmeyeceğine karar verir. Eğer çekin karşılığı yoksa iade sebebi belirtilerek bilgi yine Takasbank aracılığıyla çekin ibraz edildiği bankaya iletilir. Karşılığı olan çekler için ödeme işlemi tamamlanırken, iade edilen çekler ilgili bankaya yönlendirilir. Takasbank, çeklerin netleştirme işlemini yaparak borç ve alacak bakiyelerini belirler⁵⁵⁰.

Elektronik çek takas sistemi, finansal işlemlerde verimliliği artırarak bankalar ve çek hamilleri için büyük kolaylıklar sağlamaktadır. Elektronik çek takas sistemi çeklerin fiziki taşıma ihtiyacını ortadan kaldırarak çek takasının daha hızlı tamamlanmasını sağlar. Bu sistemde işlemlerin elektronik ortamda gerçekleştirilmesi sebebiyle bankalar için operasyonel maliyetlerin azalması sağlanmaktadır. Çeklerin

⁵⁴⁶ 09.06.2018 tarihli 30446 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan Çek Takas Faaliyetleri Hakkında Yönetmelik

⁵⁴⁷ Detaylı bilgi için bkz: <https://www.takasbank.com.tr/tr/mevzuat/takasbank-cek-takas-sistemi-sistem-kurallari> (Erişim Tarihi: 15.02.2025)

⁵⁴⁸ Demirci, 29

⁵⁴⁹ Demirci, 28

⁵⁵⁰ Detaylı bilgi için Bkz: <https://www.takasbank.com.tr/tr/mevzuat/takasbank-cek-takas-sistemi-sistem-kurallari> (Erişim Tarihi: 15.02.2025)

provizyon süreci sayesinde sahte veya karşılıksız çeklerin tespiti kolaylaşır ve işlemlerin elektronik ortamda gerçekleşmesi sayesinde takip edilmesi ve denetlenmesi oldukça kolay bir hale gelmektedir. Türkiye’de çek takasının Takasbank aracılığıyla yürütülmesi, finansal piyasaların şeffaflığını artırarak güvenli ticaret ortamının oluşmasına da katkı sağlamaktadır. Her ne kadar henüz elektronik çek düzenlenmesi yasal olarak mümkün değilse de çek takasının elektronik ortamda gerçekleştirilebileceğine ilişkin yasal düzenlemeler ve bu düzenlemelerin sağladığı kolaylıklar elektronik çek sistemine geçiş için önemli bir adım olarak kabul edilebilir.

5.4.Elektronik Çeke İlişkin Kanun Tasarısı ve Değerlendirmeler

Bilindiği üzere ülkemizde mevcut yasal düzenlemeler uyarınca elektronik çek keşide edilmesi mümkün değildir. Çek hesabı sahibi olan kişilere bankalar tarafından çek defteri bastırılarak verilir ve çek düzenleyecek kişi bu çek defterinde yer alan içerisinde seri numara ve karekod bulunan matbu çek yapraklarını kullanarak çek içeriğini düzenler ve el ile imzalayarak çek keşide edebilir⁵⁵¹. Yine fiziki olarak keşide edilen bu çek, ciro ile fiziki olarak tedavül edilir. Çekin düzenleme tarihi uyarınca belirlenen ibraz süresi içerisinde hamil tarafından fiziki olarak bankaya ibrazı ile tahsili de fiziki olarak sağlanmaktadır. Tüm bu düzenlemeler, çekin tedavülünü zorlaştırmakta, fiziki olarak gerçekleşen işlemler hamile ve muhatap bankaya maliyet yaratmakta, fiziki çekin kaybolması, sahteciliğe maruz kalması ya da tahrifi gibi sorunlar ortaya çıkmakta ve çekteki cirantaların takip edilememesi nedeniyle çekin kayıt dışı ekonomi için bir araç haline gelmesine yol açmaktadır⁵⁵². Tüm bu olumsuzlukların önüne geçilebilmesi için uzun yıllardır elektronik çeke ilişkin yasalama çalışmaları yapılmaktadır. Çek için zorunlu bir unsur haline getirilen karekod uygulaması ve elektronik çek takas sistemi elektronik çeke geçiş süreci için zemin oluşturan yasalastırma çalışmalarıdır.

Benzer bir dönüşüm süreci Almanya’da da yaşanmış ve ilk bölümde detaylı olarak açıkladığımız Alman Elektronik Kıymetli Evrak Kanunu (eWpG) 9 Haziran 2021 tarihinde Almanya’da kabul edilmiş, bu Kanun ile blockchain gibi yenilikçi teknolojilerin finansal araçlarla entegrasyonu hedeflenmiştir⁵⁵³. Anılan Kanun ile her

⁵⁵¹ Baytemür, 116

⁵⁵² Atakan, 543

⁵⁵³ Atakan, 545

ne yalnızca hamiline yazılı tahvillerin elektronik olarak düzenlenebileceği kabul edilmişse de elektronik çek, bir ödeme sistemi olarak “akıllı sözleşmeler” altında ele alınmış ve uygulamaya geçmiştir⁵⁵⁴. Yine daha önce ifade ettiğimiz üzere Amerika, Hong Kong, Ürdün, Kanada gibi ülkelerde elektronik çekerle ilişkin yasalama çalışmaları yapılmıştır⁵⁵⁵.

Türkiye’de ise elektronik çekin yasalama çalışmaları kapsamında, Ticaret Bakanlığı tarafından 18.02.2019 tarihli Elektronik Çek ve Bono Kanun Teklifi Taslağı⁵⁵⁶ (Kanun Taslağı) hazırlanmış ve bu Kanun ile elektronik çek ve bonoların yasal dayanaklara kavuşması planlanmıştır. Elektronik Çek ve Bono Kanun Teklifi; hukuki ve teknolojik nedenleri de barındıran, çeşitli etkenlerin bir araya gelmesiyle şekillenen bir geçmişe sahiptir⁵⁵⁷. Dönemin Ticaret Bakanı Ruhsar Pekcan tarafından elektronik çek ve bonoya ilişkin yasanın en kısa zamanda yürürlüğe gireceğinin duyurulması ile bu alandaki çalışmalar giderek artmış ve hız kazanmıştır⁵⁵⁸. Kanun Taslağı, 2015 yılından bu yana Ticaret Bakanlığı’nın gözetiminde, Türkiye Bankalar Birliği çatısı altında yürütülen çalışmalarla hazırlanmıştır⁵⁵⁹.

İlgili Kanun Taslağı incelendiğinde, çekerle ilişkin yeni kavramların ortaya çıktığı, elektronik çek düzenlenmesi ile birlikte elektronik ortamda yapılacak olan ciro, ibraz ödeme ve elektronik imza gibi yeni düzenlemelerin getirildiği ve getirilecek bu düzenlemeler için TBK, TTK, HMK ve İİK gibi temel kanunlarda da değişiklik yapılması gerektiği görülmektedir⁵⁶⁰.

5.4.1. Elektronik Çekin Tanımı ve Unsurları

Elektronik çek, geleneksel çekin sahip olduğu hukuki nitelikleri taşıyan ancak elektronik ortamda düzenlenen ve devredilebilen kambiyo senedir⁵⁶¹. Bir başka görüşe göre ise elektronik çek, kağıt çeklerin elektronik ortamda kağıt olmaksızın

⁵⁵⁴ Asuman Turanboy, Elektronik Ödeme Sistemlerinden Elektronik Çek, Prof. Dr. Zühtü Aytıp’a Armağan (İstanbul: Oniki Levha Yayıncılık, 2022,), 36 (Kısaca: Elektronik Çek)

⁵⁵⁵ Detaylı bilgi için Bkz: 3. Bölüm, 6.1.3. sayılı “Elektronik Kambiyo Senedine İlişkin Uluslararası Uygulamalar” başlığı altında yazılı açıklamalar

⁵⁵⁶ Turanboy, Elektronik Çek, 44-59

⁵⁵⁷ Tevetoğlu, 34-35

⁵⁵⁸ “2021’de çek-bonoya elektronik sistem getirilmesi planlanıyor” <https://www.bloomberght.com/2021-de-cek-bonoya-elektronik-sistem-getirilmesi-planlaniyor-2269211> (Erişim Tarihi: 22.02.2025)

⁵⁵⁹ Tevetoğlu, 35

⁵⁶⁰ Tevetoğlu, 46

⁵⁶¹ Yüce, 734

düzenlendiği, elektronik ortamın sağladığı verimlilik, hız ve güveni içeren yeni bir ödeme aracıdır⁵⁶². Başka bir görüşe göre ise elektronik çek için yeni bir tanımlama yapmaya ihtiyaç yoktur, elektronik çek, geleneksel çekin elektronik ortamda düzenlenmiş halidir⁵⁶³. Nitekim ilgili Kanun Taslağı'nın "Tanımlar" başlıklı 2. Maddesinde de benzer şekilde elektronik çek, "*Elektronik ortamda düzenlenen, devredilen ve ödenen çek*" olarak tanımlanmıştır.

Elektronik çekin yasal olarak kabul edilmesi için, geleneksel çekin taşınması gereken unsurları karşılaması gerekmektedir⁵⁶⁴. Kanun Taslağı'nın "Elektronik Çekin Unsurları" başlıklı 3. Maddesi'nde elektronik çekin taşınması gereken unsurlar sayılmıştır. İlgili maddeye göre elektronik çekin "elektronik çek" ibaresi ya da çekin düzenlendiği dilde bu ibarenin karşılığı olan ibareyi, kayıtsız şartsız belirli bir bedelin ödenmesi için havaleyi, muhatap bankanın ticaret ünvanını, düzenleme tarihini, elektronik ibraz başlangıç tarihini, banka tarafından verilen seri numarasını, çek hesabı sahibinin adı, soyadı veya ünvanını, çek sahibi gerçek kişi ise kimlik numarasını, çek hesabı sahibi tüzel kişi ise MERSİS numarası ile tüzel kişi adına çeki düzenleyen gerçek kişi temsilcinin kimlik numarasını, lehtarın adı, soyadı veya ünvanını, lehtar gerçek kişi ise kimlik numarasını, lehtar tüzel kişi ise MERSİS numarasını ve çek hesabı sahibinin güvenli elektronik imzasını veya elektronik kimlik doğrulama yöntemiyle oluşturulan kaydını içermesi gerekmektedir.

Hukukumuzdaki mevcut yasal düzenlemeler uyarınca bir kambiyo senedi olan çekin elektronik imza ile imzalanabilmesi mümkün değildir. Kanun Taslağı ile elektronik çekin, güvenli elektronik imza ile düzenlenebileceği kabul edilmiştir. Kanun Taslağı'nda güvenli elektronik imza ifadesi kullanılmıştır. Daha önce açıkladığımız üzere elektronik imzanın da birçok çeşidi bulunmaktadır. Kanun Taslağı'nda geçen güvenli elektronik imza, sadece imza sahibine bağlı olan ve sadece imza sahibinin tasarrufunda bulunan araçlarla düzenlenebilen, nitelikli elektronik sertifika ile sahibinin kimliğini tespit etmeyi ve imzalanmış elektronik veride herhangi bir değişiklik yapıp yapılmadığını tespit etmeyi sağlayan elektronik imza⁵⁶⁵ olarak tanımlanmaktadır. Kimi yazarlara göre, güvenli elektronik imza yerine elektronik imzanın bir diğer türü olan dijital imzanın, biyometrik verilerle de

⁵⁶² Karabıyık, 81

⁵⁶³ Baytemür, 78; Tevetoğlu, 50

⁵⁶⁴ Yüce, 734; Ber, Elektronik Çek, 1-20

⁵⁶⁵ Karan, 143; Baytemür, 87

desteklenerek kullanılması gerekmektedir⁵⁶⁶. Kanaatimizce güvenli elektronik imzada da nitelikli elektronik sertifika ile kimlik tespiti sağlanabileceğinden ilgili sertifikanın biyometrik veriler ile desteklenmesi yeterli olacaktır.

5.4.2. Elektronik Çekin Düzenlenmesi

Elektronik çekin nasıl düzenleneceği Kanun Taslağı'nın 4. maddesinde düzenlenmiştir. Maddeye göre, elektronik çek, çek hesabının bulunduğu muhatap bankanın sistemine giriş yapılarak sistem üzerinden düzenlenecek; düzenlenen bu kayıtlar, lehtarın hesabının bulunduğu bankaya bildirilecek; lehtar da adına düzenlenen çeke yine sistem üzerinden en geç elektronik ibraz başlangıç tarihine dek onay verecektir⁵⁶⁷. Onay işlemi, fiziki çekteki zilyetliği devralmaya benzer bir işlemdir⁵⁶⁸. Nitekim, aynı maddede lehtarın onayı için zilyetliğin devri hükümlerinin geçerli olacağı ifade edilmiştir.

Maddede çek hesabı numarasından bahsedilmemiş yalnızca elektronik çek hesabı çekinde ifade edilmekle yetinilmiştir. Keşidecinin aynı muhatap bankada birden fazla çek hesabı bulunması halinde, çekin ödeme için ibrazı sırasında karşılığının bulunup bulunmadığı konusunda keşidecinin tüm elektronik çek hesaplarının kullanılması mümkün olmalıdır⁵⁶⁹.

Kanun Taslağı'nın aynı maddesi uyarınca düzenleyen elektronik çeki, lehtar çeke onay verene dek değiştirebilir veya geri alabilir. Geri alınan veya elektronik ibraz başlangıç tarihine dek onaylanmamış çekler düzenlenmemiş sayılacaktır⁵⁷⁰. Lehtarın onayı için Kanun Taslağı'nda zilyetliğin devri hükümlerinin geçerli olduğunun kabul edilmiş olması nedeniyle çek, lehtar tarafından daha sonrasında onaylanmış olsa bile, düzenlendiği tarihten itibaren hüküm doğuracaktır. Onay ile birlikte elektronik çek, değiştirilemez bir nitelik kazanmaktadır⁵⁷¹.

⁵⁶⁶ Turanboy, Elektronik Çek, 32-33; Baytemür, 118

⁵⁶⁷ Turanboy, Elektronik Çek, 37-38; Tevetoğlu, 59

⁵⁶⁸ Tevetoğlu, 59

⁵⁶⁹ Karabıyık, 84; Turanboy, Elektronik Çek, 38

⁵⁷⁰ Tevetoğlu, 60

⁵⁷¹ Tevetoğlu, 60

5.4.3. İleri Tarihli Elektronik Çek Düzenleme Sorunu ve Ödeme Aracı Olarak Elektronik Çek

Çek, hukuken görüldüğünde ödenmesi öngörülen bir ödeme aracı olarak tasarlanmış olmasına karşın, özellikle Türkiye’de ileri tarihli çek uygulaması ile pratikte kredi işlevi de üstlenmektedir⁵⁷². Bu amaçla, çoğunlukla düzenleme tarihinden daha ileri bir tarihin çek üzerinde yazılması yoluyla çek “vadeli” veya “ileri tarihli” hale getirilmektedir. Türk Ticaret Kanunu’nun 795/2. maddesi uyarınca, üzerinde yazılı tarihten önce bankaya ibraz edilen çek ödenebildiği gibi 5941 sayılı Çek Kanunu’nda yer alan geçici madde hükümleri çerçevesinde, uygulamada “ileri tarihli çek” kullanımı uzun süredir fiilen korunmaktadır⁵⁷³.

İleri tarihli çekte bankanın erken ibraz durumunda ödeme yapabilmesi, çeki düzenleyen ile lehtar arasında kurgulanan vade anlaşmasını büyük ölçüde işlevsiz hale getirmektedir. Bunun telafisi ise Çek Kanunu m. 3/8 doğrultusunda, ancak çekin üzerinde yazan tarihte ve yasal ibraz süresi içinde “karşılıksızdır” işlemi yapılabilmesiyle mümkün olmaktadır. Diğer yandan, Kanun Koyucu’nun geçici maddeyi belirli aralıklarla uzatmış olması, taraf iradelerine dayanan “vadeli çek” uygulamasının süreceği şeklinde yorumlanmaktadır⁵⁷⁴.

Elektronik çek bakımından, kimi görüşler dijital ortamda çekin gerçek düzenleme tarihinin daha kolay saptanabileceğine vurgu yaparak, ileri tarihli düzenlemenin mümkün olmayacağını savunmaktadır⁵⁷⁵. Elektronik çekte de tıpkı kağıt çekteki uygulama gibi ileri tarihli çek düzenlenebileceğine ilişkin görüşler olsa da⁵⁷⁶ Kanun Taslağı, çekin düzenleme tarihini zorunlu unsur olarak düzenlemiş ve çekin banka sistemi üzerinden düzenleneceğini kabul etmiştir. Anılan düzenlemeler Kanun Taslağı’nda ileri tarihli çek düzenlenmesinin kabul edilmediğini göstermektedir⁵⁷⁷. Kanun Taslağı’nın amaçlarından birinin çekteki tedavül sürecini takip etmek olması ve çeke duyulan güvenin artırılmasını sağlamak olduğu da göz

⁵⁷² Bozer/Göle, 257; Baytemür, 118; Demirci, 40; 128. Nazım Aksoy, Elektronik Çek’e İlişkin Kanun Çalışmalarına Yönelik Türk Ticaret Kanunu (645, 756, 780, 1526) İle İcra İflas Kanunu’nun (167) İlgili Madde Hükümleri Açıklarından Güncel Bir Bakış” (TFM: Cilt: 7, Sayı: 2, 2021), 183; Kurt, 5

⁵⁷³ Atakan, 558; Baytemür, 119; Turanboy, Elektronik Çek, 33

⁵⁷⁴ Ülgen/Helvacı/Kaya/Ertan, 334-335; Baytemür, 119-120

⁵⁷⁵ 130. Mehmet Bahtiyar, 5941 sayılı Çek Kanunu Açısından İleri Tarihli Çek (Kadir Has Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi: Sayı:1(2), 2013) 47-58 (Kısaca: Çek)

⁵⁷⁶ Baytemür, 121

⁵⁷⁷ Turanboy, Elektronik Çek, 42

önüne alındığında taslağın elektronik çeki kredi aracından ziyade bir ödeme aracı olarak düzenlediğini kabul etmek gerekmektedir⁵⁷⁸.

5.4.4. Hamiline Yazılı Elektronik Çek ve Açık Elektronik Çek Sorunu

Kanun Taslağı'nın 4. maddesi ile elektronik çekin hamiline yazılı, çizgili ve açık çek olarak düzenlenmesi yasaklanmıştır. Bilindiği üzere fiziki çekte lehtar ismi yazılması zorunlu bir unsur olarak kabul edilmemiştir. Lehtar adı yazılmaksızın düzenlenen çek, hamiline yazılı çek olarak kabul edilmekte ve zilyetliğin devri yoluyla tedavül edilebilmektedir. Elektronik çekte ise, alıcısı belli olmayan çekin ilk olarak kime gönderileceği sorunu, elektronik ortamda tam anlamıyla anonimliğin sağlanamaması, kayıt dışı ekonominin engellenme çabası gibi sorunlar hamiline yazılı elektronik çek düzenlenmesinin önünde bir engel olmuştur⁵⁷⁹. Öyleki Kanun Taslağı'nın 3. maddesinde lehtar adı, elektronik çekler için zorunlu bir unsur olarak kabul edilmiş, 4. maddede açıkça hamiline yazılı elektronik çek düzenlenemeyeceğine ilişkin hükme yer verilmiştir.

Açık elektronik çek, kambiyo senetleri hukukunda “açık kambiyo senedi” kavramının dijital ortama uyarlanmış bir versiyonudur. Açık çekte zorunlu unsur olarak kabul edilen tek mutlak koşul, keşidecinin imzasıdır. Bu sayede senet, imza dışındaki unsurlar (tutar, lehtar, düzenleme tarihi gibi) eksik bırakılarak da düzenlenip dolaşıma çıkarılabilir. Açık çekte, taraflar arasındaki bir anlaşmaya dayanarak, eksik bırakılan unsurların sonradan tamamlanmasına izin verilmektedir⁵⁸⁰. Bu yaklaşım, Cenevre Yeknesak Kuralları ve Türk Ticaret Kanunu'nda poliçe hükümleri üzerinden kabul edilmiş olup, aynı hükümlerin çekte de kıyasen uygulanması mümkündür⁵⁸¹. Bununla birlikte, açık çeklerde en önemli risk, doldurma yetkisine aykırı biçimde, belgedeki eksik bilgilerin üçüncü kişilerce kötü niyetle tamamlanmasıdır⁵⁸². Kağıt ortamda da var olan bu tehlike, elektronik ortamda senetlerin çok daha hızlı el değiştirebilmesi nedeniyle daha yüksek bir etki alanına sahiptir. Ayrıca dijital ortamda izinsiz erişim, gizli anahtarın ele geçirilmesi gibi teknik tehditler söz konusu olduğundan, rıza hilafına doldurulma ve düzenleyenin

⁵⁷⁸ Turanboy, Elektronik Çek, 42

⁵⁷⁹ Detaylı bilgi için bkz: Baytemür, 121-125

⁵⁸⁰ Baytemür, 125-126

⁵⁸¹ Ebru Tüzemen Atik, Açık Kambiyo Senetleri, (Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2017), 34

⁵⁸² Tüzemen, 43

sorumlu tutulması gibi uyuşmazlıklar artabilir⁵⁸³. Açık çek düzenlemek, teknik açıdan mümkün olarak gözüktüğü de, Kanun Tasarısı anılan olumsuzları da göz önüne alarak hem kayıt dışı ekonomiyle mücadeleyi hem de uyuşmazlıkların azaltılmasını amaçlayan bir politika tercih etmiş, açık elektronik çek düzenlenmesini yasaklamıştır.

5.4.5. Elektronik Çekin Devri

Bilindiği üzere, kağıt üzerinde düzenlenen fiziki çekler, kural olarak emre yazılı kabul edilir ve emre yazılı çekler ciro ile zilyetliğin devri yoluyla devredilmektedir⁵⁸⁴. Fiziki olarak düzenlenen çeklerin, menfi emre kaydı ile nama yazılı hale getirilmesi ya da hamiline düzenlenmesi de mümkündür. Nama yazılı düzenlenen çekler, alacağın temlik hükümlerince, hamiline yazılı çekler ise yalnızca zilyetliğin devri ile devredilecektir⁵⁸⁵.

Kanun Taslağı'nın 5. maddesinde elektronik çekin ise ciro yoluyla devredileceği düzenlenmiştir⁵⁸⁶. İlgili maddede elektronik çekte ciro işleminin, ciro edenin hesabının bulunduğu bankanın sistemi üzerinden ve lehine ciro edilen kişi ile ciro türü belirtilerek elektronik olarak yapılması öngörülmektedir⁵⁸⁷. Bu yaklaşım doğrultusunda, sisteme bütün bilgilerin girilmesi zorunluluğu nedeniyle yalnızca tam ciroya izin verilmekte; hamiline elektronik çek düzenlenmesine ya da beyaz ciro ile elektronik çekin devredilmesine imkân verilmemektedir⁵⁸⁸. Rehin cirosu da mümkün değildir⁵⁸⁹. Anılan madde hükmü uyarınca temlik veya tahsil cirosu mümkündür ve ciro türünün belirtilmediği durumlarda, işlemin amacına göre temlik cirosu yapıldığı kabul edilecektir⁵⁹⁰.

Elektronik çekin devrinin elektronik ortam üzerinden gerçekleşmesi nedeniyle ciro işleminde de fiziksel bir teslim söz konusu olmayacaktır⁵⁹¹. Elektronik ciro işleminin yapılması ile birlikte, ciro işleminin yapıldığı banka, lehine ciro yapılan bankaya bilgi verecek, zilyetliğin devrine benzer şekilde, lehine ciro yapılan

⁵⁸³ Baytemür, 127

⁵⁸⁴ Ülgen/Helvacı/Kaya/Ertan, 312

⁵⁸⁵ Ülgen/Helvacı/Kaya/Ertan, 315-316

⁵⁸⁶ Turanboy, Elektronik Çek, 39

⁵⁸⁷ Demirci, 38, Tevetoğlu, 62; Turanboy, Elektronik Çek, 39

⁵⁸⁸ Baytemür, 123-124; Tevetoğlu, 62; Turanboy, Elektronik Çek, 40; Ber, Elektronik Çek, 14

⁵⁸⁹ Turanboy, Elektronik Çek, 39

⁵⁹⁰ Turanboy, Elektronik Çek, 39; Tevetoğlu, 62

⁵⁹¹ Tevetoğlu, 62; Turanboy, Elektronik Çek, 39

kişi, hesabının bulunduğu herhangi bir bankanın sistemi üzerinden ve en geç elektronik ibrazın başladığı tarihe dek ciro işlemine onay vererek senet üzerinde zilyetliği devralmış sayılacaktır⁵⁹². Verilen onay, zilyetliğin elektronik ortamda devralınması anlamına geldiğinden, onay anı ciro tarihine ilişkin devrin geçerli olduğu zaman olarak değerlendirilecektir⁵⁹³.

Tasarı uyarınca cironun onaylandığı tarihe dek ciro eden tarafından tek taraflı tasarruf işlemi ile geri alınabilmesi mümkündür. Ancak ciro onaylandıktan sonra, cironun tek taraflı tasarruf ile geri alınması mümkün olmayıp, onaydan sonra ancak fiziki çekte olduğu gibi hamil ile ciro edenin karşılıklı anlaşması sonucunda ciro iptal işlemi gerçekleştirilebilir. Cironun karşılıklı anlaşma üzerine iptal edilmesi halinde, ilgili ciro hiç yapılmamış sayılır⁵⁹⁴.

5.4.6. Elektronik Çekin İbrazi, Ödenmesi ve Karşılıksız Çıkması

Bilindiği üzere fiziki olarak düzenlenen çekte Türk Ticaret Kanunu farklı ibraz süreleri düzenlemiştir. Hamil, elinde bulundurduğu çeki Kanun ile belirlenen süreler içerisinde muhatap bankaya ibraz etmelidir. Türk Ticaret Kanunu'nun 796. maddesinde bu süreler, keşide tarihinden itibaren; keşide edildiği yerde ödenecek çekler için on gün, keşide edildiği yer ile aynı kıtada olan başka bir ülkede ödenecek çekler için bir ay ve keşide edildiği yerden başka bir kıtada ödenecek çekler için üç ay olarak düzenlenmiştir. İbrazi için belirlenen süreler hak düşürücü olup, süresi içerisinde ibraz edilmemesinin başta kambiyo hukukundan kaynaklanan müracaat haklarını kaybetmek üzere birçok sonucu vardır⁵⁹⁵.

Kanun Taslağı'nın 6. maddesinde ise elektronik çek için fiziki çekte düzenlenen en kısa ibraz süresi tek ibraz süresi olarak düzenlenmiştir ve elektronik çekin keşide ve ödeme yeri ne olursa olsun keşide tarihinden itibaren on gün içerisinde ibraz edilmesi gerekmektedir⁵⁹⁶. Elektronik ortamda düzenleme, saklama, ödeme gibi işlemler, kâğıt çek için geçerli olan pek çok farklı ibraz süresine duyulan

⁵⁹² Tevetoğlu, 62; Turanboy, Elektronik Çek, 39

⁵⁹³ Tevetoğlu, 63

⁵⁹⁴ Demirci, 37; Tevetoğlu, 63

⁵⁹⁵ Ayrıntılı bilgi için bkz: Ülgen/Helvacı/Kaya/Ertan, 336-340

⁵⁹⁶ Tevetoğlu, 55; Turanboy, Elektronik Çek, 40

ihtiyacı ortadan kaldırmaktadır. Bu nedenle kısa ve tek bir ibraz süresi belirlenmesi bu senetlerin elektronik doğasına uyumlu görülmektedir⁵⁹⁷.

İbraz, hamilin hesabının bulunduğu herhangi bir bankanın sistemi üzerinden takasa sunma yoluyla, Elektronik Çek ve Bono Sistemi aracılığı ile doğrudan muhatap bankaya ya da çekin seri numarasını belirtmek sureti ile fiziki olarak yapılabilir⁵⁹⁸.

Tıpkı fiziki çek uygulamasında olduğu gibi, elektronik çek ödemesinde de muhatap bankanın çek hesabındaki bakiyeyi kontrol etmesi ve karşılığın bulunması durumunda hamilin hesabına aktarım yapması beklenmektedir⁵⁹⁹.

Elektronik çekin karşılığının bulunmaması halinde Kanun Taslağı'nın 7. maddesi uyarınca fiziki çekte olduğu gibi 5941 sayılı Çek Kanunu'nun 3, 5 ve 6. maddelerinde öngörülen sonuçlar aynen uygulanır. Elektronik çekin karşılıksız çıkması halinde muhatap banka Elektronik Çek ve Bono Sistemi'ne, yükümlülüğü uyarınca ödediği miktarı ve karşılıksız çıkma durumunu bildirecektir. Elektronik çekin adli sürece konu edilmesi halinde, yargı mercilerinin ya da icra dairesinin Elektronik Çek ve Bono Sistemi'ne başvurarak ilgili kayıtları talep etmesi halinde elektronik çek UYAP sistemine aktarılır ve UYAP'a aktarılan elektronik çek "çek aslı" hükmünde kabul edilerek işleme alınabilecektir⁶⁰⁰.

5.4.7. Elektronik Çekten Cayma

Çekten cayma, muhataba verilen ödeme yetkisinin geri alınması olarak tanımlanabilir⁶⁰¹. Fiziki olarak düzenlenen çekten cayılması, çekin ibraz süresi içerisinde ibraz edilmemiş olmasına, ibraz süresinin geçmiş olmasına ve keşidecinin cayma beyanında bulunmasına bağlıdır⁶⁰².

Elektronik çekten cayma Kanun Taslağı'nın 8. maddesinde düzenlenmiştir. Maddeye göre elektronik çekten cayılması keşidecinin elektronik ibraz süresinin sona ermesinden itibaren yedi gün içerisinde mümkündür. Bu hakkın doğması için,

⁵⁹⁷ Tevetoğlu, 56; Turanboy, Elektronik Çek, 40

⁵⁹⁸ Turanboy, Elektronik Çek, 41; Tevetoğlu, 63

⁵⁹⁹ Turanboy, Elektronik Çek, 41

⁶⁰⁰ Tevetoğlu, 66-67; Turanboy, Elektronik Çek, 41

⁶⁰¹ Ülgen/Helvacı/Kaya/Ertan, 346

⁶⁰² Ülgen/Helvacı/Kaya/Ertan, 346

öncelikle elektronik ibraz süresinin dolması ve ardından yedi günlük süre içinde cayma talebinin iletilmesi gerekecektir⁶⁰³.

Elektronik ibraz süresi geçtikten sonra çeki ibraz eden hamil, cayma işleminin gerçekleşmediği ve çek hesabında yeterli bakiyenin bulunduğu durumda bedelin tamamını; bakiyenin kısmen mevcut olması halinde ise kısmi ödemeyi tahsil edebilecektir. Diğer yandan, ibraz süresinin bitimini takip eden aşamada düzenleyenin cayma işlemiyle hamilin ödeme talebi tabiri caizse “zamanlama yarışına” girecek ve işlemlerin sırası ödemede belirleyici olacaktır⁶⁰⁴.

Görüldüğü üzere elektronik çeki ilişkin hazırlanan Kanun Taslağı birçok açıdan yenilikler öngörmekte ve çeki ilişkin köklü değişiklikler içermektedir. Ancak taslak güncel teknolojik gelişmelerden uzak kalmıştır. Bilindiği üzere blockchain (blok zincir) teknolojisi her alanda kendini göstermeye başlamıştır ve kıymetli evrakın dijitalleşmesi konusunda da önemli bir rol oynamaktadır⁶⁰⁵. Öyle ki ilk bölümde detaylı şekilde anlatmış olduğumuz Almanya’da yürürlüğe giren eWpG uyarınca, elektronik kıymetli evrak sistemi blokzincir alt yapısına uygun olarak düzenlenmiştir. Getirilen düzenlemeler uyarınca merkezi olmayan kripto kıymetli evrak sicilleri kurulmuş ve bu sicillere özgü düzenlemeler benimsenmiştir. Ülkemizde hazırlanan tasarıda ise anılan teknolojiden yararlanılmamıştır. Oysa Almanya’da kanun henüz daha yürürlüğe girmeden 2019 yılında blok zincir alt tabanı kullanılarak elektronik kısa vadeli hazine bonusu düzenlenmiş ve fiziki düzenleme ile iki gün süren işlemler bir saat kadar kısa bir sürede tamamlanabilir hale gelmiştir⁶⁰⁶. Sisteme bu denli hız getirecek ve katkısı bulunacak bir alt yapının Kanun Taslağı’nda dikkate alınmamış olması eleştirilmesine sebep olacak unsurlardan birisi olmuştur. Zira, doktinde blokzincir teknolojisinin elektronik çekler için son derece elverişli olduğu yönünde görüşler bulunmaktadır⁶⁰⁷.

⁶⁰³ Tevetoğlu, 67

⁶⁰⁴ Tevetoğlu, 67

⁶⁰⁵ Ber, Elektronik Çek, 7

⁶⁰⁶ Atakan, 545-546

⁶⁰⁷ Tevetoğlu, 71; Atakan, 547-547; Ber, Elektronik Çek, 13

6. Elektronik Bono ve Poliçe Düzenlenmesine İlişkin Sorunlar ve Taslak Kanun Açısından Değerlendirilmesi

Çek ilişkisinin niteliği gereği bir tarafın mutlaka banka olması, bugüne kadar elektronik çeki geçiş işlemi için yapılmış yasalastırma çalışmalar nedeniyle çekte elektronikleşme ve elektronik çeki geçişin bono ve poliçeden ayrı tutulması gerekmektedir. Bankalar, finans kurumu niteliği gereği güçlü bir dijital altyapıya sahip olup; anılan alt yapının elektronik çeki geçişi kolaylaştırması beklenmektedir. Oysa poliçe ve bonoda banka gibi kurumsal bir taraf bulunmaz ve bu nedenle de incelemesinin çekten ayrı yapılması daha doğru olacaktır⁶⁰⁸.

6.1. Türk Hukuk Sisteminde Poliçe ve Bononun Hukuki Niteliği

Poliçe, keşidecinin muhatabı, lehtar veya onun göstereceği bir kişiye belirli bir miktarı ödemekle yetkilendirdiği ve lehtara da poliçede belirtilen miktarı tahsil etme hakkı tanıyan, çifte yetkili havale niteliğinde olan, kanunen emre yazılı kambiyo senedi ve dolayısıyla kıymetli evraktır⁶⁰⁹. Poliçenin menfi emre kaydı ile nama yazılı olarak düzenlenmesi mümkünken, hamiline yazılı olarak düzenlenmesi mümkün değildir⁶¹⁰. Poliçede üç taraf bulunmaktadır ve bu taraflar; keşideci, muhatap ve lehtar olarak isimlendirilir⁶¹¹. Keşideci, poliçeyi düzenleyip imzalayan; muhatap, kendisine yöneltilen havale ilişkisinde ödemedenden sorumlu olan kişidir. Muhatap ile keşideci arasında mevcut bir *karşılık ilişkisinin* var olduğu kabul edilir. Keşideci, muhataptan olan alacağını poliçe düzenleyerek lehtar veya onun emri lehine ödenmesini istemektedir. Kabul gerçekleştiğinde muhatap lehtara ödeme yapar⁶¹²; muhatap ile lehtar arasındaki bu işlem de *havale ilişkisi* olarak adlandırılır. Diğer yandan, keşidecinin lehtarla arasındaki temel ilişki, genellikle bir *borç veya bedel ilişkisine* dayanmaktadır⁶¹³. Poliçe, Türk Ticaret Kanunu'nun 671 ile 775. maddeleri arasında ayrıntılı hükümler ile düzenlenmiş, kendisinden sonra gelen bono ve çek ile ilgili düzenlemelerde ise niteliğine uygun düştüğü ölçüde poliçeye atf

⁶⁰⁸ Baytemür, 158

⁶⁰⁹ Ülgen/ Helvacı / Kaya/ Ertan, 109-114; Öztan, 77; Bozer/Göle, 67-68; Pulaşlı; 127 Kendigelen/Kırca, 148-149

⁶¹⁰ Ülgen/ Helvacı / Kaya/ Ertan, 114; Bozer/Göle, 68; Baytemür, 149

⁶¹¹ Ülgen/ Helvacı / Kaya/ Ertan, 111; Öztan, 78; Bozer/Göle, 67-68; Pulaşlı; 127 Kendigelen/Kırca, 148

⁶¹² Muhatap, başlangıçta poliçe ilişkisinin dışındayken poliçeyi kabul ile birlikte ilişkiye dahil olup poliçenin borçlusu olur. Poliçede kabul zorunlu değildir. (Ülgen/ Helvacı / Kaya/ Ertan, 111)

⁶¹³ Ülgen/ Helvacı / Kaya/ Ertan, 110-111; Öztan, 77; Bozer/Göle, 67; Pulaşlı; 127 Kendigelen/Kırca, 148-149; Baytemür, 149

yapmakla yetinilmiştir. Türk Ticaret Kanunu kambiyo senetlerinin çoğu düzenlenmesini poliçe üzerinden yapmış olsada poliçe, uygulamada çok sık kullanılmamaktadır⁶¹⁴.

Bono ise uygulamada en çok kullanılan kambiyo senedi olmasına rağmen Türk Ticaret Kanunu'nun 776 ile 779. maddeleri arasında yalnızca 4 madde ile düzenlenmiştir⁶¹⁵. Bono, kayıtsız şartsız belirli bir bedelin ödenmesi vaadini içeren kanunen emre yazılı olan kambiyo senedi ve dolayısıyla kıymetli evraktır⁶¹⁶. Bono kanunen emre yazılı olmakla birlikte menfi emre kaydı ile birlikte nama yazılı olarak düzenlenebilir. Ancak bonoda lehtar bulunması zorunlu olup, bu nedenle bononun hamiline düzenlenmesi mümkün değildir⁶¹⁷. Bono, poliçeden farklı olarak iki taraflı bir hukuki ilişki kurmaktadır. Bonoda muhatap ve dolayısıyla havale ilişkisi bulunmamaktadır. Keşideci, lehtar veya onun emrine belirli bir bedeli vadesi geldiğinde ödeme vaadinde bulunur ve bononun asıl borçlusudur. Bu aynı zamanda sebepten soyut bir borç ikrarı niteliğindedir⁶¹⁸.

6.2.Poliçe ve Bononun Şekil Şartları ve Unsurları

Poliçenin hukuken geçerli sayılabilmesi için TTK m. 671 hükmünde poliçe için zorunlu ve ihtiyari olmak üzere unsurlar düzenlenmiştir. Poliçenin geçerli olabilmesi için maddede düzenlenen zorunlu unsurları taşıması gerekmektedir. Bu unsurların eksik olması, senedin poliçe niteliğini kaybetmesine neden olacaktır⁶¹⁹.

Bir poliçenin hukuken geçerli sayılabilmesi için senet metni içerisinde “poliçe” kelimesinin ya da bu kelimenin poliçenin yazıldığı dildeki karşılığının yer alması zorunludur.

⁶¹⁴ Ülgen/ Helvacı / Kaya/ Ertan, 109

⁶¹⁵ Bononun uygulamada daha çok kullanılmasına rağmen Kanun Koyucu tarafından yalnızca 4 maddede düzenlenerek diğer maddelerin niteliğine uygun düştüğü ölçüde poliçeye atıf yapmasının nedeni mehz İsviçre Borçlar Kanunu ve bu kanunun kaynağını oluşturan Cenevre Yeknesak Kuralları'ndaki uygulamanın bu şekilde olmasından kaynaklanmaktadır. (Öztan, 205; Kendigelen/Kırca, 162; Pulaşlı, 237)

⁶¹⁶ Ülgen/Helvacı/Kaya/ Ertan, 143; Öztan, 206; Bozer/Göle, 169-171; Pulaşlı; 237 Kendigelen/Kırca, 165

⁶¹⁷ Ülgen/ Helvacı / Kaya/ Ertan, 144; Bozer/Göle, 170

⁶¹⁸ Ülgen/ Helvacı / Kaya/ Ertan, 143; Kendigelen/Kırca, 165

⁶¹⁹ Ülgen/ Helvacı / Kaya/ Ertan, 114; Öztan, 79; Bozer/Göle, 69; Pulaşlı; 131; Kendigelen/Kırca, 149

Poliçenin hukuken geçerli sayılabilmesi için, belirli bir bedelin⁶²⁰ ödenmesine ilişkin kayıtsız ve şartsız bir havale içermesi gerekmektedir. Şarta bağlanan poliçe hukuken geçersizdir⁶²¹. Bedel ile birlikte yalnızca “görüldüğünde” veya “görüldüğünden belirli bir süre sonra” ödenmesi kararlaştırılan poliçelerde faiz şartı da konabilir; faiz oranı belirtilmemişse faiz yazılmamış sayılır, bu halde 3095 sayılı Kanuni Faiz ve Temerrüt Faizine İlişkin Kanunu’nun genel hükmü uygulanmaz⁶²².

Bir poliçenin hukuken geçerli sayılabilmesi için, muhatabın veya birden fazla muhatap var ise muhatapların isim ve soy isimlerinin ya da ticari ünvanlarının mutlaka poliçede yer alması gerekmektedir⁶²³.

Poliçedeki zorunlu unsurlardan bir diğeri lehtarın isim ve soy ismi ya da ticari ünvanının bulunmasıdır. Daha önce ifade edildiği üzere lehtar poliçe için zorunlu unsurlardan olup, hamiline poliçe düzenlenmesi mümkün değildir⁶²⁴. Poliçede keşideci ile lehtarın aynı kişi olması ve keşideci ile muhatabın aynı kişi olması mümkündür⁶²⁵.

Bir poliçenin hukuken geçerli olabilmesi için düzenlendiği tarih ve yerin belirtilmesi gerekmektedir. Tarihin eksik veya yanlış yazılması poliçeyi geçersiz kılabilir. Poliçe üzerinde düzenleme yerinin bulunmaması halinde, keşidecinin adresi düzenleme yeri olarak kabul edilir ve bu nedenle düzenleme yeri poliçe için alternatif zorunlu unsurlar arasında kabul edilir⁶²⁶.

Bir poliçenin geçerli olabilmesi için alternatif zorunlu unsurlardan bir diğeri ödeme yeridir. Poliçede ödeme yeri belirtilmemişse, muhatabın adının yanında yazılı olan yer ödeme yeri olarak kabul edilir⁶²⁷.

Poliçedeki diğer bir önemli unsur vadedir ancak vade poliçe için isteğe bağlı bir unsurdur⁶²⁸. TTK m. 703. hükmüne göre poliçe ancak dört tür vadeden biriyle

⁶²⁰ Bedelden kastedilen nakit para olup, nakit para dışında herhangi bir şeyin poliçede bedel olarak gösterilmesi hukuken mümkün değildir. (Pulaşlı, 132; Bozer/Göle, 71)

⁶²¹ Bozer/Göle, 74

⁶²² Bozer/Göle, 72-73; Öztan, 80; Pulaşlı, 133-134

⁶²³ Ülgen/ Helvacı / Kaya/ Ertan, 115; Öztan, 81; Bozer/Göle, 76-77; Pulaşlı; 134-135; Kendigelen/Kırca, 151

⁶²⁴ Ülgen/ Helvacı / Kaya/ Ertan, 117; Öztan, 81; Bozer/Göle, 77-79; Pulaşlı; 136

⁶²⁵ Kendigelen/Kırca, 151

⁶²⁶ Ülgen/Helvacı/Kaya/ Ertan, 117; Öztan, 82-83; Bozer/Göle, 86-88; Pulaşlı; 140; Kendigelen/Kırca, 149

⁶²⁷ Ülgen/Helvacı/Kaya/ Ertan, 116; Bozer/Göle, 88; Öztan, 83;Pulaşlı, 141; ; Kendigelen/Kırca, 149

⁶²⁸ Bozer/Göle, 90; Öztan, 124

düzenlenebilir: belirli bir günde, düzenleme tarihinden belirli bir süre sonra, görüldüğünde veya görüldüğünden belirli bir süre sonra⁶²⁹. Poliçede vade belirtilmemişse, poliçe görüldüğünde ödenir. Görüldüğünde ödenecek poliçeler, düzenleme tarihinden itibaren bir yıl içinde ibraz edilmezse hamil, cirantalara ve kabul etmemiş muhatap dışındaki diğer borçlulara başvurma hakkını kaybeder⁶³⁰.

Bir poliçenin hukuken geçerli olabilmesi için en önemli unsur poliçenin keşideci tarafından el yazısıyla imzalanmasıdır⁶³¹. Daha önce de ifade ettiğimiz üzere TTK'nın açık hükümleri gereği, kambiyo senetlerinin güvenli elektronik imza ile düzenlenebilmesi henüz yasal olarak mümkün değildir. Bu nedenle de poliçe keşide edilirken elektronik imza kullanılamaz.

Bonoya gelindiğinde ise poliçe hükümlerine büyük ölçüde atıf yapılmaktadır ve bononun zorunlu ve alternatif unsurları poliçeyle neredeyse aynıdır. Bonoda ikili bir ilişki olduğu için muhataba ilişkin bilgiler bono için zorunlu unsur değildir⁶³². Bonodaki zorunlu unsurlar kısaca, senet metninde “bono veya emre yazılı senet” ifadesinin ya da bononun yazıldığı dilde bu anlama gelecek ifadenin yer alması⁶³³, kayıtsız şartsız belirli bir bedelin ödenmesi vaadini içermesi⁶³⁴, lehtar isim ve soyisininin ya da ticari ünvanının bulunması⁶³⁵, düzenleme tarihi⁶³⁶ ve düzenleyenin imzasının⁶³⁷ bulunmasıdır. Tıpkı poliçede olduğu gibi düzenleme yeri ve ödeme yeri bonoda alternatif zorunlu unsurlardandır. Düzenleme yerinin bulunmaması halinde, keşidecinin ismi yanındaki yer; ödeme yerinin bulunmaması halinde ise lehtarın isminin yanındaki yer ödeme yeri olarak kabul edilmektedir⁶³⁸. Vade de bono için zorunlu bir unsur değildir. Vade yazılı olmayan bono görüldüğünde ödenir⁶³⁹.

⁶²⁹ Ülgen/Helvacı/Kaya/ Ertan, 115-116; Pulaşlı, 142-144; Öztan, 126-128

⁶³⁰ Öztan, 130; Bozer/Göle, 128

⁶³¹ Ülgen/Helvacı/Kaya/ Ertan, 117; Öztan, 82-83; Bozer/Göle, 81; Pulaşlı; 136; Kendigelen/Kırca, 149

⁶³² Ülgen/Helvacı/Kaya/ Ertan, 115; Kendigelen/Kırca, 151

⁶³³ Ülgen/Helvacı/Kaya/ Ertan, 144-145; Öztan, 208; Bozer/Göle, 173-174; Pulaşlı; 238; Kendigelen/Kırca, 168

⁶³⁴ Ülgen/Helvacı/Kaya/ Ertan, 145; Öztan, 209; Bozer/Göle, 174-176; Pulaşlı; 239; Kendigelen/Kırca, 169-173

⁶³⁵ Ülgen/Helvacı/Kaya/ Ertan, 151; Öztan, 209; Bozer/Göle, 183-186; Pulaşlı; 240; Kendigelen/Kırca, 175-178

⁶³⁶ Ülgen/Helvacı/Kaya/ Ertan, 151; Öztan, 210; Bozer/Göle, 186; Pulaşlı; 241; Kendigelen/Kırca, 179

⁶³⁷ Ülgen/Helvacı/Kaya/ Ertan, 152; Öztan, 210; Bozer/Göle, 188-189; Pulaşlı; 240; Kendigelen/Kırca, 183

⁶³⁸ Ülgen/Helvacı/Kaya/ Ertan, 150, 152; Öztan, 210-211; Bozer/Göle, 194-197; Pulaşlı; 241-242; Kendigelen/Kırca, 181

⁶³⁹ Ülgen/Helvacı/Kaya/ Ertan, 146, 152; Pulaşlı; 242; Kendigelen/Kırca, 173

Bonoda muhatap ve kabul müessesesi bulunmamakla birlikte ödeme için ibraz zorunludur. Görüldüğünde veya görüldükten belirli bir süre sonra ödenecek bonolarda, tıpkı poliçede olduğu gibi bir yıl içinde ödeme için ibraz edilmemesi halinde hamil, başvuru borçlularına başvurma hakkını yitirir, fakat düzenleyene başvurma hakkı zamanaşımı süresi boyunca korunur⁶⁴⁰. Senedin ibrazına rağmen ödenmemesi halinde başvuru borçlularına müracaat için hamil tarafından protesto çekilmesi zorunludur. Aksi halde hamil, keşideciye başvuru hakkı saklı kalmak üzere başvuru borçlularına müracaat hakkını kaybeder⁶⁴¹. Görüldükten belirli bir süre sonra ödenmesi kararlaştırılan bonolarda, hamilin ödeme talebinde bulunabilmesi için, keşidecinin bonoya görüldüğü tarihi eklemesi gerekmektedir. Bu tarih, senedin ne zaman ödeneceğini netleştirdiğinden önem taşır. Eğer keşideci, bonoya görülme tarihini yazmazsa, hamil protesto çekerek ibraz gününü belirlemelidir. Protesto yapılmazsa, hamil, keşideci dışındaki başvuru borçlularına müracaat hakkını kaybeder ve bu kişiler sorumluluktan kurtulur. Keşidecinin sorumluluğu ise protesto şartına bağlı değildir, protesto çekilmediğinde vade hesabı, ibraz edilebilecek son gün üzerinden yapılır⁶⁴².

6.3.Elektronik Bonoya İlişkin Kanun Tasarısı ve Değerlendirmeler

Poliçe ve bonoya ilişkin kısaca açıklama yaptıktan sonra bu iki senedin elektronik olarak düzenlenip düzenlenemeyeceğini incelemekte fayda vardır. Bilindiği üzere ülkemizde mevcut yasal düzenlemeler uyarınca elektronik poliçe ya da bono keşide edilmesi mümkün değildir. Daha önce yaptığımız açıklamalar kapsamında elektronik çeke ilişkin yasalaraştırma çalışmaları ülkemizde bir süredir devam etmektedir. Ancak elektronik poliçe ve bonoya ilişkin 2019 yılına dek herhangi bir yasalaşma çalışması yapılmamıştır. Bunun sebebinin çekteki muhatabın kurumsal bir banka olması ve çekin kredi aracından ziyade ödeme aracı olarak kullanılması olduğu düşünülebilir. Bu nedenle de çalışmamızda ilk olarak elektronik çeke ilişkin açıklamalarda bulunulmuştur. Ülkemizde Ticaret Bakanlığı tarafından 18.02.2019 tarihli Elektronik Çek ve Bono Kanun Teklifi Taslağı hazırlanmış ve bu Kanun Taslağı ile elektronik çek ve bononun yasal dayanağa kavuşması planlanmıştır. Taslak Kanun, poliçeye ilişkin hükümler içermemektedir.

⁶⁴⁰ Detaylı bilgi için bkz: Ülgen/Helvacı/Kaya/ Ertan, 206 vd.

⁶⁴¹ Ülgen/Helvacı/Kaya/ Ertan, 236

⁶⁴² Baytemür, 158

Kanaatimizce poliçenin ticari hayatta neredeyse hiçbir uygulamasının olmaması düzenlemede poliçenin yer almamasına en büyük etkidir. Poliçe ve bonoya ilişkin hükümler hemen hemen aynı olduğundan çalışmamızda taslak kanundaki düzenlemelere uygun olarak elektronik bono üzerinden inceleme yapılacaktır.

6.3.1. Elektronik Bononun Tanımı, Unsurları ve Düzenlenmesi

Kanun Taslağı'nın "Tanımlar" başlıklı 2. maddesinde elektronik bono, "*Elektronik ortamda düzenlenen, devredilen ve ödenen bono*" olarak tanımlanmıştır. Kanaatimizce de elektronik bono, geleneksel bononun sahip olduğu nitelikleri taşıyan ancak elektronik ortama düzenlenen, devredilen ve ödenen kambiyo senedi olarak tanımlanabilir⁶⁴³.

Elektronik bononun yasal olarak kabul edilmesi için, geleneksel bononun taşınması gereken unsurları karşılamaının yanında Kanun Taslağı'nın "Elektronik Bononun Unsurları" başlıklı 9. maddesi'nde yer alan unsurları da barındırması gerekmektedir. İlgili maddeye göre elektronik bononun "elektronik bono" ibaresi ya da bononun düzenlendiği dilde bu ibarenin karşılığı olan ibareyi, kayıtsız şartsız belirli bir bedelin ödenmesi vaadini, vadeyi, düzenlenme tarihini, Elektronik Çek ve Bono Sistemi tarafından verilen seri numarasını, düzenleyenin adı soyadı veya unvanını, düzenleyen gerçek kişi ise kimlik numarasını; tüzel kişi ise MERSİS numarası ile tüzel kişi adına bonoyu düzenleyen gerçek kişi temsilcinin kimlik numarasını, lehtarın adı, soyadı veya ünvanını, lehtar gerçek kişi ise kimlik numarasını, lehtar tüzel kişi ise MERSİS numarasını ve düzenleyenin güvenli elektronik imzasını veya elektronik kimlik doğrulama yöntemiyle oluşturulan kaydını içermesi gerekmektedir.

Hukukumuzdaki mevcut yasal düzenlemeler uyarınca bir kambiyo senedi olan bononun elektronik imza ile imzalanabilmesi mümkün değilken, Kanun Taslağı'nın "Elektronik çek ve bonoda imza" başlıklı 14. maddesinde elektronik çek ve bononun güvenli elektronik imza veya elektronik kimlik doğrulama yöntemi kullanılarak düzenlenebileceği kabul edilmiştir. Elektronik çekte imza için yaptığımız açıklamalar elektronik bono için de geçerli olup, kimi yazarlara göre

⁶⁴³ Tevetoğlu, 51

elektronik imza yerine elektronik imzanın bir diğere türü olan dijital imzanın, biyometrik verilerle de desteklenerek kullanılması gerekmektedir⁶⁴⁴.

Daha önce bahsedildiğı üzere vade, geleneksel bonoda yer alması gereken zorunlu bir unsur değildir, vade yazılmamış bonolar görüldüğünde ödenir⁶⁴⁵. Ancak elektronik bonoda bu durum değışmiştir. Kanun Taslağı'nda vade, elektronik bono için zorunlu bir unsur olarak düzenlenmiştir. Ayrıca, geleneksel bono için 4 tip vade söz konusu iken elektronik bono için yalnızca “belirli vade” olarak ifade edilebilecek tek bir vade düzenlenmesi öngörülmektedir⁶⁴⁶. Tek bir vade düzenlemesinin sebebi elektronik bononun kullanımının kolaylaştırılmasıdır⁶⁴⁷. Elektronik ortamda düzenleme, saklama, ödeme gibi işlemler, geleneksel bono için geçerli olan pek çok farklı vadeye duyulan ihtiyacı azaltmaktadır. Dolayısıyla tek vadenin belirlenmesi, bu senetlerin elektronik doğası ile de uyumlu görülmektedir⁶⁴⁸.

Öte yandan geleneksel bono için, düzenleme yeri ve ödeme yeri gibi alternatif zorunlu unsur olarak kabul edilen unsurlar Kanun Taslağı'nda elektronik bono için zorunlu unsur olarak kabul edilmemiştir. Bunun nedeni elektronik bononun doğası gereğı elektronik ortamda düzenlenecek ve ödenecek olmasıdır⁶⁴⁹.

Elektronik bononun nasıl düzenleneceğı Kanun Taslağı'nın 10. maddesinde düzenlenmiştir. Maddeye göre, elektronik bono, banka sistemi üzerinden düzenlenecek, düzenlenen bu kayıtlar, lehtarın hesabının bulunduğu bankaya bildirilecek, lehtar da adına düzenlenen bonoya yine banka sistemi üzerinden en geç vade tarihine dek onay verecektir. Kanun Taslağı'nın aynı maddesi uyarınca düzenleyen elektronik bonoyu, lehtar bonoya onay verene dek değıştirebilir veya geri alabilir. Geri alınan veya vade tarihine dek onaylanmamış bono düzenlenmemiş sayılacaktır. Onay ile birlikte elektronik bono, değıştirilemez bir nitelik kazanmaktadır⁶⁵⁰. Daha önce de ifade ettiğimiz üzere elektronik bono ancak belirli bir günde ödenmek üzere belirli bir vade için düzenlenebilir. Vade tarihinin, gün, ay, yıl şeklinde açıkça belirli olması elektronik bono için bir zorunluluktur⁶⁵¹. Kanun

⁶⁴⁴ Turanboy, Elektronik Çek, 32-33; Baytemür, 118

⁶⁴⁵ Ülgen/Helvacı/Kaya/ Ertan, 146, 152; Pulaşlı; 242; Kendigelen/Kırca, 173

⁶⁴⁶ Tevetoğlu, 55

⁶⁴⁷ Bkz: Elektronik Çek ve Bono Kanun Teklifi Taslağı Genel Gereğesi

⁶⁴⁸ Tevetoğlu, 51

⁶⁴⁹ Tevetoğlu, 47; Baytemür, 174

⁶⁵⁰ Tevetoğlu, 59-60; Turanboy, Elektronik Çek, 50

⁶⁵¹ Tevetoğlu, 59-60; Turanboy, Elektronik Çek, 50

Taslağı'nın yine aynı maddesine göre hamiline yazılı veya açık bono düzenlenebilmesi mümkün değildir. Elektronik çek için yapılan açıklamalar elektronik bono için de geçerlidir.

6.3.2. Elektronik Bononun Devri

Bilindiği üzere, geleneksel yollarla düzenlenen bono, kural olarak emre yazılı kabul edilir ve emre yazılı bono ciro ile zilyetliğin devri yoluyla devredilmektedir⁶⁵². Geleneksel yollarla düzenlenen bononun, menfi emre kaydı ile nama yazılı hale getirilmesi mümkündür. Nama yazılı düzenlenen bono, alacağın temliki hükümlerince devredilecektir⁶⁵³. Elektronik bono için ise Kanun Taslağı'nın 10. maddesi ile bu tür senetlerin menfi emre kaydı ile nama yazılı şekilde düzenlenebileceğini ancak nama yazılı düzenlenen elektronik bononun devrinin mümkün olmadığı düzenlenmiştir⁶⁵⁴.

Kanun Taslağı'nın 11. maddesinde elektronik bononun ciro yoluyla devredileceği düzenlenmiştir⁶⁵⁵. İlgili maddede elektronik bonoda ciro işleminin, ciro edenin hesabının bulunduğu bankanın sistemi üzerinden ve lehine ciro edilen kişi ile ciro türü belirtilerek elektronik olarak yapılması öngörülmektedir⁶⁵⁶. Elektronik çekin cirosu için açıklanan hususlar buradada aynen geçerlidir. Aradaki tek fark, elektronik çekte lehtarın en geç ibraz tarihine dek ciroya onay verilmesi gerekliliği mevcutken, elektronik bonoda lehtarın en geç vade tarihine dek ciro işlemine onay vererek senet üzerinde zilyetliği devralmış sayılmasıdır⁶⁵⁷. Verilen onay, zilyetliğin elektronik ortamda devralınması anlamına geldiğinden, onay anı ciro tarihine ilişkin devrin geçerli olduğu zaman olarak değerlendirilecektir⁶⁵⁸. Kanun Taslağı uyarınca cironun onaylandığı tarihe dek ciro eden tarafından tek taraflı tasarruf işlemi ile geri alınabilmesi mümkündür. Ancak ciro onaylandıktan sonra, cironun tek taraflı tasarruf ile geri alınması mümkün olmayıp, onaydan sonra ancak fiziki bonoda olduğu gibi hamil ile ciro edenin karşılıklı anlaşması sonucunda ciro iptal işlemi

⁶⁵² Ülgen/Helvacı/Kaya/Ertan, 171

⁶⁵³ Ülgen/Helvacı/Kaya/Ertan, 171

⁶⁵⁴ Turanboy, Elektronik Çek, 50

⁶⁵⁵ Turanboy, Elektronik Çek, 50

⁶⁵⁶ Demirci, 38, Tevetoğlu, 62; Turanboy, Elektronik Çek, 50

⁶⁵⁷ Tevetoğlu, 62; Turanboy, Elektronik Çek, 50-51

⁶⁵⁸ Tevetoğlu, 63

gerçekleştirilebilir. Cironun karşılıklı anlaşma üzerine iptal edilmesi halinde, ilgili ciro hiç yapılmamış sayılır⁶⁵⁹.

6.3.3. Elektronik Bonoda Hesap Tanımlaması ve Ödeme

Bilindiği üzere geleneksel bonoda banka, işlemin tarafı değildir ve düzenleyen lehtar lehine kendisi bono düzenleyebilir. Bono düzenleyebilmek için bankaya ihtiyaç bulunmamaktadır. Elektronik bonoda ise bu durum değişmiştir. Kanun Taslağı'nın "Elektronik Bonoda Hesap Tanımlaması" başlıklı 12. maddesi uyarınca, elektronik bonoyu düzenleyen, ciro eden ve aval verenin en az bir banka hesabını kambiyo taahhüdünde bulunulan bankanın sistemine tanımlaması gerekmektedir⁶⁶⁰. Birden fazla banka hesabı tanımlanması mümkünken, müşterek hesap tanımlaması mümkün değildir. Birden fazla hesap tanımlandığı durumda banka hesaplar arasında sıralama yapacaktır. Bu düzenlemenin amacı, bonoya duyulan güveni artırmak ve ödemenin kolaylaşmasını sağlamaktır. Ödeme hangi hesaptan yapılırsa yapılsın, sistem bu bilgileri kaydederek düzenleyen, cirantalar ve diğer ilgili taraflara iletcek, böylece şeffaflık ve izlenebilirlik sağlanacaktır⁶⁶¹. Bu sayede protesto ve ihbar külfetini ortadan kaldırmak mümkün olacaktır. Nitekim Kanun Taslağı'nın 13. maddesinde başvuru hakkı için protesto düzenlenmesine gerek olmadığı da hüküm altına alınmıştır.

Yine lehtar ve lehine ciro edilenin de ödemenin gerçekleştirileceği hesabını onay işlemini gerçekleştirdikleri bankanın sistemine tanımlaması gerekmektedir. Tanımlanan hesap, onay verilen bankaya ait ise bu banka, başka bir bankaya ait ise Elektronik Çek ve Bono Sistemi aracılığı ile hesabın bulunduğu banka, hesabın, tanımlama yapan kişinin bizzat kendisine ait olup olmadığı, müşterek hesap olup olmadığı, hesabın tahsilat ya da ödeme için uygun olup olmadığı, tanımlanan hesabın bononun düzenlendiği para cinsinden olup olmadığı konularında kontrolleri gerçekleştirir⁶⁶². Bononun tahsil edilmesi ya da ödenmesi için tanımlanan hesabın yeni bir hesap tanımlanması sureti ile değiştirilmesi de mümkündür.

Kanun Taslağı'nın "Elektronik Bononun Ödenmesi" başlıklı 12. maddesi elektronik bonoda ödemeyi düzenlemektedir. Buna göre elektronik bonoda

⁶⁵⁹ Demirci, 37; Tevetoğlu, 63

⁶⁶⁰ Turanboy, Elektronik Çek, 51; Tevetoğlu, 69

⁶⁶¹ Tevetoğlu, 64

⁶⁶² Tevetoğlu, 69

elektronik çeke benzer şekilde, bononun vadesi geldiğinde, hamilin sisteme tanımlamış olduğu banka hesabına bononun seri numarası belirtilerek ödeme yapılabilecektir. Ayrıca vade öncesinde düzenleyen veya cirantanın banka sistemi üzerinden ilettiği ödeme talebine, hamilin onay vermesi koşuluyla erken ödeme yapılması da mümkündür. Hamilin onayı, sistemin bonoyu “ödemeye açmasını” sağlar⁶⁶³.

Bununla birlikte Kanun Taslağı elektronik bonoda elektronik çekten farklı şekilde bono bedelinin tamamının ödenmemesi hali için farklı düzenlemeler getirmiştir. Elektronik bononun vadesi gelmiş ancak bono bedelinin tamamı tanımlanan hesaptan tahsil edilememişse, vadeyi takip eden ilk iş günü kalan borç miktarı faizi ile birlikte; öncelikle düzenleyenin, düzenleyenden tahsil edilememesi halinde, düzenleyen lehine aval verenin, yine tahsil edilememesi halinde ilk cirantanın ve yine tahsil edilememesi halinde ilk ciranta lehine aval verenin şeklinde sıradaki cirantalardan da aynı şekilde olacak şekilde tanımlanan hesaplarından doğrudan tahsil edilir. Bu sıralı tahsilat sistemi bonoya duyulan güveni artırmak amacıyla getirilmiştir ve tahsilatın gerçekleştirilememesi halinde silsile halinde ilgili hesaplardan tahsilin sağlanarak, alacaklıya hızlı ve güvenilir bir tahsil imkânı tanınmaktadır⁶⁶⁴.

Hamile yapılan ödemeler ve tahsilat neticesinde ödenemeyen kısım kalmışsa bu tutar Elektronik Çek ve Bono Sistemi tarafından hamile ve bono ile borç altına girenlere bildirilir. Bu bildirim sayesinde geleneksel bonodaki protestonun işlevi sağlanmış olur ve daha önce de bahsedildiği üzere hamilin başvuru borçlularına müracaati için protesto veya ihbar şartı bulunmamaktadır.

Kısmen veya tamamen tahsil edilememiş bononun adli işlemlere konu edilmesi halinde ise ilgili adli mercinin talebi üzerine elektronik bono, Elektronik Çek ve Bono Sistemi Aracılığı ile UYAP'a aktarılır. Aktarılan kayıtların bononun aslı ile aynı hükümde kabul edilmiştir⁶⁶⁵.

Kanun Taslağı hazırlandığı dönem için 25.000,00 TL veya bu bedele denk gelecek yabancı para cinsinden düzenlenecek olan çek ve bonoların elektronik olarak

⁶⁶³ Karabıyık, 158

⁶⁶⁴ Tevetoğlu, 64

⁶⁶⁵ Turanboy, Elektronik Çek, 53

düzenlenmesini zorunlu tutmuş bu tutarın altında bir bedelle fiziki olarak çek ve bono düzenlenebileceğini hüküm altına almıştır. Şüphesiz günümüz ekonomik koşullarında paranın alım gücünde yaşanan değişiklikler nedeniyle 25.000,00 TL oldukça düşük bir tutar olarak kalmış olup, Kanun'un yürürlüğe girmesi halinde bu tutarın revize edilmesi gerekecektir.

Kanun Taslağı TTK'nın çek, poliçe ve bonoya ilişkin hükümlerini yürürlükten kaldırmamış aksine tasarıda bulunmayan hükümler için 6102 sayılı TTK ve 5941 sayılı Çek Kanunu'nun uygulanacağı hüküm altına alınmıştır. Bu durum bonolar için iki farklı Kanun, çek için ise üç ayrı Kanun'un halen yürürlükte olmasına ve karışıklıklara yol açacaktır. Mevzuat karmaşasının önüne geçebilmek adına tek bir Kanun altında değişiklik yapmak daha doğru görülmektedir. Üstelik TTK'nın kambiyo senetlerini özellikle poliçe üzerinden açıklamış olması ile çek ve bono için niteliğine uygun düştüğü ölçüde poliçeye ilişkin hükümlere atıfta bulunuyor olmasına rağmen, Kanun Taslağı poliçeye ilişkin hiçbir hüküm düzenlememiş, adeta poliçe kurumu yokmuş gibi davranmıştır. Oysa böyle bir düzenleme için öncelikle TTK'nın ilgili hükümlerinin değişmesi gerekecektir.

Elektronik bono ve çek düzenleyebilmek için Kanun Taslağı, keşidecinin TC kimlik numarasını, kişi yabancı ise yabancı kimlik numarasını, tüzel kişi için ise MERSİS numarasını zorunlu unsur olarak düzenlemiştir. Dolayısıyla, yabancı bankalara ait çekler ve başka ülkelerde düzenlenen bonolar bu sistemin dışında kalacak, uygulamada bazı karmaşalara ve hakkaniyet sorunlarına yol açabilecektir⁶⁶⁶.

Görüldüğü üzere 2019 yılında hazırlanan Kanun Taslağı elektronik çek ve elektronik bono için devrim niteliğinde denebilecek düzenlemeler içermektedir. Elektronik çekte ilişkin kısımda da bahsettiğimiz üzere sistem, teknolojik gelişmelerden uzak kalmış blockchain (blokzincir) teknolojisinden yararlanılmamıştır⁶⁶⁷. Yine taslak, 2019 yılında hazırlanmış, Bakanlıkça bir an önce yürürlüğe girmesi için çalışmaların başlandığı ifade edilmiş ancak bu çalışmanın tamamlandığı tarih itibarıyla henüz yürürlüğe girmemiştir. Kanun Taslağı yasalaştığında çek ve bononun önemli bir dönüşüm geçirmesi beklenmektedir. Bu süreçte yeni hukuki tartışmaların da gündeme gelmesi oldukça muhtemeldir.

⁶⁶⁶ Tevetoğlu, 71

⁶⁶⁷ Tevetoğlu, 71

7. Elektronik Kıymetli Evrakta Kişisel Verilerin İhlali Sorunu

Günümüzde dijitalleşmenin artmasıyla birlikte finansal işlemlerin elektronik ortama taşınması hız kazanmış, bu durum beraberinde bazı hukuki ve teknik tartışmaları da getirmiştir. Elektronik kıymetli evrak uygulaması, ticari işlemlerde hız, verimlilik ve izlenebilirlik sağlama bakımından büyük avantajlar sunarken, kişisel verilerin korunması açısından çeşitli riskleri de bünyesinde barındırmaktadır. Bu bağlamda, uygulamanın hem kişi mahremiyeti hem de ticari sınırların korunması üzerindeki etkileri önem arz etmektedir.

Öncelikle çek sisteminde getirilen karekod uygulaması bu sorunsalı somutlaştırmak açısından dikkat çekicidir. Çek üzerindeki karekodun mobil uygulamalar aracılığıyla okutulması sonucunda, çek hesabı sahibine veya cirantalara ilişkin olarak ad-soyad, ticaret unvanı, ibraz edilmemiş çek sayısı gibi 6698 sayılı Kişisel Verilerin Korunması Kanunu kapsamında kişisel veri olarak kabul edilebilecek bilgilerin, ilgili kişinin rızası olmaksızın üçüncü kişilerle paylaşılması mümkün hale gelmiştir. Bu durum, kişisel verilerin hukuka aykırı olarak açıklanıp açıklanmadığı noktasında tartışmalara neden olmuştur⁶⁶⁸. Kimi yazarlara göre, üçüncü kişilerin erişimine açık olan ve çek hesabı sahibinin ödeme güvenilirliği ile ilgisi bulunmayan kimi verilere erişimin kısıtlanması gerekmektedir. Zira, üçüncü kişilerin sınırsız biçimde bu bilgilere erişebilmesi, hem veri güvenliği hem de kötüye kullanım riski bakımından önemli sakıncalar doğurabilecek niteliktedir. Özellikle KVKK m.4'te belirtilen “*veri işleminin amaçla bağlantılı, sınırlı ve ölçülü olması*” ilkesine aykırı şekilde, gereğinden fazla bilgiye erişim imkânı tanınması, veri minimizasyonu ilkesine uygun düşmemektedir⁶⁶⁹. Kanaatimizce söz konusu veri paylaşımı, finansal sistemin güvenliğini ve şeffaflığını sağlama amacı taşımaktadır ve dolayısıyla KVKK'da öngörülen istisna halleri kapsamında değerlendirilmesi gerekmektedir. Bu görüş doğrultusunda, uygulamanın kişisel verilerin korunması ilkesine aykırılık teşkil etmediği savunulabilir.

Benzer bir sorun, elektronik kıymetli evrak sisteminde de gündeme gelecektir. Özellikle elektronik kıymetli evrakın oluşturulması ve yönetimi sürecinde, sistemde yer alan kullanıcıların bilgileri, teknik olarak ya bir banka sistemi ya da üçüncü taraf

⁶⁶⁸ Türkmen, 182

⁶⁶⁹ Demirci, 25

bir kayıt kuruluşu vasıtasıyla tutulması planlanmaktadır. Bu noktada, özellikle Alman hukukunda kabul gören eWpG düzenlemesi, elektronik menkul kıymetlerin kaydının tutulduğu sicilin “aleniyet” fonksiyonuna yer vermektedir. Sicile yapılan kayıt, elektronik kıymetli evrakın geçerlilik şartı olarak kabul edilmekte ve bu kayıt kamuya açık hale getirilmektedir. Bu aleniyet ilkesi, şeffaflık ve finansal izlenebilirlik açısından olumlu sonuçlar doğursa da, ticari sırların açığa çıkması ve stratejik bilgilerin üçüncü kişiler tarafından erişilebilir olması gibi önemli riskleri de beraberinde getirmektedir. Ülkemizde gerçekleştirilen yasalaşma çalışmaları da benzer risklerle karşı karşıyadır.

Almanya’da yürürlüğe giren eWpG m. 10/3 uyarınca kişisel verilerin korunması noktasında elektronik kıymetli evraka dair kayıtlardan özellikle hamilin kimliği ve adresi hakkında bilgi verilebilmesi için bazı koşulların varlığı şart koşulmuştur. Bu koşullar; bilgi talep eden kişinin haklı bir menfaati olması, incelenmesi talep edilen bilginin verilmesinin bu haklı menfaatin sağlanması için gerekli olması ve hamilin kişisel verilerinin korunması konusundaki menfaatinin bilgi talep eden kişinin menfaatlerinden daha önemli olmamasıdır. Anılan düzenleme de tarafların kişisel verilerin korunmasına ilişkin menfaatler bir nevi yarışa sokulmuştur.

6698 sayılı Kişisel Verilerin Korunması Kanunu’nun 10. maddesi, kişisel verilerin elde edilmesi sırasında veri sorumlusunun ilgili kişiyi aydınlatma yükümlülüğünü açıkça düzenlemektedir. Aynı Kanun’un 12. maddesi ise, kişisel verilere hukuka aykırı erişimi ve işlenmeyi önlemeyi, veri güvenliğini sağlamak adına gerekli idari ve teknik tedbirlerin alınmasını zorunlu kılmaktadır⁶⁷⁰. Bu yükümlülükler kapsamında, veri sorumlusu olarak faaliyet gösteren kurumlar, verileri kendileri adına işleyen diğer kişi ya da kuruluşlarla birlikte sorumluluk taşımaktadır⁶⁷¹. Bununla birlikte, elektronik kıymetli evrak sistemlerinin şeffaflık sağlaması, özellikle vergi kaçakçılığı ile mücadele ve kayıt dışı ekonomiyle etkin denetim açısından büyük önem taşımaktadır. Dolayısıyla burada da bir menfaatler dengesi kurulması gerekliliği ortaya çıkmaktadır. Kanaatimize göre de kişisel verilerin korunması ilkesi ile finansal şeffaflık amacı arasında sağlıklı bir denge kurulabilmesi için, elektronik kıymetli evrak sisteminde yer alan verilerin

⁶⁷⁰ Detaylı bilgi için bkz: <https://www.kvkk.gov.tr/Icerik/2040/Veri-Guvenligine-Iliskin-Yukumlulukler#:~:text=Veri%20sorumlusu%2C%20ki%C5%9Fisel%20> (Erişim Tarihi: 13.06.2025)

⁶⁷¹ Demirci, 26

işlenmesinden önce ilgili kişilere KVKK m. 10 uyarınca gerekli aydınlatmanın yapılması ve açık rızalarının alınması suretiyle işlem yapılması gerekmektedir.

Ayrıca bu alandaki düzenlemelerin yalnızca teknik altyapıya ilişkin değil, aynı zamanda veri güvenliği ve mahremiyet politikalarına da dayalı olarak geliştirilmesi elzemdir. Elektronik kıymetli evrakın hukuki güvenliğini sağlama amacı taşıyan sicil sistemleri, bu yönüyle kişisel verilerin korunması hukukunun sınırlarını zorlamaktaysa da; iyi yapılandırılmış ve denetlenen bir sistemle, kişilerin hakları zedelenmeden şeffaflığın tesis edilmesi mümkün olabilecektir.

Sonuç olarak, elektronik kıymetli evrak uygulamalarında kişisel verilerin ihlali riski mevcuttur; ancak bu risklerin yönetilebilmesi için hem veri işleme faaliyetlerinin hukuki dayanaklarının açık biçimde belirlenmesi hem de verisi işlenen kişilere yönelik aydınlatma ve rıza süreçlerinin eksiksiz işletilmesi gereklidir. Böylelikle, hem kişisel veri mahremiyetine saygı gösterilecek hem de finansal sistemde şeffaflık ve güvenin tesisine katkı sağlanacaktır.

8. Elektronik Kıymetli Evraka ve Yasalaşma Çalışmalarına Yönelik Eleştiriler ve Öneriler

Elektronik kıymetli evrakın gelişimi ve bu yönde Almanya'da ve ülkemizde gerçekleştirilen yasalastırma çalışmalarının birçok olumlu yönü ve avantajı bulunsa da gerçekleştirilen çalışmalar ve elektronik kıymetli evrak kavramı birtakım eleştirileri de beraberinde getirmiştir.

Elektronik kıymetli evraka ilişkin getirilen ilk eleştiri, fiziki olarak düzenlenen senetlerin ıslak imza ile onaylanabiliyor olması nedeniyle daha kişisel olması ve taklidi halinde grafolojik incelemeler ile doğrulanabiliyor olmasıyken elektronik kıymetli evrakta kullanılan güvenli elektronik imzanın bu nitelikte bir kişiselliği barındırmıyor oluşudur⁶⁷². Nitekim nitelikli bir sertifikaya dayalı elektronik imzada mevcut sertifikanın ve sisteme girilecek doğrulama kodunun üçüncü kişiler ile paylaşılması elektronik imzanın imza sahibi dışındaki kişilerce kullanımını ve taklidini kolaylaştırmaktadır. En basitinden avukatların, hakimlerin ve diğer yargı personelinin elektronik imza atabilmek için kullanmakta olduğu nitelikli sertifikaya dayalı elektronik imzalar, her ne kadar imza sahibinin onayı da bulunsa üçüncü

⁶⁷² Baytemür, 71

kişilerce kullanılmakta ve bu kullanım sistemde farkedilmemektedir. Ancak bu eleştiri çözümsüz değildir. Elektronik imzanın biyometrik veriler ile desteklenerek⁶⁷³, imzalama için parmak izi, göz tarama sistemi gibi unsurların da dahil edilmesi ve kurulacak sistemin bu unsurların kullanımına da uygun şekilde hazırlanması halinde elektronik kıymetli evraka getirilen kişisellikten uzak olmaya ilişkin eleştiri bertaraf edilebilecektir.

Elektronik kıymetli evraka ilişkin getirilen diğer bir eleştiri, elektronik ortamda gerçekleştirilen işlemlerin “siber saldırı” riskini de beraberinde getiriyor olmasıdır. Elektronik kıymetli evrakın kabulü, bu kıymetli evrakın yine elektronik bir sicilde ya da bir banka sisteminde elektronik olarak kayıt altında tutulmasını gerektirmektedir. Ülkemizde e-devlet sisteminin ve birçok banka sistemin korsan siber saldırılar sonucunda ele geçirilmiş olduğu dönemler olmuştur. Böyle bir saldırının yaşanması halinde elektronik olarak düzenlenen kıymetli evrakın tamamen yok olması ya da tahrif edilmesi söz konusu olabilecektir. Ancak fiziki olarak düzenlenen senetlerde de tahrif etme, kaybolma gibi riskler söz konusudur. Elektronik kıymetli evraka getirilen bu eleştirinin güvenlik sistemlerinin geliştirilmesi ve kayıtların yedekli şekilde tutulması ile bertaraf edebileceği en azından risklerin minimize edilebileceği söylenebilir⁶⁷⁴.

Elektronik kıymetli evraka ilişkin bir başka eleştiri ise toplumun geleneksel yöntemlere olan bağlılığı nedeniyle elektronik kıymetli evrakı benimsememe ihtimalidir. İnsanlar, özellikle kıymetli evrak gibi finansal değeri yüksek belgelerin fiziki varlığına güvenme eğilimindedirler⁶⁷⁵. Her ne kadar elektronik bankacılık gibi sistemler yaygınlaşmış olsa da toplumun bir kısmı teknolojiyi ve elektronik bankacılık sistemini dahi kullanamamaktadır. Hal böyleyken elektronik kıymetli evrakın toplumun tamamı için kabul edilebilir olması güç olacaktır. Kripto paraların ve elektronik konişmentonun yaygınlaşmasının uzun yıllar alması da bu sürecin zaman gerektirdiğini göstermektedir. Ancak ülkemiz ve dünyada etkisini gösteren COVID-19 pandemisi döneminde, insanlar çok kısa bir zaman diliminde zorunluluk nedeniyle birçok iş ve işlemini elektronik ortamda yapmaya başlamış, yaşanan bu olağanüstü durum, dijitalleşme sürecini hızlandırmıştır. Bu nedenle de elektronik

⁶⁷³ Baytemür, 71

⁶⁷⁴ Baytemür, 72

⁶⁷⁵ Ber, Elektronik Çek, 15

kıymetli evraka ilişkin bu eleştiriyi aşlamayacak türden bir eleştiri değildir ve doğru bir tanıtım ve gerekirse bir eğitimle teknolojinin elektronik kıymetli evrak için kullanımını etkinleştirmek mümkün olacaktır.

Elektronik kıymetli evrak, kullanıcı mahremiyetinin sağlanamama ihtimali ve kişisel verilerin ihlali konusunda da eleştirilmektedir. Bilindiği üzere elektronik kıymetli evrak düzenlenebilmesi için ya bir banka sistemi ya da işlem tarafları dışında kayıtların tutulduğu üçüncü bir taraf olacaktır. İlk bölümde detaylı şekilde açıklandığı üzere Almanya'da mevcut eWpG düzenlemesinde elektronik kıymetli evraka ilişkin kayıtların tutulduğu sicilin aleniyet fonksiyonu bulunmaktadır. Elektronik kıymetli evrak sicile yapılacak tescil ile aleni hale gelir⁶⁷⁶. Böyle bir uygulamada sicilde mevcut bilgilerin üçüncü kişiler tarafından görülebilecek olması, bazı şirketler açısından stratejik bilgilerin açığa çıkmasına neden olabilecektir⁶⁷⁷. Ancak, bu durumun aynı zamanda finansal sistemde şeffaflığı ve kayıt dışılığı önleyerek vergi kaçakçılığını engelleyen bir yönü de bulunmaktadır. Bu nedenle de menfaatler karşılaştırıldığında kişisel veriler için işlemler gerçekleştirmeden önce yapılacak aydınlatma ve işlem sahibinden alınacak açık rıza ile birlikte⁶⁷⁸ sistemdeki bu eleştirinin çözülebileceği ve şeffaflığın kayıt dışılığın önüne geçme konusunda önemli bir adım olduğunu söylemek gereklidir.

Öte yandan elektronik kıymetli evrak, dijitalleşmeyi tam anlamıyla sağlamaması yönünden de eleştirilmiştir. Almanya'da yürürlüğe giren eWpG düzenlemesinde fiziki kıymetli evrak kullanımına da izin verilmesi, bazı hukukçular tarafından gereksiz görülmüş ve eleştirilere yol açmıştır⁶⁷⁹. Ayrıca, elektronik kıymetli evrakın tedavül sürecinin tamamen dijital ortamda gerçekleşmesi önem arz etmektedir. Eğer elektronik kıymetli evrakın herhangi bir aşamada fiziksel bir belgeye dönüştürülmesi zorunlu hale getirilirse, dijitalleşmenin sunduğu avantajlar da büyük ölçüde kaybolacaktır⁶⁸⁰.

Elektronik kıymetli evraka ilişkin olarak ülkemizde gerçekleştirilen yasalaşma çalışmaları kapsamında hazırlanan Elektronik Çek ve Bono Kanun Teklifi Taslağı'na

⁶⁷⁶ Yüce, 745

⁶⁷⁷ Ber, Elektronik Çek, 16

⁶⁷⁸ Detaylı bilgi için bkz: Türkmen, 182 vd.

⁶⁷⁹ Matthias Lehmann, Zeitenwende im Wertpapierrecht - Der Referentenentwurf für ein Gesetz über elektronische Wertpapiere (eWpG) (2020), <https://ssrn.com/abstract=4465883> Erişim Tarihi: 16.03.2025), 432 (Akt: Atakan, 553)

⁶⁸⁰ Ber, Elektronik Çek, 16

ilişkin getirilen bir eleştiri ise, düzenlemelerde yer alan kimlik doğrulama süreçleridir. Kanun maddelerinde elektronik olarak düzenlenecek bono ve çek için, işlem taraflarına ait Türkiye Cumhuriyeti Kimlik Numarası veya yabancı kimlik numarasının yazımı zorunlu unsur olarak benimsenmiştir. Bu durum, kimlik numarası bulunmayan kişilerin elektronik olarak kıymetli evrak düzenleyemeyeceği veya işlemin tarafı olamayacağı anlamına gelmektedir. Bunun sonucunda ise yabancı banka çeklerinin ve yurt dışında düzenlenen bonoların elektronik sistem kapsamına alınamaması gibi bir durum ortaya çıkacak elektronik kıymetli evrakın kullanım alanı sınırlandırılmış olacaktır⁶⁸¹. Düzenlemelerin uluslararası bir etkisinin olması nedeniyle kapsamının genişletilmesi, kimlik numarası olmayan kişileri sisteme kaydederek özel bir kimlik numarası tanımlaması yapılması ile bu sorununu önüne geçilebilir.

Elektronik kıymetli evraka ilişkin olarak özellikle Almanya'da yürürlüğe giren eWpG sistemine getirilen eleştirilerden biri ise sistemde merkezi kayıt sisteminin düzenlenmiş olmasıdır. Bu noktada, elektronik sistemlerin merkezi bir kayıt mekanizması yerine, blokzincir gibi dağıtık yapılarla çalışması önerilmektedir. Böylece, elektronik kıymetli evrakın devrinin daha güvenli ve hızlı hale getirilebileceği savunulmaktadır⁶⁸². Ancak blokzincir teknolojisi, elektronik kıymetli evrakın güvenliğini artıran önemli bir araç olmakla birlikte, bazı teknik zorlukları da beraberinde getirmektedir. Örneğin, blokzincir sisteminde, bir kez kaydedilen verinin değiştirilmesi veya silinmemesi mümkün olmamaktadır. İptal, ancak token yakma işlemi ile mümkün olmaktadır⁶⁸³ ve bu işlem belirli prosedürler gerektirdiğinden, sistemin esnekliği açısından önemli bir sınırlama söz konusu olacaktır. Düzenlenen bir kıymetli evrakın değiştirilmesi veya iptal edilmesi zorlaşacak hukuki ve teknik sorun yaşanacaktır. Yine blokzincir sisteminde karşılaşılabilecek bir diğer sorun sisteme giriş için kullanılan özel anahtarın kaybedilmesidir. Geleneksel bankacılık sisteminde unutulmuş şifrelerin geri alınması mümkündür; ancak blokzincir teknolojisinde özel anahtar kaybolduğunda cüzdana erişim imkansız hale gelmektedir. Özel anahtarın kaybedilmesi halinde sisteme giriş mümkün olmayacaktır. Ancak bu sorun, sistem ara yüzüne özel anahtar kopyalaması ile

⁶⁸¹ Tevetoğlu, 71

⁶⁸² Lehmann, 432 (Akt: Atakan, 553)

⁶⁸³ Ber, Elektronik Çek, 16

çözülebilecektir⁶⁸⁴. Blokzincir tabanlı bir kıymetli evrak sistemin etkin bir şekilde uygulanabilmesi için hukuki çerçevenin netleştirilmesi, teknolojik altyapının güçlendirilmesi ve kullanıcıların güvenini sağlayacak önlemlerin alınması gerekmektedir. Blokzincir tabanlı kıymetli evrak sisteminde karşılaşılabilecek teknik ve hukuki sorunlara yönelik çözüm önerilerinin geliştirilmesi, sistemin başarılı bir şekilde işlemlerini sağlayacak en önemli adımlardan biri olacaktır.

Elektronik kıymetli evraka ilişkin getirilen bir diğer eleştiri, hukuki altyapının güvenilir ve yeknesak hale getirilmesidir. Elektronik kıymetli evraka ilişkin getirilecek yeni düzenlemelerin mevcut Türk Ticaret Kanunu ve Çek Kanunu hükümleri ile birlikte yürütülmesi uygulamada karışıklıklara neden olabilir. Mevcut düzenlemelerle entegrasyon sağlanmadığı takdirde, üç farklı yasal düzenlemenin aynı anda uygulanması gerekecektir. Bu durum, sistemin işlerliği açısından detaylı bir hukuki uyum sürecini zorunlu kılmaktadır⁶⁸⁵.

Elektronik kıymetli evraka yönelik bir diğer eleştiri ise kıymetli evrakın hukuki statüsünün tartışmalı hale gelmiş olmasıdır. Almanya’da kabul edilen eWpG sistemi, geleneksel kıymetli evrakın tanımından uzaklaştığı ve bir tür dijital varlık yaratıldığı halde sistemde “kıymetli evrak” kavramı kullanılmış olması nedeniyle eleştirilere maruz kalmıştır⁶⁸⁶. Ayrıca geleneksel kıymetli evrakın devrinde basit bir "al-ver" işlemi söz konusu iken, elektronik kıymetli evrakta sicile kayıt zorunluluğu, devrin sicil üzerinden gerçekleştirilmesi gibi yeni işlemler getirilmiştir. Bu durum, elektronik kıymetli evrakın hukuki statüsünü tartışmalı hale getirmiştir⁶⁸⁷. Ülkemizde yapılan yasalaştırma çalışmaları kapsamında hazırlanan Elektronik Çek ve Bono Kanun Teklifi Taslağı’nda elektronik çek ve bonoya ilişkin tüm işlem basamakları elektronik ortamda tamamlanabilmekte ve bu suretle bu araçlar kıymetli evraktan ziyade elektronik para veya kaydî para gibi dijital ödeme aracı haline gelmektedir. Bu nedenle de hukuki statüsü tartışmalı hale gelmiştir⁶⁸⁸. Yapılacak düzenlemelerde her bir kıymetli evrakın tanımının ve hukuki statüsünün ayrıca ve açıkça yer alması getirilen bu eleştirilerin ortadan kalkmasını sağlayacaktır.

⁶⁸⁴ Ber, Elektronik Çek, 16

⁶⁸⁵ Tevetoğlu, 70

⁶⁸⁶ Atakan, 552

⁶⁸⁷ Atakan, 554-555

⁶⁸⁸ Tevetoğlu, 71

Elektronik kıymetli evraka yönelik getirilen bir diğer eleştiri düzenleme kapsamının sınırlı olmasıdır. Almanya’da yürürlüğe giren eWpG, yalnızca hamiline yazılı tahviller için düzenlemeler öngörmektedir. Kanun’un bu sınırlayıcı tavrı eleştirilere maruz kalmıştır⁶⁸⁹. Yine ülkemizdeki yasalaşma çalışmaları kapsamında hazırlanan Elektronik Çek ve Bono Kanun Teklifi Taslağı kıymetli evrak türlerinden yalnızca bono ve çeke ilişkin düzenlemeler içermektedir. Düzenlemelerin bütün kıymetli evrak türleri ile daha sonra ortaya çıkabilecek kıymetli evrak türlerini de içeririr şekilde tek ve yeknesak olması hukuki belirliliği sağlayacaktır⁶⁹⁰.

Elektronik kıymetli evraka yönelik getirilen bir diğer eleştiri ülkeler arasındaki hamiline yazılı senede ilişkin düzenleme farklılıklarıdır. Almanya’da yürürlüğe giren eWpG daha önce de ifade edildiği gibi yalnızca “hamiline yazılı” olarak düzenlenen tahvillere ilişkin düzenlemeler içermektedir. Oysa uluslararası alanda Almanya ve Avrupa Birliği genelinde kayıt dışılığın önüne geçebilmek adına hamiline yazılı pay senetlerinin kullanımı oldukça sınırlanmıştır. Hal böyleyken elektronik kıymetli evrak için tam tersi bir uygulama ile yalnızca hamiline yazılı tahvillere yönelik düzenlemeler içermesi doktrinde tartışmalara yol açmıştır⁶⁹¹. Daha önce de ifade edildiği üzere ülkemizde gerçekleşen yasalaşma çalışmalar kapsamında hazırlanan Elektronik Çek ve Bono Kanun Teklifi Taslağı, elektronik olarak düzenlenecek çek ve bononun hamiline düzenlemeyeceğine yönelik düzenlemeler içermektedir. Senet türüne ilişkin çelişkilerin giderilmesi ve uluslararası alanda yeknesak bir uygulamanın belirlenmesi en doğrusu olacaktır.

Sonuç olarak, elektronik kıymetli evrakın gelişimi, ticari işlemleri hızlandırarak ve güvenliği artırarak önemli fırsatlar sunmaktadır. Ancak, hukuki çerçevenin daha kapsayıcı ve net hale getirilmesi, merkezi kayıt sistemlerinin esnekleştirilmesi ve uluslararası standartlara uyum sağlanması gerekmektedir. Dijitalleşme sürecinin, sadece finans sektörü değil, hukukçuların da katılımıyla yürütülmesi, elektronik kıymetli evrakın etkin ve güvenli bir şekilde uygulanmasını sağlayacaktır.

⁶⁸⁹ David Saive, Einführung Elektronischer Wertpapiere (ZRP: 2020), 220 (Akt: Atakan, 552)

⁶⁹⁰ Atakan, 552

⁶⁹¹ Lehmann, 432 (Akt: Atakan, 555)

SONUÇ

Teknolojide yaşanan gelişmeler insanlar arasındaki iletişim, işlem hacim ve hızını artırmış; yalnızca günlük hayat değil ticari hayat da bu değişim ve dönüşüm nedeniyle derinden etkilenmiştir. Bu durum, ticari işlemlerin hız kazanmasına yol açmış ve hukuki araçların da bu hıza ayak uydurması zaruri hale gelmiştir. Orta Çağ döneminde ticaretin gelişmesi ile birlikte ortaya çıkan kıymetli evrakın da bu yaşanan teknolojik gelişmeler ile birlikte yeni dünya düzenine ayak uydurması gerekmektedir.

Bilindiği üzere kıymetli evrak, senet ile hak arasındaki bağ oldukça kuvvetli olan içerdiği hakkın senetten ayrı şekilde ileri sürülemeyeceği yahut devredilemeyeceği senetlerdir. Senet kavramından ne anlaşılması gerektiğine ilişkin doktrinde tartışmalar bulunsa da genel kabul gören yaklaşım, senedin dar anlamıyla kağıt üzerine yazılı fiziki bir evraktan ibaret olarak ele alınmaması gerektiği yönündedir. Kıymetli evrakın senet unsuru, daha geniş bir anlam taşımakta ve HMK'da düzenlenen belgenin karşılığı olarak kabul edilmesi gerekmektedir. Teknolojide yaşanan gelişmeler sonucunda hukuki işlemlerin geleneksel kağıt ortamından elektronik ortama taşınması gündeme gelmiş, kıymetli evraktaki senet unsurunun, geniş anlamı ile belge olarak kabul edilmesi sonucunda kıymetli evrakın elektronik ortama taşınması suretiyle elektronik kıymetli evrak kavramının ortaya çıkması için kapıyı aralamıştır. Zira HMK anlamında belge, bilginin taşınabildiği her türlü elektronik ortam taşıyıcılarını da kapsayan bir tanımlamadır. Bu belgenin senet değeri kazanabilmesi için ise önemli olan irade açıklaması içermesi ve iradesi açıklanan kişi tarafından imza edilmesidir.

Kıymetli evrakın senet unsurunun belge olarak kabul edilmesi elektronik ortamda kıymetli evrak düzenlemesi yönünde bir kapı aralamışsa da bu belgeye atılacak imzanın niteliği önem taşımaktadır. Ana kural imzanın el ile atılması gerektiği olsa da uluslararası alanda ve ülkemizde elektronik yolla atılan imzanın el ile atılan imza ile aynı hukuki etkiye sahip olduğuna ilişkin yasal düzenlemeler mevcuttur. Bu düzenlemeler uyarınca kıymetli evrakın elektronik olarak imza edilmesi mümkün gözükmektedir. Ancak bütün kıymetli evrak türlerinin elektronik imza ile imza edilmesi mümkün değildir. Türk Ticaret Kanunu ve Elektronik İmza Kanunu, elektronik imzanın geçerliliğine ilişkin istisnalar getirilmiş ve kıymetli

evrak türlerinden özellikle kambiyo senedi ile kambiyo senedine benzer senetlerin elektronik olarak imzalanması açık yasa hükmü ile engellenmiştir. Anılan engel, kıymetli evrakın en çok kullanılan türü olan kambiyo senetlerinin elektronik ortama geçişi önüne adeta bir set çekmiştir.

Senetten ayrı şekilde ileri sürülemeyen ve devredilemeyen kıymetli evrakın, afete ve hırsızlığa karşı korunması, içerdiği hakkın kaybını önlemek adına zarar görmesinin ya da kaybolmasının önüne geçilmesi gerekmiş ve bu suretle kıymetli evrakın saklanması fikri ortaya çıkmıştır. Ancak zaman içerisinde sermaye piyasalarının hızla büyümesi ve menkul kıymetlerin yaygınlaşması, kıymetli evrakın fiziki olarak saklanması ve devredilmesinde çeşitli zorluklara yol açmıştır. Bu kapsamda, kıymetli evrak saklama yöntemleri kapalı ve açık saklama olarak ikiye ayrılmış; açık saklama da kendi içinde münferit ve toplu saklama olmak üzere sınıflandırılmıştır. Özellikle 20. yüzyılda işlem hacimlerinin ve menkul kıymet adedinin artması, toplu saklama yönteminin yaygınlaşmasına yol açmış ve bu yöntem ile senetlerin toplu halde saklanması sağlanmıştır. Bununla birlikte, toplu saklama sistemi de zaman içinde yetersiz kalmış ve toplu senet uygulamasına geçiş yapılmıştır. Toplu senet, çok sayıda menkul kıymetin tek bir senet altında birleştirilmesini sağlamış ve senetlerin devrinde hız ve maliyet avantajı yaratmıştır. Toplu senetten sonra ise kıymet hakkı kavramı ortaya çıkmış; bu kavram ile kıymetli evrakın senede bağlı olmaksızın kaydi olarak hakları temsil edebilmesi mümkün hale gelmiştir. Son aşamada ise "evraksız kıymetli evrak" anlayışı gelişmiş ve sermaye piyasasında menkul kıymetlerin fiziki bir senet düzenlenmeksizin elektronik ortamda ihraç edilmesi kuralı ortaya çıkmıştır. Türkiye’de de Sermaye Piyasası Kanunu ile kaydi sistem benimsenmiş, Merkezi Kayıt Kuruluşu bu sürecin yürütülmesinden sorumlu kılınmıştır. Evraksız kıymetli evrak kavramının ortaya çıkışı, dünyada yaşanan teknolojik gelişmeler ve sermaye piyasalarının küresel ölçekte büyümesiyle elektronik kıymetli evrak yolunda önemli bir adım atılmıştır.

Yakın tarihte ise dünya üzerinde oldukça yeni olan ve hukuki niteliğinde dahi görüş birliği bulunmayan kripto varlıklar ortaya çıkmış, kripto varlık, sanal para, blok zincir gibi kavramlar hayatımıza girmiştir. Kripto varlıkların ticari hayatta yer edinmeye başlaması bu varlıklara ilişkin hukuki düzenleme ihtiyacını doğurmuştur.

Ticari hayatın hem elektronikleşmeye hem de yeni ortaya çıkan güncel gelişmelere uyum sağlamaya duyduğu ihtiyaç doğrultusunda 9 Haziran 2021 tarihinde Almanya'da Alman Elektronik Kıymetli Evrak Kanunu (eWpG) kabul edilmiş ve bu Kanun ile hamiline yazılı tahvillerin elektronik olarak düzenlenebilmesi imkanı hale gelmiştir. Alman Elektronik Kıymetli Evrak Kanunu (eWpG), merkezi ve merkezi olmayan (kripto) menkul kıymet sicillerine ilişkin hukuki düzenlemeler gerçekleştirerek elektronik kıymetli evrak alanında yenilikçi bir çerçeve sunmuş; hamiline yazılı tahvillerin fiziki senet olmaksızın elektronik ortamda çıkarılmasını, blok zincir altyapısıyla kaydedilmesini ve yine fiziki bir senet olmaksızın devredilebilmesini mümkün hale getirmiştir. Merkezi menkul kıymet sicili ile kripto menkul kıymet sicili arasındaki temel fark birinin klasik merkezi bir sicilde, diğerinin ise merkeziyetsiz (blok zincir) bir altyapı üzerinden yürütülmesidir. Fiziki kıymetli evrakın aksine, elektronik kıymetli evrak, sadece elektronik ortamda tescil edilmek suretiyle oluşturulmaktadır. Bu süreçte "ihraç koşulları" adı verilen, kıymetli evraka ilişkin temel şartlar kayıt altına alınır ve ilgili sicile tescil edilir. Tescil işlemi kurucu niteliktedir ve elektronik kıymetli evrakın hukuki varlığı bu işlemle başlamaktadır. Elektronik kıymetli evrakın devri de yine tamamen sicil üzerinden elektronik olarak gerçekleşmektedir.

eWpG, uluslararası alanda elektronik kıymetli evraka geçiş için oldukça önemli bir adım olmuş olsa da birçok eleştiriyi de beraberinde getirmiştir. Kanunun yürürlüğe girmesi ile birlikte klasik kıymetli evrak kavramından uzaklaşmış olduğu düşüncesiyle elektronik kıymetli evrakın "kıymetli evrak" vasfını taşıyıp taşımadığı konusunda tartışmalar ortaya çıkmıştır. Yine tüm dünyada hamiline yazılı kıymetli evrak kullanımının sınırlanmasına yönelik genel eğilim bulunmasına rağmen kanun kapsamının sınırlayıcı şekilde yalnızca hamiline yazılı tahvillere odaklanması bir diğer eleştiri konusu olmuştur. Bazı hukukçular tarafından iki ayrı sicilin bulunması eleştirilmiş, bazıları ise blok zincir teknolojisinin getirdiği risklerin tehlikeli olduğunu savunmuştur. Kimi yazarlar da eWpG'de elektronik kıymetli evrakın yanı sıra fiziki kıymetli evrak düzenlenmesine de imkan tanınmış olmasını eleştirmiş, elektronik sisteme tam olarak geçişin gerektiğini savunmuştur. Olumlu ve olumsuz yanları ile Almanya'da kabul edilmiş olan eWpG, elektronik kıymetli evrak alanında yapılmış en geniş kapsamlı düzenleme olup, ülkemizdeki elektronik kıymetli evraka geçiş süreci için bir öncül niteliğindedir.

Dünyayı etkisi altına alan kripto varlıklar ise blokzincir altyapısıyla dijital ortamda varlık bulan ve henüz Türkiye’de hukuki niteliği tartışmalı olan dijital varlıklardır. Hukukumuzda ne para ne de eşya olarak kesin biçimde kabul edilmemekle birlikte, kıymetli evrak olarak kabulü ise kıymetli evrakın senet unsurunu içermiyor olması nedeniyle tartışmalı haldedir. Almanya’da yürürlüğe giren eWpG ise kripto varlıkların elektronik kıymetli evrak sayılabildesinin önünü açmıştır. Yine ülkemizde yürürlüğe giren 7518 sayılı Kanun ile Sermaye Piyasası Kanunu’nda değişiklik yapılmış, kripto varlıklar hukuki nitelik olarak bir nevi sermaye piyasası araçlarına yaklaşmıştır. Ancak Türkiye’de kripto varlıkların hukuki niteliğine ilişkin açık bir düzenleme yapılmadığından bu varlıkların kıymetli evrak niteliği kazanması şimdilik mümkün görünmemektedir.

Elektronik kıymetli evrak için uluslararası alanda yaşanan gelişmelere paralel olarak ülkemizde de bazı kıymetli evrakların elektronik olarak düzenlenmesi mümkün hale gelmiştir. Bunlardan ilki konişmentonun elektronik olarak düzenlenebilmesi için yapılan yasal düzenlemelerdir. Konişmento, tarihsel olarak deniz taşımacılığına konu malların teslimini ve mülkiyetini temsilen kullanılan bir kıymetli evrak türü olarak ortaya çıkmış ve zaman içerisinde ticaretin gelişimine paralel olarak önemli bir fonksiyon üstlenmiştir. Konişmentonun kıymetli evrak niteliği gereği içerdiği hak senetten ayrı olarak ileri sürülemez ve devredilemez haldedir. Bu nedenle de taşıma sözleşmesinin varlığını ispata yarayan konişmento, taşıyana ancak konişmentonun teslimi karşılığında yükü teslim etme yükümlülüğü yüklemiştir. Ancak teknolojik gelişmeler ve ticaretin hız kazanmasıyla birlikte, konişmentonun fiziki olarak düzenlenmesi birtakım pratik sorunlara yol açmış, fiziki olarak düzenlenen konişmentonun teslim sürecinde yaşanan gecikmeler, belge düzenlemenin yüksek maliyetleri ve sahtecilik riski, yeni bir çözüm arayışını beraberinde getirmiş ve bu arayış sonucu elektronik konişmento kavramı ortaya çıkmıştır. Elektronik konişmento, geleneksel konişmentonun tüm işlevlerini elektronik ortamda karşılayan ve yasal olarak kabul edilmiş bir kıymetli evrak türüdür. Nitekim TTK m. 1526/2 ile konişmentonun elektronik imza ile de düzenlenebileceği açıkça hükme bağlanmış ve böylece elektronik konişmentonun, fiziki olarak düzenlenen konişmento ile aynı hukuki niteliğe sahip olduğu kabul edilmiştir.

Anonim şirketler, modern ekonomik sistemde önemli bir yer tutmakta ve sermayesi paylara bölünmüş yapısıyla yatırımcılara sınırlı sorumluluk ilkesi çerçevesinde büyük şirketlerde ortaklık imkanı sunmaktadır. Bu ortaklığın temelinde ise anonim şirketlerde çıkarılan anonim şirket pay senetleri ve pay senedi yerine geçici olarak çıkartılan ilmühaberler bulunmaktadır. İçerdiği haktan ayrı düşünülemez ve niteliği gereği kıymetli evrak olduğu kabul edilen anonim şirket pay senetleri ve ilmühaberler kıymetli evrak olmasının yanında sermaye piyasası aracı olarak ekonomi içerisinde yer almaktadır. Sermaye Piyasası Kanunu'nun 13. maddesi ve ilgili tebliğler uyarınca, anonim şirket pay senetleri kaydileştirilmiş ve bu senetlerin, elektronik ortamda kayden ihraç edilmesi ile Merkezi Kayıt Kuruluşu nezdinde kaydedilmesi zorunlu hale gelmiştir. Buna ek olarak ulusal alanda kayıt dışı ekonominin önüne geçilebilmesi amacıyla hamiline yazılı olarak düzenlenen anonim şirket pay senetleri için ayrı yükümlülükler düzenlenmiş ve bu senetlerin devrinde MKK'ya bildirim zorunlu hale getirilmiştir. TTK m. 1526 uyarınca da yasal olarak güvenli elektronik imza ile imzalanabileceği kabul edilen anonim şirket pay senetleri ve ilmühaberler fiziki olarak düzenlenen senetlerle aynı hukuki sonuçları doğurmaktadır.

Buna karşın, ticari hayatın vazgeçilmez unsurları arasında yer alan ve kıymetli evrak denildiğinde ilk olarak akla gelen kambiyo senetlerinin elektronik olarak düzenlenebilmesi için henüz yasal bir düzenleme yapılmamıştır. Yasal bir düzenleme bulunmadığı gibi Türk Ticaret Kanunu'nun muhtelif maddelerinde ve Elektronik İmza Kanunu'nun 5. Maddesinde kambiyo senetlerinin elektronik olarak imzalanamayacağına ilişkin hükümler bulunmaktadır. Elektronik İmza Kanunu m. 5 ve Türk Borçlar Kanunu m. 15 uyarınca hukuk düzenimizde elektronik imza ile ıslak imzanın aynı hüküm ve sonuçları doğuracağı kabul edilmişken kambiyo senetlerini bu hükümlerden ayırmak ve elektronik olarak imzalanamayacaklarını ifade etmek kendi içerisinde çelişkiye yol açmaktadır. Oysa bilindiği üzere, elektronik imza işlevsel olarak da ıslak imzaya denk ve hatta sağladığı imkanlar sayesinde ıslak imzadan daha üstündür. Kambiyo senetlerinde ıslak imzanın kimlik tespiti, düzenleyenin gerçek iradesini ortaya koyma ve taraflar arasında bağlayıcılığı sağlama gibi önemli işlevleri bulunmaktadır. Elektronik imza da nitelikli sertifika sağlayıcıları ve biyometrik verilerle desteklenerek ıslak imzanın kimlik tespit etme fonksiyonunu yerine getirmekte ve imzalayan kişinin gerçek iradesini ortaya koyarak

senedi taraflar arasında bağlayıcı hale getirme işlevi yerine getirebilmektedir. Ayrıca elektronik imza bunun yanında sahteciliğe, senet metninin sonradan değiştirilmesine karşı da ıslak imzaya karşı çok daha fazla bir koruma sağlamaktadır. Bu sebeple de kambiyo senetlerinin ayrık tutulması suretiyle elektronik olarak düzenlenemeyeceklerine ilişkin getirilen yasal düzenlemelerin günümüz koşullarına uyumlandırılarak revize edilmesi gerekmektedir.

Bilindiği üzere kambiyo senetleri çek, bono ve poliçe olmak üzere üç türden oluşmaktadır. Ülkemizdeki yasal düzenlemeler uyarınca çekin elektronik olarak düzenlenmesi mümkün değildir. Çek, geleneksel yollar ile fiziki olarak ıslak imzalı düzenlenmekte ve yine fiziki olarak tedavül ettirilmektedir. Ancak fiziki çeklerin kaybolma, sahtecilik ve kayıt dışı ekonomiye katkı sağlama gibi riskleri nedeniyle uzun süredir elektronik çeki geçiş ihtiyacı gündemdedir. Bu kapsamda ülkemizde karekod uygulaması ve elektronik çek takas sistemi gibi önemli adımlar atılmış; son olarak Ticaret Bakanlığı, 2019 yılında “Elektronik Çek ve Bono Kanun Teklifi Taslağı”ni hazırlayarak elektronik çek sistemine geçişin hukuki altyapısını oluşturmak amacıyla önemli bir süreç başlamıştır. Kanun her ne kadar henüz yürürlüğe girmemiş olsa da elektronik çeki geçiş süreci için atılmış önemli bir adım niteliğindedir. Çekin üçlü yapısı içerisinde bir halkanın kurumsal bir taraf olan banka olması çekin elektronikleşme sürecinde hızlı adımlar atılmasına yol açmaktadır. Buna karşın poliçe ve bono için ise durum daha farklıdır. 2019 tarihli Elektronik Çek ve Bono Kanun Teklifi Taslağı’nda çek ile birlikte bonoya ilişkin de düzenlemeler içermekteyken poliçeden hiç bahsedilmemiştir. Kanun Taslağı, elektronik bonoya yeni unsurlar ve zorunlu banka hesabı tanımlama gibi yenilikler getirmiş, bir bakıma bonoyu çeki yaklaştırmıştır. Ayrıca düzenlemede elektronik bononun yalnızca belirli vadeli ve sadece nama yazılı şekilde düzenlenmesi öngörülmüştür. Anılan Kanun Tasarısı kıymetli evrakın elektronikleşmesine yönelik önemli yenilikler içermekle birlikte, blokzincir teknolojisi gibi güncel teknolojik gelişmeleri göz ardı etmiştir. Oysa Almanya’da yürürlüğe giren eWpG örneğinde olduğu gibi, blokzincir tabanlı sistemler sayesinde kıymetli evrakların devri hızlanmış ve merkezi olmayan sicillerle işlemler daha güvenli hale gelmiştir. Ülkemizde hazırlanan tasarı ise bu teknolojiyen yararlanılmamış olması, tasarının poliçeyi tamamen göz ardı etmesi, tasarı ile birlikte diğer kanuni düzenlemelerin de uygulamada kalmaya devam etmesinin karışıklığa yol açacağı gibi sebeplerle doktrinde eleştirilmiştir.

Türkiye'nin elektronik kıymetli evraka ilişkin yasalaşma sürecini, Almanya'nın eWpG deneyiminden faydalanarak hızlandırması gerekmektedir. Sonuç olarak dijitalleşme ve elektronik ortama geçiş, çağdaş ekonomik ve hukuki düzenin kaçınılmaz bir gerekliliği haline gelmiş; kıymetli evrak hukuku da bu dönüşüme ayak uydurmak zorunda kalmıştır. Almanya'da yürürlüğe giren eWpG düzenlemesi, geleneksel kıymetli evrak anlayışının, blokzincir gibi modern ve yenilikçi teknolojilerle uyum sağlayabilmesinin mümkün olduğunu göstermiştir. Türkiye'de ise, pay senetlerinde kaydileştirme ve konişmento alanında sınırlı uygulamalar mevcut olmakla birlikte, özellikle kambiyo senetlerinin elektronik ortama taşınması hususunda henüz açık bir yasal düzenleme bulunmamaktadır. Bu çalışma, Almanya ve Türkiye örnekleri çerçevesinde yapılan karşılaştırmalı inceleme ile Türkiye'de de elektronik kıymetli evrak sisteminin vakit kaybetmeksizin geliştirilmesi gerekliliğini ortaya koymuştur. Zira, elektronik altyapıya uyumlu yasal düzenlemeler sayesinde ticari işlemlerin güvenliği, hızı ve verimliliği önemli ölçüde artırılabilecek; ayrıca blokzincir ve benzeri dağıtık kayıt teknolojileri aracılığıyla hukuk sisteminin dijitalleşme süreci desteklenecektir.

KAYNAKÇA

- Adıgüzel, Burak.** Sermaye Piyasası Hukuku: Ankara, Adalet Yayınevi, 2018
- Aksoy, Nazım.** Elektronik Çek'e İlişkin Kanun Çalışmalarına Yönelik Türk Ticaret Kanunu (645, 756, 780, 1526) İle İcra İflas Kanunu'nun (167) İlgili Madde Hükümleri Açıklarından Güncel Bir Bakış: TFM, Cilt: 7, Sayı: 2, 2021, 179-190
- Aksoy, Ömer Cem.** Türkiye'de Çek Takası Ve Çek Takası Verileri Işığında Çek Kullanımının İncelenmesi: Ankara, Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası, Uzmanlık Tezi, 2016
- Altınışık, Ulvi.** Elektronik Sözleşmeler: Ankara, Seçkin Yayıncılık, 2003
- Altıntaş, Gülfem.** Anonim Şirkette Pay Sahibinin Oy Hakkı ve Oyda İmtiyaz: Kocaeli, Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Özel Hukuk Ana Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, 2019
- Antalya, Gökhan, Murat Topuz.** Eşya Hukuku: Ankara, Filiz Kitabevi, Cilt: IV/1, 2021
- Arıkan, Saadet.** Elektronik Ticaret, Hukuk ve Noterler, (Noterlik Hukuku Sempozyumu: VII, Elektronik Gelişmeler ve Hukuk): Ankara, Noterlik Araştırma Enstitüsü Yayını, Yayın No:8, 2001, 13-52
- Arslanlı, Halil.** Anonim Şirketler IV-V. Kısım: İstanbul, Fakülteler Matbaası, 1960
- Arslanlı, Halil.** Ticari Senetler Dersleri: İstanbul, Sermet Matbaası, 3.Baskı, 1952 (Kısaca: Ticari Senetler)
- Atakan, Murat Can.** Kıymetli Evrak Hukuku'nda Yeni Bir Öneri: Elektronik Çek. Alman Elektronik Kıymetli Evrak Kanunu Tasarısı (Ewpg-E) Işığında Bir İnceleme: Ankara, Yargıtay Dergisi, 2021, 541-580
- Ateş, Ebru.** 1924 Brüksel (La Haye) Sözleşmesinin Türk Hukukuna Etkisi: İstanbul, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kamu Hukuku Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, 2006

Ateşagaolu, Erdem. Vergi Hukuku Bakımından Anonim Şirketlerde Kâr Dağıtımı: İstanbul, 2012

Aybay, Rona. An Introduction To Law: İstanbul, Der Yayınları, 2020

Aydın, Sema. Borsa İşlemlerinden Doğan Uyuşmazlıklar: İstanbul, Vedat Kitabevi, 2. Baskı, 2009

Aymaz, Ahmet. Kripto Paraların Haczi: AÜHFD: Cilt: 72, Sayı: 4, 2023: 1635-1700

Aytaç, Zühtü. Sermaye Piyasası Hukuku ve Hisse Senetleri: Ankara, Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü, 1988

Badak Aybar, Zehra. Türk Ticaret Kanuna Göre Anonim Şirkette Pay Sahibinin Kâr Payı Hakkı: İstanbul, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Özel Hukuk Ana Bilim Dalı, Doktora Tezi, 2018

Bahtiyar, Mehmet. Ortaklıklar Hukuku: İstanbul, Nadir Yayıncılık, 2017

Bahtiyar, Mehmet. Kıymetli Evrak Hukuku: İstanbul, Beta Yayınları, 2018 (Kısaca: Kıymetli Evrak)

Bahtiyar, Mehmet. 5941 sayılı Çek Kanunu Açısından İleri Tarihli Çek: Kadir Has Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Sayı:1(2), 2013, 47-58 (Kısaca: Çek)

Bayram, Aziz Erman. Güncel Gelişmeler Işığında Elektronik Sözleşmelerinin Kurulması: Ankara, TBB Dergisi, S: 119, 2015, 331-366

Baytemür, Deniz. Elektronik Kambiyo Senetleri: Yüksek Lisans Tezi, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi, 2020

Baytemür, Deniz. 7262 Sayılı Kanunla Hamiline Yazılı Pay Senetlerine İlişkin Yapılan Değişiklikler: Terazi Hukuk Dergisi, Cilt: 16, Sayı: 176, 2021, 711-720, Erişim Tarihi: 16.12.2024 (<https://www.jurix.com.tr/article/22257?u=227008&c=1>, (Kısaca: Pay Senedinde Değişiklikler)

Ber, Ahmet Said. Elektronik Konişmento ve Rotterdam Kuralları'nda İlgili Düzenlemeler: Isparta, Yüksek Lisans Tezi, 2018

Ber, Ahmet Said. Blokzincir (Blockchain) Teknolojisi Kapsamında Eleketronik Çek: Journal of Marine and Engineering Technology Dergisi, Cilt:2 Sayı:1, 2022: 1-20 (Kısaca: Elektronik Çek)

Bilgili, Fatih, Ertan Demirkapı. Şirketler Hukuku: Bursa, Nadir Yayıncılık, 9. Baskı, 2013

Bilgili, Fatih, Muhammed Fatih Cengil. Bitcoin Özelinde Kripto Paraların Eşya Niteliği: Erişim Tarihi: 01.02.2025, https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=3432713

Birsel, Mahmut Tevfik. Anonim Şirketler Hukukunda Kâr Kavramı, C. 1: İzmir, Ege Üniversitesi Matbaası, 1973

Bozer, Ali, Celal Göle. Kıymetli Evrak Hukuku: Ankara, Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü, 2017

Bozgeyik, Hayri. Halka Açık Anonim Şirketlerde Kâr Dağıtımını: BATİDER, Cilt: 20, Sayı: 3, 2000, 117-156

Bozkurt, Tamer. Ticaret Hukuku - Cilt V: İstanbul, On İki Levha Yayıncılık 8. Basım, 2016

Cankat, Rifat, Osman Gazi Güçlütürk. Güncel Gelişmeler Işığında Türk Hukukunda Kripto Varlıkların Hukuki Niteliği, Gelişen Teknolojiler ve Hukuk I, Blokzincir ve Hukuk: İstanbul, Oniki Levha Yayınları, 2021

Canözü, Salih. Anonim Şirketlerde Kâr Payının Tespiti ve Dağıtılması: Ankara, Seçkin Yayınları, 2016

Coşkun Aysun, Ülkü Ülker. Ulusal Bilgi Güvenliğine Yönelik Bir Kriptografi Algoritması Geliştirilmesi ve Harf Frekans Analizine Karşı Güvenirlik Tespiti: Ankara, Bilişim Teknolojileri Dergisi, Cilt:6, Sayı:2, 2001, 31-39

Coşkun, Mehmet Egehan. Hukuki Açından Kripto Varlıklar ve İlk Kriptopara Arzı (Initial Coin Offering): İstanbul, Filiz Kitabevi, 2023

Crawford, Bradley. Electronic Presentment of Cheques in Canada: Digital Official Images of Eligible Bills: Canadian Bar Review, Cilt: 87, Sayı:1, 2008

Çağ, Tahir. Enternasyonal Deniz Hususi Hukukunda Yeni Bazı Gelişmeler: Ankara, BATIDER, C. IX, P. 2, 1977

Çağ, Tahir, Rayegan Kender. Deniz Ticareti Hukuku II: İstanbul, On İki Levha Yayıncılık, 10. Basım, 2010

Çağlayan Aksoy, Pınar. Medeni Hukuk Açısından Kripto Varlıklar, Kripto Varlıklarda Düzenleme Arayışı Çalıştayı (8-9 Temmuz 2021): Ankara: 2022

Çekin, Mesut Serdar. Kripto Varlıklar Üzerinde Gerçekleştirilen İşlemlerin Borçlar Hukuku ve Eşya Hukuku Açısından Değerlendirilmesi: İstanbul, İstanbul Medipol Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 9 (1), 2022

Çetin, Müge. Sermaye Piyasası Hukuku Bakımından Kripto Varlıklar: İstanbul, Oniki Levha Yayıncılık, 2023

Çıngı, Hacı İsmail. Kan Bağı Bulunan Aile Bireyleri Arasında Parmak İzi Benzerliğinin Araştırılması: Adıyaman, Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi; Yıl:14, Sayı:40, 2022, 470-502

Demirci, Serdar. Türk Hukukunda Elektronik Çeke Doğru, Dünü ve Bugünüyle “Çek”: Ankara Barosu Dergisi, Sayı:3, 2020

Deryal, Yahya. Ticaret Hukuku: Trabzon, Seçkin Yayıncılık, 8. Basım, 2005

Dönmez, Murat. Anonim ve Limited Şirketlerde Hisse Haczi ve Paraya Çevrilmesi: İstanbul, Vedat Kitapçılık, 2006

Eken, Can. Deniz Yoluyla Eşya Taşımaya İlişkin Birleşmiş Milletler Konvansiyonu 1978 Çevirisi: İstanbul Barosu Dergisi, Cilt: 88, Sayı:1, 2014, 314-339

Erbayraktar, Burcu. Elektronik İmza ve Elektronik İmza Kanunu'na Göre Sertifika Sağlayıcının Üçüncü Kişilere Karşı Hukuki Sorumluluğu: İstanbul, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Özel Hukuk Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, 2011

Eroğlu, Ender Canan. Türk Ticaret Kanunu ve Tasarı Açısından Anonim Şirketlerde Hisse Senetlerinin Devri: Ankara, Başkent Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Özel Hukuk Bölümü, Yüksek Lisans Tezi, 2007

Erol, Melih Uğraş. Introduction To Turkish Commercial Law: Ankara, Seçkin Yayıncılık, 2019

Erturgut, Mine. Medeni Usul Hukukunda Elektronik İmzalı Belgelerin Delil Olarak Değerlendirilmesi: Ankara, Yetkin Yayıncılık, 2004

Erturgut, Mine. Elektronik İmza Kanunu Bakımından E-belge ve E-imza: Bankacılar Dergisi, Sayı :48, 2003, 66-79 (Kısaca: E-imza)

Franceschin, G., F. Misuraca. India: Commercial Law, Customs and Taxation, The Netherlands Kluwer Law International, 2011

Geva, Benjamin. From Paper to Electronic Order: The Digitalization of the Check in the USA: Penn State Journal of Law&International Affairs, Cilt: 4, Sayı:1, 2015, 96-126

Göksoy, Yaşar Can. Anonim Ortaklıkta Payın Rehni: Ankara, Seçkin Yayıncılık, 2001

Güçlütürk, Osman Gazi. Türk Hukukunda Kripto Varlıkların Para ve Elektronik Para Niteliğinin İncelenmesi: Regesta Ticaret Hukuku Dergisi, S. 3, 2019

Hirsch, Ernst E. Türk Ticaret Kanunu Esaslarına Göre Ticaret Hukuku (Türkçe'ye çeviren Dr. İur. Galip Mustafa Gültekin): İstanbul, Marifet Basımevi, 1935

İmregün, Oğuz. Anonim Ortaklıklar: İstanbul, Yasa Yayınları, 4 Baskı, 1989

Jungermann, Sebastian. Der Beweiswert Elektronischer Signaturen: Marburg Uni, 2002

Kalpsüz, Turgut. Denizaşırı Satışlar (Giriş-Boşaltmada Satışlar): Ankara, 1967

Kapancı, Kadir Berk. Özel Hukuk Penceresinden Blokzincir: ‘Sanal Para’ Değerleri ve ‘Akıllı Sözleşmeler’ Üzerine Değerlendirmeler, Gelişen Teknolojiler ve Hukuk I: Blokzincir: İstanbul, 2020

Kaplan, İbrahim. 6102 Sayılı YTTK Hükümlerine Göre Anonim Şirket Yönetim Kurulu Üyeleri Ve Diğer Üst Yöneticilerin, Şirkete, Ortaklara Ve Şirket Alacaklılarına Karşı Hukuki Sorumluluğu: Ankara, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Sayı, 65 (4), 2016 , 3493-3510

Karamanlıoğlu, Argun. Son Gelişmeler Işığında Kripto Paraların Hukuki Niteliği ve Kripto Para Borsalarına Dair Tespit Ve Öneriler: KHAS Hukuk Bülteni, 2021, Erişim Tarihi: 01.02.2025, <https://hukukbulteni.khas.edu.tr/bulten/45>

Kara, Hacı. Deniz Ticaretinde Elektronik Konşimento ve Siber Güvenlik: İstanbul, TAAD, Yıl 10, Sayı 37, 2019, 75-106

Karabıyık, Ayşegül. Alternatif Ödeme Aracı Olarak: Elektronik Çek Sistemi (E-Çek)-1: Muhasebe ve Finansman Dergisi, Sayı: 38, 2008, 80-94

Karahan, Sami. Şirketler Hukuku: Konya, Mimoza Yayıncılık, 2013

Karan, Hakan. Elektronik Konşimento: Ankara, Turhan Kitabevi, 2004

Karasu, Rauf. Türk Ticaret Kanunu Tasarısına Göre Nama Yazılı Payların Devrinin Sınırlandırılması: Ankara, Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. XII, Sayı: 1-2, 2008

Karayağcın, Yaşar. Ticaret Hukuku, III. Ticari Senetler (Kambiyo Senetleri): Ankara, Nadir Yayıncılık, 4. Baskı, 1970

Kaya, Arslan. Anonim Ortaklıkta Pay Sahibinin Bilgi Alma Hakkı: Ankara, Seçkin Yayıncılık, 1. Baskı, 2001

Kender, Rayegan, Ergon Çetingil, Emine Yazıcıoğlu. Deniz Ticareti Hukuku: İstanbul, Filiz Kitabevi, 2020

Kender, Rayegan, Ergon Çetingil. Deniz Ticareti Hukuku (Takip Hukuku ve Deniz Sigortaları ile Birlikte) - Temel Bilgiler: İstanbul, Arıkan Basım Yayım Dağıtım, 8. Basım, 2007

Kendigelen, Abuzer. Adî Şirket, Ticaret Şirketleri ve Kooperatife İlişkin Payların Devrinde Şekil Ticaret Hukuku Kürsüsünde Onbeş Yıl, Makalelerim: İstanbul, 2001

Keser Berber, Leyla. İmzalıyorum O Halde Varım, Dijital İmza Hakkındaki Yasal Düzenlemeler, Dijital İmzalı Elektronik Belgelerin Hukuki Değeri: Ankara, Türkiye Barolar Birliği Dergisi, S:2, 2000, 503-556

Keser Berber, Leyla. Şekil ve Dijital İmza: Ankara, Elektronik Gelişmeler ve Hukuk, 2001, 53-157 (Kısaca: Şekil)

Keser Berber, Leyla. İnternet Üzerinden Yapılan İşlemlerde Elektronik Para ve Dijital İmza: Ankara, 2002 (Kısaca: Dijital İmza)

Keskin, Fırat. Avrupa Birliği Hukukunda Elektronik Ticaret ve Türkiye'deki Gelişmeler: Ankara, Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Özel Hukuk Anabilim Dalı, Avrupa Birliği Hukuku Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, 2008

Kubilay, Huriye, Esen Akıntürk. Elektronik Konuşmento, Prof. Dr. Hayri Domaniç'e 80. Yaş Günü Armağanı C. I: İstanbul, 2001, 333 - 342

Kurt, Eda. Karşılıksız Çek Keşide Edilmesine Karşı Alınabilecek Hukuki Tedbirler ve Elektronik Çek Uygulaması: İstanbul, İstanbul Aydın Üniversitesi Özel Hukuk Ana Bilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, 2021

Lehmann, Matthias. Zeitenwende im Wertpapierrecht - Der Referentenentwurf für ein Gesetz über elektronische Wertpapiere (eWpG): 2020, Erişim Tarihi: 16.03.2025, 431-438 <https://ssrn.com/abstract=4465883>

Manavgat, Çağlar. Sermaye Piyasası Kanunu'nun 10/A Maddesi Hükmüne Göre Kaydi Sistemin Esasları: BATİDER, Cilt: 50, Sayı: 2, 2001, 159-191

Miedbrodt, Anja. Signaturregulierung im Rechtsvergleich: Frankfurt Am Main, 2000

Narbay, Şafak. 6102 Sayılı Yeni Türk Ticaret Kanununa Göre Anonim Ortaklıkta Pay ve Pay Senetlerinin Devri: EÜHFD, Cilt: 16, Sayı:3-4, 2012, 201-251

Narbay, Şafak. Anonim Ortaklıkta Pay Defteri: Ankara, Seçkin Yayıncılık, 2003 (Kısaca: Pay Defterleri)

Oğuzman, M. Kemal, Nami Barlas. Medeni Hukuk: İstanbul, Vedat Kitapçılık, 2015

Oğuzman, M. Kemal, Özer Seliçi, Saibe Oktay Özdemir. Eşya Hukuku: İstanbul, Filiz Kitabevi, 2017

Omlor, Sebastian, Dilek, Derwis. German Electronic Securities Act: European Company Law Journal, Cilt: 19, Sayı: 3, 2022, 67–72.

Orta, Mesut. Elektronik İmza ve Uygulaması: Ankara, Seçkin Yayıncılık, 2001

Önder Balaban, Semiha. Milletlerarası Özel Hukukta Elektronik Sözleşmeler: Isparta, Süleyman Demirel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Özel Hukuk Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, 2016

Öztañ, Fırat. Kıymetli Evrak Hukuku: Ankara, Yetkin Yayınları, 2022

Özdemir, Gençer. Kripto Paraların Eşya Niteliği: SDÜHFD, Cilt: 11, Sayı: 1, 2021

Pamuk, Nihal. Rotterdam Kuralları ve Türkiye Açısından Değerlendirilmesi: İstanbul, İstanbul Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Deniz Ulaştırma İşletme Mühendisliği Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, 2011

Poroy, Reha, Ünal Tekinalp, Ersin Çamoğlu. Ortaklıklar ve Kooperatif Hukuku: İstanbul, 10. Baskı, 2005

Pulaşlı, Hasan. Kıymetli Evrak Hukukunun Esasları: Ankara, Adalet Yayınevi, 2017

Pulaşlı, Hasan. Bağlı Nama Yazılı Pay Senetleri: Ankara, Adalet Yayınevi, 1992 (Kısaca: Pay Senetleri)

Pulaşlı, Hasan. Türk Ticaret Kanunu Şerhi: Ankara, Cilt II, N. 34, 2011 (Kısaca: Şerh)

Pulaşlı, Hasan. Şirketler Hukuku Genel Esaslar: Ankara, Adalet Yayınevi, 5. Baskı, 2017 (Kısaca: Şirketler Hukuku)

Reisoğlu, Sezai. Türk Hukukunda ve Bankacılık Uygulamasında Çek: Ankara, Evrim Basım, 1985

Saive, David. Einführung Elektronischer Wertpapiere: ZRP, 2020, 219-222

Serozan, Rona, Hüseyin Hatemi, Abdülkadir Arpacı. Eşya Hukuku: İstanbul, Nadir Yayıncılık, 1991

Sevi, Ali Murat. Anonim Ortaklıkta Payın Devri: Ankara, Seçkin Yayıncılık, 4. Baskı, 2018

Sharma, Vakul. Information Technology Law and Practice (Third Edition): New Delhi, Universal Law Publishing, 2001

Sirmen, Lale. Eşya Hukuku: Ankara, Yetkin Yayınları, 2021

Sözer, Bülent. Deniz Ticareti Hukuku - I (Ders Kitabı): İstanbul, Vedat Kitapçılık, 3. Basım, 2014

Schulz, Stephan, Neumann, Karl-Alexander. eWpG – Kommentar zum Gesetz über elektronische Wertpapiere mit Börsen-, Prospekt-, Depot-, Schuldverschreibungs-, Aufsichts- und Investmentrecht: Köln, RWS Verlag, 2022

Şenocak, Zarife. Dijital İmza ve Dijital İmzanın Borçlar Kanunu Hükümleri Açısından Ele Alınması: Ankara, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C:50, S. 2, 2001, 95-132

Tarhan, Damla Gül. Türk Ticaret Kanunu'nda Öngörülen Hamiline Yazılı Pay Senedi Devirlerinin Bildirilmesi Zorunluluğu: Lexpere Blog, 2021, Erişim Tarihi: 28.12.2024 (<https://blog.lexpera.com.tr/turk-ticaret-kanununda-ongorulen-hamiline-yazili-pay-senedi-devirlerinin-bildirilmesi-zorunlulugu/>)

Taşdelen, Nihat. Anonim Ortaklıkta Pay Sahipliği Sifatının Kazanılması: İstanbul, Vedat Kitapçılık, 2005

TBMM Adalet Komisyonu Raporu (21.12.2020, Sıra Sayısı: 247, Esas No:2/3621, Karar No:12)

Tekinalp, Ünal. Evraksız Kıymetli Evrak veya Kıymet Haklarına Doğru: BATİDER, 14(3), 1998, 1-16

Tekinalp, Ünal. Sermaye Ortaklıklarının Yeni Hukuku: İstanbul, Yetkin Yayıncılık, 2015 (Kısaca: Sermaye Ortaklığı)

Tevetoğlu, Mete. Elektronik Çek ve Bono Kanunu Teklifi İle Yapılması Planlanan Düzenlemelere Dair Düşünceler: Bilişim Hukuku Dergisi 3, No:1, 2021, 31-74

Tubaishat, B. M. The Legal System of Electronic Check in Jordanian Law: Journal of Law, Policy and Globalization, 85, 2019

Turanboy, Asuman. Varakasız Kıymetli Evrak: Ankara, Bankacılık ve Ticaret Araştırma Enstitüsü, 1998

Turanboy, Asuman. Kripto Paraların Ortaya Çıkmaları ve Hukuki Nitelikleri: BATİDER, Cilt: 35, Sayı: 3, 2019 (Kısaca: Kripto)

Turanboy, Asuman. Elektronik Ödeme Sistemlerinden Elektronik Çek, Prof. Dr. Zühtü Aytaç'a Armağan: İstanbul, Oniki Levha Yayıncılık, 2022, 31-59 (Kısaca: Elektronik Çek)

Turanlı, Hüsnü, Seda Seyman Korkmaz. Anonim Ortaklıklarda Kar Payı Alma Hakkı: İstanbul, İstanbul Kültür Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Sayı: 1, 2015, 7-44

Türkmen, Sevgi. Özel Nitelikli Kişisel Verilerin İşlenmesinde Açık Rızanın Aranmadığı Haller: İstanbul, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Özel Hukuk Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, 2019

Tütüncü, Muharrem. “Anonim” Şirketin Sonu: Hamiline Yazılı Pay Senetleri İçin Öngörülen Yeni Düzenlemeler: İstanbul Kültür Üniversitesi Hukuk Fakültesi

Dergisi, Cilt: 16, Sayı: 2, Temmuz 2017, Erişim Tarihi: 16.12.2024), 749-782
(<https://www.jurix.com.tr/article/9714?u=227008&c=1>)

Tüzemen Atik, Ebru. Açık Kambiyo Senetleri: Ankara, Seçkin Yayıncılık, 2017

Uluğ, İlknur. Konişmentonun Kıymetli Evrak Niteliği, Prof. Dr. Hüseyin Ülgen'e Armağan, Cilt 1: İstanbul, Vedat Kitapçılık, 2007

Üçışık, Güzin, Aydın Çelik. Anonim Ortaklıklarda Finansal Tablolar Yedek Akçeler ve Kar Dağıtımı, İstanbul, 2018

Ülgen, Hüseyin, Mehmet Helvacı, Arslan Kaya, Füsün Nomer Ertan. Kıymetli Evrak Hukuku: İstanbul, Vedat Kitapçılık, 2021

Ülgener, Fehmi. Çarter Sözleşmeleri: İstanbul, Der Yayınları, 2000

Ünal, Mücahit. Sermaye Piyasa Araçlarının Kaydileştirilmesi: Ankara, Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Cilt: 19, Sayı:1, 2011, 225 – 270

Yazıcığlu, Emine, Ergon Çetingil, Rayegan Kender. Deniz Ticareti Hukuku - Temel Bilgiler (Cilt I): İstanbul, On İki Levha Yayıncılık, 14. Basım, 2016

Yıldız, Şükrü. Anonim Ortaklıkta Pay Sahipleri Bakımından Eşit İşlem İlkesi: Ankara, Seçkin Yayıncılık, 2004

Yıldız, Şükrü, İbrahim Özbay. Bağlı Nama Yazılı Payların TTK m. 418, f. 4'de Yazılı Sebeplerle Kazanılmasında Yönetim Kurulu Üyeleri İle Pay Sahiplerine Tanınan Gerçek Değerden Satın Alma Hakkı, XXII. Ticaret Hukuku ve Yargıtay Kararları Sempozyumu: Ankara, 2007

Yılmaz, Asuman. Türk Sermaye Piyasası Hukuku Açısından Kripto Para Birimi Bitcoin: Ankara, Seçkin Yayıncılık, 2023

Yongalık, Aynur. Adi Şirkette Sermaye Payı: Ankara, Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü, 1. Baskı, 1991

Yüce, Aydın Alber. 9 Haziran 2021 Tarihli Alman Elektronik Kıymetli Evrak Kanunu (eWpG) Üzerine Düşünceler: İstanbul, İstanbul Üniversitesi Yayınevi, İstanbul Hukuk Mecmuası, Cilt: 79 Sayı: 3, 2021, 729-759

Yüksel, Sinan Hüdai, Osman Gazi Güçlütürk. Kripto Varlıkların İlk Arzı (ICO) ve Türk Hukukunda İlgili Düzenlemelerin Tespiti, Gelişen Teknolojiler ve Hukuk I: Blokzincir: İstanbul, 2020

Elektronik Kaynaklar

<https://www.jurix.com.tr/>

<https://blog.lexpera.com.tr/>

<https://dergipark.org.tr/tr/>

<https://bitcoin.org/bitcoin.pdf>

<https://hukukbulteni.khas.edu.tr/bulten/45>

<https://www.takasbank.com.tr>

<https://www.bloomberght.com/>

<https://covid19.saglik.gov.tr/>

<https://www.kvkk.gov.tr/>